

วารสารปณิธาน Panidhana Journal

ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน) ๒๕๖๗
Vol. 20 No. 1 (January - June) 2024

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Department of Philosophy and Religion,
Faculty of Humanities, Chiang Mai University

ISSN: 2985-2919
(Online)

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ประกอบด้วย 9 บทความวิจัย และ 2 บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทความวิจัยที่ศึกษาถึงกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเรื่อง *กลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจต้ญญ” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ (The Strategies of Creative Technology Media "Filial Heart" to Enhance the Quality of Life of Drive Elderly, Ethnic Groups in Rural Society Chiang Mai Province)* โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ หัวใจต้ญญ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ และการใช้แผนกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ หัวใจต้ญญ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนถึงเสนอแนวทงนโยบายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ หัวใจต้ญญ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสำคัญ

ในโลกวิชาการทางปรัชญาบทความเรื่อง *การตีความว่าด้วยระยะห่างและการครอบครองตามแนวทฤษฎีของปอล ริเกอร์ (An Interpretation of Distanciation and Appropriation According to Paul Ricoeur's Theory)* มีเป้าหมายเพื่อศึกษาแนวคิดการตีความ และศึกษาแนวคิดว่าด้วยระยะห่าง (Distanciation) และการครอบครอง (Appropriation) ตามแนวคิดของปอล ริเกอร์ นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส นำพาผู้อ่านไปสำรวจถึงปรัชญาการตีความของนักปรัชญาดังกล่าว จะเป็นอย่างไรนั้น ท่านผู้อ่านสามารถตามอ่านฉบับเต็มได้ในวารสาร

จากนั้นจะเป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่สังคมในมิติของชุมชนและวัด บทความวิจัยเรื่อง *การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโครงการวัดบันดาลใจ (Proving the quality of life for the elderly through learning activities of the Inspirational Temple Project)* โดนมีพื้นที่ในโรงเรียนพุทธศาสนา วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรคการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ และ เสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ในโครงการวัดบันดาลใจ และบทความวิจัยเรื่อง *การสร้างสรรคพระพุทธรูปดอกไม้ โดยความร่วมมือของคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ (Creation of Buddha images made of flowers by the cooperation of people in Pa Tum Don community, Phrao district, Chiang Mai province)* อันเป็นการนำเสนอภูมิปัญญาโบราณล้านนา เกิดจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสรรคพระพุทธรูปดอกไม้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff)

อันประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

บทความเรื่อง *ความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนังตะลุงภาคใต้: บทสะท้อนคิดจากมโนทัศน์เรื่องการเล่นของฮันส์-เกออร์ก กาดาเมอร์ (Transformation of Aesthetics in Southern Nang-Talung: A reflection from Hans-Georg Gadamer's Concept of Play)* มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนังตะลุงภาคใต้ และ ศึกษามโนทัศน์การเล่นของกาดาเมอร์ แล้วนำมาวิเคราะห์หนังตะลุงภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า เมื่อทำความเข้าใจการเล่นจากมโนทัศน์ของกาดาเมอร์ จะพบว่า การเล่นคือการทำความเข้าใจงานศิลปะในรูปแบบหนึ่งผ่านการเข้าไปมีส่วนร่วมที่ไม่ได้ยึดโยงกับการตัดสินของผู้ชมในฐานะองค์ประธานแห่งการรับรู้ ตั๋วงานศิลปะเองก็มีความสำคัญไม่ใช่แค่วัตถุที่รอคอยการถูกตัดสิน ในขอบเขตการเล่นจะเห็นได้ถึงการเคลื่อนไหวไปมาระหว่างผู้เล่นที่เกิดขึ้นเสมอ แสดงให้เห็นว่า สุนทรียทัศน์ของหนังตะลุงภาคใต้ในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงจากการแสดงที่เป็นของสูงมีความศักดิ์สิทธิ์มาเป็นการเล่นที่สามารถโต้ตอบไปมาและอยู่ในระนาบเดียวกันกับผู้ชม

ต่อมาเป็นการศึกษาถึงปรัชญาของกษัตริย์นักปรัชญาที่ผู้คนมักยกเอาคำกล่าวของเขามาเป็นแรงบันดาลใจตลอดประโลมชีวิตนำมาวิเคราะห์งานเขียนของนักเขียนเป็นชาวไอริชในบทความเรื่อง *ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะมาร์คัส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์ (Concept of Soul Degradation in Marcus Aurelius' Perspective in Oscar Wilde's Literary Works)* เป็นการศึกษาวิเคราะห์ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะของมาร์คัส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์ กล่าวคือความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะของมาร์คัส ออเรลิอุส หมายถึงความเสื่อมถอยหรือความเสื่อมสภาพทางศีลธรรม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากปัจจัยเชิงลบภายใน หรืออิทธิพลจากเหตุการณ์ภายนอก ที่ทำให้สูญเสียค่านิยมและหลักการที่แท้จริงไป ซึ่งจะนำมาสู่ชีวิตที่ไม่กลมกลืน โดยนำไปวิเคราะห์ตัวละครในงานวรรณกรรมทั้งทำที่และการนำเสนอแนวคิดที่มีต่อความจริงนั้น

บทความถัดมาเรื่อง *แนวคิดเรื่องออร่าในทัศนะ วอลเตอร์ เบนยามิน ที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิ (Concept of Walter Benjamin's Aura in Hayao Miyazaki's Animations)* เป็นการศึกษาแนวคิดเรื่องออร่าในทัศนะวอลเตอร์ เบนยามิน นักปรัชญาชาวเยอรมันที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มียาซากิ ปรากฏแนวคิดเรื่องออร่า 6 ประเด็น ได้แก่ ออร่า การให้ความสำคัญกับโลกในจินตนาการ ออร่าการให้ความสำคัญกับผู้หญิง ออร่าการให้ความสำคัญกับท้องฟ้า ออร่าการให้ความสำคัญกับเป้าหมายของตัวละครหลัก ออร่าการให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และออร่าการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

อีกหนึ่งบทความที่วิเคราะห์ถึงคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนาในล้านนา คือ *พรหมชาลสูตรดั่งสำนวนล้านนา (Brahmajalasutta in Lanna Version)* โดยศึกษาผ่านการปริวรรต ตรวจชำระ และวิเคราะห์ที่ผู้เขียนได้ใช้เอกสารชั้นต้น คือ พรหมชาลสูตรฉบับวัดนาบึง จังหวัดน่าน วัดดวงดี และวัดไร่เปิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหลัก ซึ่งพระสูตรดังกล่าวถือเป็นแนวคิดหลักของพุทธศาสนาหรือพุทธปรัชญาที่กล่าวถึงหลัก

ปฏิบัติในพุทธศาสนาในชั้นต่าง ๆ กล่าวคือเป็นพุทธจริยศาสตร์นั่นเอง และยังถือเป็นคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนาในล้านนาที่รจนาโดยพระเถระนักปราชญ์ในยุคนั้นอีกด้วย

บทความวิจัยเรื่อง *เอเจนซีของครอสเดรสประเทศไทยผ่านทัศนะของฮันนาห์ อารีเอนด์ (Thai Cross-dresser's Agency through Hannah Arendt Perspective)* ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เอเจนซีของครอสเดรสไทยผ่านทัศนะเรื่องพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะของฮันนาห์ อารีเอนด์ การศึกษาพบว่า ภายในพื้นที่ส่วนตัวเอเจนซีของครอสเดรสสามารถเกิดขึ้นได้และดำเนินการได้อย่างเป็นอิสระ ส่วนภายในพื้นที่สาธารณะสามารถดำเนินการได้อย่างมีเงื่อนไขภายใต้สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมที่พวกเขาได้นำร่างกายที่แต่งเป็นหญิงออกไปปะทะสังสรรค์

บทความเรื่อง *Puerpera Salvation and Avalokiteśvara's Gender Transformation* ศึกษาเรื่อง *พระอวโลกิเตศวร* ในประเทศจีน หรือที่รู้จักกันในชื่อ *กวนอิม* ที่ถือเป็นเทพธิดานามว่า “กวนอิมเนียงเนียง” ในประเด็นการเปลี่ยนแปลงของกวนอิมจากชายเป็นหญิงเป็นปรากฏการณ์ที่สังเกตเห็นได้เฉพาะในประเทศจีน สมัยราชวงศ์สุยถึงถือเป็นจุดเปลี่ยนของการเปลี่ยนแปลงเพศของกวนอิม บทความนี้เน้นความเชื่อมโยงระหว่างความรอดหลังคลอดกับการเปลี่ยนแปลงทางเพศของกวนอิม โดยแย้งว่าเพศของกวนอิมในประเทศจีนต้องเปลี่ยนจากชายเป็นหญิง เพราะกวนอิมได้รับการเคารพบูชาเพื่อความปลอดภัยในการทำงานของผู้หญิง แม้แต่ในระหว่างกระบวนการคลอดบุตร ซึ่งถือว่ามีความเป็นส่วนตัวสูงในจีนโบราณและไม่เหมาะสมที่จะอธิษฐานต่อเทพชายในสถานการณ์เช่นนี้

บทความวิชาการเรื่องแรก เป็นการศึกษาลัทธิปรัชญาของหนึ่งในครูทั้ง 6 สำนักคิดในก่อนและสมัยพุทธกาล เรื่อง *การปฏิเสธโลกหน้าในทรรศนะของครูอจิตเทสกะมัล (The Rejection of the Afterlife in Perspective of Ajita Kesakambala)* ซึ่งเป็นนักปรัชญาร่วมสมัยของพระพุทธเจ้าในเชิงอภิปรัชญาโดยมุ่งเน้นประเด็นการปฏิเสธโลกหน้าแบ่งการศึกษาอยู่ 4 ส่วน คือ ประเด็นการวิพากษ์แนวคิด การถกเถียงเรื่องโลกหน้าของอจิตเทสกะมัลกับพุทธปรัชญา และการนำเสนอมุมมองความไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าไม่ได้ขัดแย้งกับคุณค่าทางจริยธรรม

บทความวิชาการที่สองเรื่อง *ภาษา วัตถุ และวิวัฒนาการ: ข้อเสนอของเจิ่นตีกั้วต่อปัญหาเรื่องความหมายของคำ (Language, Material, and Evolution: Tran Duc Thao's view on Problem of Meaning in Words)* ที่สำรวจปัญหาเรื่องความหมาย ข้อขัดแย้งสำคัญของ คำ กล่าวคือความหมายขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างคำกับวัตถุ หรือความสัมพันธ์ระหว่างคำกับความคิดของผู้ใช้ภาษา บทความนำเสนอแนวคิดรากเหง้าภาษาของเจิ่นตีกั้วเข้ามาวิเคราะห์ว่า การเกิดขึ้นของภาษาเป็นวิวัฒนาการของพฤติกรรมสื่อสารสืบเนื่องจากพฤติกรรมดำรงชีวิตและสิ่งแวดล้อมของการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไปตามวิภาษวิธีเชิงวัตถุ การเกิดขึ้นของภาษาจึงถือเป็นกระบวนการเชิงวัตถุที่ไม่ขึ้นอยู่กับความคิด นอกจากนี้ถ้ายังกล่าวถึงวิวัฒนาการของความหมายที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์และโลกวัตถุเสมอ เจิ่นตีกั้วจึงเสนอท่าทีแบบ “องค์รวม” ที่แสดงให้เห็นพลวัตระหว่างภาษา ความคิด และโลกวัตถุ ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบในการประนีประนอมข้อขัดแย้งในปัญหาเรื่องความหมายของคำได้

ในท้ายนี้ กองบรรณาธิการวารสารปณิธาน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ส่งบทความเพื่อการพิจารณาตีพิมพ์ และขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ประเมินบทความทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อ ช่วยอ่าน และวิจารณ์บทความให้มีคุณภาพ และขอเรียนเชิญทุกท่านที่สนใจนำเสนอบทความตามขอบเขตของวารสาร คือ บทความด้านปรัชญา (Philosophy) และศาสนา (Religion) เป็นหลัก และด้านวรรณกรรม (Literature) วัฒนธรรม (Culture) และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ที่สัมพันธ์กับปรัชญาและศาสนา ในรูปแบบผลงาน 4 ประเภท คือ บทความวิจัย (Research article) บทความวิชาการ (Academic article) บทความปริทัศน์ (Review article) และบทวิจารณ์หนังสือ (Book review) สามารถตีพิมพ์ได้ทั้งสอง 2 ภาษา คือภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ได้ส่งเข้ามาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารปณิธานฉบับต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะมาศ ใจไผ่

บรรณาธิการวารสาร “ปณิธาน”

ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม – มิถุนายน 2567

“วารสารปณิธาน”

วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Panidhana: Journal of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities,
Chiang Mai University

เจ้าของ

ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ ขอบเขต และมาตรฐานของวารสาร

วารสารปณิธาน ก่อตั้งขึ้นโดยภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของคณาจารย์ นักศึกษาและบุคคลทั่วไป และเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนทักษะทางวิชาการ มีขอบเขตการตีพิมพ์เนื้อหาเน้นบทความด้านปรัชญา (Philosophy) และศาสนา (Religion) เป็นหลัก และด้านวรรณกรรม (Literature) วัฒนธรรม (Culture) และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ที่สัมพันธ์กับปรัชญาและศาสนา ในรูปแบบผลงาน 4 ประเภท คือ (1) บทความวิจัย (Research article) (2) บทความวิชาการ (Academic article) (3) บทความปริทัศน์ (Review article) (4) บทวิจารณ์หนังสือ (Book review) รับผิดชอบบทความทั้งสอง ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เผยแพร่ผ่านระบบวารสารอิเล็กทรอนิกส์ Thai Journals Online (ThaiJO) ทุกบทความใช้กระบวนการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า 3 ท่านเป็นผู้ประเมินบทความ ซึ่งผู้ประเมินบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อ กันและกัน (Double-blind peer review) กำหนดการตีพิมพ์และเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ทุก ๆ 6 เดือน ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน) และ ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม)

กระบวนการพิจารณากลับกรองบทความ

บทความที่จะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์จะต้องผ่านกระบวนการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง (Peer Review) ดังนี้

1. ผู้เขียนลงทะเบียนเพื่อใช้งานระบบ ThaiJO 2.0 เพื่อดำเนินการ ส่งบทความ พร้อมทั้งส่ง “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” ทางออนไลน์ผ่านระบบ ที่ <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/about/submissions>

2. เมื่อกองบรรณาธิการได้รับบทความเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบโดยทันที

3. กองบรรณาธิการจะดำเนินการตรวจสอบบทความที่ได้รับว่าอยู่ในขอบเขตเนื้อหาวารสารหรือไม่ รวมถึงคุณภาพทางวิชาการและประโยชน์ ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติในเบื้องต้น และจะแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เขียนทราบภายใน 20-45 วัน

4. หลังจากพิจารณาเบื้องต้นแล้ว กองบรรณาธิการจะดำเนินการส่งบทความเพื่อกลั่นกรองต่อไป โดยจะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง อย่างน้อย 3 ท่าน ประเมินคุณภาพของบทความว่าอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมจะลงตีพิมพ์หรือไม่ ซึ่งกระบวนการกลั่นกรองนี้ทั้งผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เขียนจะไม่ทราบข้อมูลซึ่งกันและกัน (Double-blind peer review) โดยใช้เวลาพิจารณาประมาณ 20-40 วัน

5. เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความแล้ว กองบรรณาธิการจะตัดสินใจพิจารณาโดยอิงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิว่าบทความนั้น ๆ ควรนำลงตีพิมพ์ หรือควรส่งให้ผู้เขียนแก้ไขก่อนส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินอีกครั้ง หรือปฏิเสธการตีพิมพ์ และจะแจ้งผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้เขียนรับทราบ ภายในระยะเวลา 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ได้รับผลการพิจารณา โดยผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวถือเป็นที่สุด

สถานที่ติดต่อ

กองบรรณาธิการวารสารปณิธาน

งานบริหารงานวิจัย บริการวิชาการ และวิเทศสัมพันธ์

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

239 ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ 053-943219, 053-942345 โทรสาร 053-217148

E-mail: panidhana-human@cmu.ac.th

Website ThaiJO: <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/index>

ISSN: 2985-2919 (Online)

สงวนลิขสิทธิ์โดย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
เนื้อหา ผลการศึกษา ข้อความ การอ้างอิง และความคิดเห็นที่ปรากฏในแต่ละบทความ
ให้เป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงฝ่ายเดียว
บรรณาธิการและผู้พิมพ์ไม่ต้องรับผิดชอบ

กองบรรณาธิการ “วารสารปณิธาน”

ที่ปรึกษา

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พศุทธิ์ ลาสุขชะ
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สิทธิ บุตรอินทร์
ศาสตราจารย์ ดร.อิมรอน มะลูลีม
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญย์ นิลเกษ

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยะมาศ ใจไผ่

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.สุทธิกานต์ สิทธิกุล

กองบรรณาธิการภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรุทธิ์ บุญศรีตัน
รองศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิสาข์ ไชโย
อาจารย์ ดร.อำนาจพร กิจพรมมา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัมพิกา รัตนพิทักษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุประภา สมนึกพงษ์

กองบรรณาธิการภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.สุมาลี มหณรงค์ชัย	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.รัตนะ ปัญญาภา	คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.วรกฤต เกื้อนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งนภา เทพภาพ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศูนย์ลำปาง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงไกร ผาสุตะ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จิตรลดา ไชยะ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ฝ่ายจัดการวารสารและติดต่อประสานงาน

นางสาวณัฐกานต์ สนิทอินทร์

งานบริหารงานวิจัย บริการวิชาการและวิเทศสัมพันธ์
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สารบัญ

	หน้า
บทบรรณาธิการ	1
กลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจปัญญา” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่	11
	<i>ชวลิต ขอดศิริ และวชิรา เครือคำอ้าย</i>
การตีความว่าด้วยระยะห่างและการครอบครองตามแนวทฤษฎีของปอล ริเกอร์	22
	<i>กัญญภาค แมงกี้ และธีรรัตน์ แสงแก้ว</i>
การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโครงการวัดบันดาลใจ	40
	<i>พระมหาธณัชพงษ์ สุพรหมปญโญ (คิดอ่าน) และคณะ</i>
การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ โดยความร่วมมือของคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่	62
	<i>สมศักดิ์ พรหมจักร และศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี</i>
ความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนังตะลุงภาคใต้ :	81
บทสะท้อนคิดจากมโนทัศน์เรื่องการเล่นของฮันส์-เกออร์ก กาดาเมอร์	
	<i>พรสวรรค์ แก้วเกลี้ยง และวิโรจน์ อินทนนท์</i>
ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะมาร์คุส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์	94
	<i>พระอดิศักดิ์ ปุ้มะ และสมหวัง แก้วสุฟอง</i>
แนวคิดเรื่องออร่าในทัศนะ วอลเตอร์ เบนยามิน ที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชัน ของ ฮายาโอะ มียาซากิ	109
	<i>โชติกา ดวงทิพย์</i>
พรหมชาลสูตรต์สำนวนล้านนา	127
	<i>วิโรจน์ อินทนนท์</i>

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เอเจนซีของครอสเตอร์สประเทศไทยผ่านทัศนคติของฮันนาห์ อาเรนต์ท์ <i>ปณัฐนันิต ใจทน และอำนวยการกิจพรมมา</i>	148
Puerpera Salvation and Avalokiteśvara’s Gender Transformation <i>Huang Lele</i>	167
การปฏิเสศโลกหน้าในทรศนะของครุอชิตเกสกัมพล <i>พระมหาวรฤทธธณัฏฐ กุณณกิตติ (ศรีชัย)</i>	183
ภาษา วัตถุ และวิวัฒนาการ: ข้อเสนอของเงินดีกถ้วต่อปัญหาเรื่องความหมายของคำ <i>กานต์ ปุณณสิริ</i>	199
หลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ใน “วารสารปณิธาน”	215

กลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจปัญญา” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่

ชวลิต ขอดศิริ¹

วชิรา เครือคำอ้าย²

(วันที่รับ: 20 ก.ค. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 7 ก.พ. 2567; วันที่ตอบรับ: 13 ก.พ. 2567)

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจปัญญา” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ 2) การใช้แผนกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจปัญญา” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) เสนอแนวทงนโยบายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจปัญญา” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยและพัฒนา มีการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายที่ประกอบด้วยผู้สูงอายุ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน ที่เป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงใหม่ วิธีการเก็บข้อมูลประกอบด้วย การศึกษาเอกสารพื้นฐานการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มีการนำหลักการของสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ ทั้งหมด 5 กลยุทธ์หลัก ประกอบด้วย การบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยี การจัดการกิจกรรมสร้างสรรค์ คณะกรรมการดำเนินงานสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ สมาชิกสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ และเครือข่ายสัมพันธ์ โดยการปรับใช้แผนกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจปัญญา” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท และเสนอแนวทงนโยบายที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2562 - พ.ศ. 2567) และแนวทงนโยบายไปสู่การปฏิบัติประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานในหน่วยงานของรัฐและเอกชนระดับท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศ

คำสำคัญ: กลยุทธ์ สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ หัวใจปัญญา คุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์

¹ อาจารย์ ดร., ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ผู้เขียนหลัก อีเมล: Chawalit_kod@g.cmru.ac.th

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

อีเมล: Wachira_kru@g.cmru.ac.th

The Strategies of Creative Technology Media "Filial Heart" to Enhance the Quality of Life of Drive Elderly, Ethnic Groups in Rural Society Chiang Mai Province

Chawalit Kodsiri¹

Wachira Kruekamai²

(Received: July 20, 2023; Revised: February 7, 2024; Accepted: February 13, 2024)

Abstract

The research on "The Strategies of Creative Technology Media 'Filial Heart' to Enhance the Quality of Life of Elderly, Ethnic Groups in Rural Society, Chiang Mai Province" aims 1) to investigate the creative media strategies implemented to enhance the quality of life of elderly individuals in ethnic groups living in rural society, 2) to examine the strategy implementation of this creative media in alignment with the enhancement of quality of life, and 3) to provide guidelines for developing a media policy in action. The research and development were conducted by studying a target group of 30 elderly individuals from ethnic groups within Chiang Mai Province. A purposive sampling method was employed and data collection methods included document studies, participatory observations, in-depth interviews, and focus group discussions. The results showed that five strategies for enhancing the quality of life are based on management, creative activity organization, operating committees for creative media technology, member engagement, and network relationships. The guidelines are provided with respect to the National Economic and Social Development Plan No. 13 (A.D. 2019-2024) whose development guidelines are enumerated by government and private sector organizations and implemented in local, regional, and national levels.

Keywords: Strategic, Creative Technology media, Filial heart, Quality of life, Elderly ethnic groups

---

¹ Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University

Corresponding Author, E-mail: Chawalit_kod@g.cmru.ac.th

² Faculty of Education, Chiang Mai Rajabhat University

E-mail: Wachira_kru@g.cmru.ac.th

1. บทนำ

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุเกิดขึ้นทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่วนใหญ่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเร็วกว่าประเทศด้อยพัฒนา เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การแพทย์ การอนามัย และผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ก็ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีมีโภชนาการที่ถูกหลักอนามัย มีระดับการศึกษาสูงขึ้น ทำให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดี อายุยืนยาวขึ้นอัตราการตายลดลง ในขณะที่อัตราการเกิดก็ลดลงด้วย การที่ประชากรสูงอายุมากขึ้นในหลายประเทศ ทำให้โลกมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ไม่เพียงแต่ประเทศที่พัฒนาแล้วเท่านั้นที่มีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น แต่ประเทศกำลังพัฒนาก็กำลังเผชิญสถานการณ์อย่างเดียวกัน การเตรียมความพร้อมรับมือกับผลกระทบจากสังคมผู้สูงอายุ จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่ง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561, น.1) ดังนั้น การศึกษาแนวทางการปรับตัวจากประสบการณ์ของประเทศต่างๆ ที่เข้าสู่สังคมสูงวัยย่อมเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนเชิงนโยบายของไทยที่กำลังจะเข้าสู่สังคมสูงวัย โดยเฉพาะภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ เนื่องจากประเทศเหล่านี้ได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยและมีบริบทใกล้เคียงกับประเทศไทยทั้งทางด้านโครงสร้างประชากร สังคมและวัฒนธรรม (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2561) จากการคาดการณ์จำนวนประชากรของประเทศไทย ในช่วงปีพ.ศ. 2558 – พ.ศ. 2573 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ภาพรวมของประเทศไทยอยู่ในสถานการณ์ “สังคมสูงวัย” (Aged society) และในอีก 10 ปีข้างหน้า จะเริ่มสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Completed aged society) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) เพื่อให้ทุกฝ่ายได้ตระหนักและเตรียมรองรับสังคมสูงวัย ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ สภาพแวดล้อม และบริการสาธารณะ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553) แม้ทั่วโลกจะเผชิญกับสถานการณ์ภาวะผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับประเทศไทย การส่งเสริมให้ทุกระดับได้ตระหนักและเห็นคุณค่าทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาทักษะที่สำคัญจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบทให้ได้รับความเสมอภาค และความเท่าเทียมในสังคมไทย

สำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ให้กับบริบทเชิงพื้นที่ ทั้งในชุมชนเขตชนบทและเขตเมืองเพื่อเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ทักษะที่จำเป็น และทักษะเชิงเทคนิคต่างๆ (Soft skill and Hard skill) การศึกษาในสังคมสูงวัยย่อมไม่จำกัดอยู่เฉพาะการให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ต้องเตรียมความพร้อมให้กับคนวัยอื่นๆ เพื่อการสูงวัยอย่างมีคุณภาพในอนาคตและเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผสมผสานกลมกลืนของคนวัยต่างๆ ในสังคมด้วย อย่างไรก็ตามการเตรียมความพร้อมรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย เพื่อช่วยเพิ่มทักษะ/สมรรถนะให้กับผู้สูงอายุที่ยังมีศักยภาพและสามารถทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ โดยการส่งเสริมให้มีกิจกรรมและการเรียนรู้จะช่วยรักษาไม่ให้อายุสุขภาพกายใจ และสติปัญญาของผู้สูงอายุเสื่อมเร็วเกินไป และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561, น. 40)

ผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทหน้าที่ตามยุทธศาสตร์ใหม่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - พ.ศ. 2579) ให้ตอบสนอง

ตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะดำเนินเกี่ยวกับกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการตอบสนองวิสัยทัศน์พันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ชุมชน ท้องถิ่น และผู้ประกอบการในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ บนฐานคิดเป็นองค์รวม (Holistic) มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อยู่ดี มีสุข เป็นพลังในการขับเคลื่อนประเทศชาติก้าวต่อการเปลี่ยนแปลงในยุค Disruption Economy ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการใช้แผนกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทงนโยบายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีการวิจัย

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ซึ่งรวมการวิจัยทั้งปริมาณและคุณภาพ เนื้อหาของการวิจัยเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่ได้รับการพัฒนาขั้นพื้นฐาน โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้ดำเนินการใน 2 แห่ง ของกลุ่มชาติพันธุ์สองกลุ่มคือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในหมู่บ้านแม่กะเปียง ตำบลสะลวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ และ 2) กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในหมู่บ้านห้วยเต่ารู ตำบลสะลวง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาเอกสารพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยพื้นฐาน กระบวนการบริหารจัดการกลุ่มผู้สูงอายุชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จำนวน 2 แห่ง คือ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในหมู่บ้านแม่กะเปียง และ 2) กลุ่มกะเหรี่ยงในหมู่บ้านห้วยเต่ารู โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน โดยการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในระยะต้นทางเพื่อสร้างเป็นกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus group) กับกลุ่มเป้าหมายเดิม เพื่อวิพากษ์ลงความเห็นเกี่ยวกับกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 4 นำกลยุทธ์ที่ผ่านการประเมินและพัฒนาแล้วไปจัดทำแผนกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบทจังหวัดเชียงใหม่ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ในการตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมและความเป็นไปได้

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัยและอภิปรายผล มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

4.1 กลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่

มีองค์ประกอบ 5 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยี 2) กลยุทธ์ด้านการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ 3) กลยุทธ์ด้านคณะกรรมการดำเนินงานสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ 4) กลยุทธ์ด้านสมาชิกสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ และ 5) กลยุทธ์ด้านเครือข่ายสัมพันธ์ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการส่งเสริมกลยุทธ์ที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแต่ละชมรมไม่ว่า หากชมรมผู้สูงอายุมีการบริหารจัดการที่ดี โดยการใช้ศาสตร์และศิลป์จะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บรรลุ ศิริพานิช (2560); พันนิภา บุญจรัส (2558); วิมล ชาตะมีนา และคณะ (2551); จรินทร์ จินารัตน์ (2546) กล่าวว่า การที่ชมรมผู้สูงอายุซึ่งเป็นแหล่งที่หลาย ๆ คนมารวมกันเป็นกลุ่มต่าง ๆ ก็ต้องมีสถานภาพ บทบาท ระเบียบ หรือกฎเกณฑ์ และการสื่อสารภายในกลุ่ม โดยพื้นฐานของการดำเนินการชมรมผู้สูงอายุที่จะประสบความสำเร็จ หรือการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จะเกี่ยวข้องกับวิธีการในการบริหารจัดการชมรม ซึ่งถ้าหากมีการบริหารจัดการที่ดีจะทำให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนผ่านสื่อสร้างสรรค์ได้ในยุค Disruption อย่างยั่งยืน

4.2 ผลการใช้แผนกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่

พบว่า มีการนำหลักการของสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

4.2.1 กลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยี พบว่า สมาชิกชมรมผู้สูงวัยหมู่บ้านแม่กะเปียง - หมู่บ้านห้วยเต่ารุ ทั้ง 2 แห่ง มีการดำเนินการ ดังนี้ 1) มีการสร้างการรับรู้ ความเข้าใจของคนในชุมชน 2) มีการเสริมสร้างทักษะชีวิตควบคู่กับเทคโนโลยีในการเข้าถึงร่วมกันของคนในชุมชนทุกช่วงวัย 3) มีการส่งเสริมทักษะความรู้ด้านดิจิทัลแก่คนในชุมชน 4) มีการยกสถานการณ์ที่เป็นข่าวและเป็นกระแส

ในสังคมปัจจุบัน 5) มีการหนุนเสริม โดยเชิญวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญในด้านสื่อเทคโนโลยีมาให้ความรู้ ความเข้าใจและการใช้เทคโนโลยี 6) มีการติดตามสื่อเทคโนโลยีผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้ทราบแนวทางและวิธีแก้ไข 7) มีการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม 8) มีแนวปฏิบัติที่ดีของชุมชนต้นแบบ เพื่อถ่ายทอดให้ความรู้และประสบการณ์ 9) มีทุนทางวัฒนธรรม โดยผ่านการมีส่วนร่วมของระดับอำเภอและจังหวัดและ 10) มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้สูงวัยของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์” จากผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายผู้สูงวัยมีรูปแบบองค์กรที่มีการแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ /กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม ซึ่งแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายดังกล่าว มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน หรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ

4.2.2 กลยุทธ์ด้านการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ พบว่า สมาชิกชมรมผู้สูงวัยหมู่บ้านแม่กะเปียง - หมู่บ้านห้วยเต่ารุ ทั้ง 2 แห่ง มีการดำเนินการดังนี้ 1) สร้างจิตสำนึกผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ “หัวใจความกตัญญู” ผ่านสื่อรูปแบบหลากหลาย 2) เปิดพื้นที่ทำความเข้าใจในบริบทชุมชนรากเหง้าของตน 3) พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้เข้มแข็ง 4) ขับเคลื่อนกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่วัฒนธรรมและวิถีชีวิต 5) ให้ความสำคัญเรื่องความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ผู้สูงอายุและสังคมชนบท 6) ส่งเสริมการใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร 7) สร้างสรรค์สื่อที่ปลอดภัยและสอดคล้องวิถีชีวิตเดิมของคนในชาติพันธุ์ 8) สร้างเครือข่ายฐานข้อมูล เพื่อต่อยอดไปสู่ความร่วมมือและขยายสู่หุ้นส่วน 9) เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสเข้าถึงและสร้างสื่อรูปแบบใหม่สู่สังคม และ 10) ขยายผลไปสู่สถานศึกษาให้กับกลุ่มนักเรียนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ มานิตย์ ซาซิว (2555) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัย ในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าถึงตำบลบ้านดู่ อำเภออาจสามารถ จังหวัดร้อยเอ็ด” มีความสำคัญในการเรียนรู้ การปลูกฝังในงานและอาชีพและยังเป็นการสร้างเครือข่ายในระดับท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัด ผลการวิจัยนี้ ทำให้ได้ “รูปแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนหลายวัยในศูนย์ตุ้มโฮมลูกหลานบ้านเหล่าถึง” คือ LING MODEL ซึ่งประกอบด้วย 1) การเรียนรู้ (Learning) โดยการปรับแนวคิด สานิตให้ดู เรียนรู้ชุมชนอื่นนำมาปฏิบัติพัฒนาต่อยอด 2) การค้นหาความถนัด (Individual) โดยการเรียนรู้สิ่งเดิม เสริมสร้างสิ่งใหม่ 3) การสร้างเครือข่าย (Network) การพัฒนาต่อยอดความรู้ให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและ 4) การปลูกฝัง (Grown) การเรียนรู้พื้นฐานวิถีชุมชนบนความพอเพียง

4.2.3 กลยุทธ์ด้านคณะกรรมการดำเนินงานสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ พบว่า สมาชิกชมรมผู้สูงวัยหมู่บ้านแม่กะเปียง - หมู่บ้านห้วยเต่ารุ ทั้ง 2 แห่ง มีการดำเนินการดังนี้ 1) เสนอสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ที่ปลอดภัย 2) ให้คำแนะนำแก่ผู้ผลิตสื่อเทคโนโลยี 3) เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการดำเนินงาน 4) ระดมเงินทุนจากแหล่งภายนอก 5) ควบคุม กำกับในการดำเนินงานสื่อเทคโนโลยี 6) พิจารณาและให้

ข้อเสนอแนะ 7) ติดตามและตรวจสอบสื่อเทคโนโลยี และ 8) ประเมินผลคุณภาพของสื่อเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุชาติ ลีตระกูล และคณะ (2561) ได้วิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมในการสร้างการรับรู้และการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ยากจนในชุมชนเมืองจังหวัดเชียงราย” พบว่า การขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมในการสร้างการรับรู้และการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ยากจนในชุมชนเมือง จังหวัดเชียงราย อีกทั้ง สุภารักษ์ จูตระกูล (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “ครอบครัวกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) ของดิจิทัลเนทีฟ (Digital Natives)” ที่กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเป็นคนดีและอยู่ในสังคมอย่างมีคุณภาพและหน้าที่ที่สำคัญของครอบครัวในยุคสังคมข่าวสาร คือ ต้องทำหน้าที่ดูแลให้คำแนะนำ และสร้างภูมิคุ้มกันให้ดิจิทัลเนทีฟ รู้เท่าทันสื่อดิจิทัลคือ รู้ใช้ (Use) รู้เข้าใจ (Understand) และรู้สร้างสรรค์ (Create)

4.2.4 กลยุทธ์ด้านสมาชิกสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ พบว่า สมาชิกชมรมผู้สูงวัยหมู่บ้านแม่กะเปียง - หมู่บ้านห้วยเต่ารุ ทั้ง 2 แห่ง มีการดำเนินการดังนี้ 1) การแต่งตั้งคณะกรรมการของแต่ละชาติพันธุ์ร่วมกัน 2) จัดประชุมระดมพลังความคิดของคนในชุมชน 3) ร่วมสร้างเป้าหมายของคนในชุมชนร่วมกัน 4) ส่งเสริมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน 5) สร้างทีมงานเข้มแข็งหรือแกนนำในชุมชน โดยเน้นผลลัพธ์เป็นตัวตั้ง 6) ปรับเปลี่ยนสลับหมุนเวียนให้สมาชิกได้เป็นหัวหน้า รองหัวหน้า และผู้ร่วมกิจกรรม 7) ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อกำหนดแนวทาง วิธีการและแผนงานในการแก้ปัญหาาร่วมกัน 8) สะท้อนผลหลังการปฏิบัติในแต่ละกิจกรรม (AAR: After Action Review) 9) นำผลความสำเร็จของสมาชิก และมอบรางวัลให้ทีมงานเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ และ 10) ถอดบทเรียนของสมาชิกร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรพรรณ ทำดี (2560) ได้วิจัยเรื่อง “ตัวตน สังคม วัฒนธรรม : เจ็อนไขสู่การสูงวัยอย่างมีศักยภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า บริบททางสังคมและวัฒนธรรม เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมศักยภาพ ทั้ง 3 มิติของผู้สูงอายุ ได้แก่ ด้านสุขภาพ ความมั่นคงและการมีส่วนร่วม เนื่องจากระบบสังคมที่มีความสัมพันธ์อันเป็นปึกแผ่น เกื้อกูล และมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่วิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง ประกอบกับตัวตนของผู้สูงอายุที่เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้และภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเอง ดังนั้น การส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ จึงควรดำเนินการแบบบูรณาการเชื่อมโยงทุกมิติ ควบคู่กับการสร้างเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ พัชรา สังข์ศรี (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในภาคกลาง” ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการรับรู้และข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุในปัจจุบัน 2) ผู้สูงอายุต้องการให้มีกิจกรรมให้ความรู้ด้านต่าง ๆ ในชุมชน และควรมีแหล่งการเรียนรู้คือศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 3) กรรมการชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 4) แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งเสนอปัจจัยที่ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตประสบผลสำเร็จ

4.2.5 กลยุทธ์ด้านเครือข่ายสัมพันธ์ พบว่า สมาชิกชมรมผู้สูงวัยหมู่บ้านแม่กะเปียง - หมู่บ้านห้วยเต่ารุ ทั้ง 2 แห่ง มีการดำเนินการดังนี้ 1) อุดมการณ์และพันธะสัญญาร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ 2) เห็นคุณค่าร่วมกันและมีความรู้สึกร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสื่อ

เทคโนโลยีสร้างสรรค์ 3) สร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับเครือข่ายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ 4) ยอมรับนับถือและภาพลักษณ์ที่ดีของเครือข่ายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ 5) เคารพในกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของเครือข่ายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ 6) กิจกรรมสานสัมพันธ์เครือข่ายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ร่วมกัน และ 7) ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลเครือข่ายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ไปสู่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับ นกเรณู (สัจจรัตน์) อีระฐิติ และพจนนา พิชิตปัจจา (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ทิศทางและการพัฒนานโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยนำเข้าเรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านผลประโยชน์ ปัจจัยด้านบริบทในพื้นที่ และปัจจัยด้านทรัพยากรของรัฐสำหรับกระบวนการที่เป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย

4.3 แนวทางการพัฒนานโยบายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - พ.ศ. 2570) มีเป้าหมายและตัวชี้วัดสำหรับเป้าหมายและหมุดหมาย ที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนานโยบายสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบทจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับหมุดหมายที่ 12 ได้กำหนดว่า “ไทยมีกำลังคนสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตอบโจทย์การพัฒนาแห่งอนาคต” ใน 3 เป้าหมายที่สำคัญที่นำไปสู่การปฏิบัติดังนี้

เป้าหมายที่ 1 คนไทยได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพในทุกช่วงวัย มีสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่ สอดคล้องกับคุณลักษณะตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม มีคุณธรรม จริยธรรมและภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างพลิกโฉมฉับพลันของโลก สามารถดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข สอดคล้องกับกลยุทธ์ด้านด้านสมาชิกสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์โดยมี 10 แนวทาง

เป้าหมายที่ 2 กำลังคนมีสมรรถนะสูง สอดคล้องกับความต้องการของภาคการผลิตเป้าหมายและสามารถสร้างงานอนาคต สอดคล้องกับกลยุทธ์ด้านเครือข่ายสัมพันธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ โดย มี 7 แนวทาง และกลยุทธ์ด้านคณะกรรมการดำเนินงานสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์โดยมี 8 แนวทาง

เป้าหมายที่ 3 ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการสื่อเทคโนโลยี โดย มี 10 แนวทาง และกลยุทธ์ด้านเครือข่ายสัมพันธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์โดยมี 7 แนวทาง สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนา กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2559) เรื่อง “กลยุทธ์การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้สูงอายุของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ผลการศึกษา ข้อเสนอแนะต่อการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้สูงอายุ จากการศึกษารูปแบบและแนวทางการให้บริการของหน่วยงาน/องค์กรเครือข่ายด้านผู้สูงอายุ พบว่า ทำให้เห็นถึงกระบวนการทำงานร่วมกันของกระทรวงกับหน่วยต่าง ๆ ที่เชื่อมประสานกัน ซึ่งกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์มีกระบวนการทำงานเป็นไปตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายและตามกฎหมายกำหนดเป็นลักษณะของการบริหารเชิงแนวตั้ง (Functional Organization Structure) กล่าวคือ มีโครงสร้างที่แบ่งตามประเภท

หรือหน้าที่การงาน เพื่อแสดงให้เห็นว่าแต่ละกลุ่มงานหรือฝ่ายมีหน้าที่ต้องทำอะไรซึ่งการบริหารตามโครงสร้างนี้เมื่อผนวกกับการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่าย โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การสนับสนุนของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ต่อภาคีเครือข่ายในหลาย ๆ ด้าน เพื่อส่งเสริมกลไกการพัฒนาระบบการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การสนับสนุนด้านงบประมาณองค์ความรู้และการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ รวมไปถึงการบูรณาการทำงานร่วมกันอย่างจริงจัง เพื่อให้โครงการ กิจกรรมที่ดำเนินงานกับผู้สูงอายุเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และหนุนเสริมการดำเนินงานซึ่งกันและกัน เพื่อลดระยะเวลาในการดำเนินงาน และมีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ควรมีการจัดทำยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือเครือข่ายผู้สูงอายุในระดับประเทศอย่างชัดเจน และควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เพื่อนำข้อมูลของผู้สูงอายุมาช่วยกำหนดแนวทางในการพัฒนางานต่อไป

5. บทสรุป

สรุปบทความเรื่อง กลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจกตัญญู” เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบท จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยกลยุทธ์หลัก 5 แนวทาง ได้แก่ 1) กลยุทธ์การจัดการและบริหารเทคโนโลยี 2) กลยุทธ์การจัดการกิจกรรมสร้างสรรค์ 3) กลยุทธ์คณะกรรมการดำเนินการสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ 4) กลยุทธ์สมาชิกสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ และ 5) กลยุทธ์เครือข่ายและความสัมพันธ์ ในการดำเนินนโยบายเน้นกลยุทธ์สื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์ “หัวใจกตัญญู” เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมชนบทจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า กลยุทธ์การบริหารจัดการได้ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้โดยกิจกรรมได้ดำเนินการ ดังนี้ กลยุทธ์การจัดการและบริหารเทคโนโลยีมีกิจกรรม 10 กลยุทธ์, กลยุทธ์การจัดการกิจกรรมสร้างสรรค์มีกิจกรรม 10 กลยุทธ์, กลยุทธ์คณะกรรมการดำเนินการสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์มีกิจกรรม 8 กลยุทธ์, กลยุทธ์สมาชิกสื่อเทคโนโลยีสร้างสรรค์มีกิจกรรม 10 กลยุทธ์ และกลยุทธ์เครือข่ายและความสัมพันธ์มีกิจกรรม 7 กลยุทธ์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). *แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545-2564. ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2552*. เทพเพ็ญวานิสัย.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). *ประชากรสูงอายุไทย : ปัจจุบันและอนาคต*. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2559). *กลยุทธ์การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายผู้สูงอายุของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2566, จาก https://drive.google.com/file/d/145P4YtwE_KqznCkvSwYoDaDNQ_8Y1_Fv/view
- จรีนุช จินารัตน์. (2546). *การดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องของชมรมผู้สูงอายุ เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ: กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุบ้านปากน้ำ ต.กุดลาด อ.เมือง จ.อุบลราชธานี*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2566, จาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_Doi=10.14457/MU.the.2003.56
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2561). *สังคมสูงวัยกับความท้าทายของตลาดแรงงานไทย. โครงการศึกษาด้านโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีนัยต่อการดำเนินนโยบาย*. สายนโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- นภเรณู (สัจจรัตน์) อธิระฐิติ และพจนา พิษิตปัจจา. (2560). *ทิศทางและนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทย*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บรรลุ ศิริพานิช. (2560). *ผู้สูงอายุไทย : ผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรของสังคม*. หมอชาวบ้าน.
- พัชรา สังข์ ศรี. (2555). *แนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในภาคกลาง*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2566, จาก https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_Doi=10.14457/MCRU.res.20124
- พนนิภา บุญจริง. (2558). *การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุ ตำบลธาตุน้อย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี*. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*. 8(2), 1-7.
- ภัทรพรรณ ทำดี. (2560). *ตัวตน สังคม วัฒนธรรม : เจาะลึกสู่การสูงวัยอย่างมีศักยภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่*. *วารสารสังคมศาสตร์*. 47(2), 109-131.
- มานิตย์ ซาซีย. (2555). *การเรียนรู้ตลอดชีวิตและพระพุทธรูปศาสนาบูรณาการการพัฒนาสังคมเพื่อการพึ่งตนเองภายใต้กลไกขับเคลื่อนประชาธิรัฐ*. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 11(4), 288-302.

- วิมล ขาตะมีนา, วชิรา วราศรัย และรุ่งทิพย์ จินดาพล. (2551). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการบริหารจัดการและดำเนินโครงการของ อบจ.แพร่ และของ อบจ.พิษณุโลก. รายงานวิจัยเลขที่ RDG5040021. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สุชาติ ลีตระกูล, นาวัน พรหมใจสา, ภูริพัฒน์ แก้วศรี และธัญชน ใจบุญตัน. (2561). การขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมในการสร้างการรับรู้และการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุที่ยากจนในชุมชนเมือง จังหวัดเชียงราย. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ*. 12(2). 15-27.
- สุภารักษ์ จูตระกูล. (2559). ครอบครัวยุคใหม่กับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล (Digital Literacy) ของดิจิทัลเนทีฟ (Digital Natives). *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*. 11(1), 99-118.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *รายงานการวิจัยเปรียบเทียบเพื่อพัฒนานโยบาย เรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในประเทศไทย*. พิริกวานกราฟฟิค.

การตีความว่าด้วยระยะห่างและการครอบครองตามแนวทฤษฎีของปอล ริเกอร์¹

กัญญภัค แมกกี²

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรรัตน์ แสงแก้ว*

(วันที่รับ: 17 ก.พ. 2567; วันที่แก้ไขเสร็จ: 27 มี.ค. 2567; วันที่ตอบรับ: 1 เม.ย. 2567)

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดการตีความตามทัศนะปอล ริเกอร์ 2) เพื่อศึกษาแนวคิดว่าด้วยระยะห่าง (Distanciation) และการครอบครอง (Appropriation) ตามแนวคิดของปอล ริเกอร์ จากผลการวิจัยพบว่า การตีความตามทัศนะปอล ริเกอร์ เป็นกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์เชิงสหอัตวิสัย ความเข้าใจ (Intersubjective) ระหว่างตัวบท (Text) และผู้ตีความ (Interpreter) โดยการพิจารณาทั้งสองทิศทางกล่าวคือ เริ่มจากความเข้าใจนำไปสู่การอธิบาย (Explanation to Understanding) และจากการอธิบายไปสู่ความเข้าใจ (Explanation to Understanding) ในกระบวนการดังกล่าว ระยะห่าง (Distanciation) ก่อให้เกิดความเข้าใจสองระดับได้แก่ ความเข้าใจระดับแรก เป็นความเข้าใจความหมายของตัวบทโดยรวมอย่างไร้เดียงสา (Naïve Understanding) จากนั้นผู้ตีความนำความเข้าใจเบื้องต้นนี้มาอธิบายและตีความ จนเกิดความเข้าใจในระดับที่สอง เป็นความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้น ซึ่งสนับสนุนโดยขั้นตอนการอธิบายความเข้าใจในระยะนี้เป็นไปตามมโนทัศน์ว่าด้วยการครอบครอง (Concept of Appropriation) ซึ่งสอดคล้องกับประเภทของระยะห่าง ที่เชื่อมโยงกับการทำให้ตัวบทกลายเป็นประวัติโดยสมบูรณ์ การอธิบาย จึงปรากฏเป็นสื่อกลางระหว่างความเข้าใจทั้งสองระดับและเป็นระยะที่ริเกอร์เพิ่มเสริมให้การตีความแข็งแกร่งขึ้นเพื่อบูรณาการทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยหรือที่ตรงข้าม การอธิบายและการตีความ (Explanation and Interpretation) เป็นกระบวนการที่หมุนวนไปตามส่วนขอบโค้งเฉพาะตัว (Unique Hermeneutical Arc) แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบทหรือโลกของตัวบท (World of Text) และผู้ตีความหรือโลกที่ดำรงอยู่ของผู้ตีความ (World of Interpreter) ตามบระยะของการเคลื่อนจากความเข้าใจในเบื้องต้นสู่การเข้าใจตัวเองใหม่ (New Self-Understanding)

คำสำคัญ : การตีความ ระยะห่าง การครอบครอง ปอล ริเกอร์ เฮอร์เมนูติกส์

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การตีความสัญลักษณ์เจตีย์ทรงระฆังแบบอยุธยาตามทฤษฎีของ ปอล ริเกอร์” ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (Corresponding Author)
อีเมล: kpakpink@gmail.com

*อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีเมล: fhumtrsk@ku.ac.th.

An Interpretation of Distanciation and Appropriation According to Paul Ricoeur's Theory

Kanyapak Magee

Assistant Professor Dr. Theerat Saengkeaw

(Received: February 17, 2024; Revised: March 27, 2024; Accepted: April 1, 2024)

Abstract

The research objectives are 1) to study the concept of interpretation according to Paul Ricoeur's point of view 2) to study the concept of distanciation and appropriation according to Paul Ricoeur's Theory. From the research results it is found that Interpreting according to Paul Ricoeur is a process of intersubjective understanding between the text and the interpreter. By considering both directions, namely starting from understanding leading to explanation and from explaining to understanding. In this process, distanciation creates two levels of understanding i.e. the naïve understanding of the overall meaning of the text and the interpreter uses this basic understanding to explain and interpret until understanding at the second level achieves a deeper understanding. This is supported by an explanation procedure. This understanding of distanciation is based on the concept of appropriation, which corresponds to the type of distanciation links to the complete objectification of the text. Explanations thus mediate between the two levels of understanding and is the phase that Ricoeur adds to strengthen the interpretation to integrate opposing viewpoints. Explanation and interpretation is a process that revolves around a unique hermeneutical arc, showing the interaction between the world of text and the interpreter. The world of the interpreter follows the stages of moving from initial understanding to new self-understanding.

Keyword : Interpretation, distanciation, appropriation, Paul Ricoeur Hemeneutics

1. บทนำ

เฮอรัลด์ เกรนดิน ศาสตราจารย์ว่าด้วยการตีความ (The Science of Interpretation) (Grondin, 1994: 1) เป็นกระบวนการในการเข้าใจและการตีความ (Interpretation of Text) โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การเข้าใจ (Understanding) หรือกล่าวอย่างชเลียร์มาเคอร์ (Schleiermacher) ว่า เฮอรัลด์ เกรนดินในฐานะเป็น ศิลปะแห่งการเข้าใจ (Art of Understanding) (Palmer, 1969: 86) ทำให้เฮอรัลด์ เกรนดินเป็นศิลปะที่ต้องอาศัยแบบแผนเชิงวิธีการ (Methods) ในการเข้าใจอย่างถูกต้องแม่นยำ ขจัดความผิดพลาดหรือความเข้าใจผิด (misunderstanding) การเข้าใจตัวบทโดยการใช่วิธีการทำให้ตัวบทที่สื่อผ่านโดยผู้ประพันธ์กลายเป็นวัตถุศึกษา ดังที่ชเลียร์มาเคอร์ใช่วิธีการ ทั้งเชิงไวยากรณ์และเชิงเทคนิค (Grammatical and Technical Interpretation) เพื่อเชื่อมโยงกับกระบวนการคิดของผู้ประพันธ์ มุ่งเข้าถึงสภาวะจิตใจของผู้ประพันธ์ที่เป็น อัตวิสัย มีลักษณะการตีความเชิงย่อนจินตภาพ (Divinatory) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างกระบวนการริเริ่มสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ขึ้นใหม่ กล่าวคือ เพื่อค้นพบความหมายตามเจตนารมณ์ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อแสดง และอาจเข้าใจผู้ประพันธ์ดีกว่าที่ผู้ประพันธ์เข้าใจตนเอง (Scholtz, 2015 : 69-70) หรือความพยายามของ ดิลธาย (Dilthey) ที่พยายามพัฒนาเฮอรัลด์ เกรนดินให้เป็นรากฐานเชิงวิธีการของมนุษยศาสตร์ โดยใช่วิธีการ ในการเข้าใจผู้อื่นผ่านสัญลักษณ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นวัตถุวิสัยและสามารถศึกษาได้อย่างเป็นศาสตร์ ผลเพื่อหา ความสอดคล้องของตัวบท (coherence of the text) (Ricoeur, 2016 : 8-9) ทั้งชเลียร์มาเคอร์ และดิลธาย ต่างใช้เครื่องมือในการเข้าใจตัวบท ซึ่งให้เห็นว่าการเข้าใจตัวบทในฐานะที่เป็นสื่อกลาง (media) ที่ถูกส่งผ่านโดยผู้ประพันธ์ถูกเข้าใจโดยใช่วิธีการเชิงปรวิสัย (objective) ดังนั้นเฮอรัลด์ เกรนดินจึงมิได้เป็น ผลสะท้อน ศาสตร์ที่ว่าด้วยการเข้าใจมนุษย์หรือมนุษยศาสตร์ (Human Sciences)

ปัญหาดังกล่าวพบในสถานการณ์การอ่านหรือการเผชิญหน้ากับตัวบท (confronted with a text) ซึ่งเป็นปัญหาทางญาณวิทยาเชิงทวิด้านที่ว่าด้วยการแยกประธาน (subject) ออกจากวัตถุ (object) ตัวบท กลายเป็นวัตถุที่ถูกแยกออกจากประธานในฐานะผู้ตีความ แต่เนื่องจากมนุษย์ผู้ตีความดำรงอยู่ในโลกนี้ เช่นเดียวกับวัตถุศึกษาที่สร้างสรรค์โดยผู้ประพันธ์หรือผู้สร้างสรรค์ตัวบทนั้น การแยกประธานและวัตถุทำให้ การมองสิ่งที่ยื่นเสนอโดยตัวบทกลายเป็นสิ่งที่แปลกแยกและทำให้ความจริงที่ใดมิได้เกิดจากความเข้าใจที่ แท้จริงหรือเป็นผลจากความเข้าใจเชิงปรวิสัย ปัญหาดังกล่าวถูกพิจารณาโดยฮายเดกเกอร์ (Martin Heidegger, 1889-1976) ในผลงานชิ้นสำคัญที่ชื่อ “Being and Time” (การมีอยู่และกาลเวลา) โดยใช้พจน์ ดาเซิน (Dasein) แสดงให้เห็นถึงภาวะการมีอยู่ในโลก (being-in-the-world) และดำรงอยู่พร้อมกับสรรพสิ่ง ในโลก มิใช่การแยกจากโลกที่ดำรงอยู่ การแยกประธานกับวัตถุทำให้การทำให้ตัวบทเป็นวัตถุศึกษา ดังนั้น การเข้าใจตัวบท จึงเป็นการเข้าใจภาวะที่มีอยู่ในโลก เวกเช่นเดียวกันกับที่มนุษย์ผู้ตีความดำรงอยู่ (Ricoeur, 2016 : 13-15) เป็นการนำกลับวิธีวิทยาจากญาณวิทยาสู่ภววิทยา (from epistemology to ontology) แม้ว่าการนำกลับมาสู่ภาวะแรกเริ่มเชิงภววิทยาที่เสนอโดยฮายเดกเกอร์ และกาดาเมอร์ (Gadamer) ที่นำมา สานิตใหม่โน้ตค้นว่าด้วยการเล่น (Concept of Play) เป็นแม่แบบเช่นเดียวกับประสบการณ์ชมงานศิลป์ (experience of art) ที่มีได้เน้นถึงการหยั่งรู้สภาวะจิตใจของศิลปินหรือผู้ชมงานศิลป์ หากแต่เป็น

ประสบการณ์ชมงานศิลปะที่เกิดจากการปะทะสังสรรค์กัน ระหว่างงานศิลปะกับผู้ชม (ตัวบทกับผู้อ่าน) ที่มีได้เกิดจากการใช้วิธีการเชิงปรัชญาในการเข้าใจ แต่เป็นสถานการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์เชิงสหอัตวิสัย ระหว่างผู้ตีความและตัวบท (Gadamer, 1989 : 101-109) เป็นกระบวนการหลอมรวมขอบฟ้า (fusion of horizons) ที่เกิดขึ้นระหว่างขอบฟ้าของตัวบทและขอบฟ้าปัจจุบันของผู้ตีความเข้าด้วยกัน เป็นขอบฟ้าใหม่ (new horizons) (Gadamer, 1989 : 295-307) อย่างไรก็ตามในการดำเนินการดังกล่าว ยังไม่สามารถผสานรวมศาสตร์เชิงปรากฏการณ์วิทยาให้รวมเข้ากับศาสตร์การตีความได้อย่างแท้จริง กาดาเมอร์ได้จำกัดการนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปปรับใช้ เพราะเหตุว่ามันบ่งบอกเป็นนัยถึง ระยะห่างที่แปลกแยก (alienating distanciation) ซึ่งขัดแย้งกับการเป็นส่วนหนึ่ง (belonging) ตั้งแต่แรกเริ่มดั้งเดิม (Ricoeur, 2016 : 20)

ริเกอร์เห็นว่า กาดาเมอร์ไม่มีขั้นตอนการวิพากษ์หรือแม้กระทั่งขั้นตอนเชิงวิพากษ์ (Metacritical) เพื่อใช้ตรวจสอบความสมเหตุสมผลของประเพณีที่ดำรงอยู่ในสำนึกของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากขนบประเพณีและประวัติศาสตร์ (effective-historical consciousness) (Thiselton, 1992 : 344)

ริเกอร์นำปัญหาเชิงวิธีวิทยา (methodological) มาพิจารณาอีกครั้ง เขาเห็นว่าในกระบวนการสื่อสารผ่านความหมาย การเข้าใจและการอธิบาย เป็นปัญหาที่เกิดจากการแยกขั้วระหว่างประธานกับวัตถุนำไปสู่การวางให้อยู่ตรงข้าม (opposition) ซึ่งทำให้เกิดความหายนะ (disastrous) ระหว่างการอธิบายกับการเข้าใจ (Ricoeur, 2016 : 3) ริเกอร์พยายามประสานขั้ววิธีวิทยาในศาสตร์ว่าด้วยการตีความเพื่อแก้ทางตันของปัญหาเชิงเฮอริเมติกส์การนำกลับจากญาณวิทยาสู่ทฤษฎีที่เสนอโดยริเกอร์ เป็นการมุ่งเสาะหาเพื่อนำมิติสองด้านได้แก่การอธิบายและการเข้าใจเข้ามาผสานกัน โดยในบทความนี้ผู้เขียนนำเสนอแนวคิดการตีความเชิงปรัชญาของปอล ริเกอร์ (Paul Ricoeur) เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวและเพื่อเป็นแนวทางในตีความตัวบทตามทัศนะของปอล ริเกอร์

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการตีความตามแนวคิดของปอล ริเกอร์
2. เพื่อศึกษาแนวคิดว่าด้วยระยะห่าง (Distanciation) และการครอบครอง (Appropriation) ตามแนวคิดของปอล ริเกอร์

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยจากแบบเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษาแนวคิดการตีความของปอล ริเกอร์ โดยเน้นศึกษามโนทัศน์ว่าด้วยระยะห่างและการครอบครองตามทฤษฎีของปอล ริเกอร์ (Paul Ricoeur) โดยการศึกษาจากงานเขียน เอกสารทางวิชาการทั้งในชั้นปริญญานิพนธ์และวิทยานิพนธ์ จากนั้นสรุปและอภิปรายผลการศึกษาและนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

4.แนวคิดทฤษฎีการตีความตามทศนะปอล ริเกอร์

ริเกอร์และกาดาเมอร์ เป็นนักทฤษฎีเฮอริเมเนติกส์ร่วมสมัยที่ได้รับการยอมรับในช่วงศตวรรษที่ 20 ปอล ริเกอร์ Paul Ricoeur (1913–2005) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส สำหรับแนวคิดทฤษฎีเฮอริเมเนติกส์ (Theorists of Hermeneutics) ของทั้งสองนั้นริเกอร์ต่างจากกาดาเมอร์ โดยริเกอร์พยายามประสานชีววิธีวิทยาในศาสตร์ว่าด้วยการตีความโดยการผสมผสานชีวทั้งสองด้านได้แก่ การอธิบาย (Erklärung : Explanation) และความเข้าใจ (Verstehen : Understanding) เข้าด้วยกัน ริเกอร์ตระหนักดีว่าการอธิบายเพียงมิติเดียวอาจมีลักษณะลดทอน (reductive) ในขณะที่การเข้าใจเพียงมิติเดียวอาจมีจุดอ่อน เสี่ยงต่อภาพลวงตาของปัจเจกบุคคลที่ขาดการวิพากษ์หรือการหลอกลวงตนเอง (Self-Deception) ในการดำเนินการตีความ ความเข้าใจเกิดขึ้นได้ในระดับหลังการวิพากษ์ (Post-Critical) กล่าวคือ ความเข้าใจก่อนการวิพากษ์และหลังการวิพากษ์ (Thiselton, 2009: 228-229, 249) ในขณะที่กาดาเมอร์ขาดขั้นตอนเหนือการวิพากษ์ สำหรับเฮอริเมเนติกส์ที่เหมาะสมจะต้องรักษาระเบียบวิธีเชิงเหนือการวิพากษ์เอาไว้ ดังนั้นริเกอร์จึงมุ่งผสมผสานการอธิบายและการเข้าใจเข้าไว้ด้วยกัน โดยริเกอร์เสริมเพิ่มการอธิบายเข้าไปในเฮอริเมเนติกส์ (Thiselton, 1992: 344, 350)

เพราะฉะนั้นการเข้าใจที่ถูกต้อง จึงเรียกร่องวิชาวิธีว่าด้วยการอธิบายและการเข้าใจเป็นการพิจารณาเฉพาะเกี่ยวกับทางต้นในเฮอริเมเนติกส์และแนวทางแก้ไขที่เขานำเสนอ ในเบื้องต้นนี้ผู้เขียนจะนำเสนอแนวคิดว่าด้วยการตีความตัวบท เพื่อเป็นแนวทางในการอธิบายกรอบแนวคิดการตีความของปอล ริเกอร์

4.1 ว่าด้วยการตีความตัวบท (The Interpretation of Texts)

การตีความตัวบทที่ประกอบด้วยวิชาวิธีเหตุการณ์และความหมาย (event and meaning) ทฤษฎีการตีความที่ริเกอร์เสนอนั้น เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับแนวคิดของตัวบท (Concept of the Text) หลักพื้นฐานประการหนึ่งของริเกอร์ก็คือ ความหมายของตัวบท (meaning of a text) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการตีความอย่างกระจ่างแจ้ง ถูกสร้างขึ้นโดยสิ่งอื่นนอกเหนือจากความตั้งใจของผู้เขียน (author) ริเกอร์ยืนยันว่า ปัญหาของความเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่สามารถแก้ไขได้อีกต่อไป ด้วยการกลับไปสู่ความตั้งใจของผู้เขียน สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงนัยยะในสองรูปแบบของภาพร่างในแนวคิดแรกว่าด้วยระยะห่าง (distanciation) ของริเกอร์คือ การเหลื่อมซ้อนของเหตุการณ์ (eclipse of the event) ระหว่างความหมายของสิ่งที่พูด (meaning of what is said) ที่แยกจากความตั้งใจของผู้พูด เป็นการปฏิเสธอย่างชัดเจนต่อเจตนาที่ถูกกล่าวหาของผู้เขียนว่ามีบทบาทพิเศษ

ในกระบวนการตีความ ริเกอร์ต่างจากแนวคิดโรแมนติก (Romantic) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการตีความเพื่อกอบกู้อัจฉริยภาพของผู้ประพันธ์ (genius of the author) หรืออย่างที่ชลาเยอร์มาเคอร์ ที่เน้นการเข้าใจผู้ประพันธ์ได้ดีกว่าผู้ประพันธ์เข้าใจตัวเอง (Ricoeur, 2016 : 152) กล่าวคือ กลับไปหาผู้เขียนอีกครั้งและกำหนดเจตนาธรรมณ์ของผู้เขียน ริเกอร์เสนอว่า ผู้ตีความไม่สามารถและต้องไม่พยายามตีความตัวบทโดย

การอนุมานเจตนาของผู้เขียน ด้วยเหตุนี้เขาหรือเธอจึงถูกบังคับให้สร้างการตีความ ในการเผชิญหน้ากับตัวบท การอธิบายและความเข้าใจ จึงถูกนำมาใช้ในการตรวจสอบในกระบวนการตีความ (Ricoeur, 2016: 107) ก่อนที่จะนำเสนอแนวคิดดังกล่าว ในเบื้องต้นผู้เขียนจะกล่าวถึงหลักการพื้นฐานของทฤษฎีการตีความของ ริเกอร์ที่ว่าด้วยเหตุการณ์และความหมาย ซึ่งมีรากฐานอยู่บนความแตกต่างพื้นฐานระหว่างภาษา (Langue ; Language) และการใช้ภาษา (Parole ; Speech) ภาษาในฐานะที่เป็นระบบภาษาหรือรหัสและผู้ใช้ภาษา (ขอบเขตของการใช้ภาษา) นักภาษาศาสตร์ชาวฝรั่งเศส เอมีล บ็องแวงนิสต์ (Emile Benveniste) อ้างว่า ภาษาศาสตร์ของภาษาและภาษาศาสตร์ของข้อความ ถูกสร้างขึ้นบนหน่วยที่แตกต่างกันของสัญญาณ (sign) เป็นหน่วยพื้นฐานของภาษา และประโยค (sentence) เป็นหน่วยพื้นฐานของข้อความ (Ricoeur, 2016 : 95) ประโยคที่ริเกอร์ให้ความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความหมายของประโยคที่แท้จริง ซึ่งแตกต่างไปจาก สัญศาสตร์ของที่เน้นความหมายของสัญญาณ วิชาวิธีนิวเคลียร์ของทฤษฎีการตีความของริเกอร์คือ ระหว่าง เหตุการณ์กับความหมายหรือวิชาวิธีของเหตุการณ์และความหมาย และภาษาศาสตร์ของประโยคที่เป็น รากฐานของวิชาวิธี

4.1.1 ข้อแตกต่างโมโนทัศน์ว่าด้วยเหตุการณ์และความหมาย (Event and Meaning)

ข้อแตกต่างประการแรก ริเกอร์ กล่าวถึงคุณลักษณะของข้อความในแง่ของวิชาวิธีของ เหตุการณ์และความหมาย กล่าวคือ ในขณะที่ข้อความปรากฏขึ้นชั่วคราวและในปัจจุบันกาล ส่วนระบบภาษา เป็นเสมือนและอยู่นอกเหนือกาลเวลา (Ricoeur, 2016 : 95) ดังนั้น เหตุการณ์ของข้อความ (instance of discourse) มีลักษณะเป็นเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นชั่วขณะหายวับไป (fleeting) จึงจำเป็นต้องตรึงหรือจารึก ข้อความไว้ (fixation or inscription) การตรึงไว้คือ ตำแหน่งแห่งที่สุดท้ายของข้อความ (discourse's destination) (Ricoeur, 2016: 160-161) นั้นหมายความว่า เราไม่ได้จารึกเหตุการณ์ไว้ แต่เป็นความหมาย ของข้อความ (meaning of the discourse) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเหตุการณ์หายไปในขณะที่ความหมายยังอยู่ ประการที่สอง ระหว่างภาษาและข้อความคือ ในขณะที่ภาษาไม่ต้องพิจารณาผู้พูด ส่วนข้อความต้องกลับไป พิจารณาตัวผู้พูด โดยการใช้ชู้ดบังชี้กลับไปยังผู้พูด เช่น คำสรรพนามส่วนบุคคล ในด้านหนึ่ง ข้อความมี ลักษณะอ้างอิงในตัวเองและมีความหมาย (self-referential and eventful) ซึ่งอ้างอิงไปยังใครบางคนผู้พูด ใครบางคนแสดงตัวเองในการพูด ประการที่สาม ข้อความจะเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่างอยู่เสมอ ข้อความมีความสัมพันธ์กับโลกภายนอก โดยแสดงการอ้างถึงสิ่งต่าง ๆ ที่นำเสนอ แสดงความหมายหรือเป็นตัวแทน ขณะที่ภาษาไม่มีโลกภายนอก นั่นคือไม่มีความสัมพันธ์กับภายนอก ที่ซึ่งสัญญาณของภาษาจะอ้างเฉพาะสัญญาณ อื่น ๆ ที่อยู่ภายในระบบเดียวกันเท่านั้น

ดังนั้น ภาษาเป็นความสัมพันธ์ที่มีอยู่ภายในระบบภาษา (intention) ส่วนตัวบทหรือข้อความจะ สัมพันธ์กับสิ่งที่อ้างถึงภายนอก (extention) ประการสุดท้าย ข้อความไม่เพียงแต่จะมีโลกเท่านั้น ยังมีความ เกี่ยวบุคคลอื่นด้วย ซึ่งระบุถึงใครบางคนที่อ่านในฐานะคู่สนทนา (interlocutor) ขณะที่ภาษาเป็นเพียง การจัดการรหัสคือระบบของคำตัวอักษร ตัวเลข หรือสัญลักษณ์ใด ๆ ที่ถูกประกอบรวมกันเพื่อแสดงความหมาย เฉพาะ ดังนั้นเหตุการณ์ของข้อความในความหมายสุดท้ายนี้เป็นปรากฏการณ์ชั่วคราวหรือเหตุการณ์ของ

การแลกเปลี่ยน การเกิดขึ้นของบทสนทนาที่สามารถเริ่มต้น ดำเนินต่อไป หรือหยุดชะงักได้ ด้วยคุณลักษณะทั้งหมดนี้ ประกอบขึ้นเป็นข้อความในฐานะเหตุการณ์ (discourse as an event) ซึ่งเป็นชั่วหนึ่งของวิชาวิธีของเหตุการณ์และความหมาย ชั่วที่สองนั้นคือความหมาย ด้วยเหตุนี้ข้อความจึงมีความตึงต้านระหว่างสองชั่วที่ก่อให้เกิดข้อความในฐานะที่เป็นงาน (discourse as a work) ในลักษณะวิชาวิธีของการพูดและการเขียน (dialectic of speaking and writing) และลักษณะอื่น ๆ ทั้งหมดของข้อความที่เสริมสร้างแนวคิดระยะห่าง (Notion of Distanciation) (Ricoeur, 2016: 95-96)

4.1.2 มโนทัศน์ว่าด้วยความหมาย (The Concept of Meaning)

ชั่วที่สองเป็นอีกชั่วหนึ่งของวิชาวิธีเหตุการณ์ของความหมาย (event-meaning dialectic) เป็นชั่วของความหมาย ดังที่ริเกอร์กล่าวว่า “หากข้อความทั้งหมดถูกรับรู้เป็นเหตุการณ์ ข้อความทั้งหมดจะถูกเข้าใจว่า เป็นความหมายด้วยเช่นกัน” ริเกอร์ชี้แจงว่า สิ่งที่เราอยากเข้าใจไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงชั่วครู่ แต่เป็นความหมายที่ดำรงอยู่ วิชาวิธีดังกล่าวเป็นแกนหลักของปัญหาเชิงเฮออร์เมนูติกส์ เมื่อเข้าสู่กระบวนการทำความเข้าใจความหมาย (process of understanding) ที่อยู่เหนือเหตุการณ์โดยความหมาย ซึ่งเป็นข้อยืนยันถึงความตั้งใจของภาษา (intentionality of language) (Ricoeur, 2016: 96) ริเกอร์กล่าวว่า ประเภทของความหมายมีสองระดับ ซึ่งสะท้อนถึงวิชาวิธีหลักระหว่างเหตุการณ์และความหมาย ดังนั้นความหมาย คือ ทั้งสิ่งที่ผู้พูดหมายถึง เช่น สิ่งที่เขาตั้งใจจะพูดและสิ่งที่ประโยคนั้นหมายถึงนั่นคือ การเชื่อมโยงระหว่างหน้าที่การระบุและผลลัพธ์ของภาคแสดง (Ricoeur, 1976 : 12) ริเกอร์ อ้างถึงความหมายเดิมว่าเป็นความหมายของผู้พูด ส่วนความหมายของประโยคเป็นความหมายในการพูด และอ้างสิ่งที่กล่าวนั้นหมายถึงสิ่งที่พูด โดยความหมายของข้อความอ้างกลับไปยังความหมายของผู้พูด โดยการอ้างอิงตัวเองของข้อความว่า เป็นเหตุการณ์ (Ricoeur, 1976: 13) ในที่นี้ริเกอร์หมายถึง คุณลักษณะของข้อความที่ใช้การดำเนินการทางไวยากรณ์ต่าง ๆ เพื่ออ้างกลับไปยังผู้พูด ริเกอร์กล่าวว่าแนวคิดการตีความของเขาครอบคลุมข้อสันนิษฐานที่เกี่ยวข้องกับปรนัยของความหมายโดยทั่วไป

ประการแรกในแนวคิดของเขาเกี่ยวกับ ความเป็นอิสระทางความหมายที่มีอยู่ในตัวเองของข้อความที่เป็นงานเขียน (the semantic autonomy of written discourse) ซึ่งปรนัยที่มีอยู่ในความหมายของการกล่าวของข้อความเอง ประการที่สองคือ การเน้นไปที่โครงสร้างโดยที่ตัวบทถูกทำให้เป็นปรวิสัยของความหมายและปราศจากประวัติศาสตร์ กลายเป็นสื่อกลางที่จำเป็นระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน (mediation between writer and reader) (Ricoeur, 1976: 91) ริเกอร์ยืนยันว่า การทำให้ความหมายกลายเป็นวัตถุสื่อกลางที่จำเป็นระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน หากผู้อ่านมีศักยภาพในการครอบครองความหมายของตัวบท (appropriate the meaning of a text) แต่กระบวนการการสื่อผ่าน เรียกร้องให้มีการดำเนินการเสริมของลักษณะการดำรงอยู่มากขึ้น ซึ่งริเกอร์เรียกว่า การครอบครองความหมาย (appropriation of meaning) หมายถึง การนำมาเป็นของตัวเอง (to make one's own) จากสิ่งที่เรียกว่า ความแปลกแยก (alienation) การตีความจะบรรลุเป้าหมายก็ต่อเมื่อการตีความทำให้ความหมายของตัวบท เป็นจริงสำหรับผู้อ่านในปัจจุบัน (Ricoeur, 2016 : 147) เพื่อประเมินความหมายของสิ่งที่พูด (what is said) ริเกอร์เสนอว่า เฮออร์เมนูติกส์

ต้องรวมเข้าไว้ ไม่เพียงแต่ภาษาศาสตร์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงทฤษฎีวิจ্ঞานปฏิบัติด้วย (Speech-Act Theory) ดังที่พบในงานของ ออสติน (Austin) และ เซิร์ล (Searle) (Ricoeur, 2016 :: 96) เป็นการนำภาษาไปใช้ กล่าวคือทฤษฎีที่ให้ความหมายในขณะที่ผู้พูดเปล่งคำพูดออกมาพร้อม ๆ กับการกระทำ เช่นเดียวกับกรณี การเขียนที่ข้อความปรากฏต่อผู้อ่าน ทฤษฎีวิจ্ঞานปฏิบัติประกอบด้วย ระดับของการกระทำย่อยซึ่งแบ่งออกเป็น สามระดับได้แก่

1) ระดับของข้อเสนอของข้อความหรือประพจน์ (locutionary or propositional act) เป็นการกล่าวที่มีความหมาย เป็นความหมายเชิงนามธรรม

2) ระดับของเจตนา (illocutionary act) ความหมายของข้อความและบอกการกระทำ (เชิงคำสั่ง) แก่ผู้ร่วมสื่อแฉงอยู่ด้วย

3) ระดับผลของข้อความที่มีต่อผู้อ่าน (perlocutionary act) โดย ริเกอร์อธิบายว่า ความมุ่งหมายภายในที่ปรากฏภายนอก (intentional exteriorization) ทำให้เหตุการณ์นั้นอยู่เหนือความหมาย (event is surpassed in the meaning) โดยการพิจารณาการกระทำทั้งสาม เพื่อกำหนดขอบเขตของแต่ละการกระทำซึ่งปรากฏภายนอกได้ในลักษณะประโยค (sentence) ในการกล่าวถ้อยคำที่มีความหมายนั้น ถูกทำให้ปรากฏภายนอกในรูปของประโยคที่เสมือนข้อเสนอของข้อความ (sentence qua proposition)

ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอของประโยคเป็นสิ่งที่ระบุและทำให้สามารถระบุซ้ำได้ (identified and reidentified) สิ่งทีระบุคือ โครงสร้างของภาคแสดงเอง (predicative structure itself) นอกจากนี้ในระดับเจตนาของข้อความ ยังสามารถถูกทำให้ปรากฏภายนอกได้ด้วยกระบวนทัศน์ทางไวยากรณ์ (grammatical paradigms) และขั้นตอนอื่น ๆ ที่เป็นเป้าประสงค์หรือการทำเครื่องหมาย (mark) เชิงบังคับหรือเจตนาของประโยค ทำให้ระบุและระบุซ้ำได้ แม้ว่าลักษณะบางอย่างของระดับของวิจ্ঞานผลหรือผลที่เกิดจากข้อความที่ปรากฏในลักษณะของการเขียนหรือการจารึกจะเกิดผลน้อยหรือในระดับที่ลดลง ในแง่นี้ก็ก่อให้เกิดความเป็นไปได้ นั่นคือข้อความที่เป็นเสมือนสิ่งเร้าและแตกต่างจากการกระทำทั้งสองระดับก่อนหน้านี้ ที่ไม่ได้ดำเนินการผ่านการรับรู้ของเจตนาของผู้พูด (speaker) โดยคู่สนทนา แต่ยังเป็นภาวะการณ์ที่มีพลังดังที่เคยเป็น โดยมีอิทธิพลโดยตรง ต่ออารมณ์และทัศนคติทางอารมณ์ของคู่สนทนา (Ricoeur, 2016: 96-97)

ทั้งนี้โดยความหมายการกระทำของข้อความ ไม่เพียงแต่ความสัมพันธ์ของประโยค ในความหมายที่แคบของการกระทำเชิงข้อเสนอเท่านั้น แต่จะต้องเข้าใจความสัมพันธ์ของการเจตนาด้วยข้อความ และในระดับวิจ্ঞานผลหรือผลที่ได้รับจากข้อความ トラบเท่าที่ข้อความทั้งสามด้านนี้ ได้ถูกเข้ารหัส (codified) และถูกควบคุมตามกระบวนทัศน์ トラบเท่าที่ยังสามารถระบุและระบุซ้ำได้ว่า มีความหมายเดียวกัน จึงทำให้คำที่มีความหมายโดยนัยหรือความหมายทางอ้อม (connotation) ครอบคลุมทุกด้าน การทำให้ปรากฏภายนอกโดยความมุ่งหมายของเจตนา (ในลักษณะที่แสดงความมุ่งหมายบางอย่างในข้อความ) ซึ่งในทางกลับกัน การทำให้ข้อความที่ปรากฏภายนอก เป็นไปได้โดยการเขียนและงาน (work) (Ricoeur, 2016 : 98) เมื่อพิจารณา

การกระทำทั้งสามประการแล้ว ริเกอร์เสนอว่า เจตนาที่ปรากฏภายนอกทั้งสามระดับมีความอ่อนไหวในระดับที่ลดลง จึงจำเป็นต้องตรึงไว้โดยการเขียน (inscription by writing possible) (Ricoeur, 2016 :97) ดังนั้นข้อความนั้นไม่เพียงแต่เป็นเหตุการณ์เท่านั้น แต่เป็นเหตุการณ์ที่มีความหมาย ความหมายของข้อความที่ถูกตรึงไว้โดยการเขียน ข้อความจึงมีความหมายในตัวเอง กล่าวโดยสรุป วิชาวิธีของเหตุการณ์และความหมายมีลักษณะสองข้อคือ ข้อที่หนึ่งข้อความในฐานะเหตุการณ์ (discourse as an event) และข้อที่สองข้อความในฐานะความหมาย (discourse as meaning) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ข้อความ ถูกทำให้ปรากฏในฐานะเหตุการณ์ (discourse is realized as event) แต่เข้าใจในฐานะความหมาย

4.1.3 มโนทัศน์ว่าด้วยตัวบท (The Concept of the Text)

แนวคิดเรื่องความหมายในทฤษฎีตัวบทของเขา (Theory of the Text) ทอมป์สันอ้างว่า ริเกอร์ทำให้เกิดการเปลี่ยนจากอรรถศาสตร์ไปสู่เฮอริเมนต์ิกส์อย่างเหมาะสม โดยการกำหนดมโนทัศน์ว่าด้วยตัวบท ทอมป์สัน นำเสนอคำจำกัดความเบื้องต้นของข้อความตามแนวคิดของริเกอร์ว่า ตัวบทเป็นงานของข้อความ (work of discourse) (Thomson, 2016 : xxiii-xxiv) และด้วยเหตุนี้ ในกรณีแรก ข้อความจึงเป็นงาน ริเกอร์เสนอลักษณะ 3 ประการของงานกล่าวคือ งานเป็นการร้อยเรียงที่มีความยาวมากกว่าประโยค (a work is a sequence longer than the sentence) ดังนั้น ประโยคจึงเป็นหน่วยพื้นฐานของข้อความ (Ricoeur, 2016 : 98) ลักษณะที่สอง งานนี้ถูกส่งไปยังรูปแบบของประมวลผลซึ่งนำไปใช้กับการจัดองค์ประกอบเอง (composition itself) ประมวลผลนี้เรียกว่า การจัดประเภทวรรณกรรม (Ricoeur, 2016 :136) สุดท้ายแล้วงานได้รับการจัดรู้อย่างมีเอกภาพ (unique configuration) งานจึงมีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่เกิดขึ้นจากการนำภาษานั้นมาใช้ตามทักษะของผู้ใช้ภาษา หรือตามสไตล์หรือลีลาของแต่ละคน (Ricoeur, 2016 :98) ดังนั้น ในการผลิตข้อความในฐานะที่เป็นงาน แสดงออกถึงการจัดองค์ประกอบ ประเภท และลีลาของงาน การจัดประเภทเหล่านี้ ริเกอร์เรียกว่า เป็นประเภทของการสร้างสรรค์และเป็นงานฝีมือ (production and labour) (Thompson,2016 : xxiv)

ริเกอร์ ให้คำจำกัดความของตัวบทว่า ข้อความใด ๆ ที่ถูกตรึงไว้โดยการเขียน (discourse fixed by writing) ตามคำจำกัดความนี้ การตรึงไว้โดยการเขียนเป็นการประกอบขึ้นของตัวบทเอง ตามลักษณะการจัดประเภทและลีลาของงาน ด้วยเหตุนี้เองโดยการเขียนที่ซึ่งทำให้ตัวบทปรากฏที่ขึ้น พร้อมกันนี้ริเกอร์นำเสนอวิชาวิธีการเขียน-การอ่าน (writing-reading dialectic) ดังนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างการเขียนและการอ่าน (writing-reading relation) นั้นมิใช่กรณีเฉพาะของความสัมพันธ์ระหว่างการพูดและการตอบ (speaking-answering relation) และมีใช้สถานการณ์การสนทนา (instance of dialogue) ไม่เพียงพอที่จะพูดว่า การอ่านเป็นบทสนทนากับผู้เขียนผ่านงานของเขา เพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้อ่านกับหนังสือเล่มนี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง นำมาซึ่งบทสนทนาคือ การแลกเปลี่ยนคำถามและคำตอบ ซึ่งมีใช้การแลกเปลี่ยนในลักษณะนี้ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน ผู้เขียนมิได้โต้ตอบผู้อ่าน ในทางกลับกันหนังสือที่แบ่งการเขียนและการอ่านออกเป็นสองด้าน ระหว่างนั้นไม่มีการสื่อสาร ผู้อ่านหายไปจากการเขียน ผู้เขียนหายไปจากการอ่าน การอ่านตัวบท จึงก่อให้เกิดการเหลื่อมซ้อนสองครั้งระหว่างผู้อ่านและผู้เขียน (double eclipse

of the reader and the writer) ด้วยเหตุนี้จึงแทนที่ความสัมพันธ์ของบทสนทนา (relation of dialogue) ซึ่งเชื่อมต่อเสียงของคนหนึ่งกับการได้ยินเสียงของอีกฝ่ายโดยตรง (Ricoeur, 2016 : 107-108) ดังนั้น สิ่งที่เขียนเป็นข้อความนั้นเป็นความที่ตั้งใจที่จะพูด และการเขียนเป็นการจารึกโดยตรงของความตั้งใจนี้ แม้ว่าประวัติศาสตร์และจิตวิทยา การเขียนจะเริ่มต้นด้วยการถอดความสัญญาต่าง ๆ ของคำพูดโดยปริยายก็ตาม แต่ด้วยการเขียนนี้เองที่ทำให้ตัวบทถูกปลดปล่อยให้เป็นอิสระ การเขียนเป็นการให้กำเนิดตัวบท (birth of the text) หรืออาจกล่าวได้ว่า ทันทิที่ตัวบทเกิดผู้เขียนได้ตายไปแล้วโดยการเขียนทำให้ข้อความคงอยู่ (preserves discourse) และเป็นเครื่องหมายที่เก็บใช้ได้อาวร สำหรับหน่วยความจำส่วนบุคคลและส่วนรวม และอาจเสริมด้วยว่า การจัดระบบสัญญา เป็นการเพิ่มประสิทธิผล ที่ดำเนินการตามรูปแบบของการจัดองค์ประกอบสัญลักษณ์ ที่ช่วยให้สามารถแปลลักษณะเฉพาะของภาษา ทั้งที่ต่อเนื่องและที่แยกส่วนกัน ในเชิงการวิเคราะห์ และเจาะจงได้

อย่างไรก็ตามทั้งหมดนี้มิใช่การจารึกจะบรรลุผลสำเร็จลงได้ ริเกอร์เสนอว่า การทำให้ผลลัพธ์ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ การปลดปล่อยตัวบทให้เป็นอิสระ (emancipation of the text) จากสถานการณ์การพูด ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงในความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับโลก เช่นเดียวกับในความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอัตวิสัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (ของผู้เขียนและของผู้อ่าน) (Ricoeur, 2016 :109) ดังนั้นคำจำกัดความเกี่ยวกับตัวบท ด้วยการเขียนนี้เอง ตัวบทซึ่งไม่สามารถสื่อได้อย่างครบถ้วน เหตุผลแรกก็คือ การเขียนไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางเฮร์เมนูติกส์ แต่เป็นวิภาษวิธีของการพูดและการเขียน ประการที่สอง วิภาษวิธีของการพูดและการเขียน ถูกสร้างขึ้นบนวิภาษวิธีของระยะห่าง (dialectic of distanciation) แรกเริ่มเดิมที

การวางให้อยู่ตรงกันข้ามของการเขียนเป็นการพูด และเป็นส่วนหนึ่งของการกล่าวในฐานะเป็นข้อความ ดังนั้นเราจึงต้องค้นหาในข้อความเอง เพื่อหารากเหง้าของวิภาษวิธีที่ตามมาทั้งหมด ประการสุดท้ายดูเหมือนว่าจำเป็นต้องแทรกแนวคิดพื้นฐานของการทำให้ข้อความกลายเป็นงานที่มีโครงสร้าง (discourse as a structured work) ระหว่างการทำให้ภาษากลายเป็นข้อความ และวิภาษวิธีของการพูดและการเขียน (dialectic of speaking and writing) แต่เหตุผลทั้งหมด ข้อความ งาน งานเขียน ยังคงเป็นเพียงหลักที่รองรับปัญหาชี้ขาด การฉายภาพของโลก (projection of a world) ที่เรียกว่า โลกของงานหรือโลกของตัวบท (world of the work) จากที่อธิบายเบื้องต้นนี้ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับปัญหาการเคลื่อนที่ของตัวบทไปสู่โลกที่เปิดออก (Ricoeur, 2016 : 94) โดยริเกอร์นำเสนอแนวคิดว่าด้วยระยะห่าง เพื่อแก้ปัญหาทางต้นของเฮร์เมนูติกส์

4.2 มโนทัศน์ว่าด้วยระยะห่าง (The Concept of Distanciation)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ข้อความประกอบขึ้นโดยการเขียนหรือการจารึก ด้วยการเขียนส่งผลให้ตัวบทมีระยะห่างจากเงื่อนไขของข้อความที่เป็นการพูด ริเกอร์สรุปผลกระทบนี้ไว้ในแนวคิดว่าด้วยระยะห่าง (Notion of Distanciation) โดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบดังนี้

1) สิ่งที่อยู่เหนือเหตุการณ์ของการพูดคือความหมายของสิ่งที่พูด เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นชั่วขณะและหายไป ขณะที่ความหมายยังคงอยู่ในทุกเวลา (omni-temporal) ความหมายถูกจารึกไว้โดยการเขียน เจตนาที่ปรากฏภายนอกดังที่ได้กล่าวในแนวคิดวิจันปฏิบัติตามที่อธิบายไว้ข้างต้น

2) การแยกระหว่างความหมายของตัวบทและความหมายของผู้ประพันธ์หรือความหมายทางจิตวิทยา กล่าวคือ ในรูปแบบที่สองของระยะห่างมีลักษณะที่ในขณะที่ข้อความมีความตั้งใจของผู้พูด และความหมายของสิ่งที่พูดมักทับซ้อนกัน (overlap) จะไม่เกิดขึ้นในกรณีของการเขียน สิ่งที่ข้อความความหมายถึง ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้เขียนหมายถึงอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้ ความหมายของตัวบทและความหมายทางจิตวิทยาจะไม่มีความแตกต่าง (Thompson, 2016 : xxiv) ความหมายของตัวบทที่รีเกอร์เสนอ นั้นมีความเป็นอิสระในตัวเอง (autonomous) จากที่เคยถูกผูกไว้กับจิตวิทยาของผู้เขียน ตัวบทได้ปลดปล่อยตัวเองจากการปกครองของผู้เขียน (Ricoeur, 2016 : 136)

3) โลกของตัวบท (World of the Text) ระหว่างการอ้างที่ไม่บ่งชี้ (non-ostensive Reference) และการอ้างเชิงการชี้ (ostensive reference) รูปแบบของระยะห่างนี้อ้างถึง อำนาจในการอ้างที่แท้จริงของตัวบท และเกี่ยวข้องกับการปลดปล่อยตัวบทจากขีดจำกัดของการอ้างถึงเชิงการชี้ กล่าวคือ ในสถานการณ์การพูด ใช้การอ้างถึงโดยการชี้ (การแสดงกริยาทำทาง) ที่นอกเหนือไปจากการพูด เพื่อบรรลุผลในการสื่อสาร ในขณะที่การเขียน ความเป็นจริงที่มีร่วมกันนี้ไม่มีอยู่อีกต่อไป ดังนั้น มิติการอ้างถึงของตัวบท จึงเป็นระดับที่แตกต่างจากสถานการณ์การพูด ในสถานการณ์ที่อ้างถึงในตัวบทเขียน ใช้การอ้างที่ไม่บ่งชี้ มิติการอ้างอิงนี้ถูกเปิดเผยขึ้นในกระบวนการตีความ (unfolded in the process of interpretation) (Thompson, 2016 : xxv) ดังที่รีเกอร์กล่าวว่า เช่นเดียวกับที่ตัวบททำให้ความหมายเป็นอิสระจากการปกครองของเจตนาทางจิต ตัวบทจะปลดปล่อยตัวเอง จากการอ้างอิงในขอบเขตของการอ้างเชิงการชี้ สำหรับเราโลกคือ แหล่งรวมของการอ้างอิงที่เปิดขึ้นโดยตัวบทต่าง ๆ (Ricoeur, 2016 : 163)

4) การปริแยกของความสัมพันธ์เชิงสนทนา ในสถานการณ์การพูด มีคู่สนทนาเชิงการโต้ตอบ ที่ผู้พูดและผู้ฟังสามารถสนทนาโต้ตอบกันได้ (dialogical situation) สถานการณ์การตีความนี้ ริเกอร์ ได้แย้งว่าในงานเขียนมีการปริแยกของข้อความ (Ricoeur, 2016 : 101) สำหรับตัวบทที่เป็นงานเขียน ระบุถึงผู้ฟังที่ไม่รู้จักและอาจเป็นไปได้กับใครก็ตามที่อ่านได้ ดังนั้น ด้วยความคับแคบของความสัมพันธ์เชิงโต้ตอบจึงเกิดการปริแยกออกความหมาย (Ricoeur, 2016 : 164) โดยที่ตัวบท แยกบริบทของตัวเองออกจากเงื่อนไขการผลิตทางสังคมและประวัติศาสตร์ โดยเปิดตัวเองไปสู่การอ่านแบบไม่จำกัด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ตัวบทก้าวข้ามบริบทในตัวเอง (decontextualises) ในลักษณะที่สามารถปรับบริบทใหม่ในสถานการณ์ใหม่ได้ (Thompson, 2016 : xxiv) หรือการประกอบขึ้นใหม่ภายในบริบทเดิม (re-contextualised) ดังนั้นในกระบวนการอ่านตัวบทจึงกลายเป็นการปรับบริบทใหม่หรือการประกอบขึ้นใหม่ภายในบริบทเดิม (Ricoeur, 2016 : 51)

4.3 มโนทัศน์ว่าด้วยการครอบครอง (Appropriation)

ในกระบวนการตีความ แสดงให้เห็นถึงวิภาษวิธีระหว่างการอธิบายและความเข้าใจ (dialectic of explanation and understanding) ริเกอร์ตีความสัมพันธ์ระหว่างการอ่านและโครงสร้างของข้อความ (act of reading and the structure of discourse) โดยความเชื่อมโยงกับการอ่าน เป็นส่วนเสริมในการเขียน วิภาษวิธีของเหตุการณ์และความหมาย ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโครงสร้างของข้อความ ทำให้เกิดวิภาษวิธีในการอ่านระหว่างการอธิบายและการเข้าใจหรือการเข้าใจที่ลึกซึ้ง ความเข้าใจคือ การอ่านว่า เหตุการณ์ของข้อความมีความหมายอะไร และการอธิบายคือสิ่งที่ตัวบทพูดเกี่ยวกับอะไร ความเป็นอิสระที่มีอยู่ในตัวข้อความเอง ซึ่งเป็นไปตามความหมายเชิงปรนัยของข้อความ โครงสร้างวิภาษวิธีของการอ่านจึงสอดคล้องกับโครงสร้างวิภาษวิธีของข้อความ ในขณะที่เฮอ์เมนูติกส์แบบโรแมนติคนิยม (Romanticist Hermeneutics) การอธิบายและความเข้าใจถูกมองว่าเป็นขั้วที่อยู่ตรงข้ามกัน เช่นเดียวกับทัศนคติที่ขัดแย้งกัน การอธิบายมักจะถือว่าอยู่ในขอบเขตของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ความสัมพันธ์ที่เข้ากันได้ของการอธิบายคือ ธรรมชาติที่เข้าใจกันว่าเป็นขอบฟ้า ของข้อเท็จจริง กฎทั่วไปและทฤษฎี สมมติฐานการตรวจสอบและการลดทอน ในทางตรงกันข้ามความเข้าใจ ที่จัดอยู่ในสาขามนุษยศาสตร์ การแบ่งขั้วระหว่างความเข้าใจและการอธิบายนี้ เป็นการแบ่งสองขั้วทางวิธีวิทยาและสองขอบเขตของความเป็นจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติและที่มีอยู่ในจิต ริเกอร์เสนอว่า การอธิบายและความเข้าใจไม่ควรได้รับการปฏิบัติในแง่ทวินิยมหรือการแบ่งสองขั้ว แต่เป็นวิธีวิภาษวิธีที่ซับซ้อนและเป็นการสื่อผ่านที่ลึกซึ้ง ริเกอร์ยืนยันว่า ปัญหาสำคัญของเฮอ์เมนูติกส์คือการแบ่งขั้วระหว่างการอธิบายและความเข้าใจ

นอกจากนี้สำหรับริเกอร์การตีความคือ การนำไปปรับใช้กับกระบวนการทั้งหมด ที่ครอบคลุมการอธิบายและความเข้าใจ เขาให้คำจำกัดความการตีความ ในแง่ของพลวัตของการอ่านเชิงตีความ (dynamic of interpretive reading) (Ricoeur, 1976 : 71-74) เพื่อแก้ปัญหการแยกประธานกับวัตถุ ริเกอร์ให้เหตุผลสนับสนุนการวางการอธิบายและความเข้าใจว่า มีลักษณะเส้นขอบโค้งของเฮอ์เมนูติกส์ (Unique Hermeneutical Arc) ที่มีลักษณะเฉพาะ และเขายืนยันว่า ทัศนคติการทำให้อยู่ตรงกันข้ามของการอธิบายและความเข้าใจ ควรนำมารวมเข้าไว้กับการอ่าน ซึ่งเป็นการฟื้นคืนความหมาย (recovery of meaning) มิใช่การกล่าวซ้ำ (Ricoeur, 2016 : 123) ริเกอร์ยังเสนอว่า ทัศนคติทั้งสองมีความจำเป็นในกระบวนการตีความ โดยการพิจารณาทั้งสองทิศทางกล่าวคือ เริ่มจากความเข้าใจนำไปสู่การอธิบาย (explanation to understanding) และจากการอธิบายไปสู่ความเข้าใจ (explanation to understanding) ริเกอร์ตั้งสมมติฐานว่า ในกระบวนการตีความ ความเข้าใจจะเกิดขึ้นสองระดับ โดยมีการอธิบายเป็นสื่อกลางระดับแรกความเข้าใจ จะเป็นการจับใจความความหมายของตัวบทโดยรวมอย่างไรเพียงสา ระดับที่สองเป็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นความเข้าใจที่แท้จริง สนับสนุนโดยขั้นตอนการอธิบาย โดยลำดับแรกความเข้าใจเริ่มจากการคาดเดา (guess) ลำดับสุดท้ายความเข้าใจดังกล่าวเป็นไปตามมโนทัศน์ว่าด้วยการครอบครอง (Concept of Appropriation) ซึ่งสอดคล้องกับประเภทของระยะห่าง (distanciation) ที่เชื่อมโยงกับการทำให้ตัวบทกลายเป็นประวัติโดยสมบูรณ์ การอธิบายจึงจะปรากฏเป็นสื่อกลางระหว่างความเข้าใจทั้งสองระดับ (ความเข้าใจก่อนการอธิบายและความเข้าใจหลังการตีความเชิงวิพากษ์) ริเกอร์เห็นว่า

หากแยกทั้งสองแนวคิดออกจากกระบวนการที่เป็นรูปธรรม ก็เป็นเพียงนามธรรม เป็นสิ่งประดิษฐ์ของวิธีวิทยาเท่านั้น (Ricoeur, 1976 : 74)

4.4 มโนทัศน์ว่าด้วยการครอบครองและความสัมพันธ์กับระยะห่าง (Appropriation and its Relation to Distanciation)

ความขัดแย้งแนวความคิดทางปรัชญาหลายประการ หากแต่ริเกอร์ปฏิเสธแนวความคิดเรื่องระยะห่างและการครอบครอง (Concepts of Distanciation and Appropriation) เป็นชั่วที่ขัดแย้งที่มีผลกระทบต่อกัน ดังนั้น เขาจึงปฏิเสธทางเลือกที่กาตาเมอร์นำเสนอ ในแง่ของการประเมินระหว่างระยะห่างที่แปลกแยก (alienating distanciation) และการเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วม (participatory belonging) ในทางกลับกัน ริเกอร์อ้างว่า ตัวบทจะถูกหยิบยกขึ้นมาอีกครั้งในแง่มุมเชิงบวก (the text reintroduces a positive) และประสิทธิผลของการปฏิบัติการณ์ในระยะห่าง (productive function of distanciation) ซึ่งเป็นหัวใจของประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประสบการณ์ของมนุษย์ (Ricoeur, 2016 : 93) ริเกอร์สร้างวิชาวิธีระหว่างระยะห่างและการครอบครอง ที่มีลักษณะของการแลกเปลี่ยนที่เอื้อต่อกันและเสริมสร้างกัน

วิชาวิธีระหว่างระยะห่างและการครอบครอง แสดงนัยของการดำรงอยู่ ริเกอร์อ้างว่า เดิมทีมีนัยถึงความห่างเหิน (estrangement) และคำหลังหมายถึง การฟื้นฟู ซึ่งสามารถกอบกู้มรดกทางวัฒนธรรมในอดีตจากระยะห่างของความแปลกแยก (alienation of distance) จากเดิมที่มองว่าระยะห่างมีบทบาทเชิงลบในกระบวนการตีความ ริเกอร์เรียกร้องให้นำแนวคิดที่ว่าด้วยระยะห่างอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสถานการณ์ของระยะห่างทางวัฒนธรรมจะถูกแปรรูป เป็นเครื่องมือทางญาณวิทยา (epistemological) (Ricoeur, 1976 : 89) โดยริเกอร์เสนอว่า ระยะห่างเป็นการกำหนดลักษณะของตัวบทเขียน ซึ่งเขามองว่าเป็นกระบวนการตีความของระยะห่างในการสื่อสาร (paradigm of distanciation in communication) (Ricoeur, 2016 : 93) ริเกอร์อ้างว่า ระยะห่างมีใช้ผลผลิตของวิธีวิทยา (methodology) และด้วยเหตุนี้จึงมีบางสิ่งที่ไม่จำเป็นและเป็นเศษซาก (parasitical) มากกว่าที่จะก่อให้เกิดตัวบท (Ricoeur, 2016: 102)

ริเกอร์ อ้างอิงถึงประเภทของระยะห่างซึ่งเขาเรียกว่า ระยะห่างของความเป็นจริงจากตัวมันเอง (a Distanciation of the real from itself) (Ricoeur, 2016: 104) หรือ ช่วงเวลาของระยะห่างในความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับตัวมันเอง (Self to Itself) (Ricoeur, 2016: 106) ระยะห่างประเภทนี้เกิดขึ้นในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการตีความในระหว่างที่ตัวตนของผู้อ่าน (reader's self) ที่ถูกขยายขึ้น โดยการสัมผัสกับการมีอยู่ในโลกที่เปิดเผยต่อหน้าตัวบท (being-in-the-world unfolded in front of the text) (Ricoeur, 2016: 104) ระยะห่างดำเนินการในอีกขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการตีความ กล่าวคือ กระบวนการโต้แย้ง (process of arguing) ในการโต้เถียงเกี่ยวกับ การกระทำที่ก่อให้เกิดความหมาย (meaning of an action) ในลักษณะที่ว่า ฉันวางความต้องการและความเชื่อของฉันให้ห่างไกล และนำเสนอวิชาวิธีของ

การเผชิญหน้าที่มีมุมมอง ตรงกันข้ามอย่างเป็นรูปธรรม (Ricoeur, 2016: 176) ริเกอร์ถือว่า ความเป็นอิสระทางความหมายของตัวบท ที่แยกบริบทออกจากเงื่อนไขการผลิตทางสังคมและประวัติศาสตร์โดยเปิดตัวเองไปสู่การอ่านแบบไม่จำกัด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ตัวบทก้าวข้ามบริบทในตัวเอง ในลักษณะที่สามารถปรับบริบทใหม่ในสถานการณ์ใหม่ได้ หรือการประกอบขึ้นใหม่ภายในบริบทเดิม เป็นประเภทที่สำคัญที่สุดของระยะห่าง (Ricoeur, 2016: 147) การครอบครอง เป็นคำในภาษาเยอรมัน (Aneignung ; Appropriation) หมายถึงการนำมาเป็นของตัวเอง (to make one's own) จากสิ่งที่เดิมที่เรียกว่า ความแปลกแยก (alien) หรือที่แปลกต่าง (foreign) (Ricoeur, 2016 : 91)

ริเกอร์เสนอว่า จุดมุ่งหมายของเฮอริแมนติคส์ทั้งหมดคือ การต่อสู้กับระยะห่างทางวัฒนธรรมและความแปลกแยกทางประวัติศาสตร์ การตีความเป็นการนำมารวมกัน (Ricoeur, 2016: 147) ดังนั้นในขั้นตอนสุดท้าย การตีความต้องการทำให้เท่าเทียมกัน ทำให้ร่วมสมัย และซึมซับในความหมายของการทำให้คล้ายคลึงกัน (sense of making similar) เป้าหมายนี้จะบรรลุผลได้ ก็ต่อเมื่อการตีความทำให้ความหมายของตัวบทเป็นจริงสำหรับผู้อ่านปัจจุบัน (Ricoeur, 1976 : 9192) ริเกอร์ได้ให้คำจำกัดความ การครอบครองว่าเป็นความเข้าใจที่นำไปใช้กับโลกที่ถ่ายทอดโดยงาน (Ricoeur 2016, : 141) การครอบครอง เป็นผลกรทำให้ความหมายเป็นจริงตามที่ระบุถึงใครบางคน เช่นเดียวกับคำตอบในบทสนทนา ในการอ่าน ริเกอร์ยืนยันว่าควรให้บางสิ่งที่เหมือนกับเหตุการณ์ เหตุการณ์ของข้อความ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ในขณะปัจจุบัน เมื่อมีการครอบครองการตีความจะกลายเป็นเหตุการณ์ ริเกอร์ สรุปทฤษฎีการตีความของเขา ในการตอบคำถามที่เขาตั้งขึ้น กล่าวคือ อะไรคือสิ่งที่ต้องเข้าใจและนำมาซึ่งการครอบครองในตัว คำตอบของริเกอร์ สำหรับคำถามนี้มีดังต่อไปนี้ มิใช่เจตนาของผู้เขียนที่ซ่อนอยู่หลังตัวบท มิใช่สถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ผู้เขียนและผู้อ่านดั้งเดิมของเขา มิใช่ความคาดหวังหรือการหายไปกับผู้อ่านแรกเริ่ม (จมไปกับตัวบทหรือการเข้าใจผู้เขียน) ไม่มีแม้แต่ความเข้าใจในตนเองว่าเป็นปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สิ่งที่ต้องการครอบครองคือความหมายของตัวบทเอง ที่เกิดขึ้นในลักษณะที่มีพลวัต เมื่อทิศทางของความคิดเกิดขึ้นโดยตัวบท กล่าวอีกนัยหนึ่ง สิ่งที่ต้องการครอบครอง ไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกจากพลังของการเปิดเผยโลกที่ประกอบขึ้นเป็นความหมายที่อ้างถึงของตัวบท ดังนั้น จึงมีความเชื่อมโยงที่สำคัญระหว่าง การเปิดเผยและการครอบครอง ริเกอร์อ้างว่าอำนาจในการอ้างที่แท้จริงของตัวบทคือ การเปิดเผยให้เห็นถึงวิถีทางความเป็นไปได้ของสิ่งต่าง ๆ

ริเกอร์เสนอว่า ระยะห่างเป็นกระบวนการของการทำให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งเชื่อมโยงเข้ากันกับระยะของการอธิบาย ถือเป็นข้อสันนิษฐานพื้นฐานสำหรับการขยายเส้นขอบฟ้าของตัวบทนี้ (horizon of the text) ความหมายของตัวบทนี้เป็ความหมายที่ยังคงอยู่ในทุกเวลา และเปิดสำหรับทุกคนที่สามารถอ่านได้ การอ่านในทางตรงกันข้ามมีประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นสิ่งที่คู่กันกับการคงอยู่ในทุกเวลาที่เฉพาะนี้ การตีความเป็นกระบวนการที่การเปิดเผยรูปแบบใหม่ของการมีอยู่ (New modes of being) หรือของการมีชีวิตรูปแบบใหม่ (New forms of life) ทำให้ผู้ถูกทดสอบมีความสามารถใหม่ ในการรู้จักตัวเอง ผู้อ่านจะขยายขีดความสามารถของเขาในการฉายภาพตนเอง (Self-projection) โดยการรับการมีอยู่ใหม่ ในรูปแบบที่ได้มาจากตัวบทเอง (New mode of being from the text itself) การครอบครองแทนที่จะเป็นการครอบงำ

ความคิดแบบหนึ่ง วิธีของการยึดครองสิ่งต่าง ๆ แต่แทนด้วยการบ่งบอกถึงช่วงเวลาของการจัดตัวตนที่เห็นแก่ตัวและหลงตัวเอง (egoistic and narcissistic ego) (Ricoeur, 1976 : 92-94) ดังนั้นการครอบครองจึงเกี่ยวข้องกับการสละตัวตน หรือการสละออกไป (letting-go) (Ricoeur, 2016 : 153) ด้วยเหตุนี้ในการอ่านเราสามารถสัมผัสถึงความรู้สึกของตนเอง ที่สะท้อนโดยตัวบทนี้ ผู้อ่านได้ถูกเชิญให้เปิดรับ การแปรผันตัวตนตามจินตนาการ (imaginative variation of his ego) (Ricoeur, 2016: 151) ในฐานะผู้อ่าน

ความเข้าใจตนเองแบบใหม่จะเกิดขึ้นได้ (New Self-Understanding) โดยที่การตีความสอดคล้องกับคำสั่งของตัวบท และเป็นไปตามการชี้หรือลูกศร ของความหมายที่สื่อตามรูปภาพ และพยายามคิดตามนั้น เท่านั้นที่จะเริ่มต้นความเข้าใจตนเองใหม่คือ พลังสากลในการเปิดเผยโลกของตัวบท (universal power of world disclosure) ซึ่งมอบตัวตนให้กับตัวเอง (Ricoeur, 1976: 94) โดยพื้นฐานแล้ว ริเกอร์ให้เหตุผลว่าการตีความจะต้องมีการวางทิศทางในอนาคต ตัวบทพูดถึงโลกที่เป็นไปได้ (possible world) และวิถีทางที่เป็นไปได้ (possible way) ในการกำหนดทิศทางของตัวเองภายในนั้น มิติของโลกนี้ถูกเปิดและเปิดเผยอย่างเหมาะสมโดยตัวบท (opened up by and disclosed by the text) (Ricoeur, 1976 : 88) ริเกอร์ยืนยันกรานที่จะก้าวไปไกลกว่าความเป็นจริงที่นำเสนอโดยปรากฏการณ์ ที่จะตีความไปสู่ความเป็นไปได้ที่ตัวบทชี้แนะ ริเกอร์ให้เหตุผลว่า ทุกสิ่งที่ได้รับการวิพากษ์ภาพลวงตาเชิงอัตวิสัยนั้น จะต้องถูกนำมารวมเข้าไว้กับเฮร์เมนูติกส์ ผลของการวิเคราะห์ตนเอง ริเกอร์เสนอว่า คือ การละทิ้งอัตวิสัย ซึ่งทำให้ผู้อ่านปล่อยวาง และด้วยเหตุนี้จึงนำไปความหมายที่อ้างถึงของตัวบท (Ricoeur, 2016: 153) ท้ายที่สุดแล้ว เฮร์เมนูติกส์ต้องอาศัยการเข้าใจตนเอง (Self-Understanding) ความเข้าใจ คือ การเข้าใจตนเอง แม้ว่าการกลับมาสู่ตนเองจะไม่ใช่วิธีแรก แต่เป็นช่วงเวลาสุดท้ายในทฤษฎีการตีความ (Thompson, 2016 : xxxiv) จากการทบทวนข้อเสนอของริเกอร์ข้างต้น เกี่ยวกับการตีความตัวบท ประเด็นสำคัญต่อไปนี ทฤษฎีของเขาได้เกิดขึ้น ริเกอร์เสนอว่ารูปแบบการวางระยะห่าง 4 รูปแบบรวมอยู่ในตัวบท กล่าวคือ 1) เหนือกว่าเหตุการณ์พูดคือ ความหมายของสิ่งที่พูด 2) การแยกความหมายเดิมและความหมายเชิงอำนาจของผู้ประพันธ์หรือความหมายเชิงจิตวิทยา 3) โลกของตัวบท 4) การระบุดของสถานการณ์การสนทนา นอกจากนี้ ริเกอร์ ยังนำเสนอและอธิบายเพิ่มเติม 5) แนวคิดว่าด้วยการครอบครองที่เกิดขึ้นในวิชาชีพวิธีระหว่างการอธิบายและความเข้าใจ

5. สรุป

จากการศึกษาพบข้อแตกต่างระหว่างการศึกษาตามขนบประเพณี (traditional) และการตีความตามแนวคิดของปอลริเกอร์การตีความตามแนวขนบประเพณี เน้นการตีความตัวบทและผู้ประพันธ์ โดยอาศัยหรือใช้วิธีการ (methods) ในการเข้าใจ ผลที่ได้จึงมีลักษณะเชิงปริวิสัยที่ขาดอัตวิสัยของผู้ตีความส่วนการตีความตามแนวคิดของริเกอร์ เป็นลักษณะของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบทและผู้ตีความ ทำให้ข้อความเปลี่ยนไปด้วยหรือมีลักษณะตามเส้นขอบโค้งเชิงเฮร์เมนูติกส์ (Hermeneutics Arc) ผลได้ที่มีใช้หาความสอดคล้อง แต่มีลักษณะของการแลกเปลี่ยนและนำเสนอความเป็นไปได้หรือโลกที่เป็นไปได้ (possible world)

การตีความตามทศณะปอล ริเกอร์ เป็นกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์เชิงสหอัตวิสัยความเข้าใจ ระหว่างตัวบทและผู้ตีความ กระบวนการตีความตัวบทโดยเริ่มจากการเคลื่อนผ่าน จากการเข้าใจสู่การอธิบาย และจากนั้นการเคลื่อนผ่านจากการอธิบายสู่การบรรลุความเข้าใจ ในกระบวนการตีความ ความเข้าใจจะเกิดขึ้นสองระดับโดยมีการอธิบายเป็นสื่อกลาง ความเข้าใจระดับแรก ความเข้าใจในระยะนี้เริ่มจากการคาดเดา ความเข้าใจครั้งแรกนี้เป็นการจับใจความความหมายของตัวบทโดยรวมอย่างไรเพียงสา (Naïve Understanding) จากนั้นนำความเข้าใจเบื้องต้นนี้มาศึกษาวิเคราะห์และอธิบาย การอธิบายยังมีใช้การตีความ แต่เป็นชั้นกลางที่จำเป็น ระหว่างความเข้าใจระดับแรกและความเข้าใจระดับที่สองหรือความเข้าใจหลังการวิพากษ์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือระหว่างตีความพื้นผิวและการตีความเชิงลึก (surface and a depth interpretation) ความเข้าใจระดับที่สอง เป็นความเข้าใจที่แท้จริง ซึ่งสนับสนุนโดยขั้นตอนการอธิบาย ความเข้าใจในระยะนี้เป็นไปตามมโนทัศน์ว่าด้วยการครอบครอง (Concept of Appropriation) ซึ่งสอดคล้องกับประเภทของระยะห่าง (distanciation) ที่เชื่อมโยงกับการทำให้ตัวบทกลายเป็นปรีวิสัยโดยสมบูรณ์ การอธิบาย จึงปรากฏเป็นสื่อกลางระหว่างความเข้าใจทั้งสองระดับ และเป็นระยะที่ริเกอร์เพิ่มเสริมให้การตีความแข็งแกร่งขึ้นเพื่อบูรณาการทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยหรือที่ตรงข้าม การอธิบายและการตีความเป็นกระบวนการที่หมุนวนไปตามส่วนขอบโค้งเฉพาะตัว (Unique Hermeneutical Arc) แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบทหรือโลกของตัวบท (world of text) และผู้ตีความหรือโลกที่ดำรงอยู่ของผู้ตีความ (world of interpreter) ในเชิงสหอัตวิสัย ตามลำดับระยะของการเคลื่อนจากความเข้าใจเบื้องต้นสู่การเข้าใจตัวเองใหม่

ดังนั้นจะเห็นว่า ประสบการณ์เชิงภาษา (ความเข้าใจที่มีมาก่อน) ที่ผู้อ่านได้ขณะอ่านตัวบท จึงเป็นการเข้าใจเชิงภาววิทยาเป็นนัยยะปฐมภูมิ (primary sense) ในการเข้าใจเบื้องต้นนี้การเผยแสดงเชิงประจักษ์จะรวมความเชื่อมโยงทั้งหมด ซึ่งได้รับการเรียนรู้ในการปรับตัวทางวัฒนธรรม (acculturation) หรือชุดความเข้าใจที่มีมาก่อน (pre-understanding) เป็นเงื่อนไขหนึ่งของการเข้าใจตัวบททั้งหมดนั้นด้วย และนำไปสู่การเข้าใจเบื้องต้น และอธิบาย เป็นการดึงเอาโครงสร้างนั้นมาตีแผ่แผ่นนั้นคือ ความสัมพันธ์ภายใน (internal)

ของส่วนต่อที่ประกอบขึ้นของตัวบท กระบวนการอธิบาย (process of explanation) จึงเป็นเพียงการเข้าถึงกระบวนการสร้างเท่านั้น และนำมาแจกแจงให้ชัดหรือการชี้แจงขยายความ (explicitation) ดังนั้นการอธิบายเป็นการมุ่งทำให้สิ่งเหล่านี้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ตีความต้องใช้ขั้นตอนเชิงอธิบายในการเข้าใจผลงานที่ถูกทำให้เป็นเนื้อหาศึกษาและไม่ถูกประวัติศาสตร์ส่งผลกระทบ การเข้าใจจะบรรลุผลได้ ต้องผ่านกระบวนการตีความ การตีความคือ การทำตามเส้นทางของความคิดที่เปิดขึ้นโดยตัวบท (path of thought opened) ในขณะที่ผู้อ่านตีความผลงาน ผู้ตีความก็จะทำให้ความแปลกแยกดังกล่าวกลายเป็นส่วนหนึ่งของตน กระบวนการนี้ริเกอร์เรียกว่า การครอบครอง เป็นการบรรลุผลขั้นสุดท้ายนั่นคือ การเข้าใจตนเอง (Self-understanding) ในลักษณะของการสะท้อนการคิด ที่สื่อสะท้อนกลับที่เป็นรูปธรรม (Concrete Reflection) เฮอร์เมเนติกส์ (Hermeneutics) จึงเป็นกระบวนการจากการมีปฏิสัมพันธ์และการสะท้อนการคิด (reflections) ที่สะท้อนกลับที่มีความสัมพันธ์ที่มีลักษณะสัมพันธ์กันและการแลกเปลี่ยนกัน ในด้านหนึ่งการเข้าใจตนเอง โดยการอ้อมผ่าน (detour) การทำความเข้าใจสัญณะต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม และก่อตัวขึ้นเอง (forms itself) โดยการสื่อ

ผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ และงาน (mediation of signs and works) ทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการทำความเข้าใจตนเอง (process of self-understanding) ในการสะท้อนเชิงเฮอริมนูติกส์ การประกอบขึ้นของตนเองมีความร่วมสมัย (constitution of the self is contemporaneous) กับการประกอบขึ้นแห่งความหมาย (constitution of meaning)

การครอบครองแทนที่จะเป็นการครอบงำความคิดแบบหนึ่ง วิธีของการยึดครองสิ่งต่าง ๆ แต่แทนด้วยการบ่งบอกถึงช่วงเวลาของการจัดตัวตนที่เห็นแก่ตัวและหลง ดังนั้นการครอบครองจึงเกี่ยวข้องกับการสละตัวตน หรือการสละออกไป ด้วยเหตุนี้ ในการอ่าน เราสามารถสัมผัสถึงความรู้สึกของตนเอง ที่สะท้อนโดยตัวบทนี้ ผู้อ่านได้ถูกเชื่อเชิญให้เปิดรับ การแปรผันตัวตนตามจินตนาการ ในฐานะผู้อ่าน ความเข้าใจตนเองแบบใหม่จะเกิดขึ้นได้ การครอบครองหากกล่าวตามแนวคิดของกาดาเมอร์ก็คือ การหลอมรวมขอบฟ้า เป็นการแสดงออกถึงภาวะของการบรรจบกันของขอบฟ้าระหว่างโลกของผู้อ่านและโลกของตัวบท ดังนั้นการนำไปปรับใช้ในโลกที่ดำรงอยู่ ผู้อ่านได้รับความเข้าใจใหม่และถูกนำไปใช้กับชีวิตจริง จะเห็นได้ว่าความสอดคล้อง มิได้หมายถึงความสอดคล้องภายในผลงาน ความเป็นไปได้ของการเข้าใจนี้เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างธรรมชาติของเรากับธรรมชาติที่ผลงานอ้างถึง ซึ่งวางอยู่ตรงหน้าในการอ้างของตัวบทที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับโลกที่เป็นไปได้ คือ โลกที่เราดำรงอยู่ จึงส่งผลให้เฮอริมนูติกส์มีหน้าที่ใหม่และภาระสำคัญ ฉะนั้นเฮอริมนูติกส์จึงเป็นรูปจำลองสำหรับการเข้าใจทั้งหมดในมนุษยศาสตร์ สิ่งนี้ย่อมหมายความว่า มนุษย์ทุกคนมีส่วนร่วมแบ่งปันในโครงสร้างทั่วไปในการดำรงชีวิต ท้ายที่สุดแล้ว เฮอริมนูติกส์ต้องอาศัยการเข้าใจตนเอง ความเข้าใจ คือ การเข้าใจตนเอง แม้ว่าการกลับมาสู่ตนเองจะไม่ใช่วิธีครั้งแรก แต่เป็นช่วงเวลาสุดท้ายในทฤษฎีการตีความ

เอกสารอ้างอิง

- Gadamer, H. (1989). *Truth and Method* (2nd ed.) (Trans J. Weinsheimer and D. G. Marshall). Continuum.
- Grondin, J. (1994). *Introduction to Philosophy Hermeneutics*. Yale University Press.
- Palmer, R. (1969). *Hermeneutics: Interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer*. Northwestern University Press.
- Ricoeur, P. (1976). *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Texas Christian University Press.
- _____ (2016). *Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation*, ed. and trans. John B. Thompson. Cambridge University Press.
- Scholtz, G. (2015). *Ast and Schleiermacher : hermeneutics and critical philosophy*. In Jeff Malpas & Hans-Helmuth Gander (Eds.) (pp. 62-73) : Routledge.
- Thompson, J. B. (2016). *Hermeneutics and the Human Sciences: Essays on Language, Action and Interpretation*. Cambridge University Press.
- Thiselton, Anthony C. (1992). *New Horizon in Hermeneutics : The Theory and Practics of Transforming Biblical Reading*. Wm. B. Eerdmans Publishing.
- _____. (2009). *Hermeneutics : An Introduction*. Wm. B. Eerdmans Publishing.

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโครงการวัดบันดาลใจ

พระมหาธณัฏชพงศ์ สุพรหมปัญโญ (คิดอ่าน)¹

พระครูพิลาศธรรมากร (ณัฐพล ประชุมหะ)²

สมบุญ ตาลนธิ³

อำนาจ ชัดวิชัย⁴

(วันที่รับ: 19 ม.ค. 2567; วันที่แก้ไขเสร็จ: 9 พ.ค. 2567; วันที่ตอบรับ: 9 พ.ค. 2567)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรคการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ 2) ศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ 3) เสนอรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ พื้นที่วิจัยได้แก่ โรงเรียนพุทธศาสตร์ วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 38 รูป/คน 2) กลุ่มเป้าหมายทดสอบโปรแกรมกิจกรรม 114 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์ แบบวัดความสุขเชิงพุทธ แบบประเมินความพึงพอใจ ใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมการเรียนรู้มีลักษณะไม่เป็นทางการ ไม่นับวิชาการ แต่เน้นกิจกรรมสังสรรค์ นันทนาการ และการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะเพื่อนฝูง พุดคุย แลกเปลี่ยนทัศนคติ ตลอดจนความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ 2) กิจกรรมการเรียนรู้และหลักสูตรที่จะใช้ ต้องมาจากความร่วมมือกับเครือข่าย การพัฒนาหรือออกแบบหลักสูตรใด ๆ จะต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ที่สำคัญต้องเป็นกิจกรรมง่าย ๆ สิ่งที่ย่อย ๆ เข้ากับวิถีชีวิตใช้งานได้จริง มีกิจกรรมหลากหลาย มีวัสดุอุปกรณ์ มีงบประมาณ มีวิทยากร จิตอาสา เน้นกิจกรรมภาคปฏิบัติ มีการสาธิต มีตัวอย่าง มีของรางวัลเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ 3) รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุควรเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมให้ครอบคลุมมิติ ทั้งด้านกาย สติ จิต และปัญญา แบบเป็นองค์รวมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การพัฒนา คุณภาพชีวิต กิจกรรมการเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ

¹ คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Corresponding Author, Email. Thanatpong.kit@mcu.ac.th

² Email: Natthaphon.pra@mcu.ac.th

³ Email: Sdtasonth@gmail.com

⁴ Email: Kingkong_emmi@hotmail.com

Proving the quality of life for the elderly through learning activities of the Inspirational Temple Project

Phramaha Thanatpong Subrahmapañño (Kitarn)
Phrakhrupiladdhammakorn (Natthaphon Prachunha)
Somboon Tasonthi
Amnat Khadvichai

(Received: January 19, 2024; Revised: May 9, 2024; Accepted: May 9, 2024)

Abstract

This study paper analyzes three main aspects of structuring learning activities for senior people in learning centers, with an emphasis on the Inspirational Temple Project: 1) Analysis of Current Conditions: Identifying current problems, obstacles, fundamental causes, and impediments to effective learning efforts aimed at improving the quality of life for older persons. 2) Components of Effective Learning: Examining the critical parts of developing learning activities that measurably improve elders' well-being, with the Inspirational Temple Project Learning Center as a case study. 3) Creating a Model for arranging Learning: Developing a realistic model for arranging learning activities within the context of learning centers, with the objective of improving the quality of life for the elderly. The study covers several locations, including Buddhasath School, Wat Bunchum, Huai Lan Subdistrict, Dok Khamtai District, and Phayao Province. This research takes a mixed-approaches approach, including both quantitative and qualitative research methods. The informant group consists of: 1) 38 key informants, 2) a total of 114 individuals in the target group or program activity testing group. The research employed various instruments including interviews, the Buddhist Happiness Scale, and a Satisfaction Assessment.

The research results revealed the following findings:

1) Learning activities were predominantly informal, with a focus not on academics but on social activities, recreation, and active participation. The emphasis was on providing opportunities for the elderly to connect with friends, engage in conversations, and share viewpoints, thereby gaining knowledge through various experiences. 2) Collaboration with

networks was essential for sourcing learning activities and curriculum. Any curriculum development or design had to align with students' needs, emphasizing simplicity that integrates seamlessly into their lifestyle. Various activities were facilitated with consideration for materials, equipment, budget, lecturers, and volunteers. Practical activities, demonstrations, examples, and incentives such as prizes were emphasized to boost motivation. 3) The learning activities format for elderly individuals should emphasize participatory learning that encompasses dimensions of physical, spiritual, mental, and intellectual aspects in an integrated manner to enhance the quality of life for the elderly.

Keywords: development, quality of life, learning activities, Inspirational Temple Project

1. บทนำ

ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Aging Society) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ตามคำนิยามขององค์การสหประชาชาติที่กำหนดสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนประชากร ซึ่งจะเข้าสู่สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์ (Complete - Aging Society) เมื่อมีสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 20 (ภารดี นานาศิลป์, 2558) และเข้าสู่สังคมสูงอายุนับสุดยอด (Super - Aging Society) เมื่อมีสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเกินร้อยละ 28 ตามลำดับ สำหรับสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ปีพ.ศ. 2565 มีประชากรทั้งประเทศ จำนวน 66,090,475 คน เป็นประชากรสูงอายุ จำนวน 12,698,362 คน คิดเป็นร้อยละ 19.21 ของประชากรทั้งหมด (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2565) สวนทางกับประชากรวัยเรียนและวัยแรงงานที่มีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 3 - 21 ปี ที่จะมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องจนเหลือเพียงร้อยละ 20.66 ของประชากรทั้งหมดในปี 2570 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) และคาดว่าในปี พ.ศ. 2578 จะมีประชากรผู้สูงอายุสูงถึงร้อยละ 28.55 ของจำนวนประชากรไทยทั้งประเทศ โดยสถานการณ์ผู้สูงอายุเขตสุขภาพที่ 6 ในปี 2562-2564 พบว่า ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ร้อยละ 14.83, 15.37 และ 15.82 ตามลำดับ จังหวัดที่มีแนวโน้มประชากรผู้สูงอายุสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ จังหวัดตราด จันทบุรี และฉะเชิงเทรา (ข้อมูล HDC, 2564)

จากการที่อัตราการเกิดของประชากรทั่วโลกที่มีแนวโน้มลดลง บวกกับการที่ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น โดยผู้สูงอายุมีอายุขัยยืนยาวกว่าในอดีต เฉลี่ยอยู่ที่ 77 ปี จึงทำให้การจัดบริการทางสังคมยังไม่ครอบคลุมและทั่วถึงกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งผลกระทบต่อการเสื่อมของสมรรถภาพทางร่างกาย อวัยวะไม่สามารถทำงานได้อย่างปกติ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต (กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2566) จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ พบว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาสรุปได้ ดังนี้ 1) ความเจ็บป่วย เช่น ผู้สูงอายุเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง คือ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคข้อเข่าเสื่อม โรคระบบกล้ามเนื้อ โรคสมองเสื่อม โรคหัวใจ โรคเก๊าท์ โรคกระดูก รวมถึงโรคที่เกิดจากภาวะแทรกซ้อนของโรคเรื้อรัง เช่น ต้อกระจก ซากตามปลายมือ ปลายเท้า 2) ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองลดลง โดดเดี่ยวท้อแท้ ซึมเศร้าและมีปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งส่วนหนึ่งอาจมาจากความเจ็บป่วยทางกาย ส่งผลทำให้จิตใจป่วยไปด้วย รวมถึงสภาพแวดล้อม บริบทสังคม ล้วนมีผลต่อสภาพจิตใจ 3) ฐานะความเป็นอยู่ ได้แก่ ผู้สูงอายุยากจน ถูกทอดทิ้ง และถูกยกยอกเงินเลี้ยงชีพ เป็นต้น (กิตติพร เนาวิสุวรรณ, 2562) 4) ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพังเพิ่มขึ้น 5) ผู้สูงอายุไม่เท่าทันกับระบบสื่อออนไลน์ 6) สวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 7) ความเหลื่อมล้ำการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุไม่มีระบบการคุ้มครองทางสังคมรองรับในยามสูงวัย (ขาดการออม ไม่มีหลักประกันทางรายได้ รายได้ไม่เพียงพอกับการยังชีพ การใช้ความรุนแรงกับผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น) (กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2566)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทำให้ต้องมีการจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด การปรับปรุงระบบเกษียณอายุ ราชการ การจัดสรรสวัสดิการที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ เตรียมการระบบขนส่งมวลชนสาธารณะสำหรับผู้สูงอายุ และเตรียมพร้อมในการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) หรือแนวคิดการออกแบบ สิ่งแวดล้อม การสร้างอาคารสถานที่ และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึง ใช้ประโยชน์ และอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) นอกจากนี้ยังมีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นหลายแห่งทั่วประเทศเพื่อช่วยแก้ไข ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกช่องทางหนึ่ง และหนึ่งในนั้นคือ โครงการวัดบันดาลใจ

โครงการวัดบันดาลใจ เป็นโครงการที่ต้องการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องของวัดที่มีอยู่ และพัฒนาพื้นที่ของวัดให้เป็นพื้นที่แห่งชีวิตและจิตวิญญาณ โดยมีแนวคิดและกระบวนการคือ การจัดทำผังแม่บท มีแผนพัฒนา ภายภาพและสิ่งแวดล้อมของวัดอย่างเป็นระบบ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์ในพื้นที่และอาคารอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถรองรับกิจกรรมของวัดได้อย่างเหมาะสมโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ควบคุมไปกับการออกแบบ บริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทวัดนั้น ๆ ตามแนวคิดธรมณีสถานเพื่อการศึกษาและปฏิบัติ พัฒนาสุขภาพกาย จิตใจ และปัญญา เป็นพื้นที่การเรียนรู้วิถีศิลปวัฒนธรรมชุมชนอย่างสร้างสรรค์และทันสมัย โดยมีหลักการทำงาน เพื่อขับเคลื่อนให้เกิดองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็น "วัดบันดาลใจ" ได้แก่ สถานที่เป็นธรมณีสถาน มีศูนย์การเรียนรู้ และกิจกรรมสมสมัย (สถาบันอาศรมศิลป์, 2567)

ปัจจุบันโครงการวัดบันดาลใจมีวัดที่เข้าร่วมโครงการและทำงานต่อเนื่อง จำนวน 29 วัด แบ่งประเภท เป็น วัดกรณีศึกษา จำนวน 24 วัด และวัดศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 5 วัด วัดระดับศูนย์การเรียนรู้ ที่มีความโดดเด่น ในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งมุ่งเน้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 4 ด้าน คือ ด้านกาย ด้านสังคม ด้านจิต และด้านปัญญา เพื่อให้ผู้สูงอายุกลับมา มีคุณภาพชีวิตที่ดี กลับมามีคุณค่า และบทบาทในสังคม โดยได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ชื่อว่า “โรงเรียน พุทธศาสตร์” ตั้งอยู่ที่วัดบุญชุม เลขที่ 1 หมู่ที่ 6 ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ก่อตั้งโดย พระมหาวัฒนา ธมมานุสารี ป.ธ.9 วัดสุทัศน์เทพวราราม ราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร รักษาการเจ้าอาวาสวัดบุญ ชุม เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 เป็นศูนย์เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ได้รับการรับรองเป็นองค์กร สาธารณประโยชน์ วันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2564 มูลเหตุการก่อตั้งโรงเรียนพุทธศาสตร์วัดบุญชุม เกิดจากความ ต้องการให้วัดเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และต้องการ ที่จะแก้ปัญหาผู้สูงอายุในชุมชนที่กำลังเสี่ยงอยู่ในสภาวะโรคซึมเศร้า สภาวะสมองเสื่อม ความเครียด และการถูก ทอดทิ้งจากลูกหลานให้อยู่เพียงลำพัง และการเห็นความสำคัญของวัด ว่า วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็น เครื่องหมายของการดำรงอยู่แห่งพระพุทธศาสนา แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันพบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่จะ เข้าวัดเมื่อมีความจำเป็น หรือมีงานเทศกาลงานประเพณีเท่านั้น ซึ่งวัดไม่ควรเป็นเพียงแค่สถานที่ทำบุญ หรือเพียง

เพื่อจัดงานตามประเพณี แต่วัดควรเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้แก่คนทุกเพศทุกวัย เหมือนบทบาทของวัดในอดีต ที่เคยเป็นโรงเรียน เป็นศูนย์ศึกษาศิลปวิทยาต่าง ๆ เป็นสถานที่ช่วยแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น (พระมหาธณฺขพงศ์ สุพรหมปัญโญ (คิดอ่าน), 2565)

โรงเรียนพุทธศาสตร์วัดบุญชุม เป็นโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่อยู่ตามบ้านที่รู้สึกเบื่อหน่ายการอยู่บ้าน ได้มาพบปะเพื่อนฝูง พูดคุยกัน แลกเปลี่ยนทัศนคติ ความรู้ และประสบการณ์ต่าง ๆ เช่น ประเพณีวัฒนธรรม คร่ำวขอ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้จิตใจดี เบิกบาน ผ่อนคลาย หายเครียด และได้สอดแทรกหลักธรรมคำสอนทางศาสนา ศาสนพิธี เพื่อให้ชาวบ้านได้นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี (พระมหาธณฺขพงศ์ สุพรหมปัญโญ (คิดอ่าน), 2565)

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาและความเป็นมาของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเฉพาะโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาทักษะ และการศึกษาตามอัธยาศัยของผู้สูงอายุ กิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่นเพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโครงการวัดบันดาลใจ โดยศึกษาในพื้นที่วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ทั้งนี้ผลที่ได้จากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการนำไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรคการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ

2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ

2.3 เพื่อเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ในโครงการวัดบันดาลใจ

3. วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโครงการวัดบันดาลใจ” มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและวิธีเชิงคุณภาพ

1) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คือการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากในคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถาต่างๆ และจากการศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ จากตำรา หนังสือ บทความวารสาร เอกสาร งานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย รวมทั้งสื่ออินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ สุขภาวะ วัดบันดาลใจ การจัดกิจกรรม

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสังเกต ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เครื่องมือที่ใช้รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Observation) เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อย ได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูลหลักในโรงเรียนพุทธศาสตร์ จำนวน 30 รูป/คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิเครือข่ายวัดบันดาลใจ จำนวน 4 รูป/คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ จำนวน 4 รูป/คน รวมเป็น 38 รูป/คน

3) การวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ วิธีวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) การนำชุดกิจกรรมไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดสอบโปรแกรมกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในโรงเรียนพุทธศาสตร์วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จำนวน 119 คน โดยวัดผลก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเครื่องมือวิจัยที่ได้สร้างขึ้นมา ได้แก่ แบบวัดคุณภาพชีวิต แบบประเมินความพึงพอใจการเข้าร่วมกิจกรรม เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ผลทางสถิติ นำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางร้อยละ ความถี่ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น

3.2 กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

1) พื้นที่การวิจัย ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุโครงการวัดบันดาลใจ ภาคเหนือ คือ โรงเรียนพุทธศาสตร์ วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีความโดดเด่นเรื่องการจัดกิจกรรมเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นอุทยานการศึกษาในวัดจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2564

2) ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัย การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามวัตถุประสงค์ของขั้นตอนการวิจัย เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูลหลักใน

โรงเรียนพุทธศาสตร์ จำนวน 30 รูป/คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิเครือข่ายวัดบันดาลใจ จำนวน 4 รูป/คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ จำนวน 4 รูป/คน รวมเป็น 38 รูป/คน และกลุ่มที่ 2 กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดสอบ โปรแกรมกิจกรรม คือ กลุ่มผู้สูงอายุในโรงเรียนพุทธศาสตร์วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา จำนวน 119 คน

ผู้วิจัยได้แบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ

ระยะที่ 1 วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรคการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- 1.1) ศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้วัดบันดาลใจ หลักการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างกรอบโมทัศน์การวิจัย
- 1.2) ลงพื้นที่สำรวจ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ โรงเรียนพุทธศาสตร์วัดบุญชุม ตำบลห้วยลาน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้บริหาร ศูนย์การเรียนรู้ เครือข่าย จิตอาสา เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ ปัญหา อุปสรรคการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ คือ เนื้อหา สื่อ อุปกรณ์ กิจกรรม ผู้สอน การจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผล และความต้องการการพัฒนาการจัดการเรียนรู้
- 1.3) วิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ ด้วยการสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่ม โดยใช้ทฤษฎี SWOT Analysis ในการวิเคราะห์เพื่อวิเคราะห์ทั้งภายในและภายนอกของศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ โดยวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ไปสร้างกลยุทธ์โดยใช้ TOWs Matrix เพื่อสร้างกลยุทธ์ที่เป็นไปได้ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้
- 1.4) สรุปผลการวิเคราะห์ ปัญหาสาเหตุที่มี ประเด็นที่ควรแก้ไข ปรับปรุง พัฒนา ความต้องการที่จำเป็นของผู้สูงอายุ ข้อเสนอแนะ จากการสัมภาษณ์ และจากผลการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี SWOT Analysis เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบได้แก่ เนื้อหา สื่ออุปกรณ์ กิจกรรม การจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผล ผู้สอน

ระยะที่ 2 ศึกษาองค์ประกอบการพัฒนาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- 2.1) ศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ที่ดี คุณภาพชีวิตที่ต้องการ กิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต หลักการอบรมผู้สูงอายุ

2.2) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้ เครือข่าย จิตอาสา และผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับกิจกรรมสำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การพัฒนา กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ และเทคนิคการใช้กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ

2.3) ศึกษาฐานข้อมูลผู้สูงอายุต้นแบบ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาฐานข้อมูลการเรียนรู้โรงเรียนผู้สูงอายุที่เป็นต้นแบบที่ดีในจังหวัดเชียงราย และจังหวัดพะเยา เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จำนวน 4 แห่ง คือ 1) โรงเรียนผู้สูงอายุวัดหัวฝาย อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย มีความโดดเด่นด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุครบวงจร 2) โรงเรียนผู้สูงอายุวัดแม่กาโทกหวาก ตำบลแม่กา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา มีความโดดเด่นด้านการจัดการเรียนการสอน 3) โรงเรียนศูนย์สามวัยวัดต้นไต้ ตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีความโดดเด่นในเรื่องการส่งเสริมอาชีพ 4) ชุมชนคุณธรรมวัดตำม่อน ตำบลบ้านต้า อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีความโดดเด่นด้านการส่งเสริมอาชีพ

2.4) สรุปผลการศึกษาค้นคว้าประกอบการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ ได้แนวทางการจัดอบรมผู้สูงอายุ แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตัวอย่างกิจกรรมสำหรับใช้พัฒนา และคุณภาพชีวิตที่ควรพัฒนาให้ผู้สูงอายุ

ระยะที่ 3 เสนอรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ในโครงการวัดบันดาลใจ โดยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1) แก้ไข ปรับปรุง พัฒนา การจัดการเรียนรู้ ด้านเนื้อหา สื่ออุปกรณ์ กิจกรรม การจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผล ผู้สอน ของศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ

3.2) สร้างรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ ให้ครอบคลุมคุณภาพชีวิตตามหลักภาวะ 4 คือ กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา

3.3) พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ

3.4) ทดลองใช้กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้สูงอายุโรงเรียนพุทธศาสตร์ วัดบุญชุม จำนวน 119 คน

3.5) ประเมินผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้สูงอายุโรงเรียนพุทธศาสตร์ วัดบุญชุม จำนวน 119 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดความสุขเชิงพุทธ แบบประเมินความพึงพอใจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบวัดก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

3.6) เสนอรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ

4. ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรคการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ พบว่า

จากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลศูนย์การเรียนรู้ การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และผลการวิเคราะห์ SWOT สภาพปัจจุบัน ปัญหา สาเหตุ อุปสรรคการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ 1) ด้านเนื้อหา พบว่า หลักสูตรไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ทำให้ไม่มีกรอบ หรือแนวทางในการให้ความรู้ที่เป็นระบบ ไม่มีตารางเรียนตารางสอน มีการแข่งขันจากโครงการอื่น ๆ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ 2) ด้านวิทยากร พบว่า วิทยากรท้องถิ่น ขาดทักษะการถ่ายทอดความรู้ วิทยากร เป็นพระสงฆ์รูปเดิม ๆ เกือบทุกสัปดาห์ 3) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน พบว่า ความพร้อมของอุปกรณ์การเรียนการสอน ยังไม่พอ ความพร้อมของสถานที่ และสื่อเพื่อการเรียนรู้ ยังไม่เหมาะสม เพียงพอ 4) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า การหา Training Need ยังไม่สมบูรณ์ ลักษณะกิจกรรม ยังไม่เป็นแบบมาตรฐานมืออาชีพ ไม่สอดคล้อง ไม่ต่อเนื่อง ขาดบุคลากรขับเคลื่อนงาน เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการ ฝ่ายประสานงาน 5) ด้านกิจกรรม พบว่า ไม่มีงบประมาณเพียงพอ กิจกรรมการเรียนรู้ จึงจัดขึ้นเฉพาะช่วงที่ได้รับงบประมาณ ทศนคติของผู้สูงอายุและคนในชุมชนที่มีต่อผู้สูงอายุไม่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยีอาจทำให้กิจกรรมการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ 6) ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า ความพร้อมของนักเรียน แปรปรวนไม่แน่นอนเรื่องสุขภาพ และมีอุปสรรคในการประยุกต์ความรู้เพื่อการดำรงชีพ

ในส่วนของแนวทางการแก้ปัญหาจากการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการวิเคราะห์ SWOT เพื่อนำไปสู่การสร้างกลยุทธ์ใหม่ด้วยเทคนิค TOWS Matrix พบแนวทางการแก้ปัญหา ดังนี้ 1) ด้านเนื้อหา พบว่า ต้องทำการค้นหา Training Need ให้ตรงประเด็นปัญหา และปรับให้เหมาะกับผู้เรียน ประสานงาน ร่วมมือกับโครงการอื่นที่มีวัตถุประสงค์สอดคล้องกันคือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน 2) ด้านวิทยากร พบว่า ต้องสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุ ด้านบุคลากร ได้แก่ ครูอาสา ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญ ให้เข้ามาช่วยสอน หรือจัดครูให้เวียนไปสอนในศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนผู้สูงอายุแต่ละแห่ง แลกเปลี่ยนบุคลากรที่มีอยู่กับเครือข่ายที่ขาดแคลน โดยการตกลงแลกเปลี่ยนหรือว่าจ้าง เพราะโครงการฯ มีบุคลากรที่มีคุณภาพและหลากหลายความสามารถ แลกเปลี่ยนวิทยากรกับศูนย์เรียนรู้ในเครือข่าย จัดอบรม Train the Trainer ให้ความรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้ ให้แก่บุคคลที่มีศักยภาพเป็นวิทยากร เช่น ครูภูมิปัญญา ผู้รู้ในชุมชน 3) ด้านสื่ออุปกรณ์การสอน พบว่า การรับบริจาค และหารายได้เข้ามาบำรุงโรงเรียน จากผลงานของนักเรียนและวิทยากรของศูนย์ โดยไม่เบียดเบียนคุณภาพชีวิตของทุกคนจะช่วยแก้ปัญหาสื่ออุปกรณ์ได้ 4) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ควรทำ

การค้นหา Training Need ให้ตรงประเด็นปัญหา และปรับให้เหมาะกับผู้เรียน จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ สิ่งที่มีให้เป็นที่ยอมรับ เพื่อแสวงหาโอกาสทางการตลาดของสินค้า การให้บริการ และชื่อเสียงของโรงเรียน ให้เป็นที่ยอมรับ และให้ความร่วมมืออื่น ๆ ต่อไป รวมถึงการออกไปร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนอื่น หรือชุมชนอื่นในนามโรงเรียน เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี กับทั้งในเครือข่าย และนอกเครือข่าย 5) ด้านกิจกรรม พบว่า การเขียนโครงการของบประมาณจากองค์กรอื่น การรับบริจาค และหารายได้เข้ามาบำรุงโรงเรียน จากผลงานของนักเรียนและวิทยากรของศูนย์ โดยไม่เบียดเบียนคุณภาพชีวิตของทุกคน สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี กับคนในชุมชน ไม่ให้ชาวบ้านรู้สึกแปลกแยก หรือเป็นคนละพวก สร้างการยอมรับนับถือด้วยผลงานอย่างมีกลยุทธ์ 6) ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุขในการเพิ่มบริการด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

2. องค์ประกอบการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในศูนย์การเรียนรู้ โครงการวัดบันดาลใจ

จากการค้นคว้าข้อมูลเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย และพระไตรปิฎก พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัยในทางพระพุทธศาสนา จะให้ความสำคัญเรื่องการพิจารณาธรรมชาติของชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และจะปรากฏให้เห็นชัดในช่วงปัจฉิมวัย เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท โดยกล่าวถึง ความแก่หรือความชราในฐานะชราทุกข์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมไปของสังขารธรรม และเตือนมนุษย์ให้ละความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน มีความเบื่อหน่ายในชั้น 5 เพื่อแสวงหาความดับทุกข์ เพราะความชราและความตายเป็นความจริงที่มนุษย์ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างรู้เท่าทัน เพื่อสร้างคุณงามความดีให้เกิดขึ้นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า และการปฏิบัติตนเพื่อมุ่งสู่ความสุขสงบที่แท้จริง คือ พระนิพพาน ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ชีวิตถูกชรานำเข้าไป อายุจึงสั้น ผู้ที่ถูกชรานำเข้าไปแล้ว ไม่มีเครื่องต้านทาน บุคคลพิจารณาเห็นภยันต์ในมรณะ ควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเกิด” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้นกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมกับผู้สูงวัยในทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องของการฝึกฝน การพัฒนาตน การสำรวมกาย วาจา ใจ ด้วยการควบคุมอายตนะ 12 โดยใช้แนวทางปฏิบัติ คือ รักษาศีล สร้างศรัทธา กระตุ้นปัญญา ทำบุญ ได้แก่ การปล่อยวาง และจากข้อมูลในหนังสือพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง การเตรียมตัวรับมือกับชีวิตที่เปลี่ยนไปด้วยวิธีที่เหมาะสมที่สุด คือการศึกษาธรรม และธรรมสำหรับผู้สูงวัย ที่สามารถนำมาปฏิบัติคือ หลักประโยชน์สาม อิทธิบาทสี่ โลกธรรมแปด พรหมวิหารสี่ และความสุข 5 ชั้นของมนุษย์ อันได้แก่ ชั้นที่ 1 ความสุขจากการเสพวัตถุ ชั้นที่ 2 ความสุขจากการเจริญคุณธรรม ชั้นที่ 3 ความสุขที่เกิดจากการดำเนินชีวิตถูกต้อง ชั้นที่ 4 ความสุขจากความสามารถปรุงแต่ง ชั้นที่ 5 ความสุขเหนือการปรุงแต่ง และข้อมูลเรื่องของการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงวัย จากแหล่งข้อมูลทางวิชาการต่าง ๆ เช่น บทความ ข่าวสาร ผลงานวิจัย หรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้คัดกรองนำข้อมูลส่วนที่เหมาะสมจะเป็นแนวทางในการพัฒนา กิจกรรมสำหรับผู้สูงวัยในชุมชน ซึ่งได้แบ่งข้อมูลเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลจากประเทศญี่ปุ่น และข้อมูลในประเทศไทย

ดังนั้น สำหรับในประเทศไทย เป็นกลุ่มที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี อยู่ในลำดับต้น ๆ ของโลก การดูแลสุขภาพของตัวผู้สูงอายุในญี่ปุ่นตั้งอยู่บนฐานคิด คือ ทำอย่างไรจะไม่ให้ตนเองเป็นภาระของลูกหลาน แล้วยังมีร่างกายและอายุขัยที่สูง ได้อยู่กับลูกหลานไปนานๆ กิจกรรมที่ผู้สูงอายุในญี่ปุ่นทำบ่อยได้แก่ (1) เลือกทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย (2) เข้าสังคม หางานอดิเรก (3) เทรนด้ออกกำลังกายที่กำลังมาในผู้สูงอายุ (4) แนวคิดปฏิบัติการพึ่งพาตนเอง เพื่อสุขภาพจิต (5) ระเบียบในการตรวจเช็คสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ สำหรับในประเทศไทย มีความตื่นตัวเรื่องการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุเช่นกัน ซึ่งพบว่า กิจกรรมสำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่โดดเด่น ได้แก่ 1) จัดกิจกรรมตรวจประเมินภาวะสุขภาพและให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุเรื่องสิทธิผู้สูงอายุตามกฎหมายและการเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ (การออกกำลังกาย) การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ (อาหารและโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ) การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ (การดูแลสุขภาพช่องปาก) สุขภาพจิตกับผู้สูงอายุ/การดูแลตนเองเพื่อคลายเครียด กายภาพบำบัดสำหรับผู้สูงอายุ ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดูแลผู้สูงอายุ (แพทย์แผนไทยกับการดูแลผู้สูงอายุ) และการใช้ยาในผู้สูงอายุ กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มี 3 ประการหลัก ได้แก่ ประการที่หนึ่ง กิจกรรมสำหรับพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) กิจกรรมให้ความรู้ และฝึกปฏิบัติเพื่อดูแลร่างกาย อารมณ์ เช่น การเลือกอาหาร 2) การเข้าสังคม ทำงานอดิเรก ออกกำลังกาย พัฒนาจิตใจ พึ่งพาตนเอง ตรวจเช็คสุขภาพ 3) การตั้งกลุ่มอาชีพ และผลักดันจนประสบผลสำเร็จในการสร้างงานสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุ เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำน้ำยาล้างจาน กลุ่มทำดอกไม้จันทน์ กลุ่มทำสบู่ใยไหม กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มจักสาน ประการที่สอง เทคนิคการใช้กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) สร้างเป้าหมายชีวิตที่มีความหมาย “พຽ່ງนี้ຈະຕີ່ນຂຶ້ນມາເພື່ອອະໄວ” 2) การตรวจคัดกรอง ประเมินภาวะสุขภาพ และการค้นหาผู้มีภาวะเสี่ยง 3) การเยี่ยมติดตามดูแลสุขภาพ 4) การรณรงค์/ประชาสัมพันธ์/ฝึกอบรม/ให้ความรู้ 5) การส่งเสริมพัฒนาทักษะทางกายและใจ 6) เลือกผู้นำ ซึ่งเป็นผู้นำโดยธรรมชาติที่ทุกคนให้การยอมรับและจะเป็นคีย์แมนสำคัญในการชักชวนคนอื่น ๆ ให้เข้าร่วม เพราะทุกคนจะมาด้วยศรัทธา 7) ให้ผู้สูงอายุเป็นแกนนำชุมชนในการทำเกษตร ประการที่สาม การพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ 1) การมีสถานที่พบปะสังสรรค์ที่สะดวก เช่น สโมสรผู้สูงอายุที่มีผู้พร้อมให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้สูงอายุต้องการ 2) การช่วยเหลือกันระหว่างผู้สูงอายุในชุมชน 3) การจัดชุมชนผู้สูงอายุกับเด็กอนุบาล 4) ยกระดับสู่การเป็นชุมชนดูแลผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ ที่สามารถรองรับผู้สูงอายุจากที่อื่นมาพักหรืออาศัยร่วมกันได้ อันเป็นการให้ผู้สูงอายุได้มีความสุขจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน 5) จัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้อาหารอินทรีย์

ผลการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต 6 มิติ ได้แก่ 1) มิติด้านสุขภาพ 2) มิติด้านเศรษฐกิจ/การส่งเสริมอาชีพ 3) มิติด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) มิติด้านสิ่งแวดล้อมและการบริหารสาธารณะ 5) มิติด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยี 6) มิติด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ผลการศึกษาฐานศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ พบว่า กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ จะหนีไม่พ้นเรื่องของสุขภาพกาย สุขภาพจิต และการหารายได้เลี้ยงชีพ ไม่ต่างจากคนวัยอื่น เทคนิคการใช้กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ เริ่มต้นจาก

การวางแผนกิจกรรม สร้างการยอมรับซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการให้ความร่วมมือ และสนับสนุนจากทุกคน การสอนผู้สูงอายุ ต้องใจเย็น ชัดเจน ทำซ้ำด้วยความเพียร การสร้างสรรค์กิจกรรม ต้องคำนึงถึงความต้องการและความเป็นไปได้ของผู้สูงอายุและชุมชนเป็นหลัก ตัวอย่างการสร้างสรรค์กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ 1) การมีความสุขกับการบริหารร่างกาย การกินอยู่ที่สะอาด ถูกหลักอนามัย การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี (วัดหัวฝาย) 2) การสร้างความภูมิใจในความเป็นตัวตน และรู้ทันโลกกว้าง (วัดแม่กาโทกหวาก) 3) การสร้างงานสร้างอาชีพที่เหมาะสม (ศูนย์สามวัยวัดตุนใต้) 4) การเน้นความสัมพันธ์ในชุมชน ผู้สูงอายุอยู่ในฐานะบุคลากรที่มีคุณค่าทางคุณธรรมและวัฒนธรรม ประเพณี (ชุมชนคุณธรรมวัดตำม่อน)

3. รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้ในโครงการวัดบันดาลใจ พบว่า

จากการศึกษาข้อมูล รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อบกพร่อง แนวทางการจัดกิจกรรมจากการรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการวิเคราะห์ข้อมูลมาสร้างเป็นรูปแบบจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุใช้หลักภาวนา 4 ซึ่งเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกาย ศีล/สังคัม จิตใจ และปัญญา โดยการสร้างกิจกรรมหลัก 5 กิจกรรม และฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน ได้แก่ 1) กิจกรรมชวนกันทำดี 2) กิจกรรมฝึกจิตก่อนตาย 3) กิจกรรมคนเมืองไปวัด 4) กิจกรรมตามอัธยาศัย 4 ฐานการเรียนรู้ ได้แก่ ฐานการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ: กลัวยฉาบเพื่อสุขภาพ กลัวยแชกสมุนไพโร ฐานการเรียนรู้ที่ 2 กิจกรรมส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา: การทำเหรียญไปรยทาน ฐานการเรียนรู้ที่ 3 กิจกรรมส่งเสริมภูมิปัญญา: การผันเทียน ฐานการเรียนรู้ที่ 4 กิจกรรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อม: การทำกรวยดอกไม้ 5) กิจกรรมสวดมนต์ ฟังธรรมบรรยาย

การทดลองใช้กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ และการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ ใช้โครงการ “กิจกรรมดี ชีวิตมีความสุข” มีรายละเอียดคือ 1) ระยะเวลาในการร่วมโครงการ 2 วัน 2) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โรงเรียนพุทธศาสตร์ วัดบุญชุม จำนวน 119 คน 3) ประชาสัมพันธ์โครงการผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ได้แก่ ทาง Line กลุ่มโรงเรียนพุทธศาสตร์วัดบุญชุม Facebook ลานธรรมบ้านห้วยลาน และเสียงตามสายของชุมชน 4) การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมโดยวิธีการคือ (1) การสำรวจปัญหาความต้องการ (2) การออกแบบกิจกรรม (3) การมีเครือข่ายทางสังคม ได้แก่ พระวิทยากรในการฝึกอบรม จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และกลุ่มแม่บ้านชาวมุง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ (4) สร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยให้ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำร่วมเรียนรู้ สาธิต และแสดงออกในกิจกรรม 5) เนื้อหากิจกรรมยึดหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา

ผลการประเมินการใช้กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ กิจกรรมหลัก 5 กิจกรรม และฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน ด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ผลการประเมิน

ความสุขในการดำเนินชีวิต ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง และหลังจากผ่านกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง คือมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า การใช้กิจกรรมมีผลการประเมินสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 1 ข้อมูลกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการทดลองโปรแกรมกิจกรรม

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ 50-55 ปี	10	8.4
อายุ 56-60 ปี	13	10.9
อายุ 61-65 ปี	36	30.3
อายุ 66-70 ปี	36	30.3
อายุ 71-75 ปี	12	10.1
อายุ 76 ปีขึ้นไป	12	10.1
รวม	119	100.0

ผลสรุปข้อมูลกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้าร่วมการทดลองกิจกรรม พบว่า ผู้สูงอายุที่เข้าอบรมหลักสูตรส่วนใหญ่มีอายุ 61-65 ปี และอายุ 66-70 ปี เท่ากัน รองลงมาคือ อายุ 56-60 ปี

ตาราง 2 ผลการประเมินคุณภาพชีวิต/ความสุขในการดำเนินชีวิต ก่อนและหลังการใช้โปรแกรม

ที่	รายการประเมิน	ก่อน		แปลผล	หลัง		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
1	สุขภาพกาย	3.06	0.45	ปานกลาง	3.46	0.39	ปานกลาง
2	สุขภาพศีล/สังคม	3.05	0.45	ปานกลาง	3.55	0.27	มาก
3	สุขภาพจิต	3.03	0.54	ปานกลาง	3.43	0.31	ปานกลาง
4	สุขภาพปัญญา	3.02	0.55	ปานกลาง	3.39	0.24	ปานกลาง
	รวมโดยเฉลี่ย	3.04	0.37	ปานกลาง	3.46	0.20	ปานกลาง

ผลการประเมินความสุขในการดำเนินชีวิต ก่อนการใช้โปรแกรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และ หลังการใช้โปรแกรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง คือมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า การใช้หลักสูตร มีผลการประเมินสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 3 ผลการประเมินภาพรวมกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุศูนย์การเรียนรู้

ที่	รายการประเมินภาพรวม	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน S.D.	แปลผล
1	ด้านเนื้อหากิจกรรม	3.48	0.43	ปานกลาง
2	ด้านวิทยากร	3.56	0.33	มาก
3	ด้านระยะเวลา/สถานที่	3.51	0.42	มาก
4	ด้านการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่/พี่เลี้ยง	3.57	0.34	มาก
	รวมโดยเฉลี่ย	3.53	0.24	มาก

ผลการประเมินภาพรวมกิจกรรม ด้านเนื้อหา กิจกรรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เนื้อหา กิจกรรม มีความชัดเจน เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ผลการประเมินโครงการด้านวิทยากร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้สื่อการสอน เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ผลการประเมินโครงการด้านระยะเวลา/สถานที่ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ สถานที่/สภาพแวดล้อมเหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนรู้ ผลการประเมินโครงการด้านการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่/พี่เลี้ยง พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ เจ้าหน้าที่/พี่เลี้ยงมีความพร้อมในการจัดกิจกรรม ผลการประเมินโครงการภาพรวม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก รายการประเมินที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีทักษะ ความรู้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันและถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้อื่นต่อไปได้ เช่น การปฏิบัติกิจกรรมฐานแบบล้านนา การปฏิบัติตนในวันอัมม์สวันะ ศาสนพิธีล้านนา เป็นต้น

จากการสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรม การทดลองใช้กิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในโรงเรียนพุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์สามารถสรุปเป็นรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในศูนย์การเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ ดังแสดงในแผนภาพนี้

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า จะต้องควบคู่กันระหว่างความรู้ทางโลก และความรู้ทางธรรม กิจกรรมการเรียนรู้จะต้องครอบคลุมมิติ ทั้งด้านกาย ศิล จิต และปัญญา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นองค์รวม กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุและชุมชน โดยการสำรวจพื้นฐานความต้องการ ต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำไปสู่การเขียนหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง หลักสูตรการเรียนรู้ 2 แบบ ได้แก่ หลักสูตรแกน และหลักสูตรสนับสนุน หลักสูตรแกน ครอบคลุม 4 มิติหลัก คือ กาย ศิล/สังคม จิตใจ และปัญญา เช่น ปฏิบัติธรรม เรียนธรรมะศึกษา ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดูแลสุขภาพ วิชาชีพ เพื่อนำไปต่อยอดเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพ หลักสูตรสนับสนุน (วิชาการ) เนื้อหาเช่น มิตรภาพ ความอบอุ่น ลดความรู้สึกโดดเดี่ยว เพิ่มความรู้ใหม่ ๆ ก้าวทันโลก วัฒนธรรมท้องถิ่น กลยุทธ์การออกแบบกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ 1) เป็นกิจกรรมง่าย ๆ 2) เข้ากับวิถีชีวิต 3) ใช้งานได้จริง 4) ศรัทธาในผู้นำ หรือผู้สอน 5) มีกิจกรรมหลากหลาย 6) มีวัสดุอุปกรณ์ มีงบประมาณ 7) มีเครือข่ายวิทยากร 8) เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง กระบวนการจัดกิจกรรม ได้แก่ 1) การสร้างแรงจูงใจ ผสมกับความเชื่อ การให้เห็นประโยชน์ 2) ความพึงพอใจของผู้สูงอายุ และ ความศรัทธาในตัวผู้นำ หรือผู้สอน 3) มีวัสดุอุปกรณ์ มีต้นทุน มีจุดประสงค์การใช้งาน 4) เห็นช่องทางในการนำไปทำต่อ/ต่อยอด 5) เงื่อนไขทางสังคม

5. อภิปรายผลการวิจัย

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโครงการวัดบันดาลใจปัจจุบัน มุ่งไปที่การให้ความรู้ ให้คำแนะนำ การตรวจสุขภาพเบื้องต้น การใช้กิจกรรมเข้ามาช่วยส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกาย ดนตรี การละเล่น การแข่งขันทักษะ กีฬา กิจกรรมกลุ่ม เป็นต้น ส่วนสุขภาพใจจะใช้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและประเพณีท้องถิ่นเข้ามาช่วย เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี รู้สึกภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ นัชชา เรื่องเกียรติคุณ, (2565) ที่ศึกษาเรื่อง การดูแลผู้สูงอายุแบบบูรณาการในชุมชน ประเทศญี่ปุ่น พบว่า การทำกิจกรรมในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมทางกาย และได้เข้าสังคมทำให้ระบบการทำงานของสมองมีการพัฒนามากขึ้น และช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตใจผู้สูงอายุ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในชุมชน ได้แลกเปลี่ยนมุมมอง ความคิด ข่าวสารใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยลดภาวะโดดเดี่ยวในผู้สูงอายุ ทำให้อาการซึมเศร้าดีขึ้น (Gruenenfelder-Steiger AE, 2017; 30:119–29) ซึ่งการทำกิจกรรมในชุมชน เป็นการดูแลผู้สูงอายุแบบบูรณาการในชุมชนที่ช่วยเยียวยาทั้งร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ เพิ่มคุณภาพชีวิตทำให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตัวเองได้ (Fern AK, 2000; 13:12–6) และผู้สูงอายุส่วนใหญ่พึงพอใจกับกิจกรรมชุมชนที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับ สุพิชา บุรณะวิทยากรณ์, (2565) ที่ศึกษาเรื่อง แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย พบว่า การเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุชื่นชอบมากที่สุด คือ การเรียนรู้ในชั้นเรียน กลุ่ม-ชมรม เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน ตามความสนใจเป็นหลัก เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา วิชาที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนารักษาสุขภาพร่างกายจิตใจ บริหารสมอง และเข้าสังคมได้ หรือการประกอบอาชีพ เป็นการเน้นพัฒนาร่างกายและจิตใจเป็นพื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี, (2542) ที่กล่าวว่า สุขภาพเป็นรากฐาน

เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของชีวิต ชีวิตเป็นสิ่งมีค่ายิ่งกว่าทรัพย์สินใด ๆ ทุกคนย่อมรัก และหวงแหนชีวิตของตนเองปรารถนาให้ตนเองมีชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข จึงจำเป็นต้องรักษาสุขภาพอนามัยให้แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า หากจะให้กิจกรรมเกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุจริง ๆ ก็ควรที่จะสอดแทรกความรู้ หรือวิธีการดำเนินชีวิตตามหลักทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งไปสู่ความสงบสุขทางใจ ไม่ได้เน้นเฉพาะเรื่องความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ชีวิตถูกฆรานำเข้าไป อายุจึงสั้น ผู้ที่ถูกฆรานำเข้าไปแล้ว ไม่มีเครื่องต้านทาน บุคคลพิจารณาเห็นภยันี่ในมรณะ ควรละโลกามิส มุ่งสู่สันติเถิด” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า องค์ประกอบสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ไม่ได้มีเฉพาะเนื้อหา/หลักสูตร วิทยากร สื่ออุปกรณ์ การจัดการเรียนรู้ กิจกรรม การวัดผลประเมินผลเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยด้านความสำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ โดยต้องยึดหลักธรรมมาเป็นฐานคิดในการบริหารจัดการ มีการนำศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ 2) ผู้นำ ผู้บริหาร มีอุดมการณ์ที่ชัดเจน จะผลักดันนโยบายและการบริหารอย่างมีทิศทาง มีความมุ่งมั่นในอุดมการณ์ จะทำให้ทีมงานไม่สับสน และเกิดความเชื่อมั่นในผู้บริหารและทิศทาง การวางตัวเป็นหลักชัย จะทำให้ผู้บริหารเป็นผู้นำที่สง่างาม ทีมงานและนักเรียนมีความเชื่อมั่น ซึ่งจะส่งผลต่อกำลังใจของทุกคน ผู้นำที่เป็นที่ยอมรับนับถือจะสามารถชักจูงและให้กำลังใจบุคลากร ทีมงาน เพราะในระหว่างทำงานย่อมมีอุปสรรค มีความท้อแท้ ถ้าผู้นำมั่นคง โปร่งใส ยุติธรรม ย่อมทำให้ขวัญกำลังใจของทีมงานไม่สั่นคลอน สามารถรับมือกับอุปสรรคปัญหาได้ตามภาระหน้าที่ นอกจากนี้ผู้นำจะต้องเป็นผู้ประสานงานที่ดี สามารถเชื่อมประสานหน่วยงานหรือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ให้เข้ามาช่วยในการทำงาน ผู้นำที่มีมนุษยสัมพันธ์ มักเป็นผู้ที่มองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ในการวางแผนอนาคตเพื่อให้โรงเรียนผู้สูงอายุอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งจะขาดเสียไม่ได้ ชุมชนย่อมช่วยดูแลสนับสนุนตลอดไป 3) คณะทำงานที่เข้มแข็ง มีทีมงาน หรือทีมสำรอง ผู้นำต้องมองหาผู้ช่วยที่เป็นทีมใกล้ชิด รู้งาน เข้าใจงาน และได้คลุกคลีกับงานมาตั้งแต่ต้น เพื่อเตรียมไว้เป็นทีมสำรองทำงานแทนได้ด้วย เข้าใจงานตั้งแต่เริ่มทำงาน เพื่อว่าหากเกิดเหตุที่ผู้นำไม่สามารถปฏิบัติงานได้ ทีมสำรองจะทำงานแทนได้ทันที การบริหารโรงเรียนจะไม่สะดุด เพราะจะส่งผลกระทบต่อทุกฝ่าย หากมีคนที่ทำงานแทนได้ทันทีจะทำให้กิจกรรมต่าง ๆ สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างราบรื่น ซึ่งการทำงานที่รวดเร็วฉับไว สอดคล้องกับแนวคิดของ พระเมธีวชิโรดม, (สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2566) ที่กล่าวว่า การบริหารโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุโดยรวมก็จะมีหลักคิดสำคัญ 3 ประเด็น ซึ่งจะทำให้การบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุมีความยั่งยืน ได้แก่ 1) นำหลักธรรมมาเป็นฐานคิดในการบริหารจัดการ 2) ประยุกต์ศาสตร์ร่วมสมัย เช่น ศาสตร์เรื่องการเรียนรู้การสอน การจัดการต่าง ๆ ใช้ในการบริหารจัดการ 3) มีคณะกรรมการที่เข้มแข็งมาทำงานร่วมกัน

6. บทสรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โครงการวัดบันดาลใจ

ทีมงาน เป็นหัวใจหลัก โรงเรียนผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการได้หากขาดผู้นำ ซึ่งผู้นำที่จะบริหารโรงเรียนให้ไปรอดได้และอยู่ยั่งยืน คุณสมบัติของผู้นำที่จะขาดไปเสียไม่ได้แม้แต่ข้อเดียว ได้แก่ ผู้นำต้องมีมีอรองหรือมีทีมงานใกล้ชิดที่เข้าใจเรื่องงานไม่ต่างจากผู้นำ หากได้ผู้ช่วยที่รู้เรื่องงานมาตั้งแต่ต้น จะยิ่งทำให้เป็นทีมงานที่ดี สามารถทำงานแทนได้ หากเกิดกรณีฉุกเฉินที่ผู้นำไม่สามารถทำงานได้ ผู้ช่วยจะสามารถดำเนินงานแทนได้ทันที ไม่ต้องเสียเวลาศึกษางาน

สิ่งแวดล้อม ทั้งทางกายภาพและการสนับสนุนมีผลต่อความยั่งยืนของโครงการ ด้านกายภาพที่สำคัญคือสถานที่ ควรอยู่ในพื้นที่ที่ไม่มีสิ่งรบกวนทั้งทางด้านแสง สี เสียง กลิ่นและบรรยากาศ หากโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่สะอาด สงบและสวยงาม จะเป็นแรงจูงใจให้เกิดความสุขกับการเรียนรู้และการสอน ซึ่งความร่วมมือของชุมชน ก็สำคัญมาก บางครั้งอาจมีกิจกรรมที่ต้องได้รับความช่วยเหลือทั้งแรงกายแรงใจและโอกาสจากชุมชน เช่นการจัดการแสดง การแข่งกีฬา หรือการแสดงผลงาน หากชุมชนให้กำลังใจให้ความช่วยเหลือ และสละเวลามาร่วมกิจกรรมจะทำให้ผู้สูงอายุเชื่อมั่นในการเข้ามาเป็นนักเรียน เพื่อเปิดโอกาสให้ตนเองได้พัฒนาความคิดและสุขภาพอย่างรู้คุณค่า

การสนับสนุนจากผู้คนในชุมชน ส่งผลต่อกำลังใจของนักเรียนและผู้บริหารโครงการ ถ้าหากองค์กรสนับสนุน มีความชัดเจนและยินดี จะยิ่งทำให้เกิดความสามัคคี และอบอุ่น ซึ่งองค์กรสนับสนุนนั้นอาจเป็นหน่วยงานราชการ ร้านค้า หน่วยงานเอกชนหรือส่วนบุคคลก็ได้ นอกจากให้ความช่วยเหลือเรื่อง โอกาส ความรู้ กำลังใจ การสนับสนุนงบประมาณ เป็นสิ่งที่สำคัญและทำได้ทุกฝ่าย จะมากน้อย หากเป็นไปตามเหตุปัจจัยย่อมก่อให้เกิดความสะดวก คล่องตัวและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดที่จะช่วยพยุงให้โครงการไปต่อได้ และหากจะให้เกิดความมั่นคงในเรื่องงบประมาณและสถานะของโรงเรียน จึงควรดำเนินการผลักดันให้เข้าไปอยู่ในการอุปถัมภ์ของรัฐ เพื่อให้มีงบประมาณสนับสนุนรายปี จะทำให้การวางแผนการทำงานได้เหมาะสมและปรับเปลี่ยนได้อย่างคล่องตัวและสม่ำเสมอยิ่งขึ้น

ผู้สูงอายุ หรือผู้เรียน มีความความประสงค์อะไรบ้างในการมาร่วมกิจกรรมโครงการนี้ ความต้องการหรือเหตุผลที่มาร่วมกิจกรรม จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงแรงจูงใจที่เข้ามาเป็นนักเรียน ต้องการเพื่อน ต้องการการดูแล ต้องการรายได้ ต้องการความรู้ เหนงา ไม่มีอะไรทำ นักเรียนแต่ละคนมี ความชอบ ความสนใจ ที่อยากจะเรียนรู้ อยากทำได้ หรืออยากเห็น อยากสัมผัสกับอะไรที่คาดหวังว่าจะได้จากการมาเป็นนักเรียน ข้อมูลส่วนนี้ จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้ตอบสนองผู้เรียน เพื่อจะเกิดประโยชน์เต็มที่ ทั้งนี้ สิ่งที่จะเอื้อต่อความสำเร็จของกิจกรรม ก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีในตัวนักเรียน คุณสมบัติส่วนบุคคลและทรัพยากรที่มี ทั้งเรื่องสุขภาพ สภาพร่างกาย

ทัศนคติ อุปนิสัย ล้วนเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกันและการทำกิจกรรมได้บรรลุเป้าหมายตามความประสงค์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยข้างต้นสามารถยืนยันข้อสรุปที่ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุมีองค์ประกอบสำคัญทั้งปัจจัยภายใน ได้แก่ หลักสูตร/เนื้อหา วิทยากร กิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ การจัดการเรียนรู้ และการประเมินผล นอกจากนี้มีปัจจัยภายนอกที่เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญ ได้แก่ ผู้นำ ทีมงาน งบประมาณ เครือข่าย การบริหารจัดการ ชุมชน เป็นต้น ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยด้านความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงต้นทุนและบริบทของพื้นที่เป็นสำคัญ 1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงาน องค์กร บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้สูงอายุในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เพื่อให้กิจกรรมนั้นเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้สูงอายุได้ และควรสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ครอบคลุม ที่สำคัญรัฐควรมีนโยบายให้หน่วยงานท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุน ขับเคลื่อนให้โรงเรียนผู้สูงอายุในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งภายใต้การดูแลของหน่วยงานท้องถิ่นโดยมีชุมชนร่วมบริหารจัดการ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ รูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นเพียงแนวทางเท่านั้น หากโรงเรียนผู้สูงอายุมีบริบทแตกต่างกัน จะใช้แนวทางแบบเดียวกันไม่ได้ ทั้งนี้อาจจะต้องคำนึงถึงบริบท ต้นทุน ความพร้อมของชุมชน เป็นสำคัญ และโรงเรียนผู้สูงอายุควรสร้างความร่วมมือด้านวิทยากร จิตอาสา โดยเฉพาะโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีความพร้อมด้านบุคลากร และควรนำรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ไปต่อยอด จัดกิจกรรมตามอัธยาศัยที่หลากหลาย ส่วนกิจกรรมพัฒนาจิตและปัญญาควรเป็นกิจกรรมฐานที่สำคัญเพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้คุณค่าของชีวิตและดำเนินชีวิตที่ตรงตามหลักทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2566). แผนปฏิบัติการราชการกรมกิจการผู้สูงอายุ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570). สืบค้นจาก https://www.dop.go.th/download/laws/th1691739659-845_0.pdf
- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2565). การจัดให้มีระบบขนส่งมวลชนที่เอื้อให้คนพิการและผู้สูงอายุสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวกและเพียงพอ. สืบค้นจาก <https://www.dop.go.th/th/know/15/645>.
- กิตติพร เนาวิสุวรรณ. (2562). สภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคใต้ตอนล่าง. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรดิตถ์. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม. สืบค้นจาก <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/unc/article/view/168981/157464>
- นัชชา เรื่องเกียรติกุล. (2565). การดูแลผู้สูงอายุแบบบูรณาการในชุมชน ประเทศญี่ปุ่น. วารสารระบบบริการปฐมภูมิและเวชศาสตร์ครอบครัว 2565; 5(4):259-266. สืบค้นจาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/PCFM/article/view/260426/176078>
- ประเวศ วะสี. บนเส้นทางใหม่การส่งเสริมสุขภาพอนามัยชีวิตและสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. (สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2542).
- พระมหาธัชพงศ์ สุพรหมปัญญา (คิดอ่าน). (2565). แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้สุขภาพของชุมชน. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- ภารดี นานาศิลป์. (2558). แกนความรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ: ผู้สูงอายุคือใคร อายุ หรือ ปัจจัยใดช่วยกำหนด. วารสารพยาบาล พยาบาลสาร. ปีที่ 42 ฉบับพิเศษ ธันวาคม. จาก <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/cmunursing/article/view/57311/47524>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันอาศรมศิลป์. (2567). โครงการวัดบันดาลใจ. สืบค้นจาก <https://www.watbundanjai.org>.
- สุพิชา บุรณะวิทยาภรณ์. (2565). แนวทางในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในรูปแบบห้องเรียนหลากหลายวัย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 6(2), เดือนกรกฎาคม-ธันวาคม. จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/saujournalssh/article/view/259892/175440>

Fern AK. Benefits of physical activity programming modifications to enhance the exercise experience. ACSM's Heal Fit. 2000; 13:12–6.

Frances, W., Caren, J. F., Scott, S., Ruth, G-M., Reiko, H., Yomei, N., & Sakoto, O. Japanese elders' perceptions of the impact of Home and Community based Long Term Care services on quality of life and independence. [Internet]. [cited 2019 Nov 1]. EJCS 2013;13(3). Available from:
<http://www.japanesestudies.org.uk/ejcs/vol13/iss3/wilby.html>

Gruenenfelder-Steiger, A. E., Katana, M., Martin, A. A., Aschwanden, D., Koska, J. L., Kündig, Y., et al. Physical activity and depressive mood in the daily life of older adults. GeroPsych. 2017; 30:119–29.

WHO. (2002). Active Ageing, A Policy Framework. Geneva, World Health Organization.

การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ โดยความร่วมมือ ของคนในชุมชนป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่¹

สมศักดิ์ พรหมจักร²

ดร.ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี³

(วันที่รับ: 24 ม.ค. 2567; วันที่แก้ไขเสร็จ: 5 พ.ค. 2567; วันที่ตอบรับ: 5 พ.ค. 2567)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ เกิดจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าต๋มดอน อำเภอพร้าว จังหวัด เชียงใหม่ ทั้งนี้แกนนำที่เข้าร่วมโครงการมี 20 รูป/ท่าน ส่วนใหญ่มีอายุเกิน 40 ปี และมีพระสงฆ์ 1 รูป คือ เจ้าอาวาสวัดป่าต๋มดอน ทั้งหมดเป็นคนในชุมชน ใช้วัดป่าต๋มดอนเป็นสถานที่ในการดำเนินงาน ประกอบด้วย กิจกรรม 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) การบอกเล่าโครงการและเก็บดอกไม้ในชุมชน 2) คัดเลือกและออกแบบงานพุทธ ศิลปกรรม 3) การสร้างสรรค์ต้นแบบ 4) การร่วมกันเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ 5) การร่วมกัน ถวายพระพุทธรูปดอกไม้ การดำเนินการเป็นไปตาม 4 กระบวนการตามแนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff) อันประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของชุมชน พระพุทธรูปดอกไม้ ชุมชนป่าต๋มดอน

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง พุทธศิลปกรรมบำบัด: บูรณาการศาสตร์และศิลป์สู่ชีวิตวิถีใหม่ในชุมชน ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

² มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

³ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (Corresponding Author)

อีเมล: sak_api@hotmail.com

Creation of Buddha images made of flowers
by the cooperation of people in Pa Tum Don community,
Phrao district, Chiang Mai province

Somsak Promjak¹

Dr. Sirisak Apisakmontree²

(Received: January 24, 2024; Revised: May 5, 2024; Accepted: May 5, 2024)

Abstract

This research article from action research emphasizing community participation. This article aims to study and create of buddha images made of flowers by the cooperation of people in Pa Tum Don community, Phrao district, Chiang Mai province. The operation has 20 leaders participating in the project, most of whom are over 40 years old, and there is one monk, namely, the abbot of Wat Pa Tum Don. All are people in the community. Wat Pa Tum Don was used as the place of operations. Operations consisted of 5 activities: 1) Telling the project and picking flowers in the community 2) Selecting and designing Buddhist works of art 3) rototyping creation 4) Learning together to create Buddha images together 5) Sharing offerings to Buddha images flower. Operations follow 4 processes according to the concepts of Cohen and Uthoff, consisting of 1) participation in decision making, 2) participation in Implementation, 3) participation in benefits, 4) Participation in evaluation.

Keywords: the participation process, Buddha images made of flowers, Pa Tum Don community

---

¹ Chiang Mai Rajabhat University

² Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Corresponding Author, Email: sak_api@hotmail.com

1. บทนำ

พระพุทธรูปดอกไม้ หมายถึง พระพุทธรูปที่สร้างจากผงดอกไม้แห้งเป็นหลัก มีวัสดุร่วมอื่น ๆ เช่น ข้าวเหนียวตากแห้ง สมุกใบตอง ถ้ำฟางเผา ดินจอมปลวก หรืออิฐปั้น เป็นต้น การสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ใช้วิธีการประสมวัสดุต่าง ๆ เข้ากับยางรักให้เป็นก้อนเหนียว แล้วปั้นเป็นองค์ แต่หากเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่จะใช้วิธีขึ้นด้วยโครงไม้ไผ่ก่อน จากนั้นจึงกรุทับด้วยผ้าฝ้ายดิบ แล้วนำผงดอกไม้ที่ผสมกับยางรักแล้วพอกทับลงไปเป็นชั้น ๆ จนเป็นโครงของร่างหุ่นที่จะปั้น ก่อนแต่งรายละเอียดขององค์พระพุทธรูปให้สวยงามต่อไป ด้วยวิธีการเช่นนี้จึงทำให้พระพุทธรูปดอกไม้กลวงตันใน ส่งผลให้มีน้ำหนักเบา ในอดีตปรากฏการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้จำนวนมากในล้านนา แต่ปัจจุบันปรากฏเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ อย่างไรก็ตามเมื่อมีการรื้อฟื้นการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ขึ้นมาใหม่ ได้ใช้วิธีการหล่อแม่พิมพ์ 2 ซีก แบบสมัยใหม่แทนวิธีการแบบดั้งเดิม

พระพุทธรูปดอกไม้ถูกเรียกด้วยชื่อที่แตกต่างกัน เช่น พระพุทธรูปมุกเกสร พระพุทธรูปมุก พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ส่วนไทใหญ่ เรียกเจ้าพาละปานปอง เจ้าพะล่าसान เจ้าพะล่าหวัน เจ้าพะล่าซาโล เป็นต้น

คำว่ามุกในพระพุทธรูปมุกเกสร หมายถึง สมุก คือ ขี้เถ้าที่ได้จากการเผาใบตองแห้ง ใบหญ้าคา หรือ ฟางเป็นต้น ไทใหญ่เรียก ซาโล คือ ผงถ่าน โดยชาวไทใหญ่นิยมผงถ่านจากการเผาไม้พุทราซึ่งเชื่อกันว่าเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ เพราะไม่พ้องเสียงกับคำว่า พุทธ ดังนั้น คำว่า เจ้าพะล่าซาโล จึงมีความหมายเดียวกับพระพุทธรูปมุก (สมุก)

ส่วนคำว่าเกสรในพระพุทธรูปมุกเกสร หมายถึง เกสรดอกไม้ เป็นการอธิบายถึงสิ่งละเอียดและหาได้ยากที่สุดจากส่วนประกอบของดอกไม้ มีนัยหมายถึงดอกไม้ทั้งดอก มิใช่เฉพาะส่วนเกสรดอกไม้

คำว่าเจ้าพาละปานปอง มาจากคำว่าปาน คือ ดอกไม้ และคำว่าปอง คือ การรวมกัน เจ้าพาละปานปองจึงหมายถึงพระพุทธรูปที่สร้างจากดอกไม้หลายชนิด เป็นชื่อเดียวกับพระพุทธรูปดอกไม้

คำว่าเจ้าพะล่าसान มาจากขั้นตอนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปขนาดใหญ่ ที่มีไม้ไผ่สานเป็นโครงพระพุทธรูป เช่นเดียวกับคำว่าเจ้าพะล่าหวัน ที่เรียกมาจากขั้นตอนการสร้างสรรค์ในการกรุทับผ้าฝ้ายดิบรอบโครงไม้ไผ่สาน เพื่อความสะดวกในการพอกและปั้นพระพุทธรูป โดยผ้าฝ้ายดิบในภาษาไทใหญ่ คือ ผ้าหวัน

ชาวล้านนาเชื่อว่าพระพุทธรูปดอกไม้มีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะสร้างขึ้นมาจากวัสดุศักดิ์สิทธิ์ คือ มวลดอกไม้ที่ชาวบ้านนำมาบูชาพระพุทธรูปในวิหารทุกวันธรรมสวนะ เป็นของบูชาพระรัตนตรัย ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปดอกไม้ปรากฏอยู่ในคัมภีร์อานิสงส์การสร้างพระพุทธรูปในล้านนา ซึ่งระบุว่า การสร้างพระพุทธรูปด้วยดอกไม้จะดีกว่าการสร้างด้วยวัสดุอื่น ยกเว้นสร้างจากทองคำ หรือ แก้วมณี การให้ค่าของวัสดุที่ใช้สร้างพระพุทธรูปในลักษณะนี้ เป็นเช่นเดียวกับที่ปรากฏในคัมภีร์ตำราสร้างพระพุทธรูปของวัดป่าบางจันจว้า (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2552: 4289)

ทั้งนี้สามารถเรียงลำดับอันสงฆ์ที่ได้รับจากการสร้างพระพุทธรูปด้วยวัสดุประเภทต่าง ๆ จากน้อยไปมาก ดังนี้ 1) วัสดุที่พบในธรรมชาติ ไม่ได้ผ่านกระบวนการศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนา ได้รับอันสงฆ์น้อยที่สุด ได้แก่ ดินเหนียว ไม้ งา เขาสัตว์ เป็นต้น 2) วัสดุที่มีขั้นตอนการผลิตซับซ้อน เช่น ดิบุก ทองเหลือง ทองแดง เป็นต้น 3) วัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธรูปเจ้า เช่น ดอกไม้บูชา 4) วัสดุที่มีค่า มีราคาสูง เช่น ทองคำ หรือแก้วมณี เป็นต้น 5) วัสดุที่มีประวัติเกี่ยวข้องกับการสร้างพระพุทธรูปตามตำนาน ได้แก่ ไม้จันทน์ ไม้โพธิ์ เป็นต้น สำหรับผงดอกไม้นั้น เป็นวัสดุที่เกี่ยวข้องกับการบูชาพระพุทธรูปเจ้า แม้จะเป็นวัสดุในธรรมชาติที่หาได้ง่าย แต่ได้ผ่านกระบวนการทำให้ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ใช้น้ำพระพุทธมนต์ด้วยจิตอันเป็นกุศลตั้งงามของพุทธศาสนิกชน

ด้วยการให้คุณค่าของวัสดุที่สูง ความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปดอกไม้ และการขาดช่วงในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ของล้านนาในปัจจุบัน ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทดลองสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

2. วัตถุประสงค์

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยมี 2 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะ เกี่ยวกับชุมชนป่าตุ่มดอน และพระพุทธรูปดอกไม้ของวัดป่าตุ่มดอน ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความสำคัญ กรรมวิธีการสร้าง และรูปแบบพระพุทธรูปดอกไม้ ส่วนที่ 2 การสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์โดยประชาชนมีส่วนร่วม เป็นการนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยส่วนที่ 1 มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ โดยประชาชนมีส่วนร่วมตามกิจกรรมต่าง ๆ 5 กิจกรรม ก่อนทำการวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ่มดอน เขียนเป็นรายงานและบทความ

4. แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนของโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff)

การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนช่วยวิจัยในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนการทำงานวิจัย การร่วมตัดสินใจ การร่วมในการทำวิจัย การร่วมในผลประโยชน์ และการร่วมในการประเมินผล โดยการมีส่วนร่วมนี้ควรมีส่วนร่วมทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ (ธนวัฒน์ คำภีลานนท์, 2550, น. 9) และต้องมีอิสรภาพ มีความเสมอภาค โดยบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมได้ (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551, น. 45)

ทั้งนี้แนวคิดการมีส่วนร่วมของของโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff) แบ่งกระบวนการในการมีส่วนร่วมเป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออก ด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติ เพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา แบ่งย่อยออกเป็น 3 ส่วนย่อย ได้แก่

1.1) การมีส่วนร่วมในขั้นต้น เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริง ซึ่งเป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

1.2) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ เป็นการหาโอกาสหรือ ช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

1.3) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ เป็นการหา บุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณีเช่น กลุ่มสตรี หรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการคัดเลือกผู้นำและการสร้างพลังอำนาจให้แก่องค์กร

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ เป็นการดำเนินงานตามโครงการ และแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ ใน แบ่งเป็น 3 ส่วนย่อย คือ

2.1) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกายการสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์และการให้คำแนะนำ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะให้ความช่วยเหลือ

2.2) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการการฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้า ปฏิบัติในโครงการ หรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงานในโครงการด้วย

2.3) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการบังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือเพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญ แต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้นจะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วมด้วย

3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ แบ่งเป็น 3 ส่วนย่อย คือ

3.1) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเพิ่มผลผลิต รายได้หรือทรัพย์สิน

3.2) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม ได้แก่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

3.3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล ได้แก่ความนับถือตนเอง พลังอำนาจทางการเมือง ความคุ้มค่าของผลประโยชน์

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผล และวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนวทางแก้ไข การทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

5. ผลการวิจัย

1. ชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

สาเหตุที่เลือกชุมชนป่าตุ่มดอนและวัดป่าตุ่มดอนเป็นพื้นที่ในการทำวิจัย เนื่องจากปัจจัย 2 ประการคือ

1) มีพระพุทธรูปดอกไม้เก็บรักษาไว้ในวัดของชุมชนจำนวนมากพอที่จะทำวิจัย โดยชุมชนป่าตุ่มดอนเป็นชุมชนไทใหญ่-พม่ามาแต่โบราณ ภายในชุมชนมีวัดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมไทใหญ่-พม่า 2 วัดคือ วัดป่าตุ่มดอนกับวัดสันขวาง โดยในวัดป่าตุ่มดอนเก็บรักษาพระพุทธรูปดอกไม้ทั้งสิ้น 33 องค์ และที่วัดสันขวางมี 17 องค์ ในการวิจัยนี้เลือกพื้นที่วัดป่าตุ่มดอนเป็นพื้นที่การสร้างสรรค์งาน เนื่องจากภายในวัดมีพระพุทธรูปดอกไม้จำนวนมากและมีหลากหลายทางรูปแบบมากกว่าที่ปรากฏในวัดสันขวาง รวมทั้งมีความซ้กันกับพระพุทธรูปที่วัดสันขวาง

2) เป็นชุมชนที่ผู้คนกำลังตื่นตัวในการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถานภายในวัด ผ่านการเข้าไปให้ความรู้จากคณาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา โดยเฉพาะที่วัดป่าตุ่มดอนได้ถูกใช้เป็นศูนย์กลางในการทำงาน และในปัจจุบันวัดนี้กำลังบูรณะวิหารภายใต้การนำของเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างดี

วัดป่าตุ่มดอน ตั้งอยู่ที่บ้านป่าตุ่มดอน หมู่ที่ 9 ตำบลป่าตุม อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2375 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. 2518 (กรมการศาสนา, 2533, น. 321) เป็นวัดของชุมชนชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาใหม่จากรัฐฉาน เมียนมาร์ ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 มาตั้งถิ่นฐานร่วมกับชาวไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาก่อนหน้านี้ เมื่อเข้ามาแล้วจึงเลือกตั้งถิ่นฐานที่บ้านสันขวาง ตำบลน้ำแพร่ ก่อนที่สมาชิกส่วนหนึ่งจะแยกมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านป่าตุ่มดอน ด้วยเหตุนี้ วัดของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ป่าตุ่มดอนจึง 2 วัด คือ วัดป่าตุ่มดอนกับวัดสันขวาง ซึ่งปัจจุบันคนในชุมชนทั้งสองยังมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

เหตุที่ได้ชื่อว่าป่าตุ่มดอน เพราะเมื่อแรกสร้างหมู่บ้าน บริเวณที่ตอนใหญ่ในชุมชนมีต้นไม้ขนาดใหญ่ 2 ต้น คือ ต้นไม้ตุม กับต้นไม้รุ่ง (สูง) อันเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของคนในชุมชน เมื่อสร้างหมู่บ้านแล้วก็เอานิมิตที่พบเห็นนี้ ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านว่า บ้านป่าตุ่มดอน มีพ่อสำอาง โปธิ เป็นผู้นำชุมชนคนแรก เมื่อสร้างวัดแล้วก็ตั้งชื่อตามหมู่บ้านว่าวัดป่าตุ่มดอน มีครูบาอ้าย อภิวิโส เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก เจ้าอาวาสวัด

ป่าต๋มดอนรูปปัจจุบัน คือ พระครูสุวัฒน์สุภาคม ปกครองวัดตั้งแต่ พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ปัจจุบันต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ทั้งสองต้นได้ล้มลงแล้ว

วัดไทใหญ่ในอำเภอพร้าว อีกวัดหนึ่ง คือ วัดสันขวาง สร้าง พ.ศ. 2418 มีครูบาปัญญา ชาวไทใหญ่เป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด (กรมการศาสนา, 2533, น. 569) คำว่าสันขวาง มาจากลักษณะของคันดินที่กั้นระหว่างเมืองสองเมืองในสมัยโบราณ อาจเป็นกำแพงเมืองเดิมก็ได้ ปัจจุบันปรากฏร่องรอยคันดินขนาดใหญ่ทางทุ่งนาด้านทิศเหนือของถนนก่อนจะถึงลำน้ำแม่จัด ปัจจุบันมีพระกัมปนาท สุทฺธจิตฺโต เป็นเจ้าอาวาสวัดสันขวางมาตั้งแต่ พ.ศ. 2552

2. พระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัยพบพระพุทธรูปดอกไม้ในอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 50 องค์ แบ่งเป็นวัดป่าต๋มดอน 33 องค์ วัดสันขวาง 17 องค์ มีทั้งพระพุทธรูปและพระสงฆ์สาวก

พระพุทธรูปแบ่งได้เป็นพระพุทธรูปยืนกับพระพุทธรูปนั่ง

พระพุทธรูปยืนแสดงพระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคีบวัตถุทรงกลมที่พบนั่น อาจหมายถึงพระพุทธรูปปางรับผลสมอ หรือพระไภษัชยคุรุก็ได้

พระพุทธรูปประทับนั่งมีทั้งที่ทรงเครื่องและไม่ทรงเครื่อง

พระพุทธรูปทรงเครื่องมี 2 ลักษณะ คือ สวมมงกุฎทรงสูง มียอดแหลมคล้ายชฎา และสวมมงกุฎทรงเตี้ย ที่ตกแต่งด้วยรูปทรงสามเหลี่ยมเล็กๆ ตั้งขึ้น เรียงซ้อนสลับกันขึ้นไปคลุมพระอุษณีษะ

พระพุทธรูปประทับนั่งไม่ทรงเครื่อง แสดงให้เห็นลักษณะพิเศษของการห่มจีวรแบบไทใหญ่-พม่า คือ ห่มเฉียง ปลายจีวรตัวขึ้นจากด้านหลังพาดไปบนพระอังสะซ้าย พร้อมทั้งชักจีวรขึ้นมาปิดพระอังสะขวา ชายจีวรด้านล่างแผ่ออกและหยักโค้งขึ้นด้านบนบริเวณพระชานุทั้งสองข้าง ส่วนตรงกลางระหว่างข้อพระบาทปล่อยจีวรแผ่เต็มพื้นที่

ในส่วนของพระสาวก หมายถึง พระอุปัชฌ์ และพระบัวเข็ม ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พระอุปัชฌ์จะมีสัญลักษณ์ใบบัว หอย ปู ปลา อยู่ใต้ฐาน บางครั้งก็แสดงกิริยาล้วงมือเข้าไปในบาตรที่ประคองบนพระเพลา สร้างขึ้นตามประวัติพระอุปัชฌ์ ส่วนพระบัวเข็มจะมีปมม้วนตามร่างกาย 9 จุดเป็นสัญลักษณ์ บางองค์สร้างร่วมกับสัญลักษณ์ใบบัว หอย ปู ปลา ที่มีนัยหมายถึงพระอุปัชฌ์

พระพุทธรูปดอกไม้กลุ่มนี้ ถูกนำเข้ามาจากพม่าโดยพ่อค้าวัวต่างในพุทธศตวรรษที่ 25 โดยพบจารึกจำนวน 15 องค์ จารึกที่เก่าที่สุด คือ พ.ศ. 2438 จำนวน 1 องค์ จารึกที่ใหม่ที่สุด พ.ศ. 2478 จำนวน 1 องค์ เนื้อหาของจารึกแสดงคติเกี่ยวกับอายุพระพุทธศาสนา 5,000 ปี และความสุข 3 ประการ มินิพพานเป็นยอดของความทุกข์ ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่มีการสร้างวิหารและพระพุทธรูปวัดป่าต๋มดอน ตรงกับสมัยครูบาหุ่นเจ้าบุญจุ่ม สิริวิชัย คำว่าหุ่นเจ้า หรือหุ่นเจ้า หรือเจ้าหุ่น ตรงกับคำว่า เจ้าบุญ

3. กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในชุมชนป่าตุ่มดอน

กระบวนการสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เริ่มตั้งแต่กระบวนการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน โดยให้คนในชุมชนเลือกตัวแทนของชุมชนกันเอง เพื่อเป็นแกนนำและเข้ามามีส่วนช่วยในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ่มดอน ซึ่งแกนนำเหล่านี้จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาวัดป่าตุ่มดอนและส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนต่อไป โดยได้แกนนำจำนวน 20 รูป/ท่าน ส่วนใหญ่มีอายุเกิน 40 ปี และมีพระสงฆ์ 1 รูป คือ เจ้าอาวาสวัดป่าตุ่มดอน

การให้มีการเลือกแกนนำกันเองในชุมชน แม้จะได้รับความยุ่งยากในตอนแรก แต่ก็ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางสังคมทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ทุกคนในชุมชนมีอิสระในการเลือกที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม และตัวแทนที่เข้าร่วมนี้ได้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ทั้งมีสิทธิเท่าเทียมกันในด้านความคิด การแสดงออก และการสร้างสรรค์ และพระพุทธรูปที่จะร่วมกันสร้างสรรค์ก็ไม่ได้มีขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน ทำให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้ โดยแบ่งเป็น 5 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 บอกเล่าโครงการ (คนในชุมชนช่วยกันเก็บดอกไม้ตากแห้ง)

วัตถุประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับการร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ และขอความร่วมมือในการเก็บดอกไม้สดที่บ้าน ที่วัด ที่สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน หรือดอกไม้ที่นำไปไหว้พระที่วัด จากนั้นจึงนำไปตากให้แห้ง เพื่อใช้เป็นวัสดุหลักในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

วันที่ดำเนินการ 18 กุมภาพันธ์ 2566

วิธีดำเนินการ ผู้วิจัยได้นำเสนอและพูดคุยเกี่ยวกับโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ที่วัดป่าตุ่มดอน มีเจ้าอาวาสวัดป่าตุ่มดอนเป็นประธาน

ผลจากการจัดกิจกรรมที่ 1 นอกจากจะมีการเก็บดอกไม้ในชุมชนแล้ว ยังมีคนนอกชุมชนช่วยเก็บดอกไม้และนำไปตากแห้งเพิ่มเติม เนื่องจากทราบข่าวการสร้างสรรคพระพุทธรูปครั้งนี้ และมีความประสงค์จะร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ได้แก่ 1) ชุมชนป่าตุ่มดอน 2) วัดพระธาตุดอยคำ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 3) สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 4) สาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และ 5) ประชาชนทั่วไป ด้วยเหตุนี้ดอกไม้ที่นำมาใช้สร้างสรรค์พระพุทธรูปในครั้งนี้ จึงมีความหลากหลาย เช่น ดอกมะลิ ดอกดาวเรือง ดอกกุหลาบ ดอกพุด ดอกเก็ดถวา ดอกบัว เป็นต้น เมื่อรวบรวมดอกไม้ตากแห้งได้จำนวนหนึ่ง ผู้วิจัยจึงได้นำไปบดเป็นผงละเอียดพอควร เพราะต้องการให้ปรากฏเนื้อของวัสดุเดิม หากบดละเอียดมากเกินไปจะทำให้เนื้อวัสดุเดิมไม่ปรากฏ โดยใช้เครื่องบดยาสมุนไพร ในวันที่ 10 และ 15 มีนาคม 2566 ที่โรงพยาบาลในตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 1 ผงดอกไม้แห้ง ผลจากกิจกรรมที่ 1

ภาพโดย สมศักดิ์ พรหมจักร

กิจกรรมที่ 2 คัดเลือกและออกแบบงานพุทธศิลป์กรรม

วัตถุประสงค์ เพื่อคัดเลือกพระพุทธรูปดอกไม้สำหรับการออกแบบและออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้
วันที่ดำเนินการ 18 มีนาคม 2566

วิธีดำเนินการ พุดคุยเกี่ยวกับการคัดเลือกพระพุทธรูปสำหรับการสร้างสรรค์ในครั้งนี้ โดยการคัดเลือกได้คัดเลือกมาจากพระพุทธรูปที่เก็บรักษาไว้ที่วัดป่าตุ่มดอน กับวัดสันขวาง จำนวน 1 แบบ จากนั้นคณะวิจัยจึงได้นำกลับไปให้แกนนำชุมชนพิจารณา เมื่อได้แก้ไขตามแล้วจึงจะได้จัดทำแม่พิมพ์ต่อไป

ผลการดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 2 จากพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดป่าตุ่มดอน จำนวน 33 องค์ และพระพุทธรูปดอกไม้ที่วัดสันขวาง จำนวน 17 องค์ คณะวิจัยและแกนนำชุมชนได้ตกลงร่วมกันเลือกพระพุทธรูปประทับยืนบนฐานที่มีซุ้มพระพุทธรูปด้านหลัง มีลักษณะโดยรวมเป็นพระพุทธรูปที่มีพระพักตร์กลม กรอบพระพักตร์เป็นแถบขนาดใหญ่ พระอุษณิษะเป็นต่อมมนุญ พระกรรณยาวเชื่อมกับพระอังสะ นิ้วทั้งสี่ยาวเสมอกัน โผล่ออกมาจากจีวรข้างพระวรกาย พระหัตถ์ขวาหงายขึ้นใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลางคืบวัตถุทรงกลม พระหัตถ์ซ้ายคว่ำกระดกนิ้วชี้ ครองจีวรห่มคลุม พาดชายจีวรบนพระอังสาซ้าย ทิ้งให้ชายจีวรลงมาถึงพระนาภี ซุ้มด้านหลังตกแต่งด้วยใบไม้ฝรั่ง ที่อาจมีนัยหมายถึงพระโภชชยคุรุ หรืออาจเป็นพระพุทธรูปปางรับผลสมออายุในพุทธศตวรรษที่ 25 พระพุทธรูปในลักษณะดังกล่าวปรากฏที่วัดป่าตุ่มดอน จำนวน 1 องค์ และที่วัดสันขวาง จำนวน 2 องค์ เมื่อได้แบบแล้ว คณะวิจัยจึงนำมาออกแบบ โดยได้ปรับเปลี่ยนการวางพระหัตถ์ของพระพุทธรูปให้พระหัตถ์ทั้งสองวางแนบพระวรกาย ในลักษณะพระพุทธรูปปางเสด็จจากดาวดึงส์ ภายหลังจากการร่างแบบในกระดาษแล้ว จึงใช้สร้างแบบในคอมพิวเตอร์ และนำกลับไปให้แกนนำชุมชนพิจารณาความสวยงาม

ภาพที่ 2 แบบพระพุทธรูป ผลจากกิจกรรมที่ 2

ภาพลายเส้นโดย รุ่งอรุณ ปัญจนตร

กิจกรรมที่ 3 การสร้างสรรค์ต้นแบบ

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้ โดยการสร้างแม่พิมพ์ต้นแบบพระพุทธรูป
ในลักษณะนูนสูง ด้านหลังตัดตรงเพื่อใช้ติดกับไม้

วันที่ดำเนินการ 25-31 มีนาคม พ.ศ. 2566

วิธีดำเนินการ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

1) การปั้นต้นแบบด้วยดินน้ำมัน ต้นแบบเป็นพระพุทธรูปนูนสูง 2 มิติ การสร้างสรรค์ให้มีลักษณะ
และขนาดความกว้างความยาวตามแบบร่าง ประกอบด้วยขั้นตอนการทำงานเริ่มจากการขึ้นโครงพื้นรองรับ
รูปทรงพระพุทธรูปและรายละเอียดลวดลาย จากนั้นจึงการขึ้นโครงรูปทรงพระพุทธรูปและโครงสร้างซุ้มเรือน
แก้วและฐานบัว เพิ่มปริมาตรของพื้นผิวรายละเอียดลวดลาย จึงทำให้ได้ผลงานประติมากรรมต้นแบบ

2) การทำแม่พิมพ์ยางซิลิโคน (Silicone) ด้วยการทายางซิลิโคน (Silicone) 2 ชั้น และปูผ้าก๊อซ
(Gauze) ผ้าซุ่มยางซิลิโคน (Silicone) การทำพิมพ์ครอบด้วยปูนปลาสเตอร์ (Plater) และเพิ่มความแข็งชั้นที่ 2
ด้วยการผสมเมีมะพร้อมซุ่มปูนปลาสเตอร์ (Plater) รอแห้งจึงถอดแม่พิมพ์ซิลิโคน

3) การทดลองหล่อต้นแบบที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผลการทดลองหล่อพบอุปสรรคสำคัญ
คือ การหดตัวของวัสดุที่เร็วเกินไป ทำให้อंकพระพุทธรูปโค้งงอ สันนิษฐานว่าเป็นเพราะอากาศที่ร้อนเกินไป
ผู้วิจัยได้แก้ปัญหาด้วยการใช้แผ่นไม้ติดด้านหลังพระพุทธรูป แต่ก็ยังทำให้พระพุทธรูปโค้งงอได้ จึงแก้ปัญหา

ด้วยการใช้วัสดุหนักที่ตกลงบนพระพุทธรูปในขณะที่ยังไม่แห้งดี หมันพลิกกลับไปกลับมา ทำให้พระพุทธรูปที่ได้ไม่โค้งงอ

ผลการดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 3 ได้ต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้จำนวน 1 รูปแบบ

ภาพที่ 3 การสร้างสรรค์ต้นแบบพระพุทธรูปดอกไม้ ผลจากกิจกรรมที่ 3

ภาพโดย สมศักดิ์ พรหมจักร

กิจกรรมที่ 4 ร่วมกันเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

จุดประสงค์ เพื่อให้แกนนำชุมชนจำนวน 20 คน ได้ทดลองร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้

วันที่ดำเนินการ 22 เมษายน – 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2566

วิธีดำเนินงาน เริ่มด้วยการอธิบายคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ อานิสงส์ที่จะได้รับ จากนั้นจึงมีการอธิบายวิธีการหล่อและตกแต่งพระพุทธรูปดอกไม้ โดยในขั้นตอนสุดท้าย คนที่เข้าร่วมโครงการทุกคนจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้คนละ 1 องค์ และแม่พิมพ์ยางซิลิโคน (Silicone) ที่ใช้หล่อในครั้งนี้ได้มอบไว้ให้กับวัดป่าตุ้มดอน เพื่อใช้ในการสร้างสรรค้งานต่อไป

ผลการดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 4 คนในชุมชนมีความยินดีและความสนุกสนานในการร่วมสร้างสรรค้งาน หลังจากนั้นจึงให้แกนนำในชุมชนทดลองหล่อและตกแต่งพระพุทธรูป โดยมีท่านเจ้าอาวาสวัดป่าตุ้มเป็นประธาน มีมัคคทายกเป็นผู้ควบคุมดูแลการผลิต การทำงานหล่อได้วันละ 5 ชิ้นงาน ใช้เวลาหล่อประมาณ 4 วัน หลังจากทิ้งไว้จนพระพุทธรูปอยู่แล้ว จึงได้นำมาตกแต่ง ทั้งหมดใช้เวลาประมาณ 2 สัปดาห์ จึงแล้วเสร็จ โดยภายหลังการถอดพิมพ์พระพุทธรูปแล้ว พบว่าพระพุทธรูปที่คนในชุมชนช่วยกันทำ ไม่โค้งงอ อาจเนื่องจากอากาศในวิหารและที่อำเภอร้าวเย็นกว่าอากาศในเมืองเชียงใหม่ จึงทำให้การหดตัวของวัสดุมีน้อยกว่า หลังจากดำเนินการเรียบร้อยแล้ว

ทั้งนี้ผู้เสนอให้ทำพระพุทธรูปดอกไม้จากแม่พิมพ์ในครั้งนี้ เพิ่มเติมอีก 108 องค์ เพื่อประดับที่คานและเสาของวิหารวัดป่าตุ้มดอน ซึ่งกำลังบูรณะอยู่ โดยความร่วมมือระหว่างวัดกับชาวบ้านช่วยกันสร้างสรรค้งาน

พระพุทธรูป จากนั้นจึงให้คนในหมู่บ้านรวมถึงหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าบูชา เพื่อนำเงินที่ได้ไปพัฒนาวัดต่อไป เป็นพันธสัญญาของคนในชุมชนที่จะร่วมกันสร้างพระพุทธรูปดอกไม้ในอนาคต

ภาพที่ 4 การร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ผลจากกิจกรรมที่ 4

ภาพโดย สมศักดิ์ พรหมจักร

ภาพที่ 5 พุทธรูปดอกไม้ที่สร้างสรรค์โดยคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าวจังหวัดเชียงใหม่

ภาพโดย สมศักดิ์ พรหมจักร

กิจกรรมที่ 5 ร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้

วัตถุประสงค์ เพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ไว้กับวัดในชุมชน

วันที่ดำเนินการ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2566

วิธีดำเนินการ คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดวัดที่จะไปถวายพระพุทธรูป และมีการเตรียมงานกันล่วงหน้า 1 วัด ใช้รถของชาวบ้านและผู้วิจัยเป็นพาหนะในการเดินทาง

ผลการดำเนินกิจกรรมครั้งที่ 5 ชาวบ้านได้นำพระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างไปถวายวัด 4 วัด โดยเริ่มจากวัดป่าตุ้มดอนเป็นลำดับที่ 1 วัดสันขวางเป็นลำดับที่ 2 วัดหนองปลาหมันเป็นลำดับที่ 3 และสำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นลำดับที่ 4

ทั้งนี้การที่ชาวบ้านได้ติดต่อประสานงานกับเจ้าอาวาสของแต่ละวัดไว้ล่วงหน้า ทำให้ในวันที่ไปถวายจึงได้พบกับเจ้าอาวาสของแต่ละวัด และทางวัดก็ได้จัดเตรียมสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมไว้เป็นอย่างดี จากนั้นจึงร่วมรับประทานอาหารเที่ยงที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต พุดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับโครงการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ สามารถสรุปข้อดีและข้อด้อยได้ดังนี้

ข้อดี

- 1) ช่วยให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคีเพราะอยู่ในช่วงที่บูรณะวัดป่าตุ้มดอน
- 2) เพิ่มแนวทางในการตกแต่งเสาและคานาวิหารด้วยพระพุทธรูปดอกไม้
- 3) ได้พระพุทธรูปดอกไม้ที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ไว้บูชาที่บ้าน
- 4) ได้บุญกุศลจากการร่วมถวายพระพุทธรูป เกิดความปีติยินดี
- 5) ได้เชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างวัดต่าง ๆ ในชุมชนให้กลมเกลียวมากขึ้น โดยเฉพาะวัดสันขวางที่ตั้งอยู่ในชุมชนไทใหญ่เช่นเดียวกัน เกิดโครงการใหม่ที่จะทำร่วมกันระหว่างชุมชนวัดป่าตุ้มดอนกับชุมชนสันขวาง คือ การปิดทองคำเปลวพระพุทธรูปดอกไม้ของวัดสันขวาง จำนวน 2 องค์

ข้อด้อย

- 1) คนในชุมชนมีระยะเวลาในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้สั้นเกินไป ควรจะจัดงานสัก 2-3 วัน โดยระหว่างจัดงานอาจมีการสวดมนต์ ทำวัตร ปฏิบัติกัมมัฏฐานร่วมด้วย
- 2) บุญจากการได้สร้างและถวายพระพุทธรูปเป็นบุญใหญ่ ควรบอกกล่าวคนในชุมชนให้มากกว่านี้ เพราะมีคนต้องการร่วมบุญนี้ก็เป็นจำนวนมาก
- 3) ควรให้เด็ก เยาวชน เข้าร่วมเป็นแกนนำในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ด้วย เพราะจะได้มีความหลากหลายของแกนนำ และจะได้ปลูกฝังความรักในพระพุทธศาสนาให้กับเด็กและเยาวชนด้วย
- 4) การจัดพิธีแห่พระพุทธรูปไปถวายตามวัดต่าง ๆ ควรให้ยิ่งใหญ่กว่านี้ อาจมีวงดนตรีพื้นเมือง หรือขบวนอย่างเป็นทางการ และจัดให้ตรงกับวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 6 การถวายพระพุทธรูปดอกไม้ในวัดภายในชุมชน ผลจากกิจกรรมที่ 5

ภาพโดย ศิริศักดิ์ อภิศักดิ์มนตรี

6. การสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ตามกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนของโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff)

ในการวิจัยนี้ ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff) เป็นแนวคิดหลักในการวิจัย ดังนี้

กระบวนการที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

1.1) ในส่วนของการค้นหาความต้องการที่แท้จริง การที่ผู้วิจัยได้เลือกไปก่อนว่าจะสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ เพราะเห็นว่าในชุมชนมีพระพุทธรูปดอกไม้เก็บรักษาไว้ส่วนหนึ่ง ทำให้ขั้นตอนนี้ไม่ปรากฏ

1.2) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ ได้แก่ การบอกต่อโครงการให้คนอื่น ๆ ที่ไม่ได้มาร่วมรับฟังรับรู้ ทำให้โครงการได้จำนวนดอกไม้แห้งที่ใช้เป็นวัสดุในการทำงานเพิ่มมากขึ้น การที่ชุมชนร่วมกันบอกต่อโครงการ และหาโอกาสในการเข้าร่วมโครงการ แม้จำนวนแกนนำที่จะสร้างสรรค์พระพุทธรูปจะครบ ๒๐ รูป/ท่านแล้ว แต่คนในชุมชนก็ได้หาโอกาสหรือช่องทางในการเก็บดอกไม้ ตากแห้ง และนำมาเข้าร่วมโครงการแทน ทั้งชุมชนยังมีส่วนในการช่วยกำหนดช่วงเวลาที่จะสร้างสร้งงานด้วย นับเป็นการมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการของชุมชน

1.3) การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ ได้แก่ การที่ให้ชุมชนสมัครใจเป็นแกนนำในการสร้างสรรค์พระพุทธรูป โดยไม่ได้จำกัดอายุ เพศ วัย เป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำโครงการครั้งนี้

กระบวนการที่ 2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ

2.1) การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร การดำเนินงานตามโครงการได้เปิดโอกาสให้ทุกคนช่วยกันเก็บดอกไม้ นำมาตากแดดให้แห้ง โดยกระบวนการนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะต้องทำเก็บดอกไม้

สม่ำเสมอ และค่อนข้างใช้เวลานาน ทั้งยังต้องมีความอดุสาหะ ระวังดอกไม้ที่ตากให้แห้งสนิท เป็นการเสียสละ ทั้งร่างกาย วัสดุ อุปกรณ์ และเงิน ของคนในชุมชนด้วยความเต็มใจ ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของคนในชุมชน

2.2) การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน ได้แก่ คนในชุมชนร่วมกันกำหนดระยะเวลาในการสร้างสรรค์ ภายหลังจากที่ได้เรียนรู้การทำงานแล้ว ภายใต้อาการดูแลของเจ้าอาวาสวัดป่าตุ้มดอน ซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำที่เข้าร่วมอบรม ทั้งในการนำพระพุทธรูปไปถวายตามวัดต่าง ๆ ก็เป็นการกำหนดวัดและเตรียมการของคนในชุมชน และมีการประสานงานกับวัดที่จะไปถวาย จัดเตรียมรถ เครื่องสังฆทาน และอื่น ๆ ที่จะใช้ในการประกอบกรถวายพระพุทธรูป นับว่าเป็นการมีส่วนร่วมในการบริหารและประสานงาน

2.3) การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการอย่างเต็มใจ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิในการเข้าร่วมโครงการอย่างเป็นอิสระ ไม่มีการบังคับให้เข้าร่วมหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ

กระบวนการที่ 3 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

3.1) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุ ได้แก่ แกนนำที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับพระพุทธรูปดอกไม้ที่ตนร่วมสร้างคนละหนึ่งองค์ และวัดป่าตุ้มดอนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ ได้รับพิมพ์ยางซิลิโคน (Silicone) ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ เพื่อนำไปใช้งานต่อไป นับว่าคนในชุมชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านวัตถุตามโครงการ

3.2) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม ทั้งนี้จากข้อดีที่คนในชุมชนให้ความเห็นไว้ เช่น การช่วยให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคี การได้ร่วมสร้างบุญกุศลจากการร่วมถวายพระพุทธรูปด้วยกัน การได้เชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างวัดต่าง ๆ ในชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคมของคนในชุมชน

3.3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล ได้แก่ แกนนำที่เข้าร่วมโครงการเกิดความปิติ ภายหลังจากที่ได้ร่วมกันถวายพระพุทธรูป เป็นการก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ความมั่นใจว่าตนจะได้รับอานิสงส์จากการถวายพระพุทธรูปดอกไม้ โดยไม่ตกไปสู่อบายภูมิอย่างแน่นอน

กระบวนการที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ได้แก่ การได้สนทนากับข้อดีข้อเสียของโครงการในช่วงพักรับประทานอาหารที่สำนักสงฆ์หลวงปู่มั่น เป็นการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อหาแนวทางแก้ไขการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ขั้นตอนการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการของประชาชนในชุมชนป่าตุ้มดอนมีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นพื้นฐานในการเข้าร่วมการสร้างสรรค์งานอย่างเต็มใจ ซึ่งการให้คนในชุมชนได้ตัดสินใจเองทำให้เกิดการสรรหาวัสดุในการทำงานและมีการชักชวนผู้มาเข้าร่วมสร้างสรรค์เพิ่มเติม ส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม เป็นการร่วมคิดร่วมตัดสินใจที่จะสร้างสรรค์งานด้วยตนเอง ได้ใช้โอกาสที่แสดงออกซึ่งความรู้สึกรักใคร่ ความต้องการของคนในสังคม และเป็นพันธะสัญญาที่จะทำให้โครงการดำเนินการไปได้ถึงปลายทาง

อย่างไรก็ตาม การที่คนในชุมชนป่าตุ่มดอนจะตัดสินใจที่จะร่วมสร้างสรรค์งานนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับด้วย คือ การได้รับพระพุทธรูปที่ตนร่วมสร้างกลับไปบูชาที่บ้าน และเก็บรักษาไว้ที่วัดในชุมชน ตลอดจนผลประโยชน์ในการสร้างสัมพันธภาพกับวัดอื่นๆ ในชุมชน และการได้บุญจากการไปถวายพระพุทธรูปร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ทำช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนมีความต้องการเข้าร่วมโครงการมากขึ้น

ทั้งการให้อิสระในการตัดสินใจทำงานด้วยตนเอง ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมโครงการ ความเป็นอิสระนี้เกิดขึ้นในกิจกรรมการให้แสดงความคิดเห็นในการทำงานและการสะท้อนผลที่ได้จากการทำงาน

ด้วยเหตุนี้จึงพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนป่าตุ่มดอนในขั้นตอนการตัดสินใจนั้น มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับ และความเป็นอิสระในการทำงานและประเมินผล การมีส่วนร่วมดังกล่าวจึงอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้น ภายใต้ความมีอิสรภาพ ความเสมอภาค และความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม การกระจายโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วมและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

7. การนำผลการวิจัยไปใช้

จากการร่วมกันสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ทำให้เกิดพันธกิจของคนในชุมชน ที่จะสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ชิ้นใหม่จากแม่พิมพ์ยางซิลิโคน (Silicone) ในโครงการ จำนวน 108 องค์ เพื่อประดับเสาศาและคานในวิหารวัดป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนี้ จากการเผยแพร่งานให้กับนิสิตสาขาวิชาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่และประชาชนทั่วไป ทำให้เกิดการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ไปต่อยอดในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปจากผงดอกไม้และวัสดุธรรมชาติทางการเกษตรอื่นๆ ของนักเรียนโรงเรียนทองผาภูมิวิทยา จังหวัดกาญจนบุรี ภายใต้โครงการชื่อ “นวัตกรรมนาโนซิงค์ออกไซด์สู่ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปภูมิารมร่วมสมัย” ได้รับรางวัลนวัตกรรมนาโนเทคโนโลยีระดับประเทศครั้งที่ 11 ระดับมัธยมศึกษา เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2566

8. อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดการมีส่วนร่วมของโคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff) เป็นแนวคิดที่ส่งเสริมให้เกิดความเป็นอิสระของผู้เข้าร่วมทำกิจกรรมมากที่สุด เพราะความมีอิสระเป็นพลังสำคัญในการทำให้เกิดความอยากเข้าร่วมกิจกรรม นำมาซึ่งความร่วมมือทำงานอย่างเต็มกำลัง ไม่ว่าจะเป็นการเสียสละเวลา กำลัง แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ เงิน หรือทรัพยากรอื่น ๆ (มณฑล จันทร์แจ่มใส, 2551, น. 15) ที่สำคัญคือ เกิดความรู้สึกเป็นสุขในขณะทำงาน

ความมีอิสระนี้เกิดขึ้นตั้งแต่กระบวนการแรกในการทำงานร่วมกัน คือ การเลือกที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในกิจกรรม โดยความมีอิสระนั้นต้องอยู่ภายใต้ความเสมอภาคกัน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551, น. 45)

เป็นไปตามรูปแบบของการมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเองที่เน้นการรวมตัวกันขึ้นเองเพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มตนเอง โดยเน้นการกระทำที่ไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก ตามที่องค์กรสหประชาชาติ ได้จัดประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ (ปิยนุช สมสมัย, 2553, น. 13)

แม้จะมีการเสนอว่า การทำงานร่วมกันของคนในชุมชนให้ประสบความสำเร็จ บุคคลที่เข้าร่วมต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถและมีความพร้อมระดับหนึ่ง (ประชุม สุวดี, 2551, น. 25) ถึงกระนั้นก็ตาม ปัจจัยข้างต้นก็ยังเป็นรองต่อความเป็นอิสระในการเข้าร่วมของคนในชุมชน เพราะแม้งานที่จะทำให้ซับซ้อน และผู้เข้าร่วมไม่มีทักษะดังกล่าวมากพอ แต่หากบุคคลนั้นไม่ได้กระทำกิจกรรมต่าง ๆ เพียงลำพัง ยังมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนอื่น ๆ ที่พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งงานในโครงการหนึ่ง ๆ ก็มีมากกว่า 1 งาน ผู้ที่ไม่มีทักษะในงานหนึ่งอาจมีทักษะในอีกงานหนึ่งก็ได้ และที่สำคัญ หากผู้นั้นมีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมก็สามารถพัฒนาทักษะของตนไม่มีความถนัดขึ้นมาได้ เพียงแต่ผู้นำในการทำงานต้องมีความเข้าใจอดทน และจริงใจต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม เชื่อในพลังของความเป็นมนุษย์ว่าสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้

การมีอิสระในทุก ๆ ด้านของผู้เข้าร่วม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการทำงานร่วมกันในชุมชน

ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญความเป็นอิสระในการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำกิจกรรมใดเป็นอย่างมาก และกระจายการเลือกไปยังทุก ๆ คนในชุมชนให้มากที่สุด

9. สรุปผลการวิจัย

กระบวนการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้แบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนป่าตุ่มดอน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแกนนำเข้าร่วมโครงการ 20 รูป/ท่าน ส่วนใหญ่มีอายุเกิน 40 ปี และมีพระสงฆ์ 1 รูป คือ เจ้าอาวาสวัดป่าตุ่มดอน ทั้งหมดเป็นคนในชุมชน โดยใช้วัดป่าตุ่มดอนเป็นสถานที่ในการดำเนินงาน ประกอบด้วยกิจกรรม 5 กิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 บอกเล่าโครงการ (เก็บดอกไม้ในชุมชน) มีวัตถุประสงค์ เพื่อทำความเข้าใจกับคนในชุมชนเกี่ยวกับโครงการ และขอความร่วมมือในการเก็บดอกไม้นำไปตากให้แห้ง เพื่อใช้เป็นวัสดุหลักในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ กิจกรรมที่ 2 คัดเลือกและออกแบบงานพุทธศิลป์กรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกพระพุทธรูปดอกไม้ที่เก็บรักษาไว้ในวัดภายในชุมชนป่าตุ่มดอน เพื่อใช้ในการออกแบบพระพุทธรูปดอกไม้ที่จะสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เมื่อออกแบบแล้วจึงนำกลับไปให้แกนนำชุมชนพิจารณา กิจกรรมที่ 3 การสร้างสรรค์ต้นแบบ มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างต้นแบบพระพุทธรูปเป็นพระพุทธรูปปูนสูง 2 มิติ พร้อมทดลองหล่อ กิจกรรมที่ 4 ร่วมกันเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้มีจุดประสงค์ เพื่อให้แกนนำชุมชนจำนวน 20 คน ได้ทดลองร่วมสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ ภายหลังการเรียนรู้คนในชุมชนได้ดำเนินการหล่อพระพุทธรูปโดยมีเจ้าอาวาสวัดป่าตุ่มดอนเป็นประธาน กิจกรรมที่ 5 ร่วมกันถวายพระพุทธรูปดอกไม้ที่สร้างสรรค์ขึ้นที่วัดภายในอำเภอพร้าว ได้แก่ วัดป่าตุ่มดอน วัดสันขวาง วัดหนองปลาหมื่น และสำนักสงฆ์หลวงปู่่มั่น ภูริทัตโต ในการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับแกนนำชุมชนเกี่ยวกับการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้ในครั้งนี้ พบว่าข้อดีของโครงการ 1) ช่วยให้คนในชุมชนเกิด

ความสามัคคี 2) เพิ่มแนวทางในการตกแต่งเสาศาและคานวิหาร 3) ได้พระพุทธรูปดอกไม้ที่ตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ไว้บูชาที่บ้าน 4) ได้บุญกุศลจากการร่วมถวาย 5) ได้เชื่อมสัมพันธ์ภาพระหว่างวัดต่าง ๆ และเกิดโครงการใหม่คือการปิดทองคำเปลวพระพุทธรูปดอกไม้ของวัดสันขวาง จำนวน 2 องค์ ข้อดีคือ

- 1) ระยะเวลาในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปดอกไม้สั้นลง
- 2) ควรบอกกล่าวคนในชุมชนให้มากกว่านี้
- 3) ควรให้เด็ก เยาวชน เข้าร่วมเป็นแกนนำ
- 4) การจัดพิธีแห่พระพุทธรูปไปถวายตามวัดต่าง ๆ ควรให้ยิ่งใหญ่กว่านี้ อาจมีวงดนตรีพื้นเมือง หรือขบวนอย่างเป็นทางการ และจัดให้ตรงกับวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2533). *ประวัติวัดที่ราชอาณาจักร เล่ม 9*. โรงพิมพ์การศาสนา.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). *การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการ*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ธนวัฒน์ คำภีลานนท์. (2550). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร).
- ประชุม สุวัดีสี. (2551). *การตลาดในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.
- ปิยนุช สมสมัย. (2553). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างพื้นที่สาธารณะ กรณีศึกษาชุมชนโพธิ์โมสต์เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ภูมิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- มณฑล จันทร์แจ่มใส. (2551). *ปัจจัยการสื่อสารการตลาดที่มีต่อการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวกรณีศึกษาเกาะมุกด์จังหวัดตรัง*. (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง).
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. (2552). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 8*. ธนาคารไทยพาณิชย์.

ความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนังตะลุงภาคใต้ : บทสะท้อนคิดจากมโนทัศน์เรื่องการเล่นของฮันส์-เก-ออร์ก กาดาเมอร์¹

พรสวรรค์ แก้วเกลี้ยง²

วิโรจน์ อินทนนท์³

(วันที่รับ: 19 ม.ค. 2567; วันที่แก้ไขเสร็จ: 13 มี.ค. 2567; วันที่ตอบรับ: 13 มี.ค. 2567)

บทคัดย่อ

บทความเรื่องความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนังตะลุงภาคใต้ : บทสะท้อนคิดจากมโนทัศน์การเล่นของฮันส์-เก-ออร์ก กาดาเมอร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนังตะลุงภาคใต้, ศึกษามโนทัศน์การเล่นของกาดาเมอร์ และเพื่อสะท้อนคิดมโนทัศน์การเล่นของกาดาเมอร์จากหนังตะลุงภาคใต้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยเน้นศึกษาจากตำรา เอกสารเชิงวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า ณ จุดเริ่มต้นหนังตะลุงภาคใต้ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ทำให้มีลักษณะเป็นการแสดงที่มุ่งสั่งสอนศีลธรรมแก่ผู้ชม ซึ่งเนื้อเรื่องตัวหนัง ไม่ได้มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับชีวิตประจำวัน ในยุคต่อมาหนังตะลุงได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเนื้อเรื่อง ตัวหนัง วิธีการนำเสนอทำให้เป็นการเล่นที่มีการโต้ตอบ และเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงมากขึ้น เมื่อทำความเข้าใจการเล่นจากมโนทัศน์ของกาดาเมอร์จะพบว่า การเล่นคือการทำความเข้าใจงานศิลปะในรูปแบบหนึ่งผ่านการเข้าไปมีส่วนร่วมที่ไม่ได้ยึดโยงกับการตัดสินของผู้ชมในฐานะองค์ประธานแห่งการรับรู้ ตัวงานศิลปะเองก็มีความสำคัญไม่ใช่แค่วัตถุที่รอคอยการถูกตัดสิน ในขอบเขตการเล่นจะเห็นได้ถึงการเคลื่อนไหวไปมาระหว่างผู้เล่นที่เกิดขึ้นเสมอ แสดงให้เห็นว่าสุนทรียทัศน์ของหนังตะลุงภาคใต้ในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงจากการแสดงที่เป็นของสูงมีความศักดิ์สิทธิ์มาเป็นการเล่นที่สามารถโต้ตอบไปมาและอยู่ในระนาบเดียวกันกับผู้ชม

คำสำคัญ: การเล่น หนังตะลุง กาดาเมอร์ สุนทรียทัศน์

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เรื่อง “ความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนังตะลุงภาคใต้ : บทสะท้อนคิดจากมโนทัศน์เรื่องการเล่นของฮันส์-เก-ออร์ก กาดาเมอร์”

² นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Corresponding Author’s E-mail: phonsawan_kaeok@cmu.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Transformation of Aesthetics in Southern *Nang-Talung*: A reflection from Hans-Georg Gadamer's Concept of Play

Phonsawan Kaeokliang⁴

Viroj Inthanon⁵

(*Received: January 19, 2024; Revised: March 13, 2024; Accepted: March 13, 2024*)

Abstract

This article is a part of research entitle Transformation of Aesthetics in Southern *Nang Ta-Lung*: A Reflection from Hans-Georg Gadamer's Concept of Play aims to Study on the aesthetics transformation in Southern Nang-Talung, Study on Gadamer's concept of play and Reflect Gadamer's concept of play from Southern Nang-Talung. This is qualitative research. The procedure was followed by collecting data from academic documents and related literatures. Also, the in-dept interview with academic researchers. The result shows that primitively Nang-Talung influenced by Brahmanism to be as a show that endeavors to teach moral lessons and the characters are indirectly related to audiences' life. Nang-Talung has transformed narrative characters and presentation aspect to be play that emerge the dynamic conversation and directly related to audience's life. The concept of play from Gadamer attempts to exhibit play as an approach to understanding art works. Participating with the artwork in play area that institute dynamic of to and fro movement and not tied down to any subjective judgement. The aesthetics understanding of Nang-Talung evolved from sacred religious show to a play that players are in the same degree and experience the dynamic of to and fro conversation.

Keywords: Play, Nang-Talung, Gadamer, Aesthetics

---

⁴ Department of Philosophy Faculty of Humanities, Chiang Mai University

Corresponding Author's E-mail: phonsawan_kaeok@cmu.ac.th

⁵ Associate Professor Dr., Department of Philosophy Faculty of Humanities

1. บทนำ

หนังตะลุงเป็นศิลปะการเล่นเงาอย่างหนึ่งที่ได้รับคามนิยมมาอย่างยาวนานในสังคมภาคใต้ ณ จุดเริ่มต้นหนังตะลุงเป็นการแสดงที่ได้รับอิทธิพลจากการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์เพื่อสั่งสอนความดีตามบรรทัดฐานของศาสนา ในช่วงเริ่มต้นหนังตะลุงมีลักษณะการใช้วรรณกรรมเพื่อการแสดงที่ไม่ได้สอดคล้องกับชีวิตผู้คนโดยตรง และค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงให้เข้ากับชีวิตผู้ชมมากขึ้นเรื่อย ๆ ในยุคถัดมาหนังตะลุงมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนทั้งในการสร้างความบันเทิง และกระจายข่าว ทำให้สามารถถ่ายทอดเรื่องราวที่ทั้งมีสาระจริงจังไปพร้อม ๆ กับการสร้างเสียงหัวเราะอันเป็นจุดเด่นทำให้หนังตะลุงได้รับความนิยมมาอย่างยาวนาน

สิ่งที่สามารถชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงอย่างชัดเจนคือวรรณกรรมที่นำมาใช้ในบทความของ จรุง หนูทอง-แสงอุทัย (2558, น. 18) มีการจำแนกถึงวรรณกรรมที่ใช้ในการเล่น หนังตะลุงไว้ 3 ช่วงคือ 1. วรรณกรรมหนังตะลุงสมัยเก่า นิยมนำเรื่องในวรรณคดีหรือนิทานชาดก มาแสดง มีอิทธิพลของตัวละครต่าง ๆ เน้นที่บทกลอนเป็นสำคัญบทเจรจามีอยู่น้อย หนังยุคเก่าทุกคณะจะมีเรื่องที่จะแสดงเหมือนกันคือรามเกียรติ์ 2. วรรณกรรมหนังตะลุงสมัยกลางยังมีความคล้ายวรรณกรรมสมัยเก่า โดยเอาเรื่องจากวรรณคดีหรือชาดกมาผูกใหม่เริ่มใช้คำพูดมากขึ้น 3. วรรณกรรมหนังตะลุงสมัยใหม่ เปลี่ยนแนวมาเขียนเรื่องของชีวิตในลักษณะของนวนิยาย ภาพยนต์และอิทธิพลด้านต่าง ๆ จากสังคมที่ทันสมัยมากขึ้นทำให้เน้นไปที่บทเจรจามากขึ้นกว่าแบบสมัยเก่ามาก การเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงโดยที่ในอดีตหนังตะลุงจะมีลักษณะเด่นคือจะเป็นเรื่องราวแบบจักร ๆ วงศ์ ๆ รามเกียรติ์ ประเภทเหาะเหินเดินอากาศและนิทานชาดก แต่ในปัจจุบันนิยมสร้างจากนวนิยาย บทละคร เรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงเขียนขึ้นเองจากสภาพความจริงของสังคม ชุมชน (สุกรี เกษรเกศรา, 2561, น. 93) ทำให้เห็นได้ถึงช่องว่างระหว่างหนังตะลุงและผู้ชมที่ลดลงจากการแสดงที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นของสูงกลายมาเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตทั้งในแง่ของเรื่องราวที่นำมาใช้ และตัวหนังที่สามารถสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของความเป็นภาคใต้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเล่นที่มีการโต้ตอบระหว่างนายหนังและผู้ชมที่เพิ่มมากขึ้นทำให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวไปมาของการสนทนาระหว่างกัน กล่าวโดยสรุปได้ว่าหนังตะลุงค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจากเรื่องราวที่แยกขาดไปจากชีวิตจริงตามแบบขนบมาเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตโดยตรงมากขึ้นผ่านการเล่นหนังในสมัยใหม่ ส่งผลให้นายหนังและผู้ชมมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันมากขึ้น

บทความนี้มุ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ที่เกิดขึ้นในหนังตะลุงภาคใต้ร่วมสมัย ผ่านมโนทัศน์การเล่นของฮันส์-เกออร์ก กาดาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer 1900-2002) ซึ่งอธิบายการทำความเข้าใจทางสุนทรียศาสตร์ ที่เสนอว่าเมื่อเราทำความเข้าใจกับงานศิลปะมันไม่ได้ขึ้นอยู่กับความคิดของผู้ชมในฐานะองค์ประธานของการรับรู้อันเนื่องมาจากหากการเข้าใจเช่นนี้จะไม่ตรงกับความจริงที่ปรากฏขึ้นต่อผู้ชม และพยายามที่จะออกจากแนวคิดที่การเข้าใจขึ้นอยู่กับความหมายที่เน้นการตัดสินเชิงอัตวิสัยที่ได้ครอบงำความเข้าใจในสุนทรียศาสตร์ในสมัยใหม่ (Gadamer, 2004, p. 102) การทำความเข้าใจตัวงานศิลปะผ่านมโนทัศน์การเล่นจึงไม่ได้ยึดโยงอยู่กับองค์ประธานของการรับรู้ของฝั่งใดฝั่งหนึ่ง คำอธิบายของกาดาเมอร์จะทำให้เห็นได้ว่าเราไม่ได้เป็นผู้รู้ที่แยกขาดจากโลก แต่เป็นไปในลักษณะที่มีส่วนร่วมในความเป็นการเล่นใน

โลก (Monica Vilhauer, 2010, p. 29) สามารถถกเถียงได้ว่า แทนที่จะแบ่งระหว่างองค์ประธานแห่งการรับรู้ และสิ่งที่ถูกรู้ หนึ่งตะลุงภาคใต้มาถึงจุดที่เป็นการเล่นที่ไม่ยึดโยงกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหลัก นายหนังและผู้ชม มีการส่งรับและการโต้ตอบมากขึ้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจหนึ่งตะลุงภาคใต้ในฐานะการเล่นไม่ใช่การแสดง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 2.1 ศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนึ่งตะลุงภาคใต้
- 2.2 ศึกษาโน้ตทัศน์การเล่นของกาดามาเมอร์
- 2.3 เพื่อสะท้อนคิดมโนทัศน์การเล่นของกาดามาเมอร์จากหนึ่งตะลุงภาคใต้

3. วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีการวิจัยดังนี้

3.1 ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่มา พัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงของหนึ่งตะลุงภาคใต้ รวมถึงสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีความรู้เชิงวิชาการที่มีความเกี่ยวข้องกับด้านหนึ่งตะลุงภาคใต้ 2 ท่านคือ นายจรูญ หยุทอง นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านหนึ่งตะลุงและเป็นศิลปินดีเด่นจังหวัดสงขลาปี พ.ศ. 2548 และ รศ. ดร.สุกรี เกษรเกศรา นักวิชาการที่มีความสนใจเกี่ยวกับหนึ่งตะลุงและมีความตั้งใจที่จะนำเสนอหนึ่งตะลุงในรูปแบบใหม่

3.2 ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์การเล่นของกาดามาเมอร์

3.3 วิเคราะห์การเล่นหนึ่งตะลุงด้วยฐานคิดของกาดามาเมอร์

3.4 นำเสนอผลงานการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์

4. ผลการวิจัย

หนึ่งตะลุงภาคใต้ถือได้ว่าเป็นศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวทั้งยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงได้อย่างกลมกลืนเสมอ และการทำความเข้าใจตัวงานศิลปะนั้นเป็นการมองผ่านกรอบของสุนทรียศาสตร์ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงแนวคิดหรือสุนทรียทัศน์ที่ความเปลี่ยนแปลงตามที่นักปรัชญาในแต่ละยุคได้เสนอเอาไว้ควบคู่ไปด้วย

4.1 สุนทรียทัศน์

สุนทรียศาสตร์อยู่ในหมวดของคุณวิทยา (Axiology) ซึ่งเป็นวิชาที่ว่าด้วยการตัดสินคุณค่าของความงาม และคำว่า Aesthetics มีการใช้ครั้งแรกใน *Aesthetica* (1750) โดย อเล็กซานเดอร์ บวมการ์เทน (ลักษณะวัด ปาละรัตน์, 2561, น. 6) และในภาษาไทยมาจากคำว่า สุนทรียะ ที่แปลว่าดี, งาม และ ศาสตร์ จึงหมายถึงวิชาที่ว่าด้วยความงาม (กิริติ บุญเจือ, 2522, น. 3) แนวคิดในเรื่องสุนทรียศาสตร์ของตะวันตกก็มีมา

ตั้งแต่ยุคกรีกโดยส่วนมากจะกล่าวถึงแนวคิดของเพลโตที่ใช้โลกของแบบในการหาคำตอบความงามสูงสุดอยู่แค่ในโลกแห่งแบบและสามารถเข้าถึงได้โดยการใช้เหตุผลเท่านั้น ต่อมาอริสโตเติลได้นำแนวคิดแบบมาอธิบายใหม่โดยชี้ว่าแบบและโลกแห่งผัสสะไม่ได้แยกกันดังที่เพลโตอธิบายและการเลียนแบบของศิลปินที่เพลโตอธิบายว่ามีคุณค่าน้อยกว่าเพราะอยู่ในลำดับที่สามของการเลียนแบบนั้นจริง ๆ แล้วไม่ใช่เพราะแบบไม่ได้ดำรงอยู่แยกไปจากโลกแห่งผัสสะและศิลปินคือผู้ที่มองเห็นแบบที่อยู่ภายใต้เปลือกในโลกแห่งผัสสะ

ต่อมาในยุคกลางสุนทรียทัศน์ถูกรอบด้วยแนวคิดศาสนาโดยเชื่อว่าพระเจ้าเป็นคำตอบทั้งหมดโดยแนวคิดที่โดดเด่นจะอยู่ที่ทัศนะของเซนต์อ็อกัสติน (Saint Augustine 354-430 A.D.) ที่อธิบายว่าความงามในโลกมีที่มาจากพระเจ้าและจำเป็นต้องใช้ศรัทธาเพื่อรับรู้ความงามซึ่งนอกเหนือไปจากเหตุผล และในช่วงปลายยุคกลางก็มีแนวคิดของเซนต์โทมัส อควีนาส (Saint Thomas Aquinas 1225-1274 A.D.) ชี้ว่าความงามมีอยู่ในโลกที่พระเจ้าสร้างและมีความยึดโยงไปถึงความดีด้วย (ลักษณะวัต ปาละรัตน์, 2561, น. 44) เมื่อมีการเสื่อมถอยทางศรัทธาที่มีต่อศาสนาจึงเกิดยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการหรือเรเนซองส์ที่ความคิดมีลักษณะของความเป็นมนุษย์นิยมมีการกลับไปใช้เหตุผลมากกว่าความศรัทธาทำให้มีพัฒนาการทางการศึกษา และสุนทรียทัศน์จะมีความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น

ช่วงศตวรรษที่ 17 มีการเกิดขึ้นของสองขั้วแนวคิดระหว่างเหตุผลนิยมจาก เรเน เดการ์ต (Rene Descartes 1596-1650) และประจักษ์นิยมของ เดวิด ฮิวม์ (David Hume 1711-1776) ซึ่งชี้ว่าเรสนั้นแตกต่างกันและการตัดสินใจอาศัยผู้ตัดสินที่แท้ ถัดมาในช่วงศตวรรษที่ 18 คานท์ (Immanuel Kant 1724-1804) อธิบายว่าความงามขึ้นอยู่กับแต่ละคนมีความเป็นอัตวิสัยสากลเราสามารถอนุมานได้ว่ามันอาจงามสำหรับผู้อื่นด้วย (ลักษณะวัต ปาละรัตน์, 2561, น. 74) ศตวรรษที่ 19 อาเธอร์ โชเพนฮาว์ (Arthur Schopenhauer 1788-1860) เสนอแนวคิดที่มีความเป็นอัตวิสัยและมีมุมมองต่อชีวิตในเชิงลบมองว่าศิลปะการเข้าถึงความงามโดยเพ่งพินิจทางสุนทรียะจะทำให้เราพักจากเจตจำนงที่จะมีชีวิต ในยุคเดียวกันนี้ เฟรดริช นิทเช่ (Friedrich Nietzsche 1844-1900) ให้ความสำคัญกับเจตจำนงที่จะมีอำนาจเชิดชูโสภณกรรมที่เป็นสุนทรียะแบบกรีกชี้ว่าจะช่วยให้ตระหนักถึงชีวิต (สุพจน์ จิตสุทธิญาณ, 2564, น. 62-63) ศตวรรษที่ 20 จอห์น ดิวอี้ (John Dewey 1859-1952) มองว่าประสบการณ์ทางสุนทรียะเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้รู้ถึงคุณค่าของชีวิตมากขึ้น และเบเนดโต โครเซ่ (Benedetto Croce 1866-1952) มองว่าการแสดงออกที่สำคัญของศิลปินนั้นอยู่ในหัวของศิลปิน และชี้ว่าอรรถกถาวิจารณ์คือการแสดงออกส่วนงานศิลปะนั้นเป็นเพียงสื่อกลางในการทำความเข้าใจเท่านั้น (ลักษณะวัต ปาละรัตน์, 2561, น. 109-118)

4.2 ความเปลี่ยนแปลงทางสุนทรียทัศน์ในหนังตะลุงภาคใต้

หลักฐานการมีอยู่ของหนังตะลุงภาคใต้สามารถย้อนกลับไปได้ถึงช่วงก่อนรัชกาลที่ 3 โดยอ้างอิงจากบทไหว้ครู ที่นายหนังจำเป็นต้องไหว้ครูก่อนๆจนมาถึงครูของตนเองโดยเรียงลำดับตามความอาวุโสจึงทำให้สามารถไล่เรียงย้อนกลับไปได้ตามชื่อครูหนังตะลุงที่มีชื่อในบทไหว้ครู และหนังตะลุงเป็นที่รู้จักมากขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 5 ตามบันทึกของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า “หนังตะลุงเป็นของยุคใหม่เพิ่งเกิดในรัชกาลที่ 5 พวกชาวควน (มะ) พร้าว จังหวัดพัทลุงคิดเอาอย่างหนังแขก (ชวา) เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค)

พาเข้ามาเล่นถวายที่บางปะอินครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2419 ที่บางปะอิน” (อเนก นาวิกมูล, 2546, น. 88) ทั้งนี้ยังไม่มีการขุดค้นที่มาจากหนังสือดังกล่าวได้อย่างชัดเจนแต่มีการคาดไว้แบ่งออกเป็น 3 แหล่งคือ 1. จากชาว 2. จากการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์ในภาคใต้ซึ่งมาจากอินเดียโดยตรง และ 3. จากหนังสือของภาคกลาง (พิทยา บุขรรัตน์, 2546, น. 34-37)

ในประเทศที่เป็นแหล่งอารยธรรมอย่างอินเดียก็มีพวกพราหมณ์สมัยพุทธกาลเล่นเพื่อบูชาเทพเจ้าและสฤติวีรบุรุษใช้เค้าเรื่องมหากาพย์รามายณะโดยเรียกว่า ฉายานาฏกะ และในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถจำแนกการเล่นเงาตามขนาดของตัวหนังที่นำมาใช้ได้ 2 ประเภทหลัก ๆ ก็คือ รูปแบบหนังที่มีขนาดใหญ่อย่าง หนังสเบก (Sbek) ของเขมร และหนังใหญ่ของไทย และหนังขนาดเล็กแขนเคลื่อนไหวได้อย่างเช่นหนังยอยง (Ayong) หนังชวา เป็นต้น (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้, 2542, น. 8306) สามารถจำแนกได้เป็น 3 แหล่งดังนี้ 1. ในอินเดีย มีการเล่นหนังทั้งสองขนาดเรียกว่า โธลูโบมาลาตัม ตัวหนังมีขนาดใหญ่และราพณ์ฉายามีรูปหนังขนาดเล็ก ซึ่งเล่นกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลมักเริ่มจากการเล่นเรื่องรามายณะเพื่อสั่งสอนคุณธรรม (กลีน คงเหมือนเพชร, 2562, น. 31) 2. หนังตะลุงชวา มีคำเรียกสองคำคืออวียงปุรว่า ใช้เรียกหนังตะลุงโบราณ และวียงยาวอ ใช้เรียกหนังตะลุงแบบชวา ปรากฏทั้งการเล่นเรื่องรามายณะ มหาภารตะไปจนถึงการบูชาบรรพบุรุษ ตัวหนังมีแขนยาวแก้งก้างขยับได้ (สุกรี เกษรเกศรา, น. 16) 3. หนังตะลุงเขมร มีสองแบบคือหนังสเบกที่มีลักษณะคล้ายหนังใหญ่ และหนังยอยงมีขนาดเล็กแขนขาขยับได้ มีการใช้เรื่องรามายณะเช่นเดียวกับหนังตะลุงไทย

จะเห็นได้ว่าการแสดงที่คล้ายกับหนังตะลุงภาคใต้อยู่โดยรอบประเทศไทย และหากดูตามองค์ประกอบจากพิธีก่อนการแสดงตามชนบจะเห็นได้ถึงอารยธรรมอินเดียอย่างชัดเจน จากรูปพระอิศวรทรงโคนนทิ และรูปฤๅษี ตลอดจนพิธีตั้งเครื่อง และเบิกโรง (จรรยา หยุทอง-แสงอุทัย, 2558, น. 13) บริเวณที่หนังตะลุงชุกชุมที่สุดในช่วงแรกก็คือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาซึ่งการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์ก็ปรากฏในพื้นที่นี้ด้วย อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ซึ่งสามารถผสมรวมกับศาสนาพุทธแล้วเกิดการส่งผลต่อไปยังคติความเชื่อ ตลอดจนประเพณี ค่านิยม พิธีกรรม และโดยเฉพาะแนวคิดในการสร้างสรรค์งานศิลปะ จะเห็นได้ว่าหนังตะลุงในไทยเริ่มจากภาคใต้บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาแล้วจึงเกิดความนิยม และแพร่กระจายออกสู่ทั่วทั้งภาคใต้ (ยงยุทธ ชูแว่น, 2541 น. 94-95)

การที่หนังตะลุงภาคใต้มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ทำให้ช่วงแรกหนังตะลุงมีความเป็น การแสดงที่มีความศักดิ์สิทธิ์เพื่อสั่งสอนผู้คนต่อมาจึงมีการขยายออกต่อชุมชนมากขึ้น จากการรายงานของ อัครวิน ศิลปเมธากุล (2556, น. 1-2) พบว่ามีการอธิบายถึงมุมมองที่มีต่อเรื่องรามเกียรติ์ที่นำมาเล่นในแง่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีความนิยมในพื้นที่ตั้งแต่อดีตโดยมองว่าตัวละครต่าง ๆ ในเรื่องเป็นแบบอย่างที่ดีสามารถสั่งสอนจริยธรรมให้กับคนดูหนังตะลุง ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ไมตรี จันทรา (2548, น. 12) ที่อธิบายถึงเนื้อเรื่องซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการแสดงไว้ว่า เรื่องที่หนังตะลุงแต่ละคณะนำมาใช้ในการแสดง สมัยก่อนมักเป็นเรื่องรามเกียรติ์และวรรณคดีพื้นบ้านทั้งนี้ยังได้ขยายความต่อไปถึงการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเรื่องที่เป็นไปในลักษณะจากเรื่องที่ห่างไกลความเป็นจริง มาเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันมากกว่า

จะเห็นได้ว่าทิศทางการเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงภาคใต้จากที่เป็นเรื่องราวสั่งสอนผู้คนค่อยๆเปลี่ยนมาเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตโดยมากขึ้นตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2510- พ.ศ. 2525 หนังตะลุงมีการใช้เนื้อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมากขึ้นอย่างชัดเจนนายหนังให้ความสนกับสังคม เศรษฐกิจ มากขึ้นซึ่งมีผลในการยกระดับความรู้ของผู้คน (พิทยา บุขรรัตน์, 2546 น. 261)

ในปัจจุบันหนังตะลุงดำเนินมาถึงยุคที่มีอินเทอร์เน็ตเป็นตัวกลางที่สามารถเข้าถึงหนังตะลุงได้อย่างสะดวก มีตัวอย่างที่สำคัญจากคณะหนังที่ได้รับความนิยมมากอย่าง *หนังน้องเดียว ลูกทุ่งวัฒนธรรม* ซึ่งนายหนังแม้พิการทางสายตาแต่สามารถเล่นได้อย่างสนุกสนาน มีความทันสมัยทันเหตุการณ์ มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น และนำเสนอผ่านช่องยูทูปซึ่งจัดทำขึ้นเองชื่อว่า *ลูกทุ่งวัฒนธรรม Channel* และมีข้อสังเกตที่น่าสนใจจากตอน *ฮาได้เรื่องมุกการเมืองโดนใจ* (ลูกทุ่งวัฒนธรรม, 2565) ได้นำไ้ยอดทอง ซึ่งเป็นตัวละครที่มีนิสัยพูดจาโผงผางพูดจาบิบบเสียงชอบใช้เสียงดัง คุยโม้อวดดีแต่พอเอาจริง ๆ แล้วไม่สู้คน มาตอบกลับความคิดเห็นจากผู้ชมผ่านลักษณะนิสัย และนำเสียงของตัวไ้ยอดทอง ทำให้เห็นได้ว่าหนังตะลุงเดินทางมาถึงจุดที่สามารถเข้าถึงกับชีวิตผู้ชมได้มากยิ่งขึ้นทั้งในเชิงเนื้อหา และการเล่นที่ใช้นำเสนอ หนังตะลุงภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงจากการแสดงที่มีความศักดิ์สิทธิ์มาเป็นการเล่นที่เกี่ยวข้องกับผู้ชม และมีการโต้ตอบระหว่างนายหนังเพิ่มมากขึ้นเสมอในแต่ละยุค

4.2 มโนทัศน์การเล่นของฮันส์-เก-ออร์ก กาดาเมอร์

โดยความหมายแล้วคำว่า “เล่น” เป็นคำกริยาที่มีความหมายที่น่าสนใจ เช่น การทำเพื่อสนุกหรือผ่อนคลาย, สาระวันหมกมุ่นอยู่กับสิ่งใด ๆ ด้วยความเพลิดเพลิน และ ร่วมด้วย, เอาด้วย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ส่วนในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า *Play* พอจะแปลได้ดังนี้ การใช้เวลาการใช้เวลาทำสิ่งที่สนุกสนานเพลิดเพลิน และ/หรือ กิจกรรมที่ให้ความบันเทิง, เพื่อเป็นของเล่นหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่จัดเตรียมไว้ (Cambridge University press n.d.) ใน *วิธีวิทยาทางปรัชญา* (2565) ในบทที่ชื่อว่า *ศาสตร์การตีความเชิงปรัชญาของกาดาเมอร์* โดย เกชม เพ็ญภินันท์ กล่าวถึงมโนทัศน์การแสดง (Spiel; Play) (พิพัฒน์ สุยะ, 2566, น. 187) ซึ่งเป็นการกล่าวถึงมโนทัศน์เดียวกันกับมโนทัศน์การเล่นในบทความนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้คำว่า มโนทัศน์การเล่นเพื่อสื่อถึงแนวคิดที่ทำความเข้าใจตัวงานศิลปะผ่านการเล่นของกาดาเมอร์ซึ่งปรากฏถึงลักษณะของการเข้าร่วม และการเคลื่อนที่ไป-มาของการทำความเข้าใจในตัวงาน

ฮันส์-เก-ออร์ก กาดาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer 1900-2002) นักปรัชญาสายการตีความชาวเยอรมันได้เสนอมโนทัศน์การเล่นเพื่อทำความเข้าใจตัวงานศิลปะไว้ในงานเขียนชิ้นสำคัญคือ *Truth and Method* (1960) โดยพยายามเสนอความคิดที่ไม่อยู่ในฐานคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่เป็นขั้นตอน ความตั้งใจของกาดาเมอร์คือการพยายามชี้ถึงความต่างระหว่างความรู้สองแบบคือ มนุษยศาสตร์ (Human Sciences) และวิทยาศาสตร์ (Natural Sciences) โดยชี้ว่าความรู้แบบมนุษยศาสตร์ก็มีทิศทางในการศึกษาของตัวเองไม่แพ้วิทยาศาสตร์ที่มักจะกล่าวว่าจะสามารถเข้าถึงความจริงได้มากกว่า และการที่มนุษยศาสตร์ดำเนินการศึกษามนุษยศาสตร์ภายใต้กรอบของแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ถือเป็นความผิดพลาด (นิติ มณีกาญจน์, 2559, น. 3)

กาดาเมอร์กล่าวถึงคานท์ (Immanuel Kant) อย่างชัดเจนในตอนต้นของการอธิบายมโนทัศน์การเล่น คำอธิบายของคานท์ที่มีมุมมองต่อสุนทรียศาสตร์ที่ทำให้เป็นอัตวิสัย (Subjectivization) การตัดสินคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์เป็นเรื่องทางอัตวิสัยและความรื่นรมย์มีความเป็นสากลที่ทุกคนสามารถเห็นพ้องกันด้วยคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์ (พิพัฒน์ สุยะ, 2566, น. 186) ในมุมมองทางสุนทรียศาสตร์กาดาเมอร์จึงมองว่าการตัดสินแบบแยกส่วนที่ทำให้แบ่งองค์ประธานของการรับรู้และวัตถุที่ถูกตัดสินนั้นไม่ตรงกับความจริงเพราะเป็นเพียงการตัดสินที่เกิดขึ้นจากฝั่งเดียว (Gadamer, 2004, p. 102) จึงเสนอมโนทัศน์การเล่นที่ผู้ชมและตัวงานอยู่ในขอบเขตเดียวกันของการเล่นที่มีการส่งรับของความเข้าใจและไม่แยกขาดจากกัน

มโนทัศน์การเล่นมีที่มาจากภาษาเยอรมันว่า *Spiel* และสามารถแปลเป็นภาษาอังกฤษได้โดยใช้คำว่า Game หรือ Play แล้วแต่บริบทซึ่งจะสื่อถึงการเคลื่อนไหว (Palmer, 1969, p. 171) ที่มีในการเล่นไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้ชมในฐานะองค์ประธานของการรับรู้ที่มองงานศิลปะในฐานะวัตถุโดยชี้ถึงตัวอย่างการเคลื่อนไหวที่มีในธรรมชาติอย่างการเล่นที่มีความเคลื่อนไหวของแสงสีต่าง ๆ ที่เป็นไปเอง ทำให้มีการเคลื่อนไหวไป-มาอย่างสม่ำเสมอและไม่ได้มุ่งสู่จุดจบ การสลายชั่วระหว่างองค์ประธานแห่งการรับรู้และวัตถุที่ถูกตัดสินในการเล่น ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของตัวงานที่มันถูกสร้างขึ้นโดยประสบการณ์ที่มีต่อโลกและความจริงที่เห็นและเป็นอยู่ (พิพัฒน์ สุยะ, 2566, น. 187) ของศิลปิน จึงทำให้ตัวงานนั้นมีสิ่งที่สื่อสารกับเราในฐานะผู้ชมผ่านการเล่น ประสบการณ์ของตัวงานสามารถส่งผลต่อประสบการณ์ของผู้ชมซึ่งจะสามารถทำให้เราเข้าใจตัวงานมากขึ้นและเมื่อเราไม่แบ่งแยกตัวงานว่าเป็นเพียงวัตถุแล้วเห็นถึงความสำคัญของตัวงานที่อยู่ในระนาบเดียวกันในฐานะคู่สนทนาในการเล่นที่มีความจริงจึงทำให้มีการสื่อสารไป-มาก็จะส่งผลให้เราเปิดรับความเข้าใจใหม่ๆที่สามารถเกิดขึ้นได้ซึ่งเพิ่มขึ้นจากความเข้าใจที่มีมาก่อน

การตั้งข้อสังเกตของกาดาเมอร์จากคำว่าการเล่นคือการพยายามที่จะชี้ถึงความเคลื่อนไหวไปมาซึ่งไม่ได้จะนำไปสู่จุดสิ้นสุดใด ๆ ตัวอย่างจากกาดาเมอร์ที่จะทำให้เห็นภาพได้ชัดคือการชี้ว่ามีการเล่นที่สื่อถึงความเคลื่อนไหวอยู่แล้วในธรรมชาติอย่างการเล่นของแสงสี การเคลื่อนไหวไป-มาเป็นจุดสำคัญของการเล่นที่ไม่แยกความต่างของใครหรืออะไรที่กำลังดำเนินการเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวในการเล่นจึงไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นองค์ประธานแห่งการรับรู้ กาดาเมอร์ชี้ว่าความเข้าใจต่อความเป็นการเล่นโดยพื้นฐานแล้วจะมีลักษณะความหมายที่เป็นสื่อกลางไม่ได้เจาะจงไปในลักษณะของการกระทำที่มีฝ่ายขององค์ประธานแห่งการรับรู้หรือผู้กระทำเป็นตัวตั้ง (Gadamer, 2004, p. 104)

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากหลักฐานสามารถกล่าวได้ว่าหนังตะลุงมีอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและจะเห็นได้ถึงความเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ด้านไปจนถึงความเข้าใจทางสุนทรียะ การแสดงละครเงาในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอินเดีย ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ในช่วงแรกหนังตะลุงเข้ามายังประเทศไทยผ่านการเข้ามาค้ากับศาสนาพราหมณ์เริ่มจากบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาจึงทำให้หนังตะลุงภาคใต้มีการแสดงเรื่องราวผจญภัยและรามเกียรติ์ตามลำดับเพื่อที่จะใช้ในแง่ของการสั่งสอนศีลธรรมและยังไม่มี

ตัวตลก เรื่องราวไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันโดยตรงจึงทำให้ลักษณะของผู้ชมเป็นการมาดูการแสดงที่มีความศักดิ์สิทธิ์

เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปความเข้าใจที่มีต่อโลกของผู้ชมก็เปลี่ยนไป ดังนั้นหนังตลกจึงมีการค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนในหลายมิติ ในส่วนของเนื้อเรื่องมีการปรับใช้เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และเรื่องที่เป็นบทละครมากขึ้น มีการพัฒนาที่ต่อเนื่องจนเรื่องที่น่าสนใจสามารถปรับเนื้อเรื่องและบทเจรจาให้สอดคล้องกับชีวิตผู้คนในพื้นที่นั้น มีการเพิ่มตัวตลกที่มีที่มาจากคนจริง ๆ ทำให้การสื่อสารมีความน่าสนใจมากขึ้นและสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเดือนร้อนได้ชัดเจนยิ่งขึ้นมีความเป็นชีวิตจริงมากขึ้น พิธีกรรมก็ค่อย ๆ มีการตัดออกไป มีการนำดนตรีสากลมาประกอบการเล่นหนังตลกจนกลายเป็นความปกติและได้รับความนิยม ในส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของสื่อเทคโนโลยีมีตั้งแต่การบันทึกลงแผ่นซีดีครบทั้งเรื่องไปจนถึงการตัดเอาเฉพาะตอนบทเจรจาของตัวตลกไปเป็นรูปแบบเทปเพื่อแข่งขันกับสื่อบันเทิงใหม่ๆ ที่เข้ามา สามารถเรียกได้ว่าหนังตลกมีความเป็นทอล์คโชว์ (พิทยา บุขรรัตน์, 2546, น. 268) จนมาถึงการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเข้าถึงความสะดวกของผู้คน และมีความทันสมัยมากขึ้น ทำให้เห็นได้ว่าหนังตลกภาคใต้มีลักษณะของการเล่นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมากขึ้นทั้งในแง่ของเนื้อเรื่อง ตัวละครที่ และวิธีการนำเสนอ ไปจนถึงการโต้ตอบระหว่างนายหนังและผู้ชมในการเล่นที่มีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากปัจจัยทางเทคโนโลยี

การเล่นมีลักษณะที่สื่อให้เห็นถึงการเข้าร่วม เป็นการกระทำของผู้เล่นเพื่อความสนุกเพลิดเพลินที่มีลักษณะของความเป็นกิจกรรมหรือเกม กาดาเมอร์จึงใช้คำว่าการเล่นเพื่อทำความเข้าใจงานศิลปะที่ซึ่งจะทำให้เราเข้าใจตัวงานมากขึ้นเมื่อเข้าร่วมการเล่น และเมื่อมองคำว่าการเล่นในหนังตลกแล้วจะพบว่ามักจะใช้คำนี้อยู่แล้วโดยปกติ เช่น เล่นหนัง เล่นเงา ในอีกมุมหนึ่งคือเมื่ออธิบายถึงการนำเสนอหนังตลกต่อผู้ชมของนายหนังก็มักจะใช้คำว่า “ไปเล่นหนัง” เสมอ จะเห็นได้ว่าเมื่อนายหนังมาเล่นหนังตลกแล้ว การมาชมจึงเป็นเหมือนการเข้าร่วมในการเล่น ทำให้เห็นได้ว่าหนังตลกภาคใต้มีลักษณะของการเล่นเกิดขึ้นจากการที่นายหนังและผู้ชมอยู่ในระนาบและขอบเขตเดียวกัน กาดาเมอร์ชี้ถึงความสำคัญของประสบการณ์จากการเล่นว่าเราจำเป็นต้องมีส่วนร่วมกับตัวงานเพื่อทำความเข้าใจ เพราะว่าประสบการณ์จากตัวงานสามารถส่งผลต่อประสบการณ์ของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับมัน (Gadamer, 2004, p. 103) ทำให้เห็นได้ว่าการทำความเข้าใจตัวงานศิลปะจึงหมายถึงการเข้าไปมีประสบการณ์ที่ร่วมเท่านั้น

จากที่หนังตลกภาคใต้มีความเป็นการเล่นเพื่อสั่งสอนศีลธรรม หนังตลกเพียงเตรียมเรื่องราวมาแสดงซึ่งไม่มีการส่งรับระหว่างนายหนังกับคนดูแต่อย่างใด แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปหนังตลกมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวที่นำมาใช้ให้มีความเป็นการเล่นมากขึ้นส่งผลให้มีการเคลื่อนไหวไปมาของการสื่อสารระหว่างกันในการเล่น การเปลี่ยนแปลงของหนังตลกเป็นสิ่งที่ค่อย ๆ ดำเนินมาอย่างสม่ำเสมอ ตัวอย่างที่น่าสนใจในส่วนวรรณกรรมที่นำมาใช้จากการรายงานของ วิเชียร ณ นคร (2554, น. 2) ในบทความ *หนังตลกที่ใช้กลอนมุกโตในปัจจุบัน* อธิบายถึงพฤติกรรมของ *หนังลอยหม่น* ที่พื้นเพเดิมเป็นชาวนครศรีธรรมราช เป็นคนมีอารมณ์ขัน อหังการ ถ้าได้ไปแสดงที่ใดแล้วก่อนแสดงเขาจะจับกลุ่มสนทนากับเด็กวัยรุ่นและทำความรู้จักคนในละแวกนั้นว่าใครเป็นใคร เช่น ใครชอบกันรักใคร่กันบ้าง คนเฒ่าคนแก่คนไหนที่ชอบสนุกสนานบ้าง หรือใครมี

พฤติกรรมแปลก ๆ บ้าง เมื่อเวลาแสดงเขาจะนำเอาพฤติกรรมของแต่ละคนในหมู่บ้านนั้นมาผูกเป็นเรื่องล้อเลียนเพื่อสร้างอารมณ์ขันให้กับผู้ชม ทำให้มีความรู้สึกร่วมมากขึ้น และจะเห็นได้ถึงเรื่องราวที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตโดยตรง

ทำให้เห็นได้ว่าหนังตะลุงกับผู้ชมอยู่ในขอบเขตของการเล่นที่มีการสื่อสารไปมาจากการที่นายหนังเองก็รับฟังเรื่องราวจากผู้ชมไม่ได้มองแบบแยกส่วนอย่างหนังตะลุงในอดีต และผู้ชมก็ไม่ได้มองหนังตะลุงในฐานะสิ่งที่ถูกรู้ และการสื่อสารไปมานี้ก็ยิ่งปรากฏโดยตรงในการเลือกใช้สำเนียงในแต่ละพื้นที่อีกด้วย หนังตะลุงเองก็รับรู้ความต่างของแต่ละพื้นที่เพื่อที่ว่าจะสามารถเรียกเสียงฮาจากผู้ชมได้มากขึ้น ความสำคัญของการเลือกใช้สำเนียงต่างกันในแต่ละพื้นที่ถึงแม้ว่าจะเป็นตัวละครตัวเดียวกันก็จะทำให้การเล่นหนังสนุกขึ้นไปอีกในคลิป *แนะนำทักษะการใช้เสียงตัวละครหนังตะลุงแบบหนังน้องเดียว* อธิบายไว้ว่า เราต้องรู้ด้วยด้วยว่าไปเล่นไหน พื้นที่ไหน (ลูกทุ่งวัฒนธรรม Channel, 17 ธ.ค. 64) การทำความเข้าใจหนังตะลุงที่สมบูรณ์ครบถ้วนจึงต้องอาศัยทั้งตัวนายหนังกับผู้ชมที่มาเข้าร่วมในการเล่นที่ให้ความสำคัญทั้งสองฝ่าย หนังตะลุงทำความเข้าใจพื้นเพของกลุ่มผู้ชมและผู้ชมเองก็ตั้งใจที่จะรับฟังการเล่นที่มาจากหนังตะลุง

6. สรุป

หนังตะลุงภาคใต้เป็นศิลปะชนิดหนึ่งที่ดำรงอยู่คู่กับกับผู้คนในบริเวณภาคใต้มาเป็นระยะเวลาช้านานจนไม่สามารถยืนยันถึงจุดเริ่มต้นที่แท้จริงได้ แต่สามารถกล่าวได้ว่าหนังตะลุงภาคใต้มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์โดยสังเกตจากองค์ประกอบบางส่วน เช่น รูปพระอิศวรทรงโคที่ใช้เชิดในพิธีกรรมเบิกโรง ไปจนถึงเรื่องราวที่คณะหนังตะลุงสมัยก่อนใช้นำมาแสดงมักจะเริ่มต้นจากรamayana และรามเกียรติ์ แล้วจึงค่อย ๆ เปลี่ยนไปเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ละครต่าง ๆ ไปจนถึงเรื่องราวที่เขียนขึ้นจากชีวิตผู้ชมโดยตรงในยุคหลังเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของหนังตะลุงภาคใต้ดำเนินมาจนถึงจุดที่ตัวมันเองมีการปรับวิธีการนำเสนอเพื่อดึงดูดความสนใจจากผู้ชมให้มีความเป็นการเล่นที่โต้ตอบกับผู้ชมมากขึ้น

เมื่อมองการเล่นตามมโนทัศน์ของกาดาเมอร์ที่มาจากคำว่า *Spiel* ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Play ก็จะเป็นการอธิบายการทำความเข้าใจทางสุนทรียศาสตร์ที่ต้องการจะทำความเข้าใจที่เราได้ตรงกับสิ่งที่ตัวงานต้องการจะนำเสนอผ่านการเล่นที่ไม่ยึดเอาการตัดสินจากองค์ประธานของการรับรู้เป็นที่ตั้ง ตัวงานและผู้ชมจึงมีความสำคัญเท่ากันในฐานะคู่สนทนาที่อยู่ในระนาบเดียวกันของขอบเขตการเล่นเดียวกัน เมื่อทำความเข้าใจการเล่นที่ปรากฏในหนังตะลุงภาคใต้ผ่านมโนทัศน์ของกาดาเมอร์จะเห็นได้ว่าหนังตะลุงสมัยใหม่และผู้ชมมีการสื่อสารกันมากขึ้นผ่านเรื่องราว นายหนังไม่ได้เตรียมเรื่องมาเล่นเพียงเท่านั้นแต่ต้องคอยคิดหาสิ่งที่ผู้ชมอยากจะฟังอีกด้วย ไปจนถึงการใช้เสียงตัวหนังก็จำเป็นจะต้องมีความเข้าใจในสำเนียงของแต่ละพื้นที่เพื่อที่ว่าจะเรียกเสียงหัวเราะให้ได้มากที่สุดในขณะที่เดียวกันเมื่อสิ่งที่นายหนังเล่นสร้างความพึงพอใจผู้ชมก็สามารถโต้ตอบโดยการหัวเราะหรือส่งเสียงตะโกน เมื่อพื้นที่ของการนำเสนอหนังตะลุงเพิ่มขึ้น จากเสียงหัวเราะหรือเสียงตะโกนหน้าโรงก็กลายมาเป็นการแสดงออกโดยการแสดงความคิดเห็นหรือการกดไลก์แทน ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าหนังตะลุงภาคใต้มีลักษณะของการเล่นที่ไม่ได้ยึดโยงกับฝั่งใดฝั่งหนึ่ง และปรากฏความเคลื่อนไหวที่ส่งรับกันไปมาระหว่างนายหนังและผู้ชม

ในส่วนผู้วิจัยเห็นว่าหนังตะลุงภาคใต้มีจุดเด่นอยู่ที่การสร้างเสียงหัวเราะจึงทำให้ดำรงอยู่มาได้จนถึงปัจจุบัน และวรรณกรรมในอดีตก็มีคุณค่าในการชวนคิดชวนตีความ ดังนั้นจึงนำศึกษาต่อไปถึงวิธีการพัฒนาผสมผสานระหว่างทั้งสองสิ่งเพื่อให้มีความน่าสนใจมากขึ้นทั้งความตลกเฮฮาในบทเจรจา และเนื้อเรื่องที่นำติดตามไปพร้อม ๆ กัน

เอกสารอ้างอิง

- กลิ่น คงเหมือนเพชร. (2562). *คนเล่นเงา*. ศิรินาถ ก้อปปีเซ็นเตอร์.
- กীরติ บุญเจือ. (2522). *ปรัชญาศิลปะ*. ไทยวัฒนาพานิช.
- จรรยา หยุทอง-แสงอุทัย. (2558) *หนังตะลุงภาคใต้: รากเหง้าและเป้าหมาย "ตัวตนของคนใต้"*. *สารอาศรมวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยทักษิณ*, 14(2), 11-30.
- นิติ มณีกาญจน์. (2556). *ความจริง” และ “วิธีการ”: แนวคิดการตีความตัวบทของHans-Georg Gadamer*. *วารสารสังคมศาสตร์*, 241-250.
- พิทยา บุขรรรัตน์. (2546) *การแสดงพื้นบ้าน: การเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรมบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีศึกษาหนังตะลุงและโนราห์ช่วงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปัจจุบัน* (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พิพัฒน์ สุยะ. (บรรณาธิการ). (2566). *วิธีวิทยาทางปรัชญา*. โครงการวิธีวิทยาทางปรัชญา.
- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ . (2542). *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 17*.
- ไมตรี จันทรา. (2548) *รูปแบบการแสดงหนังตะลุงที่พึงประสงค์* (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- ยงยุทธ ชูแว่น. (บรรณาธิการ). (2541). *โลกของกลุ่มทะเลสาบ สำนักพิมพ์หน้าคร*.
- ลักษณะวัต ปาละรัตน์. (2561). *สุนทรียศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่3). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลูกทุ่งวัฒนธรรม Channel (2564, ธันวาคม). *แนะนำทักษะการใช้เสียง ตัวละครหนังตะลุงแบบหนังน้องเดียว*. สืบค้น วันที่ 10 ตุลาคม 2565, จาก <https://youtu.be/ZbBDpXxLYAI?si=ObC96TXllgVLkQ7C>
- ลูกทุ่งวัฒนธรรม Channel (2565, พฤษภาคม). *หนังตะลุงน้องเดียว ลูกทุ่งวัฒนธรรม ตอน ฮาได้เรื่องมุกการเมืองโดนใจ*. สืบค้นเมื่อ วันที่ 10 ตุลาคม 2565, จาก https://youtu.be/dEGssTX-u_k?si=llQ-k2lcZFtCuASe
- วิเชียร ณ นคร. (2554). *หนังตะลุงที่ใช้กลอนมุดโตในปัจจุบัน*. *รัฐมิแล*, 11(3), 65-68.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2544, ธันวาคม). *เล่น*. ใน dictionary.orst.go.th. สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/index.php>
- สุกรี เกษรเกศรา. (2561). *ส่องแสง-แลเงา อดีตที่ทอดยาวถึงปัจจุบันสู่การสร้างสรรคศิลปะร่วมสมัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
- สุพจน์ จิตสุทธิญาณ. (2564). *สุนทรียศาสตร์เบื้องต้น*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อเนก นาวิกมูล. (2546) *หนังสือสูง-หนังสือใหญ่*. พิมพ์คำสำนักพิมพ์

อัศวิน ศิลปะเมธากุล. (2556). *การทำรูปหนังสือสูงร่วมสมัย*. โรงพิมพ์ปัตตานีการช่าง

Gadamer, H. G. (2004). *Truth and Method*. (3rd ed.). Translated by Weisheimer, J., & Marshall, G. D. Continuum.

Monica, V. (2010). *Gadamer's Ethic of Play Hermeneutics and other*. Lexington Books.

Cambridge University Press. (n.d.). *play*. In *dictionary*. *Cambridge.org*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/play>.

Palmer R. E. (1969). *Hermeneutics interpretation Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer*. Northwestern University Press.

ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะมาร์คัส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์

พระอดิศักดิ์ ปุมา¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง²

(วันที่รับ: 6 พ.ย. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 28 ก.พ. 2567; วันที่ตอบรับ: 28 ก.พ. 2567)

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือ การวิเคราะห์ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะมาร์คัส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์ ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณในทัศนะของมาร์คัส ออเรลิอุส หมายถึงความเสื่อมถอยหรือความเสื่อมสภาพทางศีลธรรม ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากปัจจัยเชิงลบภายใน หรืออิทธิพลจากเหตุการณ์ภายนอก ที่ทำให้สูญเสียค่านิยมและหลักการที่แท้จริงไป ซึ่งจะนำมาสู่ชีวิตที่ไม่กลมกลืน

ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณปรากฏได้ในหลายวิธี เมื่อเรายอมจำนนต่ออารมณ์ลบ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความกลัว หรือความอิจฉา ซึ่งจะทำให้จิตใจขุ่นมัวและขัดขวางการคิดอย่างมีเหตุผล หรือเกิดขึ้นจากการที่คนเรามีพฤติกรรมในทางที่เลวร้าย เช่น วิถีสุขนิยม บริโภคนิยม การกระทำที่ตอบสนองความพึงพอใจ หรือตัณหาจนเกินไป หรือการกระทำที่ผิดศีลธรรม ไม่ยุติธรรม ไม่ซื่อสัตย์ มุ่งร้ายต่อผู้อื่น นอกจากนี้ ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณ เกิดจากเหตุการณ์ภายนอกได้เช่นกัน เช่น สังคมวัตถุนิยม ทำให้คนเราเกิดความโลภและการยึดติดกับวัตถุภายนอก ไม่รู้จักยับยั้งควบคุมตนเอง การใช้ชีวิตอย่างไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่สอดคล้องกับคุณธรรมและหลักเหตุผล โดยอิทธิพลเหล่านี้จะทำให้คนเราไขว่เขวไปจากค่านิยมและหลักการที่แท้จริง คือสูญเสียศีลธรรมและเหตุผล ทำให้จิตวิญญาณเสื่อมถอยลง นำไปสู่ความวุ่นวายภายใน ความไม่พึงพอใจกับตนเอง จนกระทั่งสูญเสียความกลมกลืนกับระเบียบชีวิตและธรรมชาติในที่สุด

เพื่อป้องกันความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณ มาร์คัสเสนอให้ปลูกฝังคุณธรรม คือปัญญา ความกล้าหาญ ความยุติธรรม และการควบคุมตนเอง โดยปรับการกระทำให้สอดคล้องกับเหตุผลและคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ ไม่ยอมจำนนต่ออารมณ์โลภ โกรธ กลัว หรืออิจฉา และไม่ยึดติดกับสิ่งภายนอก เพื่อไม่ให้เหตุการณ์ภายนอกเข้ามามีอิทธิพลหรือส่งผลกระทบต่อสภาวะภายในหรือจิตวิญญาณ

คำสำคัญ: มาร์คัส ออเรลิอุส ออสการ์ ไวลด์ จิตวิญญาณ บริโภคนิยม

¹ นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อีเมล: pumaadisak44@gmail.com

² ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อีเมล: somwang.k@cmu.ac.th

Concept of Soul Degradation in Marcus Aurelius' Perspective in Oscar Wilde's Literary Works

Phra Adisak Puma

Assistant Professor Dr.Somwang Kaewsufong

(Received: November 6, 2023; Revised: February 28, 2024; Accepted: February 28, 2024)

Abstract

This article is an attempt to analyze The concept of soul degradation in Marcus Aurelius' perspective in Oscar Wilde's literary works. The study found that concept of soul degradation in Marcus Aurelius' perspective means that decline or moral deterioration. This may arise from internal negative factors or influence from external events that causes to lose one's true values and principles which will lead to a life that is not in harmony.

The degradation of soul manifests itself in different ways. From within, it occurs when people succumb to negative emotions such as greed, anger, fear, or jealousy. This clouds one's mind and prevents rational thinking. Or it occurs when people focus their actions in a bad wa such as hedonism and consumerism. An action that satisfies excessive satisfaction or lust or actions that are immoral, unfair, dishonest, and malicious towards others. These things erode morality and destroy one soul. In addition, the degradation of soul is caused by external events as well that is outside influences which distort the inside such as a consumerist society causes people to become greedy and attached to external objects including neglecting self-control and living life not in accordance with nature that is, inconsistent with virtue and reason. These influences can distract us from principles and true values. it eventually causes soul degradation which will leads to inner turmoil, dissatisfaction with oneself, Eventually, one will lose harmony with the order of life and nature.

To prevent the degradation of soul, Marcus believes that one should cultivate virtue, namely wisdom, courage, justice, and self-control thereby constantly adjusting our actions to be consistent with reason and virtue, not succumbing to the negative emotions such as greed, anger, fear, or jealousy, and not clinging to external things. By this, one can prevent external circumstances influencing or affecting the inner state or soul.

Keywords: Marcus Aurelius, Oscar Wilde, Soul, Consumerism

บทนำ

หลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลง โลกทุนนิยมมีชัยเหนือสังคมนิยม ทำให้ประเทศส่วนใหญ่ของโลกขับเคลื่อนโดยระบบประชาธิปไตยแบบทุนนิยม โดยมีชาติอเมริกันคอยชี้นำโลกใบใหม่นี้ ชาติทุนนิยมได้กระจายสินค้าออกสู่นอกดินแดน จนในที่สุดผลิตภัณฑ์ทั้งหลายก็กลายเป็นสิ่งที่คอยควบคุมชีวิตประจำวันของคนเรา (Benjamin Brownig, 2013, pp.33-37)

การที่เศรษฐกิจทุนนิยมสมัยใหม่จะอยู่รอดต่อไปได้นั้น จะต้องเพิ่มการผลิตให้มากยิ่งขึ้นอย่างสม่ำเสมอ และในขณะเดียวกันจะต้องมีผู้ซื้อผลิตภัณฑ์เช่นกัน มิฉะนั้นอุตสาหกรรมและผู้ลงทุนก็จะล้มละลายเพื่อป้องกันหายนะนี้จึงต้องทำให้มั่นใจว่าผู้คนจะยังคงซื้อหาสินค้าเหล่านี้ต่อไป ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดหลักการแบบใหม่ขึ้นมา ที่เรียกกันว่าบริโภคนิยม (Consumerism) (Yuval Noah Harari, 2018, p.474) ในประเด็นดังกล่าว “ลัทธิบริโภคนิยมมองว่า ยิ่งบริโภคผลผลิตและบริการต่าง ๆ มากเท่าไรก็ยิ่งเป็นเรื่องดีเท่านั้น จึงกระตุ้นให้ผู้คนเอาใจัดหันหาตัวเอง ประนปรอดตัวเอง และแม้แต่ฆ่าตัวเองอย่างช้า ๆ ด้วยการบริโภคมากเกินไป ความประหยัดจึงเป็นประหนึ่งโรคที่จำเป็นต้องรักษา” (Yuval Noah Harari, 2018, p.475) จะเห็นได้ว่า บริโภคนิยมสนับสนุนให้ผู้คนเอาัดหันหาของตัวเอง ความมั่งคั่งคือความโง่เขลา ยิ่งตอบสนองความอยากได้มากเท่าไรก็ยิ่งดีเท่านั้น

การซื้อปิ้งกลายเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เพื่อตอบสนองต่อความปรารถนาเพียงชั่ววูบ เป็นอะไรที่ผู้คนจำเป็นต้องทำ ใครก็ตามที่ทำหายแนวคิดนี้จะถูกตราหน้าว่า สติไม่ดี และจะถูกกล่าวหาว่าไร้ศีลธรรม หลีกหนีจากสังคม (Annie Leonard, 2010, p.279) ส่วนผู้ที่ซื้อปิ้งบ่อยก็คือคนดีและมีความสุข เขาต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อจ่ายเงินให้กับผลิตภัณฑ์หรือบริการเหล่านั้น เป็นประหนึ่งวงจรที่ดิ่งลงเหว ผลจากปัญหาบริโภคนิยมนี้ ทำให้อัตราการเกิดโรคอ้วนสูงเป็นประวัติการณ์ การฆ่าตัวตายสูงขึ้น ผู้ป่วยโรคซึมเศร้าที่เข้ารับการรักษาเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การใช้จ่ายที่เกินตัวทำให้นี้สินเพิ่มขึ้น ทำให้รายได้ไม่เท่าเทียม เกิดความยากจน การขาดแคลนอาหาร (Annie Leonard, 2010, p.285)

การพัฒนาอย่างรวดเร็วของอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ในด้านหนึ่งแม้ว่ามาตรฐานการครองชีพทางวัตถุหรือปัจจัยภายนอกอาจได้รับการปรับปรุงในระดับที่ดีขึ้นมาก แต่ในอีกด้านหนึ่งมาตรฐานทางจิตวิญญาณกลับไม่ได้รับการปรับปรุงตามไปด้วย ดังนั้น จิตวิญญาณของคนจำนวนมากจึงไม่อยู่ในสถานะที่มั่นคง และจากการที่วัฒนธรรมทุนนิยมบริโภคนิยมมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้นนี้ ทำให้คนจำนวนมากมีวิถีชีวิตแบบสุขนิยม (Hedonism) เอาความต้องการตนเองเป็นที่ตั้ง ปลุกฝังค่านิยมในการบูชาวัตถุ (Materialism) เพื่อให้ได้สินค้ามาครอบครองให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ต้องการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย โดยเชื่อว่าเป็นหนทางสู่ความสุขและความสำเร็จ เกิดความโลภ และอิจฉากัน ไม่รู้จักอดกลั้น กลายเป็นคนไม่ซื่อสัตย์ กระทำสิ่งที่ผิดศีลธรรม ทำให้ความขัดแย้งกันและกันทวีความรุนแรงขึ้น ทุกวันนี้ความเลวร้ายต่าง ๆ เป็นผลมาจากจิตวิญญาณที่เสื่อมถอย (Junhoug Tang & Wei Zhang, 2013, p.4)

ผู้วิจัยเห็นว่าค่านิยมที่ปลูกฝังกันในทุกวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมในการบริโภค การบูชาวัตถุ หรือสุนิยม นับเป็นปัญหาทั้งสิ้น ที่สำคัญคือเป็นปัญหาที่ปรากฏมาแล้วในหลายยุค เช่นยุควิกตอเรีย อันเป็นยุคที่ประเทศอังกฤษมีความมั่งคั่ง อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าในทางการค้าและอุตสาหกรรม ผู้คนต่างแสวงหาอำนาจเกียรติยศและความมั่งคั่ง หมกมุ่นกับความเจริญด้านวัตถุ โดยไม่คำนึงถึงความเจริญทางจิตใจ ซึ่งนำไปสู่ความเสื่อมทรามของสังคมในที่สุด (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2541, น.147-148) และในยุคนี้ก็จะเห็นได้ชัดเจนที่สุดในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของจิตวิญญาณในทัศนะมาร์คุส ออเรลิอุส ในวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์ เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะความสัมพันธ์ของจิตวิญญาณ และนำไปเป็นส่วนหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักถึงสภาพความสัมพันธ์ของจิตวิญญาณ และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ของจิตวิญญาณต่อไป

วรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์

ออสการ์ ไวลด์ (Oscar Wilde, 1854-1900) นักเขียนคนสำคัญชาวไอริช ที่มีชื่อเสียงในศตวรรษที่ 19 เป็นทั้งนักเขียนบทละคร นวนิยาย บทกวี และเรียงความ งานส่วนใหญ่ของไวลด์ยังคงได้รับความนิยมมาจนถึงปัจจุบันและยังคงโดดเด่นในโลกวรรณกรรม งานวรรณกรรมของออสการ์ ไวลด์ มีทั้งนวนิยายและบทละคร ส่วนเรื่องสั้น เทพนิยาย และบทกวีของไวลด์มีความสำคัญน้อยกว่า และเกี่ยวข้องกับประเด็นความสัมพันธ์ของจิตวิญญาณน้อยกว่าด้วย ในนวนิยายเรื่อง *The Picture of Dorian Grey* (1890) ได้รับความวิจารณ์ว่าเป็นนวนิยายที่ได้รับการกล่าวถึงอย่างมากแห่งศตวรรษที่ 19 โดยผลงานเรื่องนี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความเสื่อมถอยทางจิตวิญญาณ ความเสื่อมถอยทางจิตวิญญาณของโดเรียนเกิดขึ้นเมื่อเขาปรารถนาที่จะคงความเยาว์และความมีเสน่ห์ “. . . หากข้าจะดูหนุ่มตลอดไปแต่รูปภาพแก่ลงแทน ถ้าได้เช่นนั้นข้ายินดีแลกทุกอย่าง ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่ข้าจะสละให้ไม่ได้ ข้าจะแลกมันกับวิญญาณของข้า” (Oscar Wilde, 2001, p.28)

โดเรียนใช้ชีวิตแบบสุขนิยม แสวงหาสิ่งสวยงามและความรื่นรมย์โดยที่ไม่สนใจศีลธรรม มีพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัว หลอกหลวง เย่อหยิ่ง ชั่วร้าย กลายเป็นคนเจ้าเล่ห์และทารุณ ทำทุกวิถีเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ โดยไม่สนใจว่าดีหรือเลว จมปลักอยู่กับการมีชีวิตที่ไร้ศีลธรรมและทำลายจิตวิญญาณ แต่จิตวิญญาณไม่อาจแยกออกจากเขาได้ เขาต้องการทำลายจิตวิญญาณที่เสื่อมถอยของตัวเองที่อยู่ในภาพ แต่การทำลายจิตวิญญาณกลับส่งผลทำให้เขาต้องจบชีวิตลงพร้อมกับบรุษชาติที่ตัวเองเกลียด

ในบทละครทั้งสี่เรื่องของไวลด์ได้วิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นสูงในยุคสมัยวิกตอเรียตอนปลาย ซึ่งเป็นยุคที่จักรวรรดิอังกฤษแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างไกล พระนางวิกตอเรียกลายเป็นจักรพรรดินีแห่งอินเดียในปี ค.ศ 1876 อังกฤษในยุควิกตอเรียมีความมั่งคั่งและความเจริญรุ่งเรืองเป็นประวัติการณ์ (B.B. Jain, 2017, p.60) ยุคนี้มีการค้นพบสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ทางวิทยาศาสตร์ วิทยาการความรู้ต่าง ๆ ก้าวหน้า พร้อมกับ

อุตสาหกรรมที่เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันชาววิกตอเรียก็เคร่งครัดในจารีตประเพณีและค่านิยมที่มีมาแต่อดีต

ออสการ์ ไวลด์ วิจารณ์ชนชั้นสูงด้วยเหตุผลหลักที่ว่า พวกเขาเสแสร้งมาทั้งชีวิต พวกเขาขนนางเสแสร้งทำเป็นเคร่งครัดในเรื่องศีลธรรม แม้ว่าพวกเขาจะเสื่อมทรามอย่างมากก็ตาม ความเสแสร้งอาจปรากฏได้หลายรูปแบบ การสนใจรูปลักษณ์ภายนอกและความมั่งคั่ง การสวมหน้ากากเข้าหากัน โดยเฉพาะในบทละครเรื่อง *The Importance of Being Earnest* (1895) แสดงให้เห็นถึงปัญหาของสังคมในยุควิกตอเรียอย่างชัดเจน ไวลด์ได้เผยให้เห็นถึงภาพความหน้าซื่อใจคดของชนชั้นสูงที่มีพฤติกรรมในลักษณะเสื่อมโทรม ชาววิกตอเรียสูญเสียจิตวิญญาณของความซื่อสัตย์ โดยจิตวิญญาณนี้ถูกแทนที่ด้วยความหน้าซื่อใจคด (Ahmad Naufal, 2013, p.43)

ในบทละครสามเรื่องที่เหลือคือ *Lady Windermere's Fan* (1892), *A Woman of No Importance* (1893) และ *An Ideal Husband* (1895) ออสการ์ ไวลด์ ได้เสียดสีสังคมวิกตอเรียตอนปลายทั้งในเรื่องของ สุขนิยม บริโภคนิยม และการละทิ้งจารีตประเพณี ข้อจำกัดและการกดขี่สังคมของชนชั้นสูง ไวลด์ยังได้วิพากษ์วิจารณ์บรรทัดฐานสังคม ความคาดหวัง เหน็บแนมทัศนคติทางศีลธรรมของชนชั้นสูง เผยให้เห็นถึงการแบล็กเมล์และการทุจริตทางการเมือง อีกทั้งยังได้ตีแผ่ปัญหาของสังคมชนชั้นสูงและการจัดการกับประเด็นทางศีลธรรมที่ซับซ้อนด้วยวิธีเชิงขบขัน

ทัศนะของมาร์คัส ออเรลิอุส

มาร์คัส ออเรลิอุส (Marcus Aurelius, 121-180) เป็นนักปรัชญาสตอิกคนสุดท้าย “เป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นของปรัชญาสตอิก” (William B. Irvine, 2009, p.60) นักประวัติศาสตร์ Edward Gibbon กล่าวว่า มาร์คัสเป็นจักรพรรดิองค์สุดท้ายในบรรดาห้าจักรพรรดิที่ดีที่สุดของโรมัน โดยอีกสี่พระองค์คือ Nerva, Trajan, Hadrian และ Antoninus ซึ่งปกครองตั้งแต่ปี ค.ศ 96-180 ซึ่งเป็นช่วงที่ประวัติศาสตร์จักรวรรดิโรมันรุ่งเรืองมากที่สุด (William B. Irvine, 2009, p.58) และในช่วงดังกล่าว นักประวัติศาสตร์ W. E. H. Lecky แห่งศตวรรษที่ 19 กล่าวว่า “รัฐบาลที่ดีที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งไม่มีระบอบกษัตริย์ (Monarchy) อันใดเทียบได้ จักรพรรดิแต่ละพระองค์ที่ขึ้นครองราชย์ในช่วงเวลานั้นสมควรได้รับการจัดให้อยู่ในกลุ่มผู้ปกครองที่ดีที่สุดเท่าที่เคยมีมา” (William Edward Hartpole, 1955, p.292) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ มาร์คัสเป็นตัวอย่างที่หาได้ยากยิ่งในบรรดาจักรพรรดินักปรัชญา

บันทึกส่วนพระองค์ที่สะท้อนมุมมองของชีวิตและหลักคำสอนปรัชญาสตอิก *Meditations* เล่มที่สอง มาร์คัสสรุปสิ่งที่ทำให้จิตวิญญาณเสื่อมถอยไว้ว่า จิตวิญญาณของมนุษย์จะเสื่อมถอยเนื่องจากไม่ดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งธรรมชาติ ไม่แยแสต่อผู้อื่น มุ่งร้าย จิตใจถูกรอบงำด้วยความโกรธ สยบต่อตัณหา สยบต่อความสุขและความทุกข์ หน้าไหว้หลังหลอก ทั้งกล่าวและกระทำการที่จอมปลอม (Marcus Aurelius, 1887, p.30) ซึ่งทั้งหมดนี้จัดอยู่ในสามข้อหลักคือ ไม่รู้จักควบคุมการรับรู้ ไม่กำกับการกระทำ และไม่ตั้งความปรารถนาให้สอดคล้องกับธรรมชาติ

ทฤษฎีสามชื่อของมาร์คัส ออเรลิอุส

ทฤษฎีสามชื่อของมาร์คัส ออเรลิอุส (Marcus Aurelius) ถือเป็นแนวคิดหลักที่ปรากฏแทบจะตลอดทั้งเล่มในบันทึก Meditations โดยมีโครงสร้างหรือทฤษฎีสามชื่อของชีวิตดังนี้คือ

1. การรับรู้	ความสามารถในการรับรู้	ตามความเป็นจริงและถูกต้อง
2. การกระทำ	ธรรมชาติของมนุษย์	ความยุติธรรมและเห็นแก่ผู้อื่น
3. ความปรารถนา	ธรรมชาติสากล	นิยมยอมต่อโชคชะตา

จากการวิเคราะห์พบรูปแบบไตรภาคนี้บ่อยครั้งตลอดบันทึกการใคร่ครวญของมาร์คัส ออเรลิอุส ดังจะได้จากอ้างอิงบางส่วนที่ปรากฏในบันทึกดังต่อไปนี้

ทุกที่และทุกขณะขึ้นอยู่กับเจ้า

- จงเลือกน้อมใจยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้น (3)
- จงปฏิบัติต่อผู้อื่นที่อยู่ตรงหน้าอย่างยุติธรรม (2)
- จงถนอมกล่อมเกลาคความนึกคิด อย่าให้สิ่งผิดแผกเล็ดลอดกล้ากราย (1) (VII, 54)¹
- ทักษะ ณ ปัจจุบันตั้งอยู่ด้วยความเข้าใจ (1)
- การกระทำ ณ ปัจจุบันมุ่งเพื่อรับใช้ส่วนรวม (2)
- นิสัยใจคอ ณ ปัจจุบันพึงใจกับชะตาที่มาสู่เจ้าแม้มีอาจกำหนดได้เอง (3) (IX, 6)
- สลายความคิดฟุ้ง (phantasia) (1)
- หยุดแรงกระตุ้นต่อการกระทำ (horme) (2)
- กำจัดความปรารถนา (orexis) (3) ตั้งจิตรู้ให้มั่นในกำกับมันเอง (IX, 7)

นอกจากนี้ บางครั้งมาร์คัสบันทึกไว้เพียงแค่สองข้อหรือแม้แต่ข้อเดียวก็มี ดังที่ปรากฏเช่นในบันทึกใน (IV, 22) กล่าวว่า “เลิกแคว้งคว้าง ดำเนินทุกอย่างตามคลองธรรม รับรู้ทุกอย่างตามที่มันเป็น” หรือในบันทึก (X, II, 3) กล่าวไว้ว่า “พึงพอใจกับสองสิ่ง: บรรลุผลการกระทำในปัจจุบันด้วยความยุติธรรม และรักชะตากรรมที่ได้รับจัดสรรให้เขาที่นั่นและเดี๋ยวนี้”

ทักษะทั้งสามนี้ถือเป็นกุญแจสำคัญในบันทึกการใคร่ครวญ (Meditations) ของมาร์คัส ออเรลิอุส เนื่องจากหลักการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมานั้น มีการตกผลึกอยู่ในบันทึกแทบจะตลอดเล่ม โดยจะได้อธิบายแยกในแต่ละข้อดังต่อไปนี้

¹ มาร์คัส ออเรลิอุส [เมื่อจักรพรรดิพิณิจชีวิต] (ปกรณ เลิศเสถียรชัย, ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์ไอมายกอด.

1. ด้านการรับรู้

นักปราชญ์จะไม่ตัดสินภาพที่ปรากฏขึ้นในทันที ซึ่งทำให้จิตวิญญาณของเขาเลวร้ายลง (Pierre Hadot, 1998, p.102) ข้อความนี้แสดงความแตกต่างที่ชัดเจนระหว่างภาพ (phantasia) หรือเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้น กับอีกอย่างหนึ่งคือการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านั้นว่า มันดีหรือไม่ดี เช่นคำว่า ‘สิ่งที่เกิดขึ้นมันแยء’ คำนี้มีผลสองครั้งคือ ‘สิ่งที่เกิดขึ้น’ กับคำว่า ‘มันแยء’ ถึงคนเราจะไม่สามารถทำอะไรกับสิ่งที่เกิดขึ้นได้ แต่สามารถรับรู้ได้ว่ามัน ‘แยءหรือไม่แยء’ และบ่อยครั้งคำว่าแยءไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ภายนอก แต่อยู่ในจิตใจที่เป็นอคติของคนเรา ดังนั้นการรับรู้ที่ถูกต้องคือการที่ไม่ไปมีอคติกับสิ่งที่เกิดขึ้นว่าแยءนั่นเอง

มาร์คัสกล่าวไว้ในบันทึก (VIII, 29) ว่า “กำจัดความฟุ้งเฟื่องออกไป” โดยย้ำกับตนเองว่า “ขึ้นกับตัวข้ามันแลที่จะปลดเปลื้องวิญญาณจากความเลว ความอยาก ความสับสน จงมองทุกสิ่งให้กระจ่าง รับมือมันอย่างเหมาะสม. .” หรืออย่างใน (VIII, 40) “ตัดอคติต่อสิ่งที่สร้างความเจ็บปวดต่อเจ้าออกไปเสีย” หรือใน (VIII, 48) “อย่าปรุงแต่งการรับรู้ในแวบแรก เช่นคนรายงานเรื่องมีพุดถึงตัวเจ้า เนื้อความเช่นไร หยุดไว้แค่นั้นไม่ต้องทุกร้อน ครึ่งเห็นข่าวบุตรข้าป่วย ก็เห็นเช่นนั้น ปรุงแต่งว่าเขาจะตายนั้นหาไม่ ให้อยู่กับการรับรู้ในแวบแรก อย่ากะเก้งเอาเอง ไม่มีสิ่งใดเกิดแก่เจ้า. . .”

นอกจากจะไม่ตัดสินแล้ว เราต้องมองให้เห็นอย่างชัดเจนถึงสภาพที่แท้จริงของสิ่งที่เกิดขึ้น มองให้ทะลุถึงแก่นแท้ของมัน ไม่ใช่เพียงเปลือกนอกที่ห่อหุ้มความเป็นจริงเอาไว้ ด้วยการแยกส่วนต่าง ๆ ออกจากสภาพที่ประกอบกันขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดการรับรู้ถูกบิดเบือน ดังที่มาร์คัสบันทึกไว้ว่า “พึงกำหนดรูปร่างหรือแบบแผนของสิ่งที่จิตใจสัมผัสให้แน่ชัด และเปลือกกอกและมองที่แก่นธรรมชาติ . . .” (III, 11)

มาร์คัสให้ตัวอย่างเกี่ยวกับความหมายของการจำกัดการรับรู้และพิจารณาให้เห็นถึงแก่นแท้ ดังที่ปรากฏในบันทึก (VI, 13) ว่า “เมื่ออยู่ต่อหน้าภัตตาคารเต็มสำหรับ เจ้าอาจตรองว่า นี่คือศพของปลา นี่คือศพของนก ศพของหมู เมรัยชั้นดีนี้คือน้ำคั้นจากพวงองุ่นเน่า อาการพิลาสม่วงนี้คือชนแกะโขกด้วยเลือดหอยทะเล การเสพสังวาสคือการเสียดสี บีบรัดและหลั่งออกมา จงพิจารณาเยี่ยงนี้เพื่อลงลึกไปถึงเบื้องลึกของสรรพสิ่ง ฝ่าให้เห็นถึงแก่นที่แท้จริง . . . ไม่ว่าสิ่งนั้นจะน่าเชื่อถือเพียงไร จงปกปิดเปลือกมันเสีย เพื่อที่จะสามารถเห็นถึงแก่นที่แท้จริงของมัน”

โดยทั่วไปแล้วคนเรามักจะมีอคติหรือใส่มายาภาพที่เป็นเปลือกนอกเข้าไปผสมผสานกับความเป็นจริงจนดูประหนึ่งเป็นอันเดียวกัน ไม่ว่าจะโดยความเคยชิน ภายใต้อิทธิพลของอคติทางสังคม หรือจากกิเลสตัณหา แต่มาร์คัสมองว่า นั่นเป็นการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องและบิดเบือน การที่จะรับรู้ถูกต้องได้นั้น คนเราจะต้องมองให้เห็นถึงความเป็นความจริงที่เป็นแก่นแท้ของสิ่งต่าง ๆ ด้วยการละเปลือกเพื่อเข้าถึงเนื้อแท้อย่างปรุโปร่ง

2. ด้านการกระทำ

เนื่องจากคนเราเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรรวม การกระทำที่ถูกต้องคือการรับใช้องค์กรรวม หรือมนุษยชาติ การเกลียดชังคนอื่นก็เหมือนกับการทำร้ายส่วนใดส่วนหนึ่งขององค์กรรวม ซึ่งนั่นจะมีผลกระทบกับเราในที่สุด ดังที่มาร์คัสกล่าวไว้ว่า “สิ่งใดที่ไม่ก่อผลดีต่อรังผึ้ง ก็ไม่เป็นผลดีต่อตัวผึ้งด้วยเช่นกัน” (VI, 54)

บรรทัดฐานของมนุษย์จะต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ ธรรมชาติของเผ่าพันธุ์มนุษย์คือเหตุผลซึ่งทุกคนมีเหมือนกัน นี่เป็นบรรทัดฐานเฉพาะ ซึ่งเป็นพื้นฐานข้อผูกมัดที่ชัดเจน トラบเท่าที่เราเป็นส่วนหนึ่งของเผ่าพันธุ์มนุษย์ เราจึงจะต้อง 1. ทำหน้าที่เพื่อรับใช้ส่วนรวม 2. รักมนุษย์ทุกคน เนื่องจากเราทุกคนเป็นส่วนหนึ่งในองค์กรรวม

มาร์คัสเน้นย้ำถึงประเด็นนี้ ดังปรากฏในบันทึก (VIII, 23) ว่า “ข้าทำอะไรหรือ เชื่อว่าทำประโยชน์แก่มนุษย์ . . .” ในบันทึก (IX, 31) กล่าวไว้ว่า “สงบต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่มาจากเหตุภายนอก ยุติธรรมในทุกการกระทำที่มาจากภายใน นั่นคือ ขับเคลื่อนและกระทำเพื่อส่วนรวม เพราะนั่นจะสอดคล้องกับธรรมชาติของเจ้า” มาร์คัสมองว่า เป้าหมายของการกระทำจะต้องเป็นประโยชน์ต่อองค์กรรวมคือสังคมและชุมชน และการกระทำนั้นจะต้องยุติธรรมด้วย นี่เป็นการกระทำที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และสิ่งที่สอดคล้องกับธรรมชาติถือว่าเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับธรรมชาติถือว่าไม่ดี

มาร์คัสเมตตาและเห็นใจในความเจ็บป่วยและความเสื่อมโทรมของจิตวิญญาณที่ขัดกับเจตจำนง (will) ของพวกเขา ดังปรากฏในบันทึก (VII, 63) ว่า “ไม่มีวิญญาณใด ที่ใฝ่การพรากไปจากความจริง ปราชญ์ท่านกล่าว นี้ก็ถูกแท้เพียง รวมไปถึงครรลองคลองธรรม การควบคุมตน ความเมตตากรุณา และคุณความดีอย่างอื่น จงระลึกให้ขึ้นใจอย่างที่สุด นี่จะช่วยให้เจ้าปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างอ่อนโยนยิ่งขึ้น”

หรือในบันทึกเล่มที่ 11 บทที่ 18 (XI, 18, 4-5) ที่ว่า “หากการกระทำของพวกเขาถูกต้อง เจ้าก็ไม่อาจไปถือโทษโกรธเขาได้ หากว่าเขากระทำผิดก็เป็นเพราะละเลยและพลังพลาด ไม่มีวิญญาณใดดอกที่ละทิ้งความจริง การจงใจปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไม่เหมาะสมก็อย่างหมายทำ . . .”

หากมีผู้กระทำผิดต่อเรา เราสามารถชี้แนะให้กับพวกเขาได้ โดยแจ้งข้อผิดพลาดของพวกเขาเสีย แต่ที่ไม่ควรทำอย่างยิ่ง คือการถือโทษหรือโกรธเคืองเขา ดังที่บันทึกใน (IX, 42) กล่าวไว้ว่า “ถอนพิษความเหี้ยมเกรียมด้วยความกรุณา . . .” หรือใน (VII, 22, 1-2) “คุณสมบัติเฉพาะของมนุษยชาติคือ การรักแม้กระทั่งผู้ที่ทำผิดพลาด ความรู้สึกเช่นนี้จะเกิดขึ้นหากเจ้าตระหนักว่า คนเราล้วนเป็นวงค์ความวุ่นวายเหมือนกัน และพวกเขากระทำความผิดพลาดไปด้วยความไม่รู้ และขัดต่อความตั้งใจของพวกเขา”

ดังนั้นการกระทำที่ถูกต้อง จะต้องมีความรักในเพื่อนร่วมโลก โดยที่ไม่มีข้อยกเว้น เหตุผลของการกระทำของมนุษย์จะเปิดเผยว่า แรงจูงใจในการกระทำของคนเราคือความรักต่อผู้อื่น เนื่องจากความรักดังกล่าวจะถูกหลอมรวมเข้ากับแรงกระตุ้นที่อยู่ลึกที่สุดในธรรมชาติของมนุษย์

3. ด้านความปรารถนา

เป้าหมายของการรักษาจิตวิญญาณไม่ให้เสื่อมถอยคือ ความปรารถนาที่มีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ 1. การปฏิเสธที่จะปรารถนาสิ่งใดก็ตามที่อยู่นอกเหนือจากสิ่งที่ธรรมชาติประสงค์ 2. ความปรารถนาจะทำในสิ่งที่เป็นธรรมชาติประสงค์ให้เราทำ ดังที่มาร์คัสกล่าวไว้ว่า “หนึ่ง ไม่มีสักสิ่งดอกที่บังเกิดขึ้นแก่เจ้า จะไม่สอดคล้องกับธรรมชาติแห่งองค์รวม สอง ความสามารถที่จะเว้นจากการละเมิดทวยเทพาและวิญญาณแห่งเจ้านั้นขึ้นกับเจ้าเอง ใครก็ไม่อาจบังคับเราให้ทำกรรมนี้ได้เลย” (V, 10)

คนเรามากปฏิเสธสิ่งที่เป็นพื้นฐานของธรรมชาติ หรืออีกทางหนึ่งคือปรารถนาในสิ่งที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ เช่นไม่ต้องการตาย มาร์คัสมองว่าความตายเป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของสสารเท่านั้นเอง “ตาย แต่ไม่สาบสูญ คงดำรง ผันแปร แดกเป็นอนุย่อย กล่าวคือเป็นธาตุที่ประกอบสร้างจักรภพและตัวเจ้า เปลี่ยนสภาพ โดยไม่รู้บ่นครวญ” (VIII, 18)

ความปรารถนาที่ถูกต้องอีกนัยหนึ่งคือ การอบกอดชะตากรรมของตนเอง ปรารถนาในสิ่งที่เกิดขึ้น โดยที่ไม่ต้องการให้เปลี่ยนเป็นอย่างอื่น ดังคำว่า ‘Amor fati’ ภาษากรีกที่แปลว่า ‘รักในโชคชะตา’ มาร์คัสบันทึกไว้ว่า “โอ้จักวาล อะไรก็ตามที่ท่านเห็นด้วย ข้าน้อยเองก็เห็นด้วยกับมันเช่นกัน” หรือในฉบับบันทึก (VII, 57) กล่าวว่า “รักทุกสิ่งที่เกิดขึ้นและชะตาอันปั่นหมุนเพื่อถักทอเจ้า ไม่มีอะไรเหมาะสมกว่านี้อีกแล้ว”

แม้ว่าสิ่งที่คนเราประสบจะดูเลวร้าย ตามทัศนะของมาร์คัส เขาผู้นั้นพึงยอมรับมันประหนึ่งว่าไม่มีอะไรดีกว่านี้อีกแล้ว หรือยอมรับมันประหนึ่งที่แพทย์มอบยาขมให้กินหรือสั่งให้ทำในสิ่งที่ไม่ชอบใจ แต่เราก็ต้องทำ เพราะเป็นหนทางสู่สุขภาพที่ดีขึ้น มาร์คัสเรียกสิ่งนี้ว่า การนำความตั้งให้เข้ากับความเป็นจริง โดยใช้การเปรียบเทียบทุกสิ่งที่เกิดขึ้นกับเราเหมือนแพทย์ที่สั่งอะไรมาให้เรา “แพทย์สั่งนั่นสั่งนี้ ไม่ว่าจะอาบน้ำเย็นหรือเดินเท้าเปล่า เช่นเดียวกับธรรมชาติ ที่สั่งให้เราป่วย เสียแขนขา หรือทุกข์ระทม คำสั่งของแพทย์คือการกำหนดให้เหมาะสมกับสุขภาพของเรา ส่วนคำสั่งของธรรมชาติ เหมือนกับนักก่อสร้างที่วางก้อนหินลงบนพิระมิดอย่างเหมาะสมและถูกที่ถูกทางเป็นหนึ่งเดียว ฉะนั้นแล้ว จงพอใจยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเหมือนเป็นคำสั่งของแพทย์เถิด แม้จะดูสาหัสก็ตามที แต่ก็ต้องยอมรับมันด้วยความหวังว่าเป็นหนทางแห่งการรักษา ธรรมชาติไม่มีทางประทานสิ่งที่ไร้ประโยชน์มาสู่บรรดาผู้ที่อยู่ใต้บังการหрок” (VIII, 18)

ลักษณะความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณที่ปรากฏในวรรณกรรมของออการ์ ไวลด์

ความเสื่อมถอยด้านการรับรู้

การรับรู้ที่ถูกต้องนั้นคือการเห็นความจริงของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่รับรู้เพียงสภาวะภายนอกที่เป็นเสมือนกับเปลือกของความจริงหรือเป็นมายาภาพที่ห่อหุ้มสัจธรรมไว้ ปอกเปลือกสภาวะภายนอกออกเสียหรือไม่ก็มองให้ทะลุถึงแก่นแท้ของมัน เพื่อไม่ให้สิ่งภายนอกนอกหลอกลวง และทำให้ยึดติดกับมัน อย่างที่มาร์คัสพยายามมองอาหารเต็มสำหรับว่า เป็นศพของสัตว์ เหล้าองุ่นชั้นดีคือผลไม้เน่า เสื้อผ้าสวยหรูคือขนแกะโขกด้วยเลือด (VI, 13) เราจะต้องพิจารณาถึงเนื้อแท้ของสรรพสิ่งเช่นนี้ โดยเอาอารมณ์ความรู้สึก ความกลัว การปรุงแต่ง และอคติออกไปจนหมด กระทั่งเหลือเพียงความจริงให้รับรู้

ความความเสื่อมถอยด้านการรับรู้จะเกิดขึ้นทันที เมื่อคนเราเอาความรู้สึกและอคติไปปนกับสิ่งที่ปรากฏเกิดขึ้น ดังใน The Importance of Being Earnest เลดี้แบร์กเนลล์ตัดสินใจทุกอย่างด้วยความรู้สึกและอคติส่วนตัว มั่นใจว่ามุมมองของตัวเองต่อสังคม การแต่งงาน ศาสนา ความตาย ถูกต้องไปเสียทั้งหมด ทั้งที่ความจริงแล้วสิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงอคติของหล่อน และการที่หล่อนตัดสินใจทุกอย่างด้วยอคติ ทำให้เหตุผลของหล่อนถูกบิดเบือน และทำให้หล่อนรับรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างไม่ถูกต้อง และการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องนี้เองทำให้หล่อนกลายเป็นคนยึดติดกับสถานการณ์ภายนอก หยิ่งโศ ไร้ความปราณี และนำไปสู่ความทุกข์

การรับรู้ที่ไม่ถูกต้องนี้ยังปรากฏในบทละครเรื่อง A Woman of No Importance โดยอิลลิงเวิร์ธมีมุมมองชีวิตที่ว่า ความพอประมาณเป็นสิ่งเลวร้าย คนเราต้องมีให้มากที่สุด (Oscar Wilde, 2000, p.259) ซึ่งการรับรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกส่วนตัวว่าถูกหรือไม่ถูก โดยที่ไม่มองสิ่งต่าง ๆ ให้ชัดเจน นำเขาไปสู่วิถีชีวิตแบบสุขนิยม บริโภคนิยม และสุดท้ายการที่เขาถือคติต่อความพอประมาณ เขาจึงไม่รู้จักยับยั้งตัวเองและลงเอยด้วยการเป็นคนที่ไม่มีความต้องการ (Oscar Wilde, 2000, p.278)

การรับรู้ที่ไม่ถูกต้องปรากฏในเรื่อง The Picture of Dorian Gray เช่นกัน โดยตัวละครหลักในเรื่องมองว่า มารยาทมีความสำคัญมากกว่าศีลธรรม กล่าวคือ คนเราจะต้องมีภาพลักษณ์ที่ดีไว้ก่อน เช่นโตเรียนที่แม้จะไร้ศีลธรรมแต่ก็เป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะเขามีภาพลักษณ์ที่ดีนั่นเอง แต่สุดท้ายด้วยการที่โตเรียนหลงเชื่อคำพูดของคนอื่น โดยที่ไม่รับรู้ความเป็นจริง จึงทำให้เขาลงมือกระทำการโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม ทำให้จิตวิญญาณของเขาเสื่อมถอยลงเรื่อย ๆ กระทั่งในท้ายที่สุดก็ทำลายชีวิตตัวเอง

เพื่อป้องกันไม่ให้จิตวิญญาณเสื่อมถอย คนเราจึงต้องควบคุมการรับรู้ให้ถูกต้อง ไม่รับรู้เฉพาะสภาพภายนอกที่เกิดขึ้น เอาอคติหรือความรู้สึกปนกับสิ่งที่เกิดขึ้นประหนึ่งเป็นสิ่งเดียวกัน จากนั้นก็ตัดสินใจว่าดีหรือไม่ดี ซึ่งการตัดสินใจต่าง ๆ จากจากความรู้สึกและอคตินี้ มีเพียงแค่สองทางคือ เขาชอบหรือไม่ชอบมัน หากชอบก็มองว่าดี หากไม่ชอบก็มองว่าเลว โดยที่ดีและเลวนั้นไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง แต่ขึ้นอยู่กับแต่ละคน ผลสุดท้ายก็จะนำไปสู่สภาวะโกลาหล (chaos) การรับรู้ที่ถูกต้องจึงไม่ใช่การตัดสินใจเหตุการณ์ด้วยอารมณ์หรืออคติ แต่ด้วยเหตุผลและความเข้าใจ และความเข้าใจนี้เกิดจากการมองเห็นเหตุการณ์อย่างทะลุปรุโปร่ง เช่น สังคมบริโภคนิยมในปัจจุบันที่โฆษณาสินค้ามากมาย ทำนองว่าจะสนองความสุขและชีวิตที่ดีให้ซื้อเสื้อผ้าแบรนด์เนมใส่แล้วจะมีคุณค่า การรับรู้ที่ถูกต้องนั้นจะเข้าใจได้ว่า เสื้อผ้าราคาแพงที่ประดับตัวตัวเองนั้นไม่ได้ทำให้คนเรามีคุณค่าขึ้นมาเลย แต่คุณค่าของคนอยู่ที่การกระทำหรือความยุติธรรมของเขาต่างหาก ดังนั้นการคิดว่าตัวเองจะดูดีขึ้นมาได้เพราะมีสิ่งของหรูหราใช้นั้น เป็นะการรับรู้ที่ไม่ถูกต้อง เพราะสิ่งของภายนอกเป็นคุณสมบัติของสิ่งของ ไม่ใช่ของคนที่มีสวมใส่หรือใช้งานมัน และสิ่งของภายนอกเหล่านั้นก็ไม่อาจประดับตัวตนหรือจิตวิญญาณของเราได้

ความเสื่อมถอยด้านการกระทำ

การกระทำที่ถูกต้องนั้น คนเราจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก และต้องมีความยุติธรรม เพราะผู้ที่ไม่ยุติธรรม สิ่งที่เขากระทำไปย่อมไม่เป็นผลดีต่อส่วนรวม ผลที่สุดย่อมทำให้เขา

ประสบสิ่งเลวร้ายจากการกระทำนั้น ในเมื่อธรรมชาติสากลประกอบคนเราขึ้นมาให้เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล และเหตุผลนี้จะบอกเราให้ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และไม่ทำร้ายกันและกัน ดังนั้นผู้ที่กระทำการละเมิดต่อเจตจำนงธรรมชาติ กล่าวคือไม่เกื้อกูลต่อผู้อื่น ไม่ซื่อสัตย์ และคิดแต่จะทำร้ายผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ถือเป็นการต่อต้านธรรมชาติสากล ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิตที่ไม่ดีและจิตวิญญาณที่เสื่อมถอย

ดังที่ปรากฏใน *The Picture of Dorian Gray* โดยโตเรียในตอนที่แรกนั้น เป็นเพียงเด็กหนุ่มคนหนึ่งที่มีความดีงาม มีความรับผิดชอบทางศีลธรรม บาบครั้งแรกที่เขากระทำ คือการเป็นต้นเหตุให้ซิบิล ซ่าตัวตาย จิตวิญญาณของเขาจึงเริ่มเสื่อมถอยลง ที่เห็นได้จากภาพเหมือนของเขาที่เริ่มบิดเบี้ยว ต่อมาโตเรียก็เริ่มกระทำการทุกอย่างเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตนเอง โดยที่ไม่สนใจส่วนรวมและผู้อื่น ไม่ยุติธรรม เสแสร้งหลอกลวง หน้าซื่อใจคด เห็นแก่ตัว โตเรียหมกมุ่นกับสุขนิยม กลายเป็นคนที่ทำได้ทุกวิถีเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ โดยที่ไม่คำนึงว่าสิ่งนั้นดีหรือเลว การค้นหาสิ่งสวยงามและความรื่นรมย์โดยที่ไม่สนใจศีลธรรมได้กัดกร่อนจิตวิญญาณของเขาที่ปรากฏชัดจากภาพที่หน้าเกลียดน่ากลัวและเสื่อมถอยลงไปเรื่อย ๆ (Oscar Wilde, 2552, p.163)

การกระทำที่เสื่อมถอยยังปรากฏในบทละครเรื่อง *A Woman of No Importance* โดยลอร์ดอิลลิงเวิร์ธเป็นคนที่ภูมิใจในตัวเองสูง เชื่อว่าอะไรก็ตามที่เขาทำถูกต้องเสมอ เขาไม่ซื่อสัตย์และมักไม่รักษาคำพูดของตนเอง นึกถึงตัวเองมากกว่าสิ่งอื่นใดทั้งหมด ไม่เคยคิดถึงผู้อื่นเลย โดยเฉพาะกับคุณนายอาร์บัทนอทที่เขาทอดทิ้งไปอย่างไร้เยื่อใยตอนที่หล่อนตั้งครรภลูกชายของเขา แม้ว่าลอร์ดอิลลิงเวิร์ธจะมีฐานะดี แต่การเป็นคนโกหกและทำตัวเลียดเย็น ใช้ชีวิตอย่างไม่ยุติธรรมนั่นเอง ในตอนท้ายของบทละครเรื่องนี้ เขาจึงกลายเป็น "คนที่ไม่สำคัญ" (Oscar Wilde, 2000 p.278) และไม่มีใครสนใจเขาอีกต่อไป

ในบทละครเรื่อง *The Importance of Being Earnest* การหลอกลวงคือสิ่งที่ปรากฏแทบจะตลอดเรื่อง โดยตัวละครหลักสองคนคืออัลเจอร์นอน และจอห์น เวอร์ทิง พวกเขาต่างสร้างตัวตนปลอมขึ้นมาเพื่อปกปิดการกระทำของตนเอง หลีกหนีจากหน้าที่ แม้กระทั่งหลอกลวงคนที่ตัวเองรัก โดยอัลเจอร์นอนสร้างเพื่อนปลอมที่ไม่มีตัวตนอยู่จริงชื่อบาบูรี เพื่อเป็นข้ออ้างหลบหนีจากสังคม และใช้ชีวิตอย่างคนเจ้าสำราญ แต่ครั้งถูกจับได้ ทำให้พวกเขาสองคนตกอยู่ในความลำบาก ความลำบากนี้เป็นผลจากความเสื่อมถอยด้านการกระทำ เนื่องจากเขามีพฤติกรรมที่ไม่ยุติธรรม คือเสแสร้งหลอกลวงนั่นเอง

ในบทละครเรื่อง *An Ideal Husband* เซอร์โรเบิร์ต ซิลเทิร์น เป็นข้าราชการที่ประสบความสำเร็จ จนถูกมองว่า เป็นสามีในอุดมคติและนักการเมืองแบบอย่าง แม้ว่าเขาจะประสบความสำเร็จในอาชีพและในชีวิตแต่งงานจนดูเหมือนไม่มีข้อบกพร่อง แต่เซอร์โรเบิร์ตกลับปกปิดอดีตอันดำพร้อยไม่ให้คนอื่นรู้ โดยในวัยเยาว์นั้น เขามีความทะเยอทะยาน ไม่สนใจความยุติธรรม และส่วนรวม เขาขายความลับของรัฐบาล ซึ่งการคดโกงทุกจริตเพื่อความร่ำรวยของเซอร์โรเบิร์ตนี้ นำเขาไปสู่เรื่องอื้อฉาวและความทุกข์ทรมานของเขาเองในเวลาต่อมา

ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณจะเกิดขึ้นทันที เมื่อการกระทำของคนเรานั้นไม่ยุติธรรม และไม่ติดต่อส่วนรวม ซึ่งจะนำไปสู่ชีวิตที่เสื่อมทรามและทุกข์ ในทางกลับกันเมื่อการกระทำของเราเป็นผลดีต่อองค์กรรวม สิ่งที่เราทำไปก็จะกลับมาดีต่อเราเองด้วยเช่นกัน เปรียบเหมือนกับต้นไม้ คนเราเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของต้นไม้ และเราก็ต้องทำงานร่วมกันเพื่อองค์กรคือต้นไม้ ทุกส่วนของต้นไม้ล้วนมีความเชื่อมโยงและมีความสำคัญ หากส่วนใดของต้นไม้เสียหายก็จะส่งผลกระทบต่อทั้งต้นไม้ ในทางกลับกัน หากสิ่งใดดีต่อส่วนใดส่วนหนึ่งของต้นไม้ก็จะดีต่อทุกส่วนของต้นไม้ ดังนั้น หากสิ่งใดดีต่อสังคมหรือคนในสังคม สิ่งนั้นก็จะดีต่อตัวเราด้วย ส่วนสิ่งใดที่ไม่ดีต่อสังคมเช่น การเห็นแก่ผลประโยชน์ตัวเองเป็นที่ตั้ง หรือไม่ดีต่อคนในสังคมเช่น ไม่ยุติธรรม ชิงชัง หรือทำร้ายผู้อื่น พฤติกรรมเช่นนี้มีแต่จะเป็นผลเสียกับตัวเองไปด้วย

ความเสื่อมถอยด้านความปรารถนา

ความเสื่อมถอยด้านความปรารถนาคือ จะเกิดขึ้นเมื่อคนเราปรารถนาในสิ่งที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง หรือไม่ปรารถนาในโชคชะตาของตนเอง แต่กลับต้องการให้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น หากสิ่งใดอยู่ในอำนาจของเรา กล่าวคือเป็นสิ่งที่เราทำอะไรกับมันได้ เช่นนั้นเราก็ควรทำให้ดีที่สุด แต่เมื่อเราต้องตกอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้ายและไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือทำอะไรกับมันได้แล้ว เช่นนี้เราควรควบคุมตนเอง เพื่อเตรียมพร้อมที่จะยอมรับความทุกข์ยากเหล่านั้น เรียนรู้ที่จะยอมรับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ไม่ต่อต้านหรือเรียกร้องให้มันเป็นอย่างอื่น

จิตวิญญาณของคนเราจะเสื่อมถอยในทันที เมื่อปรารถนาในสิ่งที่อยู่นอกเหนือจากความเป็นจริงของธรรมชาติ ดังที่ปรากฏในเรื่อง The Picture of Dorian Grey โดยความปรารถนาของโดเรียนนั้น ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงที่สอดคล้องกับธรรมชาติ อีกทั้งโดเรียนยังกลัวธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงเช่น ความชราและความตายด้วย นอกจากนี้ไม่ยอมรับธรรมชาติ เขากลับต้องการให้เป็นอย่างอื่น กล่าวคือเขาปรารถนาที่จะคงความเยาว์วัยตลอดไป (Oscar Wilde, 2552, p.57) อีกทั้งโดเรียนยังปรารถนาให้ทุกอย่าง เป็นไปอย่างที่ตัวเองต้องการด้วย ซึ่งความปรารถนาที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงนี้ ทำให้จิตวิญญาณของเขาขัดแย้งกับธรรมชาติ ผลที่สุดจึงทำให้จิตวิญญาณของเขาเสื่อมถอยนั่นเอง

ความเสื่อมถอยด้านความปรารถนาก็ยังปรากฏในบทละครเรื่อง An Ideal Husband โดยเซอร์โรเบิร์ต ไม่ยอมรับอดีตอันต่างปร้อยของตนเอง และปรารถนาให้อดีตของตัวเองหายไป แม้ว่าเขาจะพยายามปกปิดและหลีกเลี่ยงจากอดีต แต่อดีตก็เหมือนกับเงาที่ไม่อาจหนีจากเจ้าของ และไม่ว่าเขาจะร่ำรวยเพียงใด เขาก็อาจซื้ออดีตกลับคืน (Oscar Wilde, 2000, p.297) นอกเสียจากว่าเขาจะต้องยอมรับมัน และไม่ต้องการให้มันเป็นอย่างอื่น แต่การที่เซอร์โรเบิร์ตต้องการให้อดีตอันต่างปร้อยของตนเองเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นนั่นเอง ผลจึงทำให้เขาเป็นทุกข์ และความทุกข์นี้ของเขาก็เกิดจากความเสื่อมถอยด้านความปรารถนา โดยปรารถนาให้ธรรมชาติเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ซึ่งทำให้จิตวิญญาณของตัวเองเกิดความขัดแย้งและไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ

ทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หากเป็นสิ่งที่คนเราไม่สามารถทำอะไรกับมันได้แล้ว การน้อมรับมันด้วยความยินดี ถือเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด การต่อต้านมัน และต้องการให้มันเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น มีแต่จะทำให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านั้นเลวร้ายลงกว่าเดิมเท่านั้นเอง คนที่ทุกข์ทรมานมากกว่าคนอื่น ไม่ใช่เพราะเขาประสบกับเหตุการณ์ที่เลวร้ายกว่าคนอื่นแต่อย่างใดเลย หากเป็นเพราะว่าทุกครั้งที่เขาประสบกับเหตุการณ์ใดแล้ว เขากลับไม่ยอมรับมัน ต้องการให้มันเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น มีคำอุปมาไว้ ดุจสุนัขที่ถูกลากด้วยเกวียน คนฉลาดเหมือนกับสุนัขที่เมื่อรู้ตัวว่าถูกลากด้วยเกวียน ก็ยอมรับสภาพความเป็นจริงของตัวเอง พร้อมกับวิ่งต้นไปมาอย่างสนุกสนาน ทำให้การเดินทางเป็นไปอย่างราบรื่น แต่ในทางกลับกัน คนเขลาาก็เหมือนสุนัขที่เมื่อรู้ตัวว่าถูกเกวียนลาก ก็ไม่ยอมรับมัน ต่อด้านเกวียนจนทุกข์ทรมาน แต่สุดท้ายพบว่าตัวเองยังต้องถูกลากด้วยเกวียนอยู่ดี สุนัขที่ต่อต้านเกวียนนี้เอง ที่เขาเรียกว่าคนที่ต่อต้านโชคชะตา ไม่ยอมรับความเป็นจริงของธรรมชาติ

อิสรภาพของจิตวิญญาณจะเริ่มต้นขึ้นเมื่อคนเรารู้ว่า มีสองสิ่งในโลกนี้ คือสิ่งที่อยู่ในการควบคุมและไม่อยู่ในการควบคุม สนใจแต่สิ่งที่อยู่ในการควบคุมและวางเฉยต่อทุกสิ่งที่ไม่ได้อยู่ในการควบคุม สิ่งที่ไม่ได้อยู่ในการควบคุม เช่น ร่างกาย ทรัพย์สิน พฤติกรรมของผู้อื่น และเหตุการณ์ภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการกระทำของเรา ส่วนสิ่งที่อยู่ในการควบคุมของเรานั้น มีเพียงการรับรู้ การกระทำ และความปรารถนา ดังนั้นเราพึงสนใจแต่สิ่งที่อยู่ในการควบคุมเหล่านี้

ทุกวันนี้สิ่งที่ทำให้จิตวิญญาณเสื่อมถอยและเป็นทุกข์กันนั้น เพราะสนใจแต่สิ่งที่ยอยู่นอกเหนือการควบคุม และละเลยต่อสิ่งที่อยู่ในการควบคุมไป เช่นคนที่ไม่สนใจการรับรู้ มองสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยอารมณ์และอคติของตนเอง เหมือนนางเซพลีย์ที่มองทุกอย่างด้วยอคติของตัวเอง เห็นว่าศีลธรรมไม่มีอยู่จริง ด้วยการรับรู้ที่ไม่ถูกต้องนี้นำหลอนไปสู่วิถีชีวิตแบบบริโภคนิยม มีอคติต่อความพอประมาณ ไม่รู้จักควบคุมตัวเองและลงเอยด้วยชีวิตที่เสื่อมทรามและถูกทุกคนรังเกียจ หรือผู้ที่ไม่สนใจการกระทำของตนเอง จึงทำทุกอย่างเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ไม่สนใจความยุติธรรม เอาเปรียบและทำร้ายผู้อื่น อย่างลอร์ดอิลลิงเวิร์ธ ใช้วิถีแบบยุติธรรม เห็นแก่ตัว สุดท้ายจึงกลายเป็นคนที่ไม่มีความต้องการ หรือผู้ที่ไม่สนใจความปรารถนา ต้องการให้ทุกอย่างเป็นไปตามใจตัวเอง แทนที่จะปรารถนาให้ทุกอย่างเกิดขึ้นตามที่มันควรจะเป็น เหมือนกับโตรีเยน เกรย์ หลังจากเหตุการณ์ไม่เป็นไปอย่างที่ต้องการแล้ว จึงรู้สึกผิดหวังและไม่พอใจกับมัน หรืออีกทางหนึ่งคือไม่ยอมรับเหตุการณ์ด้านลบในชีวิต เหมือนเซอร์โรเบิร์ต จึงหาทางลบล้างข้อผิดพลาดของตัวเอง เสียใจและคร่ำครวญถึงชะตากรรมอันเลวร้ายที่เกิดขึ้น คอยแต่คาดหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะเปลี่ยน ซึ่งเป็นความปรารถนาที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ผลจึงทำให้เขาเป็นทุกข์

สรุป

ความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณคือการการใช้ชีวิตอย่างไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งก็คือไม่อยู่บนพื้นฐานของหลักเหตุผลที่ถูกต้อง ผลที่สุดจึงไม่ปฏิบัติตามคุณธรรม ตามทัศนะของมาร์คัสความเสื่อมถอยเกิดขึ้นโดย ไม่ควบคุมการรับรู้ให้ถูกต้อง ไม่กำกับกรกระทำอย่างยุติธรรม และไม่ตั้งความปรารถนาที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ

การรับรู้ที่ไม่ถูกต้องนั้น คือรับรู้ทุกสิ่งตามอคติของตนเอง ผ่านกรอบที่ถูกคิดเป็นไป ไม่รับรู้ตามสภาวะอย่างที่มีมันเป็น เอาการรับรู้ไปยึดอยู่กับวัตถุภายนอกที่ประหนึ่งเป็นภาพลวงตาที่สวยงาม เหตุผลจึงถูกคิดเบือนด้วยตัณหา คิดแต่เรื่องที่ไม่ยุติธรรมที่เป็นการทำลายล้างผู้อื่น

กระทำสิ่งที่ไม่ถูกต้อง คือการกระทำที่มุ่งไปยังผลประโยชน์ของตนเองโดยที่ไม่สนใจความเป็นไปของส่วนรวมหรือสังคมว่าจะเป็นอย่างไร ไม่สนใจผู้อื่นที่เป็นเหมือนกับส่วนหนึ่งของส่วนรวม กระทำการที่ไม่ยุติธรรม จอมปลอม และไม่เป็นผลดีต่อคนอื่นและต่อสังคมเหล่านี้ ล้วนเป็นไปในทางของความเสื่อมถอยของจิตวิญญาณ

การปรารถนาในสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ คือปรารถนาให้ตัวเองไม่แก่ชรา ให้ทุกอย่างเป็นอย่างที่ใจต้องการ แทนที่จะตั้งความปรารถนาให้คล้องกับธรรมชาติ โดยปรารถนาให้ทุกอย่างเกิดขึ้นตามที่มันควรจะเป็น ซึ่งความปรารถนาที่ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ทำยที่สุดแล้วจะนำคนเราไปความสู่ความไม่พึงพอใจกับตัวเอง รู้สึกชิงชังและเป็นทุกข์

เอกสารอ้างอิง

- ออเรลิอุส มาร์คุส. (2558). *Meditations [เมื่อจักรพรรดิพินิจชีวิต]* (ปกรณ์ เลิศเสถียรชัย, ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์ไอ้มายก๊อด.
- ไวลด์ ออสการ์. (2009). *The Picture of Dorian Gray [ภาพวาดโดเรียน เกรย์]* (กิตติวรรณ ชิมตระการ ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 3). พรีเมียมสำนักพิมพ์.
- แฮร์ริส ยูวัล โนอาห์. (2561). *Sapiens [เซเปียนส์ ประวัติย่อมนุษยชาติ]* (นำชัย ชีววิวรรธน์ ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์อียิปต์.
- เลียวนาร์ด แอนนี. (2555). *The Story of Stuff [เรื่องเล่าของข้าวของ]* (พลอยแสง เอกญาติ ผู้แปล; พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์มติชน.
- Aurelius, M. (2002). *Meditations* (1st ed.). Modern library.
- Aurelius, M. (2020). *Meditations* (1st ed.). Harper Collins Publishers.
- Epictetus. (2008). *Discourses and Selected Writings* (2nd ed.). Penguin Classics.
- Hadot, P. (2001). *The Inner Citadel: The Meditations of Marcus Aurelius* (1st ed.). Harvard University Press.
- Hartpole, Edward William Lecky. (1955). *History of European Morals: From Augustus to Charlemagne* (1st ed.). George Braziller.
- Irvine, William B. (2009). *A Guide to the Good Life: The Ancient Art of Stoic Joy* (1st ed.). Oxford University Press.
- Oates, Whitney J. (1940). *The Stoic and Epicurean Philosophy: The Complete Extant Writing of Epicurus, Epictetus, Lucretius, Marcus Aurelius* (1st ed.). Random House.
- Reeve, C. D. C., & Patrick L. M. (2006). *Introductory Reading in Ancient Greek and Roman Philosophy* (1st ed.). Hackett Print.
- Wilde, O. (2000). *The Picture of Dorian Gray* (Limited ed.). Wordsworth.
- Wilde, O. (2000). *The Plays of Oscar Wilde* (Limited ed.). Wordsworth.

แนวคิดเรื่องออร่าในทัศนะ วอลเตอร์ เบนยามิน ที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชัน ของ ฮายาโอะ มียาซากิ

โชติกา ดวงทิพย์¹

(วันที่รับ: 4 ธ.ค. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 22 ก.พ. 2567; วันที่ตอบรับ: 28 ก.พ. 2567)

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องแนวคิดเรื่องออร่าในทัศนะ วอลเตอร์ เบนยามิน ที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิมุ่งวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาแนวคิดเรื่องออร่าของวอลเตอร์ เบนยามิน 2. วิเคราะห์แนวคิดเรื่องออร่าในทัศนะของ วอลเตอร์ เบนยามิน ที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิ งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวคิดเรื่องออร่าของวอลเตอร์ เบนยามิน หมายถึง คุณค่าอันเป็นเอกลักษณ์ของชิ้นงานศิลปะ โดยมีองค์ประกอบ คือ คุณค่าพิธีกรรมซึ่งเป็นคุณค่ารากฐานของการสร้างผลงานศิลปะ และคุณค่าจัดแสดงอันเป็นภาคปรากฏของชิ้นงานศิลปะ 2. แนวคิดเรื่องออร่าที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มียาซากิ จากการวิเคราะห์ผลงานทั้ง 12 เรื่อง พบว่าปรากฏแนวคิดเรื่องออร่า 6 ประเด็น ได้แก่ ออร่าการให้ความสำคัญกับโลกในจินตนาการ ออร่าการให้ความสำคัญกับผู้หญิง ออร่าการให้ความสำคัญกับท้องฟ้า ออร่าการให้ความสำคัญกับเป้าหมายของตัวละครหลัก ออร่าการให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และออร่าการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

คำสำคัญ : ออร่า คุณค่าจัดแสดง คุณค่าพิธีกรรม ฮายาโอะ มียาซากิ

---

¹ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Concept of Walter Benjamin's Aura in Hayao Miyazaki's Animations

Chotika Duangthip²

(Received: December 4, 2023; Revised: February 22, 2024; Accepted: February 28, 2024)

Abstract

The research article of the Concept of Walter Benjamin's Aura in Hayao Miyazaki's Animations has two purposes: (1) to study Walter Benjamin's conception of aura, and (2) to analyze the Walter Benjamin's concept of aura, which appears in animation movies directed by Hayao Miyazaki. This research article is documentary research. The results show that (1) Walter Benjamin's concept of aura means the value which is the unique of a piece of art. Of which constitutes of the "Cult Value" which pertains to the ground value for the creation of art, and "Exhibition Value" as the empirical representation of an art. And (2) To analyze the aura which appeared in the animations which is directed by Miyazaki Hayao, which in total is 12. As the results of my analyzation found that there are 6 conceptions of aura therein those animations, there are, aura of imagination world, aura of the important of women, aura of the sky, aura of the purpose of main characters, aura of the believe in spiritual, aura of the important relation between human and nature.

Keywords: Aura, Exhibition value, Cult value, Hayao Miyazaki

---

² Department of Philosophy and Religion, Faculties of Humanities, Chiang Mai University

Corresponding Author's e-mail: chottawng@gmail.com

1. บทนำ

วอลเตอร์ เบนยามินเป็นนักคิดสายมาร์กซ์ที่มีแนวคิดด้านสุนทรียศาสตร์ที่โดดเด่น คือ แนวคิดออร่าของผลงานศิลปะ จากการศึกษาความเรียง *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction* (1935) และ *Little History of Photography* (1931) มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเข้ามาของเทคโนโลยีการผลิตซ้ำแบบจักรกลที่ได้วิพากษ์แนวคิดศิลปะแบบดั้งเดิม โดยศิลปะแบบดั้งเดิมมีลักษณะเด่น คือ การปรากฏตัวขึ้นของชิ้นงานมีได้เพียงชิ้นเดียว เนื่องจากเป็นงานที่ต้องสร้างด้วยมือ ซึ่งจะสามารถสร้างได้ที่ละชิ้น ทำให้มีการปรากฏในเวลาและสถานที่เฉพาะ ส่วนภาพถ่ายและภาพยนตร์ซึ่งเป็นศิลปะที่สร้างจากจักรกลผลิตซ้ำสามารถเข้าถึงผู้ชมจำนวนมากในเวลาพร้อม ๆ กันได้ ทำให้งานศิลปะหลุดออกจากกรอบแนวคิดเดิมซึ่งปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกแห่งวัตถุ และปรับเปลี่ยนรูปแบบหน้าที่ของศิลปะ (Ferris, 2008, pp. 104-110) แนวคิดออร่านั้นสัมพันธ์กับคุณค่าพิธีกรรมและคุณค่าจัดแสดง โดยคุณค่าพิธีกรรมหมายถึงคุณค่ารากฐานที่รองรับการสร้างชิ้นงานศิลปะ ส่วนคุณค่าจัดแสดงคือคุณค่าของการปรากฏของชิ้นงานศิลปะ และเอกลักษณ์เฉพาะของชิ้นงานศิลปะคือออร่าซึ่งสัมพันธ์กับคุณค่าพิธีกรรมพื้นฐาน ตามทัศนะของเบนยามิน คุณค่าพิธีกรรมสะท้อนถึงหน้าที่ของศิลปะที่ในยุคแรกเริ่มที่ถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อเป็นวัตถุพยานรับใช้ความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งคุณค่าจัดแสดงไม่ได้มีความสำคัญเทียบเท่า ต่อมาเมื่อมีการวิพากษ์ด้วยเทคโนโลยีจักรกลผลิตซ้ำ ทำให้เกิดการผกผันของคุณค่าพิธีกรรมและคุณค่าจัดแสดง โดยลดทอนบทบาทของคุณค่าพิธีกรรม และทำให้คุณค่าจัดแสดงได้เผยตัวในปริมาณที่มากขึ้น ซึ่งนำศิลปะสู่บทบาทใหม่ในสังคมคือการเมือง

คุณค่าทั้งสองในผลงานศิลปะเริ่มมีการผกผันเมื่อเกิดงานศิลปะจากเทคโนโลยีจักรกลผลิตซ้ำ สำหรับภาพถ่าย เบนยามินอธิบายว่าคุณค่าพิธีกรรมที่ถูกลดบทบาทลง ซึ่งคุณค่าพิธีกรรมสุดท้ายในภาพถ่ายคือ ภาพถ่ายบุคคลเพื่อการระลึก แต่เมื่อมนุษย์ถอนตัวจากภาพถ่ายเป็นครั้งแรกที่คุณค่าจัดแสดงเผยตัวเหนือกว่าคุณค่าพิธีกรรม กล่าวคือชิ้นงานศิลปะถูกสร้างโดยเน้นที่ปริมาณการผลิต จึงถูกใช้ประกอบสร้างนัยยะแฝงสำคัญทางการเมือง ภาพพวกนั้นเรียกร่องการรูปแบบการรับรู้เฉพาะและเป็นอิสระจากการครุ่นคิด (Benjamin, 2006, p. 257-258) ภาพถ่ายที่ถูกสร้างโดยเน้นปริมาณเพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองและไม่ได้มีเป้าหมายในการรองรับคุณค่าพิธีกรรมจึงไม่มีออร่า สำหรับภาพยนตร์เบนยามินได้เปรียบเทียบระหว่างนักแสดงละครเวทีกับนักแสดงภาพยนตร์ว่า นักแสดงละครเวทีสามารถตีความบทบาทของตัวเองได้ และมีการแสดงที่ร้อยเรียงเป็นเรื่องราวอย่างต่อเนื่อง ต่างจากนักแสดงภาพยนตร์ที่มีหน้าที่ทำตามความต้องการของผู้กำกับเปรียบดั่งอุปกรณ์สำหรับการแสดง และเรื่องราวเกิดจากร้อยเรียงแต่ละฉากที่ถ่ายทำแยกกัน (Benjamin, 2006, p. 261) และเบนยามินได้แสดงความแตกต่างการรับชมงานศิลปะแบบดั้งเดิมกับงานศิลปะจากเครื่องจักรกลผลิตซ้ำ ภาพวาดนั้นเชิญชวนผู้ชมไตร่ตรอง ส่วนภาพยนตร์นั้นส่งสารข้อมูลอย่างต่อเนื่องซึ่งผู้ชมไม่สามารถพิจารณาไตร่ตรองในแต่ละขณะได้ และเกิดภาวะฟุ้งซ่านตามการนำเสนอของภาพยนตร์ (Benjamin, 2006, p. 267) ดังนั้นหากพิจารณาขบวนการสร้างงานศิลปะที่เน้นปริมาณของคุณค่าจัดแสดงมากกว่าคุณค่าพิธีกรรม ส่งผลให้ชิ้นงานศิลปะนั้นไม่มีออร่าอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

จากการศึกษาความเรียงทั้งสองเรื่อง ทางผู้วิจัยเห็นว่าออร์่าในทัศนะของเบนยามินมีความเฉพาะเจาะจงที่ไม่สามารถแปลเป็นศัพท์ภาษาไทยได้จึงขอใช้การทับศัพท์ในบทความนี้ เบนยามินได้อธิบายถึงออร์่าของวัตถุต่าง ๆ นั้นไม่สามารถถ่ายทอดผ่านสื่อคือภาพถ่ายและภาพยนตร์ได้ แต่ออร์่าอันเป็นเอกลักษณ์ของวัตถุเป็นคุณสมบัติส่วนหนึ่งกับเนื้อหาใหม่ที่ถูกจัดสร้างขึ้นในภาพถ่ายและภาพยนตร์ ซึ่งเบนยามินได้กล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีการผลิตซ้ำของนาซีในการสร้างออร์่าท่ามกลางผู้นำในการปกครองประชาชน แสดงว่าเบนยามินไม่ได้ปฏิเสธออร์่าในภาพถ่ายและภาพยนตร์ และออร์่าของภาพถ่ายและภาพยนตร์ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของงาน หากพิจารณาการมีออร์่าของเบนยามินแล้วพบว่า ออร์่าคือเอกลักษณ์เฉพาะของงานศิลปะมีได้ก็ต่อเมื่องานถูกสร้างโดยให้ความสำคัญกับคุณค่าพิธีกรรมมากกว่าปริมาณของคุณค่าจัดแสดง และออร์่าที่ปรากฏในภาพถ่ายและภาพยนตร์ขึ้นอยู่กับเนื้อหา ไม่ใช่ออร์่าของวัตถุที่ถูกบันทึก

ทางผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดเรื่องออร์่าของเบนยามินมีความน่าสนใจและหากใช้หลักเกณฑ์การมีออร์่าสำหรับศิลปะ ผลงานศิลปะต้องมีเป้าหมายคุณค่าพิธีกรรมเป็นฐานในการสร้างผลงานทำให้ตัวผลงานมีคุณค่าจัดแสดงที่สะท้อนถึงคุณค่าพิธีกรรมนั้น ทางผู้วิจัยเห็นว่าภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิที่มีคุณค่าจัดแสดงและคุณค่าพิธีกรรมอันเป็นแรงบันดาลใจจาก ความทรงจำ ความประสบการณ์ ความเชื่อ ทัศนคติเป็นฐานการสร้างผลงาน ทำให้นัยยะของคุณค่าจัดแสดงที่ปรากฏในผลงานมีเป้าหมายเพื่อรองรับคุณค่าพิธีกรรมสอดคล้องกับแนวคิดออร์่า

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องออร์่าของวอลเตอร์ เบนยามิน
- 2.2 เพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องออร์่าในทัศนะของ วอลเตอร์ เบนยามิน ที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิ

3. วิธีการวิจัย

- 3.1 ศึกษางานเขียนเกี่ยวกับออร์่าของวอลเตอร์ เบนยามิน และศึกษาบทความ หนังสือที่อธิบายแนวคิดเรื่องออร์่าของเบนยามิน หลังจากนั้นจึงจำกัดกรอบการศึกษาแนวคิดออร์่าในความเรียง *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction* (1935) และ *Little History of Photography* (1931)
- 3.2 ทำความเข้าใจแนวคิดออร์่าของงานศิลปะจากความเรียง *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction* (1935) และ *Little History of Photography* (1931) พร้อมทั้งทำความเข้าใจคุณค่าพิธีกรรมและคุณค่าจัดแสดงซึ่งสัมพันธ์กับการมีออร์่าของผลงานศิลปะ
- 3.3 รับชมผลงานภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มียาซากิทั้ง 11 เรื่อง ได้แก่ จอมโจรลูแปงที่ 3 ตอน ปราสาทแห่งคากลิออสโตร (1979) มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (1984) ลากิ่วต้าพลิกตำนานเหนือเวหา (1986) โทโทโร่เพื่อนรัก (1988) แม่มดน้อยกิอิ (1989) พอร์โค รอสโซ สลัดอากาศประจัญบาน (1992) เจ้าหญิงจิตวิญญาณแห่งพงไพร (1997) มิติวิญญาณมหัศจรรย์

(2001) ปราสาทเวทมนตร์ของฮาวล์ (2004) โปเนียว ธิดาสมุทรผจญภัย (2008) และปีกแห่งฝัน วันแห่งรัก (2013) เพื่อเก็บรายละเอียดภาพยนตร์และจัดประเด็นที่ปรากฏที่สะท้อนถึงแนวคิดของฮายาโอะ มียาซากิ

- 3.4 ศึกษางานวิจัย บทความ วิจัยที่เกี่ยวข้องกับฮายาโอะ มียาซากิ,
- 3.5 นำแนวคิดคุณค่าพิธีกรรมและคุณค่าจัดแสดงที่สะท้อนถึงการมีออร่าของผลงานศิลปะมาวิเคราะห์ประเด็นที่เลือกมาว่าสะท้อนแนวคิดของฮายาโอะ มียาซากิอย่างไร
- 3.6 สรุปผลการวิจัยว่าภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มียาซากิมีคุณค่าพิธีกรรมและคุณค่าจัดแสดงที่บ่งบอกถึงการมีออร่าอย่างไร

4. ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องแนวคิดเรื่องออร่าในทัศนะ วอลเตอร์ เบนยามิน ที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิ พบว่ามีผลสืบตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

4.1 แนวคิดเรื่องออร่าของวอลเตอร์ เบนยามิน

จากการศึกษาความเรียงเรื่อง The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction (1935) และ Little History of Photography (1931) แนวคิดออร่าจะถูกนำมาใช้อธิบายถึงเอกลักษณ์เฉพาะของชิ้นงานศิลปะ ซึ่งออร่ามีองค์ประกอบสองอย่าง คือ คุณค่าพิธีกรรมและคุณค่าจัดแสดง โดยที่คุณค่าพิธีกรรมจะเป็นคุณค่าที่รองรับการเกิดขึ้นของงานศิลปะว่ามีขึ้นเพื่ออะไร ส่วนคุณค่าจัดแสดงคือภาคปรากฏของชิ้นงานศิลปะ สำหรับศิลปะแบบดั้งเดิมคุณค่าพิธีกรรมจะถูกให้ความสำคัญมากกว่าคุณค่าจัดแสดง การสร้างสินค้าด้วยมือที่ละชิ้นยังทำให้งานศิลปะเกี่ยวโยงกับเรื่องของความจริงแท้ ความเป็นต้นฉบับ และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ และการที่ศิลปะแบบดั้งเดิมถูกสร้างขึ้นเพื่อรับใช้ความเชื่อทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้ชมไม่กล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะ แต่เมื่อเกิดศิลปะจากเทคโนโลยีผลิตซ้ำที่มุ่งเน้นการกระจายตัวของงานศิลปะทำให้คุณค่าทั้งสองเกิดการผกผัน คุณค่าพิธีกรรมถูกลดความสำคัญลงและคุณค่าจัดแสดงถูกให้ความสำคัญขึ้นมาแทน การเปลี่ยนแปลงนี้ได้ปรับเปลี่ยนขนบของศิลปะแบบดั้งเดิม รวมถึงลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของชิ้นงานศิลปะลงทำให้ผู้ชมสามารถวิพากษ์วิจารณ์ผลงานศิลปะได้

การมีออร่าของผลงานศิลปะจะต้องประกอบด้วยทั้งสองคุณค่าอย่าง หากมีแต่คุณค่าจัดแสดงตามทัศนะของเบนยามินผลงานนั้นจะถือว่าไม่มีออร่า ส่วนกระบวนการรับรู้ออร่าจะเกิดได้ทั้งจากฝั่งผู้สร้างและผู้ชม กระบวนการรับรู้ออร่าจากฝั่งผู้สร้างจะเริ่มจากการมีคุณค่าพิธีกรรมเป็นแรงผลักดันในการสร้างชิ้นงานศิลปะ ส่วนกระบวนการรับรู้ออร่าจากฝั่งผู้ชมจะเกิดจากการที่รับชมผลงานศิลปะและเกิดภาพสะท้อนถึงคุณค่าพิธีกรรมจากการรับชมนั้น ในการวิเคราะห์ผลงานภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิ จึงจะเป็นการวิเคราะห์จากมุมมองของการเป็นผู้ชมซึ่งมุ่งให้ความสนใจที่คุณค่าจัดแสดงที่ปรากฏในผลงานแล้วจึงวิเคราะห์คุณค่าพิธีกรรมที่สะท้อนผ่านคุณค่าจัดแสดงเหล่านั้น

4.2 วิเคราะห์แนวคิดเรื่องออร่าในทัศนะของ วอลเตอร์ เบนยามิน ที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิ

4.2.1 เนื้อหาส่วนที่แสดงประเด็นออร่าจากภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิ

1) จอมโจรลูแปงที่ 3 ตอน ปราสาทแห่งคากลิออสโตร (Lupin III: Castle Of Cagliostro, 1979)

เรื่องราวของจอมโจรลูแปงที่ 3 ซึ่งเดินทางออกตามหาต้นตอของธนบัตรปลอมที่กำลังระบาด เขากับเพื่อนสี่คนมาถึงอาณาจักรคากลิออสโตรและได้รู้ว่าเจ้าหญิงคาร์ลิสที่เป็นผู้มีพระคุณที่เคยช่วยเหลือตนไว้กำลังลำบาก เขาจึงต้องการช่วยเหลือเธอจากเคานต์ลาซาลา ครึ่งแรกที่เขาบุกเข้าปราสาทไปเพื่อช่วยเหลือเจ้าหญิงคาร์ลิสนั้นล้มเหลวและเขาก็เกือบเอาตัวไม่รอด แต่เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือจากฟูจิโกะกับसारว้ตรเซนิกาตะที่ขับเครื่องบินพาหลบหนีออกไปได้ หลังจากรักษาตัวได้สักพักเขาจึงบุกเข้าไปช่วยตัวเจ้าหญิงอีกทีกลางงานแต่งงานตอนกลางคืน และทำให้เธอหลุดพ้นจากอำนาจของเคานต์ลาซาลา นอกจากนี้ฟูจิโกะกับसारว้ตรเซนิกาตะช่วยเหลือลูแปงในการเปิดโปงโรงพิมพ์ธนบัตรปลอมของเคานต์ลาซาลาอีกด้วย

2) มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (Nausicaä of the Valley of the Wind, 1984)

เรื่องราวของเนซึก้าเจ้าหญิงของหมู่บ้านแห่งสายลม เธอพยายามหาวิธีเพาะต้นไม้ที่ไม่ปล่อยมลพิษเพื่อแก้ไขปัญหาล้างแวล้อมจากเขตทะเลแห่งความตาย วันหนึ่งมียานบินตกมายังหมู่บ้านของเธอพร้อมกับบรรทุวัตถุประหลาดมากมาย หลังจากนั้นกองทัพโทเมเซียนจึงบุกยึดหมู่บ้านของเธอเพื่อทวงคืนวัตถุชิ้นนั้นและยึดหมู่บ้านเป็นฐานที่ตั้งกองทัพ เนซึก้ายอมเป็นเชลยและขึ้นยานของกองทัพไปด้วย แต่ระหว่างทางกองยานได้ถูกโจมตีจนตก เนซึก้าหลบหนีออกมาได้ก่อนยานตกพร้อมทั้งช่วยเหลือคู่ชานะผู้นำหญิงของกองทัพออกมาด้วย พวกเขาได้ร่อนลงจอดยังเขตทะเลแห่งความตายทำให้ต้องเผชิญหน้ากับฝูงตัวพวกโอห์ม เธอยอมให้พวกมันใช้หนวดสัมผัสตัวเพื่อสื่อสารอย่างบริสุทธิ์ใจพวกมันจึงไม่ได้เข้าทำร้ายพวกของเธอ หลังจากนั้นเธอยังได้ตามไปช่วยชายที่ทำการโจมตียานจนตกและได้หลุดไปยังใต้เขตทะเลแห่งความตาย เธอจึงได้เข้าใจว่าพวกโอห์มนั้นกำลังปกป้องแหล่งน้ำและอากาศที่บริสุทธิ์อยู่ หลังจากนั้นเธอก็ต้องเดินทางไปหยุดสงครามของกองทัพโทเมเซียนกับพวกตัวโอห์มที่ถูกชาวเมืองเพจิต้าหลอกล่อมาใช้ด้วยการทำลายตัวอ่อนมาเป็นเหยื่อล่อ เธอได้ยอมสละชีวิตของตัวเองเพื่อหยุดยั้งความโกรธแค้นของพวกโอห์ม การเสียสละของเธอได้ทำให้พวกตัวโอห์มสงบลงและได้ช่วยชุบชีวิตให้กับเธอในช่วงรุ่งสางของวันใหม่ หลังจากนั้นกองทัพโทเมเซียนจึงยอมถอนทัพกลับไป ส่วนชาวเมืองเพจิต้านั้นย้ายมาอยู่ที่หมู่บ้านแห่งสายลมพร้อมทั้งเรียนรู้วิถีอนุรักษัธรรมชาติ จนในที่สุดเขตทะเลแห่งความตายก็ไม่ได้ปล่อยมลพิษอีกต่อไป

3) ลาพิวต้า พลิกตำนานเหนือเวหา (Laputa: Castle in the Sky, 1986)

เรื่องราวการออกตามหาเกาะลอยฟ้าลาพิวต้า โดยปาซุนั้นต้องการจะพิสูจน์ว่าสิ่งที่พ่อของตนพูดนั้นเป็นเรื่องจริง ส่วนซีต้าเธอเป็นผู้สืบเชื้อสายราชวงศ์ของเกาะนั้น เธอจึงมีสร้อยคอที่เป็นกุญแจสำคัญในการตามหาตัวเกาะ ทำให้เธอถูกทางกองทัพจับตัวมาและยังโดนตามล่าจากโจรสลัดอากาศ ในท้ายที่สุดทุกฝ่ายก็ได้มายังเกาะลอยฟ้าลาพิวต้า แต่มุสกาได้ทรยศกองทัพโดยอาศัยช่วยที่พวกทหารกำลังให้ความสนใจกับการขนส่งสมบัติเข้าควบคุมปราสาทและทำการโจมตีกองทัพ ซีต้าพยายามขัดขวางแล้วหนีจากมุสกา ส่วนปาซุได้แอบช่วยกลุ่มโจรสลัดจากการคุมตัวของทหารและจึงตามไปช่วยซีต้า ในตอนที่เข้าตาจนปาซุกับซีต้าจึงต้องคลาไคลาล้างเทคโนโลยีของเกาะลาพิวตาซึ่งเป่ามุสกาให้กระเด็นหายไปและได้ปลดปล่อยให้เกาะลาพิวตาลอยสูงออกไปจากโลก หลังจากนั้นทั้งสองคนก็ได้กลุ่มโจรสลัดโดลาช่วยไว้แล้วแยกย้ายกับกลุ่มโจรสลัดเพื่อกลับไปใช้ชีวิตที่หมู่บ้านของปาซุต่อไป

4) โทโทโร่เพื่อนรัก (My Neighbor Totoro, 1988)

เรื่องราวของสองพี่น้องครอบครัวคusakabe ที่ย้ายมายังชนบทเพื่อพ่อกับแม่ที่ป่วย แม่ที่ป่วย ส่วนแม่จะคอยช่วยงานบางอย่าง ในวันหนึ่งในขณะที่แม่กำลังเล่นอยู่แถบบ้าน เธอก็ได้พบกับภูติตัวจิ๋วซึ่งนำพาเธอไปเจอกับภูติตัวใหญ่ ซึ่งเธอตั้งชื่อให้ว่า “โทโทโร่” แม่เล่าเรื่องที่เธอเจอให้พ่อและพี่สาวแต่ไม่มีใครเชื่อ เธอจึงแสดงอาการไม่พอใจ พ่อจึงปลอบว่าโทโทโร่ น่าจะเป็นเทพผู้พิทักษ์ พ่อของทั้งสองคนจึงพาทั้งคู่ไปยังต้นโอ๊กยักษ์ที่มีศาลตั้งอยู่เพื่อให้ทั้งทำ ความเคารพและขอการคุ้มครอง ต่อมาในพลบค่ำวันหนึ่งที่ฝนตกหนักซัทสึกิและแม่ได้ไปยื่นรอรับพ่อที่ป้ายรถบัส ในระหว่างที่รอพ่ออยู่ซัทสึกิได้พบกับโทโทโร่และเธอเห็นว่าโทโทโร่ น่าต้องการที่บังฝน เธอจึงยกร่มให้คันหนึ่งให้โทโทโร่ไปและได้รับถุงลูกโอ๊กตอบแทน ทั้งสองคนได้นำลูกโอ๊กไปปลูก ตกคืนวันนั้นเด็กทั้งสองได้เห็นโทโทโร่มาช่วยอวยพรให้ต้นไม้เติบโตใหญ่พร้อมพาทั้งสองไปบินบนท้องฟ้ายามค่ำคืน พอใกล้ถึงวันที่แม่ของทั้งคู่จะได้ออกจากโรงพยาบาลก็มีจดหมายเรียกตัวคุณพ่อให้ไปพบที่โรงพยาบาลทำให้ซัทสึกิเป็นกังวลมากและบอกแม่ไปว่าแม่จะกลับมาช้ากว่าเดิม แม่จึงเกิดความงอแงจนซัทสึกิดุเธอไป แล้ววันนั้นแม่ก็ได้หายตัวไปซัทสึกิจึงออกตามหาตัวน้องสาวไปทั่ว จนสุดท้ายเธอจึงไปขอร้องโทโทโร่ให้ช่วยตามหาแม่ โทโทโร่จึงเรียกสปีดแมวมารับพาเธอไปหาแม่พร้อมทั้งพาทั้งสองคนแอบไปเยี่ยมแม่ของพวกเธอ และพาทั้งสองคนมาส่งยังหมู่บ้าน และในต่อมาแม่ก็ได้กลับมาหาซัทสึกิและแม่

5) แม่มดน้อยกิกิ (Kiki's Delivery Service, 1989)

เรื่องราวของแม่มดฝึกหัดกิกิที่ต้องออกเดินทางจากบ้านเกิดเพื่อไปฝึกฝนการใช้ชีวิตในโลกกว้างที่เมืองอื่นโดยใช้ความสามารถของตัวเอง เธอได้ไปยังเมืองติดทะเลแห่งหนึ่งและได้พบกับ

เจ้าของร้านขนมปังที่จะเอาของไปคืนลูกค้าเธอก็จึงอาสาเอาไปคืนให้แทน เจ้าของร้านขนมปังจึงให้ความช่วยเหลือเรื่องที่พักอาศัยและให้เธอช่วยทำงานที่ร้าน นอกจากนี้ก็ก็ยังได้ใช้ความสามารถในการขี่ไม้กวาดบินในการเปิดบริการรับส่งพัสดุ เธอทำงานนี้ได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งได้เจอกับการแสดงกิริยาที่ไม่ดีของหลานของลูกค้าเธอ และหลังจากนั้นยังโดนหลานลูกค้าคนนั้นพูดดูถูกเธอที่ต้องทำงานตั้งแต่อายุน้อย ทำให้กิกิเริ่มเสียความมั่นใจแล้วพลังเวทของเธอจึงหายไปชั่วคราว พอเธอได้รับของขวัญขอบคุณจากลูกค้าที่เคยใช้บริการจึงเริ่มกลับมามีกำลังใจอีกครั้ง และได้เห็นเพื่อนของเธอตกอยู่ในอันตรายจึงพยายามใช้ไม้กวาดทั่วไปแล้วนั้นพยายามบินไปช่วยเพื่อของเธอจนสำเร็จ ด้วยความมั่นใจนี้พลังเวทของเธอก็กลับมาใช้งานได้ตามปกติอีกครั้ง

6) พอร์โค รอสโซ สลัดอากาศประจัญบาน (Porco Rosso, 1992)

เรื่องราวของนักขับเครื่องบินน้ำพอร์โคที่มีรูปลักษณ์เป็นหมู เขาเป็นนักขับเครื่องบินที่มีชื่อเสียงและจะคอยรับงานจากผู้จ้างวาน ในวันหนึ่งเขากำลังนำเครื่องบินน้ำของตัวเองไปซ่อมแต่โดนโจมตีโดยนักบินอเมริกา ทำให้เครื่องบินน้ำของเขาจึงต้องซ่อมหนักกว่าเดิม ซึ่งเขาได้ไปใช้บริการของอู่ซ่อมเจ้าประจำ แต่พอทราบว่าพี่โกลานสาวของเจ้าของอู่จะเป็นคนออกแบบการซ่อมแซมให้แทนเหล่าลูกชายของเจ้าของอู่ซ่อม พอร์โคก็เกิดความไม่พอใจและและอยากจะทำลายไปใช้บริการอู่อื่นแทน เนื่องจากเขาไม่ไว้ใจให้ผู้หญิงทำงานเกี่ยวกับซ่อมแซมเครื่องบินน้ำ พี่โกลจึงขอให้เขาลองให้โอกาสตนเองออกแบบการซ่อมดูก่อน หลังจากได้เห็นความมุ่งมั่นของเธอ พอร์โคจึงเริ่มเปิดใจให้กับคนที่ผู้หญิงเป็นคนซ่อมแซมเครื่องบินน้ำของตน แต่เมื่อเขาเห็นว่าเหล่าคนงานที่จะทำการซ่อมแซมเครื่องบินน้ำเป็นผู้หญิงแทบทั้งหมดก็ยังคงมีความกังวลใจอยู่ แต่พอเครื่องบินน้ำซ่อมเสร็จก็มีประสิทธิภาพที่ดีมากแสดงถึงศักยภาพของแรงงานหญิง

7) เจ้าหญิงจิตวิญญาณแห่งพงไพร (Princess Mononoke, 1997)

เรื่องราวการเดินทางเพื่อออกตามต้นตอของเทพอสูรที่บุกหมู่บ้านของอาชิทากะและหาทางล้างคำสาปที่ตนเองได้รับ เขาได้ตามสืบมาจนถึงเขตป่าเทพชิชิกับนครโลหะซึ่งผู้หญิงในเมืองจะมีหน้าที่เป็นแรงงานในการผลิตเหล็กจึงมีสิทธิ์มีเสียงเทียบเท่าผู้ชายในเมือง และยังได้ทราบถึงความขัดแย้งของฝ่ายมนุษย์และฝ่ายธรรมชาติ รวมถึงได้ฟังแนวคิดที่พูดถึงความชอบธรรมในการทำลายธรรมชาติของเอโบชิผู้นำของนครโลหะ ทำให้เขาไม่พอใจอย่างมาก หลังจากนั้นเขาได้ช่วยเหลือซึ่งที่บุกเข้าเมืองให้หนีออกมาได้ อาชิทากะได้มีโอกาสพูดคุยกับเทพสัตว์และคิดไม่ตกว่าจะทำให้ทั้งสองฝ่ายยุติความขัดแย้งได้อย่างไร วันที่เหล่าหมู่บ้านก่อสงครามกับนครโลหะ ที่แรกอาชิทากะตั้งใจจะออกเดินทางไปที่อื่นแต่เขาได้เห็นว่านครโลหะถูกขามูโรเมืองอื่นโจมตีจึงตั้งใจจะไปแจ่งข่าวกับเอโบชิที่ออกตามล่าหัวเทพชิชิพร้อมทั้งต้องการไปช่วยเหลือซึ่งที่ตกอยู่ในอันตราย หลังเทพชิชิถูกตัดหัวร่างกายส่วนที่เหลือได้กลายเป็นของเหลวสีดำที่หากสัมผัสบริเวณใดก็จะทำให้พื้นป่ามากมายล้มตายรวมถึงมอบแผลคำสาปให้กับคนที่สัมผัสของเหลวนั้น ซึ่งทั้งฝ่ายธรรมชาติและฝ่ายมนุษย์ที่สู้รบกันอยู่ได้รับผลกระทบทั้งหมด ทำให้อาชิทากะกับซึ่งต้องรีบ

ไปนำหัวมาคืนเทพซิชิ เมื่อได้หัวคืนในช่วงรุ่งสางร่างของเทพซิชิกี้แตกสลายออกและทำให้ป่าค่อย ๆ กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง และยังรักษาแผลคำสาปให้กับอาชิตากะ ซึ่ง รวมไปถึงรักษาบาดแผลและโรคผิวหนังให้กับชาวเมืองนครโลหะที่อยู่บริเวณนั้นอีกด้วย ไฟที่กำลังลุกไหม้ นครโลหะได้ถูกลมแรงพัดจนดับลงและลมนั้นยังได้พัดพาอาวุธที่ใช้ทำสงครามลอยหายไปบนท้องฟ้า ทุกฝ่ายกลับเข้าสู่ความสงบ เอโบซิดัดสินใจที่จะสร้างเมืองขึ้นมาใหม่เป็นเมืองที่จะอยู่กับธรรมชาติอย่างทอเยที่ทอเยอาศัย ส่วนซังถึงแม้เธอจะให้ภัยชาวโลหะนครได้แล้ว แต่เธอยังขอตัดสินใจที่จะใช้ชีวิตอยู่ในป่าต่อ อาชิตากะจึงตัดสินใจจะอาศัยอยู่ที่เมืองใหม่ของเอโอซิชะได้เข้าป่าไปหาซังได้เสมอ

8) มิติวิญญาณมหัศจรรย์ (Spirited Away, 2001)

เรื่องราวของจิฮิโระเด็กสาวที่ตกกระไดพลอยโจนหลุดเข้าไปยังโลกวิญญาณทำให้เธอต้องไปทำงานในโรงอาบน้ำเพื่อไม่ให้ตัวของตนเองจางหายไป เธอได้เซ็นสัญญาเข้ามาทำงานและโดนขโมยชื่อไป เธอได้รับชื่อใหม่มาจากนายจ้างแต่ฮาคุก็ไต่เตือนเธอว่าห้ามลืมชื่อจริงของตนเองไปเด็ดขาด ไม่อย่างนั้นจะถูกนายจ้างควบคุมไปตลอด เธอพยายามทำงานที่โรงอาบน้ำโดยไม่ชื่อกับเป้าหมายที่จะกลับบ้านไปพร้อมกับครอบครัว วันหนึ่งเธอได้รู้ว่าฮาคุกำลังลำบากจึงต้องการจะหาทางช่วยเขา จึงตัดสินใจเดินทางออกจากโรงอาบน้ำภายใต้ฉากโรงรถไฟกลางทะเลกับท้องฟ้าสีครามโดยที่ตัวของเธोजางหายไปเหมือนตอนต้นเรื่อง หลังจากนั้นฮาคุก็ต่อรองกับนายจ้างเพื่อพาลูกของเธอที่ตามจิฮิโระไปด้วยกลับมา เขาจึงแปลงร่างเป็นมังกรบินไปรับพวกจิฮิโระระหว่างทางกลับจิฮิโระได้เล่าเรื่องราวในสมัยเด็กที่เธอได้ตกลงไปในแม่น้ำโคฮาคุให้เขาฟัง ทำให้ฮาคุกลับมาจำชื่อจริงของตัวเองได้และร่างมังกรของเขาก็สลายออกกลายเป็นร่างเด็กผู้ชายที่ยังคงบินได้ เขาได้พาจิฮิโระมาส่งที่หน้าโรงอาบน้ำและจิฮิโระก็ได้ตอบคำถามของนายจ้างถูกเธอก็ได้รับอิสระแล้วกลับไปยังโลกมนุษย์พร้อมครอบครัวของตัวเอง

9) ปราสาทเวทมนตร์ของฮาวล์ (Howl's Moving Castle, 2004)

เรื่องราวของโซฟีเด็กสาวช่างทำหมวกโดนคำสาปจากแม่มดทำให้กลายเป็นคนแก่ เธอเดินทางไปยังปราสาทเวทมนตร์ของฮาวล์เพื่อจะหาทางแก้คำสาป ระหว่างอยู่ที่นั่นเธอก็ช่วยทำความสะอาดและทำงานบ้านต่าง ๆ และได้เห็นมุมมองที่ไม่ได้สมบูรณ์แบบของฮาวล์ เขานั้นซึ่ฉลาดเกินกว่าจะไปปฏิเสธที่จะไม่เข้าร่วมรบในสงครามระหว่างอาณาจักร เขาจึงไหว้วานให้โซฟีปลอมเป็นแม่ของตนเพื่อไปปฏิเสธคำสั่งจากทางราชวงศ์ ซิได้พบมาตามซาลิมานผู้เป็นอาจารย์ของฮาวล์ ซึ่งทำการล้างเวทของแม่มดแห่งทุ่งร้างที่ทำพันธะสัญญากับปีศาจ ระหว่างที่กำลังคุยกัน ฮาวล์ก็ได้เข้ามาช่วยพาโซฟีกับแม่มดคนนั้นหนีออกจากพระราชวัง ทำให้กลุ่มของฮาวล์จึงต้องหลบหนีการตามจับของทางพระราชวัง โซฟีได้ล้างคำสาปให้ตัวเองรวมถึงคำสาปของฮาวล์ได้ และยังได้ล้างคำสาปให้กับเจ้าชายของอาณาจักรที่กำลังก่อสร้างทำให้หลังจากนั้นสงครามจึงยุติลง การที่ฮาวล์แก้พันธะสัญญากับปีศาจทำให้เขาไม่ต้องถูกพระราชวังจับตาดูอีกต่อไปรวมทั้ง

สงครามที่ยุติลงก็ทำให้เขาไม่ต้องฝืนใจไปร่วมรบ ปราสาทของฮาวล์ในตอนท้ายเรื่องจึงเปลี่ยนจากการเดินติดดินอยู่แทบตลอดทั้งเรื่องเป็นปราสาทที่ลอยอยู่บนฟ้าแทนซึ่งแสดงถึงอิสรภาพที่ตัวฮาวล์ได้รับ

10) โปเนียว ธิดาสมุทรผจญภัย (Ponyo, 2008)

เรื่องราวของโปเนียวเด็กสาวจากมหาสมุทรที่แอบหนีพ่อของเธอออกมาเที่ยวยังโลกภายนอก และได้รับความช่วยเหลือจากโซซุเกะในตอนในตัวเธอเข้าไปติดในโหลแก้ว ทำให้เธอหลงรักโซซุเกะเป็นอย่างมากแล้วพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะได้อยู่กับเขา จนในตอนที่เราถูกพ่อจับตัวกลับไปจึงแอบหนีออกมาอีกรอบแล้วบังเอิญได้เปิดประตูสะสมพลังมหาสมุทรของพ่อเข้าทำให้เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ แต่เธอก็สามารถกลับมาหาโซซุเกะได้สำเร็จ ในวันรุ่งขึ้นโซซุเกะต้องการออกไปตามหาแม่ของตน โปเนียวจึงให้ความช่วยเหลือโดยใช้พลังของตัวเองขยายขนาดเรือของเล่นให้ใหญ่ขึ้นและสามารถเล่นออกไปที่ต่าง ๆ ได้ ทางฝั่งแม่ของโซซุเกะได้รับความช่วยเหลือจากแกรนมามาระแม่ของโปเนียวในการคุ้มครองบ้านพักคนชราที่และผู้คนในเมืองที่เกิดน้ำท่วมเหล่าคนชราที่เดินไม่ได้สามารถกลับมาเดินแบบคนปกติ แกรนมามาระเลือกที่จะฝาก โปเนียวให้โซซุเกะดูแล หลังจากนั้นพ่อของโปเนียวก็พาทุก ๆ คนไปส่งบนบกท่ามกลางฝูงเครื่องบินที่มาช่วยผู้ประสบภัย

11) ปีกแห่งฝัน วันแห่งรัก (The Wind Rises, 2013)

เรื่องราวการไล่ตามความฝันของจิโร ผู้มีความฝันตั้งแต่วัยเด็กว่าอยากจะทำเครื่องบินเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้กับผู้คน จิโรสามารถพูดคุยกับคาโปรินิบุคคิผู้เป็นแรงบัลดาลใจของตนได้ในโลกจินตนาการของตัวเอง จิโรพยายามอย่างหนักในการเป็นนักออกแบบเครื่องบินจนได้เข้าทำงานกับบริษัทผลิตเครื่องบินรายใหญ่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่างานออกแบบเครื่องบินจะขึ้นอยู่กับบริษัท เครื่องบินลำแรกที่เขาเป็นหัวหน้าการออกแบบนั้นล้มเหลว แต่หลังจากที่เขาได้มีความรักกับนาโอโกะหญิงสาวที่เขาเคยช่วยเหลือไว้จากเหตุการณ์แผ่นดินไหว เขาก็มีกำลังใจและความมุ่งมั่นกับการออกแบบเครื่องบินอีกครั้ง หลังจากนั้นจิโรได้รับมอบหมายงานใหม่ในช่วงระยะของการออกแบบเครื่องบินลำใหม่เกิดเรื่องขึ้นหลายอย่าง ตั้งแต่การปรับเปลี่ยนวัสดุของอะไหล่ในการสร้างเครื่องบิน การที่เขาต้องคอยหลบจากหน่วยงานเจ้าหน้าที่พิเศษ การแต่งงานของเขากับนาโอโกะ การทดสอบเครื่องบินลำใหม่สำเร็จไปได้ด้วยดี แต่ก็ในวันเดียวกันกับการออกเดินทางไปรักษาวัณโรคของนาโอโกะในเขตห่างไกล ช่วงท้ายจะเป็นฉากในโลกจินตนาการที่สื่อออกมาว่าสุดท้ายจิโรก็ต้องออกแบบเครื่องบินรบทั้งที่เขาไม่เห็นด้วยการทำสงครามและยังได้พบกับนาโอโกะที่ตายไปแล้วมาบอกให้จิโรมีชีวิตอยู่ต่อไป ซึ่งเขาก็รับคำของเธอ

12) เด็กชายกับนกกระสา (The Boy and the Heron, 2023)

เรื่องราวของมาฮิโตะเด็กชายที่สูญเสียผู้เป็นแม่ไปจากเหตุการณ์ไฟไหม้โรงพยาบาลในช่วงสงคราม หลังจากนั้นเขากับพ่อต้องย้ายไปอยู่ชนบทและพ่อของเขาก็แต่งงานใหม่กับน้ำของตนเอง ทำให้เขายังรับไม่ได้กับการสูญเสียผู้เป็นแม่ไม่ค่อยยอมรับผู้เป็นน้ำในฐานะแม่ใหม่ เขาได้พบกับนกกระสาพูดได้และหอคอยร้างที่บ้านในชนบท หลังจากนั้นน้ำของเขาที่ตั้งห้องอยู่จะหายตัวไป ทำให้เขาเข้าไปในหอคอยร้างเพราะเข้าใจว่านกกระสาพูดได้นั้นเป็นคนพำนักของตนไป หลังจากนั้นเขาต้องตามหาน้ำของตนเองในโลกมหาศิลาโดยได้รับความช่วยเหลือจากคิริโกะ นกกระสา และแม่ของตนในวัยเด็กจนเจอผู้เป็นน้ำ แต่ผู้เป็นน้ำกลับปฏิเสธเขาอย่างบ้าคลั่งจนเขาขอมเรียกเธอว่าคุณแม่เธอจึงสงบลง เขาถูกคุณลุงทวดของตนเองชวนให้มาเป็นผู้ดูแลโลกมหาศิลาแทนด้วยการเรียงบล็อกหินสีขาว แต่เขาปฏิเสธลุงทวดของตนเอง ขณะเดียวกันราชานกพิราบที่แอบตามด้วยได้รู้ว่าชะตากรรมของอาณาจักรตนเองถูกฝากไว้กับบล็อกหินก็โกรธจนนำบล็อกพวกนั้นมาเรียงกันจนเอนไปมา ราชานกพิราบที่ขาดสติเห็นดังนั้นจึงฟันบล็อกหินทิ้ง หลังจากนั้นมหาศิลาก็สลายตัวพร้อมกับการล่มสลายของโลกแห่งนี้ พวกมาฮิโตะหนีกลับมาที่ถ้ำแห่งกาลเวลาพร้อมทั้งได้เจอกับน้ำที่ถูกช่วยไว้โดยคิริโกะ มาฮิโตะได้บอกเล่าถึงชะตากรรมของฮิมิที่จะเจอในอนาคตแต่เธอไม่เสียใจและภูมิใจมากที่มีเขาเป็นลูกชาย หลังจากนั้นพวกเขาแยกกันกลับไปยังช่วงเวลาของตนจากมา

4.2.2 ผลการวิเคราะห์ออร่าจากภาพยนตร์แอนิเมชันของ ฮายาโอะ มียาซากิ

การวิจัยพบว่ามีออร่า 6 ประเด็นที่เป็นเอกลักษณ์ในการกำกับภาพยนตร์ของมียาซากิ ฮายาโอะซึ่งสะท้อนคุณค่าพิธีกรรมผ่านคุณค่าจัดแสดงของภาพยนตร์แอนิเมชัน ได้แก่ 1.ออร่าการให้ความสำคัญกับโลกในจินตนาการ 2.ออร่าการให้ความสำคัญกับผู้หญิง 3.ออร่าการให้ความสำคัญกับท้องฟ้า 4.ออร่าการให้ความสำคัญกับเป้าหมายของตัวละครหลัก 5.ออร่าการให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ 6.การให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

1) ออร่าการให้ความสำคัญกับโลกในจินตนาการ

การให้ความสำคัญกับโลกในจินตนาการเป็นออร่าที่ปรากฏทั้ง 12 เรื่อง มียาซากิจะใส่ความเป็นโลกในจินตนาการลงไปในงาน โดยมีการปรากฏ ยานพาหนะบินได้รูปทรงต่าง ๆ ที่เขาออกแบบเอง สถานที่ หรือตัวละครอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่มีในโลกแห่งความจริงในงานทุกเรื่องเสมอ เช่นในเรื่องปีกแห่งฝัน วันแห่งรัก (2013) ที่มียาซากิได้แรงบันดาลใจจากชีวิตประวัติของนักออกแบบเครื่องบินญี่ปุ่นท่านหนึ่ง แต่การดัดแปลงเป็นผลงานของเขายังคงสร้างโลกจินตนาการของตัวเอง ทำให้ตัวละครหลุดคุยกับคนที่ตายไปแล้วได้ เป็นต้น สิ่งที่อธิบายมารวมถึงตัวอย่างที่ยกมาเป็นคุณค่าจัดแสดงที่สะท้อนถึงคุณค่าทางพิธีกรรมอันเป็นความชื่นชอบต่อโลกในจินตนาการของมียาซากิ และการที่เหล่าตัวละครของเขามักจะได้รับการช่วยเหลือจากผู้อยู่อยู่เสมออย่างสะท้อน

ถึงทัศนคติเชิงบวกที่เขามีอีกด้วย ทำให้ภาพยนตร์แอนิเมชันทุกเรื่องของเขามีออร่าการให้ความสำคัญกับโลกในจินตนาการ

2) ออร่าการให้ความสำคัญกับผู้หญิง

การให้ความสำคัญกับผู้หญิงเป็นออร่าที่ปรากฏในภาพยนตร์แอนิเมชันของมิยาซากิ ฮายาโอะ ทั้ง 12 เรื่อง โดยการนำเสนอสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การให้ความสำคัญกับผู้หญิงในฐานะตัวละครเอกในการดำเนินเรื่องปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดใน 8 เรื่อง ได้แก่ มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (1984) ลาพิวต้า พลิกตำนานเหนือเวหา (1986) โทโทโร่เพื่อนรัก (1988) แม่มดน้อยกิกิ (1989) เจ้าหญิงจิตวิญญาณแห่งพงไพร (1997) มิติวิญญาณมหัศจรรย์ (2001) ปราสาทเวทมนตร์ของฮาวล์ (2004) และโปเนียว ธิตาสุมุทรมัจฉายุ (2008) ซึ่งตัวละครหญิงทำหน้าที่เป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่อง หรือมีบทบาทสำคัญต่อเนื้อเรื่อง โดยจะนำเสนอถึงความสามารถของตัวละครผู้หญิงในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การรับผิดชอบต่องานบ้าน ความเข้มแข็ง การมีจิตใจที่กล้าหาญ การมีทักษะการทำงานที่เทียบเท่าผู้ชาย การมีทักษะการต่อสู้เทียบเท่าผู้ชาย ภาวะความเป็นผู้นำของผู้หญิง ซึ่งจะนำเสนอผ่านตัวละครแต่ละตัวแตกต่างกันตามบทบาทที่มิยาซากิกำหนดในแต่ละเรื่อง

2. การให้ความสำคัญกับผู้หญิงในการช่วยส่งเสริมความสำเร็จให้กับตัวละครอื่นปรากฏให้เห็น 4 เรื่อง ได้แก่ จอมโจรลูแปงที่ 3 ตอน ปราสาทแห่งคากิลือสโตร (1979) พอร์โค รอสโซ สลัดอากาศประจัญบาน (1992) ปีกแห่งฝัน วันแห่งรัก (2013) และเด็กชายก๊อบนกระสา (2023) ทั้ง 4 เรื่องนี้ แม้ว่าตัวละครผู้หญิงจะเป็นตัวละครรอง แต่พวกเขายังมีส่วนที่คอยเป็นกำลังใจหรือคอยช่วยเหลือตัวละครหลักผู้ชาย จนประสบความสำเร็จในเป้าหมาย

3. การให้ความสำคัญกับบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงในแรงงานการผลิตปรากฏให้เห็น 2 เรื่อง ได้แก่ พอร์โค รอสโซ สลัดอากาศประจัญบาน (1992) กับเจ้าหญิงจิตวิญญาณแห่งพงไพร (1997) ทั้งสองเรื่องนี้มีจุดเด่นคือการแสดงศักยภาพของแรงงานหญิงและเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนสังคมซึ่งไม่ได้ยิ่งหย่อนไปกว่าเพศชาย ส่งผลให้ผู้หญิงมีสิทธิ์มีเสียงได้เทียบเท่ากับผู้ชาย

การนำเสนอเกี่ยวกับพวกตัวละครผู้หญิงที่กล่าวไว้ข้างต้นเป็นคุณค่าการจิตแสดงที่สะท้อนถึงคุณค่าพิธีกรรมอันเป็นทัศนคติเชิงบวกที่ตัวมิยาซากิมีต่อผู้หญิง เขาจึงต้องการชูศักยภาพของผู้ผ่านผลงานของตัวเอง ทำให้ภาพยนตร์แอนิเมชันทุกเรื่องของเขามีออร่าการให้ความสำคัญกับผู้หญิง

3) ออร่าการให้ความสำคัญกับท้องฟ้า

การให้ความสำคัญกับท้องฟ้าเป็นประเด็นที่ปรากฏทั้ง 12 เรื่อง โดยการนำเสนอสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการบินปรากฏให้เห็น 11 เรื่อง ได้แก่ จอมโจรลูแปงที่ 3 ตอน ปราสาทแห่งคากิลือสโตร (1979) มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (1984) ลาพิวต้า พลิกตำนานเหนือเวหา (1986)

โทโทโร่เพื่อนรัก (1988) แม่มดน้อยกิกิ (1989) พอร์โค รอสโซ สัตว์อากาศประจัญบาน (1992) มิติวิญญานมหัศจรรย์ (2001) ปราสาทเวทมนตร์ของฮาวล์ (2004) โปเนียว ธิดาสมุทรผจญภัย (2008) ปีกแห่งฝัน วันแห่งรัก (2013) และเด็กชายกับนกกระสา (2023) โดยจะมีเครื่องบิน ยานพาหนะต่าง ๆ ที่บินได้ และตัวละครที่บินได้อย่างใดอย่างหนึ่งปรากฏอยู่ในเรื่องที่กำลังกล่าวมา

2. นัยยะที่แสดงผ่านท้องฟ้าปรากฏให้เห็น 7 เรื่อง โดยเรื่อง จอมโจรลูแปงที่ 3 ตอน ปราสาทแห่งคากลิออสโตร (1979) มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (1984) และเจ้าหญิงจิตวิญญานแห่งพงไพร (1997) จะมีการใช้สีฉากของท้องฟ้าโทนมืดสื่อถึงนัยยะความโกลาหลและใช้สีฉากของท้องฟ้าโทนสว่างสื่อถึงการคลี่คลายความโกลาหล ส่วนเรื่อง แม่มดน้อยกิกิ (1989) มิติวิญญานมหัศจรรย์ (2001) ปราสาทเวทมนตร์ของฮาวล์ (2004) และเด็กชายกับนกกระสา (2023) โดยจะใช้ท้องฟ้าสื่อถึงนัยยะของการเป็นตัวของตัวเอง การปลดปล่อย อิสรภาพ และภาคภูมิใจ

ทั้งสองการนำเสนอเป็นคุณค่าในการจัดแสดงที่สะท้อนถึงคุณค่าทางพิธีกรรมอันเป็นความชื่นชอบในเครื่องบินและท้องฟ้าของมิยาซากิ ทำให้เขามักที่จะถ่ายทอดถึงสิ่งที่สามารถบอกรับบนท้องฟ้าได้อย่างอิสระลงไปในงาน รวมไปถึงการใช้ท้องฟ้าสื่อถึงนัยยะของเรื่องราวในบางเรื่องด้วย ทำให้ภาพยนตร์แอนิเมชันทุกเรื่องของเขามีอรรถาธิบายให้ความสำคัญกับท้องฟ้า

4) อรรถาธิบายให้ความสำคัญกับเป้าหมายของตัวละครหลัก

การให้ความสำคัญกับเป้าหมายของตัวละครหลักเป็นประเด็นที่ปรากฏใน 9 เรื่อง โดยการนำเสนอสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การให้ความสำคัญต่อเป้าหมายของตัวเอง 8 เรื่อง ได้แก่ จอมโจรลูแปงที่ 3 ตอน ปราสาทแห่งคากลิออสโตร (1979) ลาพิวต้า ฟลิคตำนานเหนือเวหา (1986) เจ้าหญิงจิตวิญญานแห่งพงไพร (1997) มิติวิญญานมหัศจรรย์ (2001) ปราสาทเวทมนตร์ของฮาวล์ (2004) โปเนียว ธิดาสมุทรผจญภัย (2008) ปีกแห่งฝัน วันแห่งรัก (2013) และเด็กชายกับนกกระสา (2023) โดยจะปรากฏความต้องการที่จะทำเพื่อตัวเองของเหล่าตัวละครหลัก เช่นความต้องการของตัวละครโปเนียวที่ต้องการอยู่กับไซซูเกะ หรือความต้องการที่จะทวงกลับล้างคำสาปของตัวละครอาซิทากะ เป็นต้น

2. การให้ความสำคัญต่อเป้าหมายเพื่อส่วนรวมปรากฏให้เห็น 5 เรื่อง ได้แก่ จอมโจรลูแปงที่ 3 ตอน ปราสาทแห่งคากลิออสโตร (1979) มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (1984) เจ้าหญิงจิตวิญญานแห่งพงไพร (1997) มิติวิญญานมหัศจรรย์ (2001) ปราสาทเวทมนตร์ของฮาวล์ (2004) และปีกแห่งฝัน วันแห่งรัก (2013)

โดยจะปรากฏความต้องการที่จะทำเพื่อของเหล่าตัวละครหลัก เช่นความต้องการที่หยุดความขัดแย้งของฝ่ายมนุษย์และธรรมชาติของอาซิทากะ หรือความต้องการที่จะหาทางอนุรักษ์ธรรมชาติของเนาซึก้า เป็นต้น

แต่ไม่ว่าจะเป็นการบรรลุซึ่งเป้าหมายแบบใดก็ตาม ตัวละครหลักในแต่ละเรื่องจะต้องใช้ความพยายามในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ อย่างยากลำบากเพื่อบรรลุเป้าหมายซึ่งเป็นคุณค่าในการจัดแสดงที่

สะท้อนถึงคุณค่าทางพิธีกรรมซึ่งเป็นลักษณะการออกแบบตัวละครและกำหนดทิศทางการดำเนินเรื่องของมิยาซากิและทัศนคติในการทุ่มเทในการลงมือทำเพื่อให้ประสบความสำเร็จซึ่งสะท้อนมาจากประสบการณ์ของเขาที่ตนเองจะประสบความสำเร็จในการเป็นผู้กำกับภาพยนตร์แอนิเมชัน ทำให้ภาพยนตร์แอนิเมชันของเขาทั้ง 9 เรื่องที่กล่าวมามีอรรถาการให้ความสำคัญกับเป้าหมายของตัวละครหลัก

5) อรรถาการให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์

การให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เป็นประเด็นที่ปรากฏใน 6 เรื่อง โดยนำเสนอประเด็นนี้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. นำเสนอตัวละครที่อยู่ในฐานะของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ปรากฏใน 5 เรื่อง ได้แก่ มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (1984) โทโทโร่เพื่อนรัก (1988) เจ้าหญิงจิตวิญญาณแห่งพงไพร (1997) มิติวินญาณมหัศจรรย์ (2001) และโปเนียว ธิดาสมุทรผจญภัย (2008) โดยจะมีตัวละครที่อยู่ในฐานะของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เป็นตัวแทนของฝั่งธรรมชาติปรากฏอยู่ในเรื่องซึ่งสามารถโต้ตอบหรือสื่อสารกับตัวละครมนุษย์ได้ เสมือนว่าธรรมชาตินั้นสามารถสื่อสารกับมนุษย์ได้ เช่น ตัวละครโอห์มที่สามารถใช้หนวดอ่านจิตใจของมนุษย์และสามารถใช้หนวดพ่นพู่อาการบาดเจ็บและพ่นคืนชีวิตให้กับเนาซึก้า เป็นต้น

2. สะท้อนความเชื่อผ่านพฤติกรรมของตัวละคร ปรากฏใน 5 เรื่อง ได้แก่ โทโทโร่เพื่อนรัก (1988) เจ้าหญิงจิตวิญญาณแห่งพงไพร (1997) โปเนียว ธิดาสมุทรผจญภัย (2008) ปีกแห่งฝัน วันแห่งรัก (2013) และเด็กชายกับนกกระสา (2023) โดยตัวละครมนุษย์ในเรื่องจะมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเคารพต่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ เช่น ฉากที่นาโโอะโกะทำความเคารพบ่อน้ำ หรือฉากที่คิริโกะทำความเคารพต่อเกาะสุสาน เป็นต้น

ทั้งสองการนำเสนอเป็นคุณค่าในการจัดแสดง ที่สะท้อนถึงคุณค่าทางพิธีกรรมอันเป็นความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของตัวมิยาซากิที่เขาถ่ายทอดลงไปในงานทำให้ภาพยนตร์แอนิเมชันทั้ง 6 เรื่องของเขาที่กล่าวมามีอรรถาการให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์

6) อรรถาการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

การให้ความสำคัญเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติเป็นประเด็นที่ปรากฏใน 5 เรื่อง โดยนำเสนอประเด็นนี้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่เป็นปรปักษ์กัน ปรากฏให้เห็นใน 2 เรื่อง ได้แก่ มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (1984) เจ้าหญิงจิตวิญญาณแห่งพงไพร (1997) ทั้งสองเรื่องจะมีการแบ่งแยกฝ่ายของมนุษย์กับธรรมชาติชัดเจน และจะเกิดการรบระหว่างทั้งสองฝ่ายซึ่งท้ายที่สุดจะจบด้วยการที่มนุษย์ไม่อาจเอาชนะพลังอันยิ่งใหญ่ของธรรมชาติได้ จึงต้องปรับวิถีชีวิตเข้าหาธรรมชาติ

2. แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติที่คอยช่วยเหลือกัน ซึ่งปรากฏให้เห็นใน 3 เรื่อง ได้แก่ โทโทโร่เพื่อนรัก (1988) มิติวินญาณมหัศจรรย์ (2001) และโปเนียว ธิดาสมุทรผจญภัย (2008) โดยจะมี

การปรากฏของตัวละครที่เป็นตัวแทนฝ่ายมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งต้องมีเรื่องราวที่ได้คอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ทั้งสองการนำเสนอเป็นคุณค่าในการจัดแสดง ที่สะท้อนถึงคุณค่าทางพิธีกรรมซึ่งเป็นทัศนคติของตัวมิยาซากิที่ต้องการให้มนุษย์ใช้ธรรมชาติอย่างสันติ และควรอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่อย่างนั้นโลกก็จะเกิดวิกฤตทางมลพิษ การที่มิยาซากิถ่ายทอดแนวคิดนี้ผ่านผลงานทำให้ภาพยนตร์แอนิเมชันทั้ง 5 เรื่องของเขาที่กล่าวมามีอรรถาการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

5) อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดอรรถาในความเรียงเรื่อง *The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction* (1935) และ *Little History of Photography* (1931) ผู้วิจัยวิเคราะห์ความสอดคล้องต่อแนวคิดอรรถาของวอลเตอร์ เบนยามิน ว่าอรรถาจะมีในงานศิลปะได้ก็ต่อเมื่อการสร้างให้ความสำคัญต่อคุณค่าพิธีกรรมเป็นสำคัญ และการขยายขอบเขตของคุณค่าจัดแสดงเป็นผลพวงจากการตอบสนองคุณค่าพิธีกรรมเท่านั้น ไม่ใช่เป้าหมายหลักของการผลิตชิ้นงานศิลปะ และกระบวนการรับรู้อรรถาจะเกิดได้ทั้งจากฝั่งผู้สร้างและผู้ชม สำหรับฝั่งผู้สร้างจะต้องมีคุณค่าพิธีกรรมขึ้นก่อนคุณค่าจัดแสดงเป็นการกำหนดเป้าหมายของการสร้างชิ้นงานศิลปะ ส่วนสำหรับผู้ชมจะรับรู้ถึงคุณค่าจัดแสดงแล้วจึงจะเกิดภาพสะท้อนถึงคุณค่าพิธีกรรมของตัวชิ้นงานศิลปะ ซึ่งจากการศึกษาภาพยนตร์แอนิเมชันภายใต้การกำกับของ ฮายาโอะ มิยาซากิ ศึกษาภูมิหลังและวิธีการสร้างงานของเขา ทำให้เห็นว่าแนวทางการกำกับภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มิยาซากิ นั้นให้ความสำคัญต่อคุณค่าพิธีกรรมเป็นหลัก

ดังนั้นภาพยนตร์แอนิเมชันภายใต้การกำกับของ ฮายาโอะ มิยาซากิ จึงมีทั้งคุณค่าพิธีกรรมและคุณค่าจัดแสดงที่เผยแพร่ออกมาทั้ง 12 เรื่อง โดยบทความวิจัยนี้วิเคราะห์อรรถาออกมา 6 ประเด็น ได้แก่ 1. อรรถาการให้ความสำคัญกับโลกในจินตนาการ 2. อรรถาการให้ความสำคัญกับผู้หญิง 3. อรรถาการให้ความสำคัญกับท้องฟ้า 4. อรรถาการให้ความสำคัญกับเป้าหมายของตัวละครหลัก 5. อรรถาการให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ 6. อรรถาการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

บทสรุป

อรรถาที่จะปรากฏในผลงานภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มิยาซากิทุกเรื่อง คือ อรรถาการให้ความสำคัญกับโลกในจินตนาการ อรรถาการให้ความสำคัญกับผู้หญิง และอรรถาการให้ความสำคัญกับท้องฟ้า ส่วนผลงานภาพยนตร์แอนิเมชันที่ปรากฏอรรถาครบทุกประเด็น ได้แก่ มหาสงครามหุบเขาแห่งสายลม (1984) เจ้าหญิงจิตวิญญาณแห่งพงไพร (1997) มิติวิญญาณมหัศจรรย์ (2001) และโปเนียว จิตสมุทรผจญภัย (2008)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวคิดออร่าของวอลเตอร์ เบนยามินแล้วนำมาประยุกต์ในการวิเคราะห์ออร่าที่เกิดขึ้นจากการรับชมงานภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มียาซากิ แสดงถึงแนวคิดเบื้องหลังที่สัมพันธ์กับการเกิดออร่าจากการรับชมภาพยนตร์ ซึ่งทางผู้วิจัยเสนอว่าสามารถใช้แนวคิดเรื่องออร่าวิเคราะห์ถึงเอกลักษณ์ที่สะท้อนถึงตัวผู้สร้างผลงานศิลปะ

บรรณานุกรม

- นับทอง ไบทอง. (2548). *นวลลักษณะในการเล่าเรื่องและเอกลักษณ์ในภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มิยาซากิ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประติมล บุญประจักษ์. (2559). *แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติในภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มิยาซากิ* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประติมล บุญประจักษ์. (2560). *แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติในภาพยนตร์แอนิเมชันของฮายาโอะ มิยาซากิ เรื่อง เจ้าหญิงโมโนโนเคะ*. *Veridian E-Journal Silpakorn University*. 10(2). 2203-2
- วิวัฒน์ มีสุวรรณ. (2557). *การสร้างแอนิเมชัน*. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อรพิมล ชูช่วย. (2555). *แนวความคิดของผู้กำกับ Hayao Miyazaki ที่ปรากฏในภาพยนตร์เรื่อง My Neighbor Totoro , Princess Mononoke , Spirited Away*. สืบค้น 22 ธันวาคม 2565 จาก <http://isas.arts.su.ac.th/wp-content/uploads/2555/art/art-2555-22.pdf>
- ฮายาโอะ มิยาซากิ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). (24 กุมภาพันธ์ 2562). *10 ปีกับฮายาโอะ มิยาซากิ ตอนที่ 1 โปเนียวมาแล้ว*. [รายการสารคดี]. NHK WORLD – JAPAN.
- ฮายาโอะ มิยาซากิ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). (30 มีนาคม 2562). *10 ปีกับฮายาโอะ มิยาซากิ ตอนที่ 2: วาดสิ่งที่ เป็นจริง*. [รายการสารคดี]. NHK WORLD – JAPAN.
- ฮายาโอะ มิยาซากิ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). (21 เมษายน 2562). *10 ปีกับฮายาโอะ มิยาซากิ ตอนที่ 3 :เชิญได้เลย ช่มชู้ฉิ้นซี*. [รายการสารคดี]. NHK WORLD – JAPAN.
- ฮายาโอะ มิยาซากิ. (ผู้ให้สัมภาษณ์). (26 พฤษภาคม 2562). *10 ปีกับฮายาโอะ มิยาซากิ ตอนที่ 4 ไม่มีข้อแก้ตัว*. [รายการสารคดี]. NHK WORLD – JAPAN.
- Benjamin, W. (1968). The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction. In Hannah Arendt (Ed.). *Illuminations: Essays and Reflections* (pp. 217-251). (Harry Zohn, Trans.). Schocken Books. (Original work published 1935)
- Benjamin, W. (2005). Little History of Photography. In Michael W. Jennings and Others (Ed.). *Walter Benjamin: Selected Writings, Volume 2: Part 2: 1931-1934* (pp. 507-530). (Rodney L. and Others, Trans.). Harvard University Press. (Original work published 1931)
- Benjamin, W. (2006). The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction. In Marcus Bullock and Michael W. Jennings (Ed.). *Walter Benjamin: Selected Writings, Volume 4: 1938-1940* (pp. 251-283). Schocken Books. (Original work published 1935)

- Ferris, D. S. (2008). *The Cambridge Introduction to Walter Benjamin*. Cambridge.
- Gelley, A. (2014). Contexts of the Aesthetic in Walter Benjamin. *The Johns Hopkins University Press*. 114(5), 933-961.
- Hansen, M. B. (1999). Benjamin and Cinema: Not a One-Way Street. *Critical Inquiry*, 25, 306-343.
- Hansen, M. B. (2008). Benjamin's Aura. *Critical Inquiry*, 34(2), 336-375.
- Napier, S. (2018). *Miyazakiworld: A Life in Art*. Yale University Press.
- Pusca, A. M. (2010). *Walter Benjamin and the Aesthetics of Change*. Goldsmiths.
- Rochlitz, R. (1996). *The Disenchantment of Art: The Philosophy of Walter Benjamin*. Guilford Press.

ภาพยนตร์แอนิเมชัน

- Hayao Miyazaki. (Director). (1979). *Lupin III: Castle of Cagliostro* [Film]. TMS.
- Hayao Miyazaki. (Director). (1984). *Nausicaä of the Valley of the Wind* [Film]. Toei Animation.
- Hayao Miyazaki. (Director). (1986). *Laputa: Castle in the Sky* [Film]. Studio Ghibli.
- Hayao Miyazaki. (Director). (1988). *My Neighbor Totoro* [Film]. Studio Ghibli.
- Hayao Miyazaki. (Director). (1989). *Kiki's Delivery Service* [Film]. Studio Ghibli.
- Hayao Miyazaki. (Director). (1992). *Porco Rosso* [Film]. Studio Ghibli.
- Hayao Miyazaki. (Director). (1997). *Princess Mononoke* [Film]. Studio Ghibli.
- Hayao Miyazaki. (Director). (2001). *Spirited Away* [Film]. Studio Ghibli.
- Hayao Miyazaki. (Director). (2004). *Howl's Moving Castle* [Film]. Studio Ghibli.
- Hayao Miyazaki. (Director). (2008). *Ponyo* [Film]. Studio Ghibli.
- Hayao Miyazaki. (Director). (2013). *The Wind Rises* [Film]. Studio Ghibli.

พรหมชาลสูตรตำนานล้านนา

วิโรจน์ อินทนนท์¹

(วันที่รับ: 3 เม.ย. 2567; วันที่แก้ไขเสร็จ: 5 มิ.ย. 2567; วันที่ตอบรับ: 6 มิ.ย. 2567)

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “พรหมชาลสูตรตำนานล้านนา : การปริวรรต ตรวจสอบชำระ และวิเคราะห์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปริวรรต ตรวจสอบชำระและวิเคราะห์พรหมชาลสูตรตำนานล้านนา งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้นคือพรหมชาลสูตรฉบับวัดนาบึง จังหวัดน่าน วัดดวงดี และวัดร่ำเปิง จังหวัดเชียงใหม่ และเอกสารรวมทั้งงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า พรหมชาลสูตรตำนานล้านนา ถูกเขียนขึ้นโดยพระสัทธัมมกิตติ วัดไปฐฐการาม (ช่างลาน) เชียงใหม่ โดยไม่ได้ระบุปีที่เขียนไว้ ต่อมา โปราณจารย์ทางล้านนาได้นำมาคัดลอกเพื่อการศึกษา และเก็บรักษาไว้ตามหอธรรมของวัดต่าง ๆ โครงสร้างของคัมภีร์ประกอบด้วยปณามคาถา เนื้อหาและนิคมนคาถา ในส่วนของเนื้อหานั้นเป็นการนำเอาเนื้อหาในสมุ้งควลิลานี ซึ่งเป็นอรรถกถาที่ขนิทาย ของพระสุตตันตปิฎกมาแปลแบบนิสสัย การปริวรรตได้ใช้เกณฑ์การปริวรรตโดยการเทียบเคียงอักษรล้านนากับภาษาไทย ตามหลักการเทียบอักษรของอุดม รุ่งเรืองศรี ในหนังสือพจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง การตรวจชำระภาษาบาลี ได้ใช้บาลีที่เป็นหลักสูตรของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ส่วนที่เป็นภาษาล้านนานั้นได้ใช้พจนานุกรมล้านนา-ไทย ส่วนการวิเคราะห์นั้นได้วิเคราะห์โครงสร้างซึ่งประกอบด้วยปณามคาถา เนื้อหาและนิคมนคาถา และสำนวนการแปลซึ่งเป็นการแปลแบบนิสสัย ทำให้เข้าใจได้ง่าย

คำสำคัญ : พระสูตร พรหมชาลสูตร พรหมชาลสูตรตำนานล้านนา

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Brahmajalasutta in Lan Na version

Viroj Inthanon²

(Received: April 3, 2024; Revised: June 5, 2024; Accepted: June 6, 2024)

Abstract

This article is the part of research on “Brahmajalasutta in Lan Na version : transliteration, edition and analysis” which has the purpose to transliterate, edit and analyse Brahmajalasutta in Lan Na version. This is the qualitative research that study from primary sources that is Brahmajalasutta of Wat Napang, Nan Province, Wat Duangdee and Wat Rampoeng, Chiang Mai Province and another documentary and research concerned.

From the study it was found that Brahmajalasutta in Lan Na version was written by Phra Saddhammakitti of Wat Potthakaram (Chang Lan) Chiang Mai, without specifying the year that was written. Later, Lan Na Poranacariya made copied for study and preserved in the various Dhamma halls of the temples. The structure of manuscript composed of the Panamagathas, contents and Nigamanagathas. For the contents, it was brought the subject - matters from Sumangalavilasini which is the commentary on Suttantapitaka to translate as Nissaya. For transliteration The criteria were based on comparing the Lanna letters with the Thai letters according to the principle of comparing letters by Udom Rungruang Sri in the Lanna-Thai Dictionary, Mae Fah Luang edition. For the edition of Pali language the Pali curriculum for teaching the Pali section of the Thai Sangha at present was used and for the Lanna language the Lanna -Thai Dictionary was used. For the analysis of the structure which consists of Panamagathas, Contents and Nigamanagathas was analysed and the idiom of translation which called Nissaya that make it easy to understand also was analysed.

Keywords : Sutta, Brahmajalasutta, Brahmajalasutta in Lan Na version.

---

² Associate Professor Doctor. Department of Philosophy, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Thailand

1. บทนำ

จุดประสงค์หลักในการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ คือการแสวงหาโมกขธรรม เพื่อหลุดพ้นจากความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ ดังนั้น เมื่อทรงผนวชแล้ว พระองค์จึงไปศึกษาและปฏิบัติอยู่กับเจ้าลัทธิต่างหลายที่มีอยู่ในอินเดียตอนนั้น จนท้ายที่สุด ได้พิจารณาเห็นว่าคำสอนและการปฏิบัติเหล่านั้นไม่สามารถเข้าถึงความดับทุกข์ได้ จึงได้หันมาปฏิบัติด้วยพระองค์เอง จนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

หลังจากการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ได้ออกโปรดเวไนยสัตว์เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ สัตว์เหล่าใดที่ไม่สามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ก็ทรงสอนให้เขาอยู่กับความทุกข์อย่างไม่ทุกข์ คือรู้เท่าทันความทุกข์ การออกประกาศลัทธิคำสอนของพระองค์ ตลอดระยะเวลา 45 ปีนั้น ทำให้มีผู้ปฏิบัติตามลัทธิคำสอนของพระองค์เป็นจำนวน จนสามารถตั้งเป็นบริษัท 4 ได้ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบริษัทเหล่านี้ก็ได้ช่วยกันเผยแผ่ลัทธิคำสอนของพระองค์มาจนถึงทุกวันนี้

ตอนเริ่มแรกประกาศลัทธิคำสอนนั้น พระองค์ใช้คำว่า พรหมจรรย์ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4. 2539. หน้า 25) เป็นหลักคำสอน ต่อมาใช้คำว่า ธรรมวินัย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10. 2539. หน้า 164) จนที่สุด เมื่อพระองค์ปรินิพพานไปแล้วจึงมีคำว่า ไตรปิฎก ซึ่งเป็นที่รวบรวมคำสอนของพระองค์

ไตรปิฎก หมายถึง ตะกร้า 3 ใบ หรือ หมวดคำสั่งสอน 3 หมวด คือ

- ก. วินัยปิฎก หมวดที่ว่าด้วยข้อที่ต้องปฏิบัติ
- ข. สุตตันตปิฎก หมวดที่ว่าด้วยข้อที่ควรปฏิบัติ
- ค. อภิธรรมปิฎก หมวดที่ว่าด้วยข้อที่พึงปฏิบัติ

กล่าวแต่เฉพาะสุตตันตปิฎกนั้นมีทั้งหมด 5 นิกาย คือ ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย และขุททกนิกาย (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9. 2539. หน้า { 10 – 11 })

ในช่วงแรกนั้น ความรู้ความเข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ายังมีอยู่มาก หรือถึงจะมีความสงสัยก็สามารถสอบถามจากพระองค์ได้ แต่เมื่อกาลล่วงเลยไปนานเข้า ความรู้ความเข้าใจนั้นก็เริ่มเปลี่ยนไป พระสาวกเริ่มอธิบายหรือตีความคำสอนไปในแนวทางที่สนับสนุนความคิดของตนเองมากขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงเกิดมีพระอรธกถาจารย์ได้เขียนคำอธิบายพระไตรปิฎกขึ้น หนังสือที่เขียนคำอธิบายพระไตรปิฎกนั้นถูกเรียกว่า อรรถกถา กล่าวแต่เฉพาะอรรถกถาสุตตันตปิฎก มีทั้งหมดถึง 13 คัมภีร์ (สุตตันตปิฎก มหาจุฬาลงกรณกถา. 2532. หน้า -11- - -12-)

ต่อมา เมื่อความเข้าใจในอรรถกถาลดน้อยลงจึงมีพระภิกษุอาจารย์ ได้เขียนคำอธิบายอรรถกถาขึ้น เรียกหนังสือชนิดนี้ว่า ฎีกา (รวมถึง โยชนา ด้วย) อนุฎีกาและสัททาวีเสส

พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นสูตรแรกนั้น คือธรรมจักกัปปวัตตนสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4. 2539. หน้า 20 – 24) เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 จากนั้นก็ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร

(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 4. 2539. หน้า 27 – 30) และพระสูตรอื่น ๆ อีกมากมายตามลักษณะและอุปนิสัยของผู้ฟัง สำหรับพรหมชาลสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9. 2539. หน้า 1 – 47) นั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่ภิกษุประมาณ 500 รูป ที่พระราชาอุทยานอัมพลัญชิกา ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทา ปรรากเหตุที่เหล่าภิกษุได้ยื่นสุปปิยปริพาชกกล่าวติเตียนพระรัตนตรัย และพรหมทัตตมาณพ ผู้เป็นศิษย์กล่าวสรรเสริญพระรัตนตรัย จึงนำเรื่องนี้มาสนทนากัน พระพุทธเจ้าจึงตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายไม่ให้โกรธเมื่อถูกติเตียน และไม่ให้อินดีจนหลงเมื่อได้รับคำสรรเสริญ แล้วให้พิจารณาถึงสาเหตุของการติเตียนและการสรรเสริญนั้น ๆ พร้อมทั้งให้ชี้แจงถึงสิ่งที่เป็นจริงและไม่จริง จากนั้นทรงแสดงหลักธรรมที่ทำให้พระองค์ประเสริฐกว่าลัทธิอื่น ๆ ทั้ง 62 ลัทธิที่เผยแพร่อยู่ในสมัยนั้น

แต่เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว พระสาวกได้ทำการสังคายนารวบรวมคำสอนของพระองค์ขึ้น โดยได้จัดแบ่งคำสอนออกเป็นหมวดหมู่ 5 หมวดดังกล่าวแล้ว เฉพาะหมวดแรกคือที่ขนิทายซึ่งเป็นที่รวบรวมพระสูตรขนาดยาวไว้นั้น ได้จัดวางเอาพรหมชาลสูตรเป็นสูตรแรก ต่อด้วยสามัญญผลสูตรและอื่น ๆ จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ทำไมพระผู้ทำสังคายนาจึงจัดเอาพรหมชาลสูตรนี้เป็นสูตรแรกทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นพระสูตรแรกที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง และเมื่อมีการศึกษาพระสูตรรวมทั้งการจดบันทึกเก็บไว้เป็นหลักฐาน ก็มีการศึกษาและจดบันทึกพระสูตรนี้เป็นสูตรแรกเช่นเดียวกัน

เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ลานนาตั้งแต่สมัยของพระนางจามเทวีแห่งหริภุญชัย จนถึงช่วงที่พระมหาญาณคัมภีร์และคณะเดินทางเพื่อไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่เมืองลังกาแล้วกลับมาเผยแพร่พระพุทธศาสนาในลานนา ทำให้พระสงฆ์ชาวล้านนาเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกามากขึ้น เมื่อเดินทางกลับมาก็ได้ทำการแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาล้านนา ตลอดจนถึงการแต่งคัมภีร์อธิบายความพระไตรปิฎก พระธรรมวินัย และคัมภีร์ประเภทภาษาศาสตร์ ตำนาน ฯลฯ เป็นจำนวนมาก ต่อมาก็ได้มีการแปลคัมภีร์ภาษาบาลีเหล่านั้นออกมาเป็นภาษาล้านนา (ที่เรียกกันว่าสำนวนล้านนา) กันมากขึ้น ลักษณะการแปลจะเป็นการแปลแบบนิสสัย คือ ยกบาลีขึ้นตั้งแล้วแปล หรือแปลแบบโวหาร คือ ยกบาลีขึ้นตั้งแล้วพรรณนาความไปมากกว่าที่ปรากฏในภาษาบาลี หนึ่งในคัมภีร์สำนวนล้านนานั้น คือ พรหมชาลสูตรสำนวนล้านนา

พรหมชาลสูตรสำนวนล้านนาเป็นที่นิยมในการเขียนและการอ่านเป็นอย่างมากในล้านนา เพราะแทบทุกวัดที่มีคัมภีร์ใบลานอยู่ก็จะปรากฏคัมภีร์นี้อยู่ จากข้อมูลของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มีคัมภีร์นี้อยู่ คือ

ที่	ชื่อ	ปีที่จาร จ.ศ./พ.ศ.	แหล่งที่พบ	รหัสไมโครฟิล์ม
1	พรหมชาลสูตร	1184/2365	วัดชมพูลวง ลำปาง	81.063.01E.085-097
2	พรหมชาลสูตร	1239/2420	วัดช่วงสิงห์ เชียงใหม่	78.017.01E.079-087
3	พรหมชาลสูตร	1244/2425	วัดพันแหวน เชียงใหม่	78.017.01E.016-023

นอกจากนี้ ยังพบที่ฐานข้อมูลเอกสารโบราณของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่อีก คือ

ที่	ชื่อ	ปีที่จาร จ.ศ./พ.ศ.	แหล่งที่พบ	รหัสไมโครฟิล์ม
1	พรหมชาลสูตร	1177/2358	วัดนาปัง น่าน	นน 09 02 038 00
2	พรหมชาลสูตร		วัดสูงเม่น แพร่	พร 01 02 119 01
3	พรหมชาลสูตร	1202/2383	วัดสูงเม่น แพร่	พร 01 01 129 00
4	พรหมชาลสูตร	1242/2423	วัดเหมืองหม้อ แพร่	พร 05 02 012 00
5	พรหมชาลสูตร	1179/2460	วัดดวงดี เชียงใหม่	ชม 19 02 022 00

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการปริวรรต ตรวจสอบชำระและวิเคราะห์เนื้อหาของคัมภีร์นี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อปริวรรตคัมภีร์พรหมชาลสูตรจากอักษรล้านนาเป็นอักษรไทย
- 2.2 เพื่อตรวจสอบชำระความถูกต้องของการแปลและเนื้อหา
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของคัมภีร์พรหมชาลสูตรล้านนาล้านนา

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เอกสารชั้นต้นที่นำมาศึกษาคือพรหมชาลสูตร ฉบับวัดนาปัง จังหวัดน่าน จำนวน 12 ผูก ซึ่งเป็นฉบับที่เก่ามากที่สุดมาเป็นต้นฉบับในการศึกษา และนำเอาฉบับวัดดวงดี จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 ผูก ซึ่งจารห่างกัน 2 ปี ฉบับวัดร่ำเปิง เชียงใหม่ ที่พิมพ์ด้วยกระดาษในชื่อพระไตรปิฎก ฉบับภาษาล้านนาไทย มาตรวจทาน ตลอดถึงการตรวจชำระกับพระไตรปิฎกและอรรถกถาทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ จากนั้นจึงนำเสนอด้วยวิธีพรรณนา

4. ผลการศึกษา

4.1 ความหมายของพรหมชาลสูตร

พรหมชาลสูตร เป็นสูตรที่ว่าด้วยชายอันประเสริฐ ซึ่งหมายถึงสัพพัญญุตญาณของพระพุทธเจ้าที่ทรงรู้ทิวภูมิต่าง ๆ ในสมัยนั้นอย่างแจ่มแจ้ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9. 2539. หน้า 1 – 47)

นอกจากนี้ยังมีชื่อเรียกอีกหลายชื่อด้วยกัน คือ อตถชาลสูตร รัมมชาลสูตร ทิวภูมิชาลสูตร และสังคามวิชัยสูตร

ที่เรียกว่า อตถชาลสูตร เพราะเป็นสูตรที่แจ่มแจ้งประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้าอันเป็นคุณตาชาย

ที่เรียกว่า อัมมชาลสูตร เพราะเป็นสูตรเป็นแบบแผนและลัทธิธรรมเนียม อันเป็นดุจดาวาข่าย

ที่เรียกว่า ทิฏฐิชาลสูตร เพราะเป็นสูตรที่แจกแจงทิฏฐิ 62 อันเป็นดุจดาวาข่ายที่ผูกมัดผู้ที่มีความเชื่อลัทธิเหล่านี้ไว้

ที่เรียกว่า สังคามวิชัยสูตร เพราะผู้ที่ฟังสูตรนี้แล้วสามารถพิชิตมารทั้งหลายได้ คือ เทวบุตรมาร ชันธมาร มัจจุมารและกิเลสมาร (สมังควลีลาสินี. 2539. หน้า 119)

4.2 ใจความสำคัญของพระสูตร

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสิ่งที่คนสรรเสริญพระองค์ เพราะพระองค์ทรงงดเว้นและทรงปฏิบัติในจุฬศีล 26 ข้อ มัชฌิมศีล 10 ข้อ และมหาศีล 7 ข้อ จากนั้นตรัสถึงสัพพัญญุตญาณ คือความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ประณีต คัดคะเนเอาด้วยตรรกะไม่ได้ ละเอียดอ่อน รู้ได้เฉพาะบัณฑิต เมื่อรู้แล้วก็สอนผู้อื่นให้รู้ตาม

จากนั้น ได้ตรัสถึงลัทธิหรือทิฏฐิ 62 คือ

ก. ปุพพัตถักปัปิกวาทะ 18 ลัทธิ

ข. อปรันตักปัปิกวาทะ 44 ลัทธิ

(พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 9. 2539. หน้า 1)

4.3 พรหมชาลสูตรต์ สำนวนล้านนา

พรหมชาลสูตรต์สำนวนล้านนาที่ถูกจารคัดลอกต่อ ๆ กันมานั้นเป็นผลงานของพระสัทธัมมกิตติ วัดโปงหลวงการาม (วัดช่างลาน) เชียงใหม่ ต่อมาท่านได้ย้ายไปอยู่ลำปาง ในคัมภีร์เองไม่ได้ระบุเอาไว้ว่าท่านได้แปลพรหมชาลสูตรต์นี้ไว้ในปีใด แต่ต้องเป็นก่อน พ.ศ.2358 อย่างแน่นอน ที่จริงแล้วการแปลพรหมชาลสูตรของพระสัทธัมมกิตตินั้น เป็นการแปลจากสมังควลีลาสินีเสียเป็นส่วนมาก จะมีก็เพียงแต่ส่วนท้ายที่ว่าด้วยเรื่องทิฏฐิ 62 เท่านั้น ที่แปลจากพระสูตรโดยตรง ข้อความที่ปรากฏในบทปณามคาถาแห่งสูตรนี้ ว่า

สมพุทธิ พุทธเสวิต	ธมม สุคตปภาว
สงฆ์ นิรังคณ วร	วนเท ต รตนตตย
ปุญญาภิสนท ปณาม	ชาตตนต ม ปาเลตุ
อนตรายโต ย ย	โวหารงกาคู มิจฉิสส
ตตถเมว สมิมตตุ	สจจโต (สุวิ)สุทมนสา
ธมมกาโม โย ปทรภูฏิต	สามญญนามโวหาโร
คุรุคหิตนาเมนาห	สทธมมกิตติ อิติ วิสสุโต
โสหน นวปุเร รมเม	วสนโต โปงหลวงการาม

ติปิฎก อุกคณหนโต	ปริยตติคตติโคโต
ปุนาห์ อปเร กาล	นครวหเย ปุเร
วสนโต คามเก ตีเร	วาปาย อุตเตร ภาเค
โสห์ ทิสวาน โอสสกกี้	สาสนวรพุทธสส
ตสม่าห์ วิรวิสสามิ	โหวหาร์ พรหมซาลสส
อาทิภูตสส สุตตสส	โลกโหวาเรน เถยย์
สาสนวรโชติยา	

ต่อมา พระสูตรนี้ถูกจารคัดลอกสืบ ๆ ต่อกันมาในฐานะที่เป็นพระสูตรเริ่มแรกแห่งพระสูตรต้นตปิฎก

ก. ฉบับวัดนาปัง

ฉบับนี้ มี 12 ผูก อานันท์ภิกขุพร้อมด้วยลูกศิษย์ของท่านประกอบด้วยคัมภีร์สสภิกขุ อรินทร์สสภิกขุ เป็นผู้จาร

ข. ฉบับวัดดวงดี

ฉบับนี้ มี 12 ผูกเช่นเดียวกัน เขียนโดยมหาัยสสามเณรรูปเดียว โดยมี ปถมมูลสัทธายาคำดาเป็น ประธานพร้อมด้วยลูกหลานและชาวบ้านชาวเมืองทุกคนรับเป็นเจ้าของในการเขียน

ค. ฉบับวัดรำเปิง

ฉบับนี้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ฉบับภาษาล้านนาไทย เล่มที่ 1 จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มโดยคณะสงฆ์ ภาคเหนือ โดยมีพระครูพิพัฒนคณาภิบาล วัดรำเปิง จังหวัดเชียงใหม่ (ปัจจุบันดำรงสมณศักดิ์ที่ พระพรหม มงคล วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร) เป็นผู้ดำเนินการ เนื้อหาถูกแบ่งออกเป็น 8 ผูก ไม่ปรากฏว่านำต้นฉบับ มาจากที่ใด และเนื้อหาก็สิ้นสุดเพียงคำปรารภเท่านั้น

เนื่องจากทั้ง 3 ฉบับมีเนื้อหาที่เหมือนกัน จะแตกต่างกันก็เพียงการจารหรือคัดลอกผิดกันไปบ้าง เล็กน้อย ดังนั้นจึงใช้ฉบับวัดนาปัง จังหวัดน่านเป็นหลัก

4.4 เนื้อหาย่อ

ผูกที่ 1

เริ่มต้นด้วยปณามคาถา แสดงความนอบน้อมพระรัตนตรัย จากนั้นได้ผู้เขียนได้ระบุชื่อและที่อยู่ของท่านในขณะที่เขียนและเหตุการณ์หลังจากนั้น จากนั้นได้แสดงปณามคาถาของพระอรรถกถาจารย์ผู้เขียนสมังคลวิลาสินี พร้อมทั้งอธิบายศัพท์และความหมายในปณามคาถานั้นไปที่ละบทจนจบ

ผู้คนที่ 2

เริ่มต้นด้วยการสังฆวินิจฉัยที่ฆนิกาย ว่ามี 3 วัคค์ คือ สีลขันธวัคค์ มหาวัคค์ ปาฎีกวัคค์ รวมเป็นพระสูตร 34 สูตร จากนั้นพูดถึงมูลเหตุการณสังคายนาครั้งที่ 1 โดยได้พูดถึงประวัติของพระสุภัททะผู้กล่าวจ้วงจาบพระพุทธเจ้าว่ามีความเป็นมาอย่างไร สาเหตุอีกอย่างหนึ่งที่พระมหากัสสปะริเริ่มการทำสังคายนา เพราะได้รับการอนุเคราะห์หลายอย่างจากพระพุทธเจ้า เช่น การประทานผ้าบังนึ่งให้ เป็นต้น พระมหากัสสปะได้คัดเลือกพระที่จะทำสังคายนาไว้ 499 รูปโดยไม่มีพระอานนท์ ซึ่งเป็นพุทธอุปัฏฐาก จากนั้นได้ไปขอความอุปถัมภ์จากพระเจ้าอชาตศัตรู การที่ พระอานนท์ไม่ได้ถูกคัดเลือกนั้น เพราะท่านยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ทำให้ท่านต้องเร่งรีบบำเพ็ญเพียร จนได้เป็นพระอรหันต์และเข้าร่วมสังคายนาด้วย การสังคายนาเริ่มต้นด้วยการที่คณะสงฆ์คัดเลือกพระอุบาลีเป็นผู้วิสัยชนาพระวินัย

ผู้คนที่ 3

เริ่มต้นด้วยการพูดถึงการสังคายนาพระวินัย พระมหากัสสปะถาม พระอุบาลีตอบ เช่น ปฐมปาราชิก พระพุทธเจ้าบัญญัติที่ไหน ปรากรเหตุอะไร ใครเป็นต้นเรื่อง จะถอน จะเพิ่มได้หรือไม่ จากนั้นก็ไล่ถามไปที่ละข้อ จนจบ 227 ข้อสำหรับของภิกษุ และ 311 ข้อสำหรับของภิกษุณี เมื่อจบแต่ละข้อ คณะสงฆ์ก็ได้สาธยายพร้อมกันจนครบ เมื่อจบสังคายนาพระวินัยแล้วแผ่นดินก็ได้ไหว จากนั้นก็ได้สังคายนาพระสูตร โดยให้พระอานนท์เป็นผู้วิสัยชนา เริ่มตั้งแต่ที่ฆนิกาย 34 สูตร มีพรหมชาลสูตรเป็นเบื้องต้นว่า เหตุเกิดที่ไหน ใครเป็นต้นเรื่อง เนื้อหาของสูตรนั้นเป็นอย่างไร เมื่อจบที่ฆนิกายแล้วได้มอบให้ลูกศิษย์ของพระอานนท์เป็นผู้สาธยาย มัชฌิมนิคายให้ลูกศิษย์พระสารีบุตร สังยุตตนิกายให้พระมหากัสสปะ อังคุตตรนิกายให้พระอนุรุทธะ จากนั้นได้สังคายนาพระอภิธรรมและขุททกนิกายไปจนครบ จากนั้น พูดถึงการแบ่งพุทธวจนะออกเป็น 1 2 3 ตามลำดับ พร้อมให้คำอธิบาย

ผู้คนที่ 4

เริ่มอธิบายเนื้อหาของพรหมชาลสูตร โดยเริ่มจากการอธิบายความหมายของศัพท์ไปตามลำดับ คำว่า เอวํ บอกลุปมา อุปเทสสะ สัมปหังสนะ ครหะ วจนสัมปฏิกะหะ อาการะ นิตัสสนะ อวธารณะ แต่ในพระสูตรนี้บอกอาการ นิตัสสนะ อวธารณะ คำว่า เม มีเนื้อหาคือ มยา มยหํ มม คำว่า สุตํ บอกลุปัสสะคะ คมนะ วิสสุตะ อุปจิตานุโยคะ โสตวิญญะเยะ โสตทวารานุสสารวิญญาตะ ในพระสูตรนี้ได้ขนิตสุตท่าย คำว่า เอกํ บอกคณนปริจเฉทะ คำว่า สมยํ บอก สมวาเยะ ขณะ กาละ เหตุ ทัณฺณิ ปฏิลากะ ปทานะ ปฏิวะระ และคำว่า สมยะ มี 10 ประการมีคัพโภกกันตสมยะ ชาตสมยะ สังเวคสมยะ อภินิกขมนสมยะ ทุกกรการิกสมยะ มารวิชัยสมยะ อภิสัมโพธิสมยะ ทัณฺณิธัมมสุขวิหารสมยะ เทสนาสมยะ ปรีนิพพาน-สมยะ

ผู้คนที่ 5

พระพุทธเจ้าเสด็จไปสู่ที่ชุมนุมของพระสงฆ์ ตรัสถามถึงเรื่องที่พูดคุยกัน เมื่อทราบแล้วทรงตรัสแสดงคุณและโทษของสิ่งได้ยิน ได้ฟัง และควรแสดงอาการโต้ตอบอย่างไร จากนั้นในเนื้อหาได้อธิบายถึงสูตรนิกเขปะว่ามี 4 ประการ คือ อัตตชฌาสมยนิคเขปะ ปรัชฌาสมยนิคเขปะ ปุจฉาวลิกนิกเขปะ อัตถูปัตตนิคเขปะ

พรหมชาลสูตรนี้เป็นอรรถุบัติติกเขปะ จากนั้นก็อธิบายคำว่า ปุถุชน ว่ามี 2 ประเภท คือ อันธปุถุชน และ กัลยาณปุถุชน อธิบายคำว่า ตถาคตะ ว่ามีความหมาย 8 ประการด้วยกัน

ผู้กที่ 6

เริ่มต้นด้วยการอธิบาย ปุจฉา 5 ประการ คือ อทิฏฐุชตนาปุจฉา ทิฏฐุสังสันทนาปุจฉา วิมตัจเจทนาปุจฉา อนุมติปุจฉา กเถตุกัมยตาปุจฉา พรหมชาลสูตรเกิดขึ้นเพราะกเถตุกัมยตาปุจฉา จากนั้น อธิบายถึง จูฬศีล ซึ่งประกอบด้วย ปาณาติปาต อทินนาทาน อพรหมจริยะ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัสปลลาป วาจา พิชคามและภุตคาม เป็นต้น จากนั้น อธิบาย มัชฌิมศีล ซึ่งประกอบด้วย พิชคามและภุตคาม การสะสม การดู การละเล่น

ผู้กที่ 7

อธิบายเรื่องการละเล่นต่อ ที่นอนสูง ที่นอนใหญ่ การประดับตกแต่ง เตรีจฉานวิชา วิคคาทิกกถา (คำผิดเสียงกัน) ทูเตยยปฬินคมนะ กุหกกัมม จากนั้นอธิบายมหาศีล ซึ่งประกอบด้วย เวทมนต์คาถา การทำนายลักษณะ พยากรณ์ศาสตร์ การดูฤกษ์ยาม การทำนายดิน ฟ้า อากาศ ทำนายวันดี การตกแต่งและ ให้อา จากนั้นเริ่มต้นการอธิบายปุพพันตกัปปิกะ

ผู้กที่ 8

เริ่มต้นด้วยการอธิบายปุพพันตกัปปิกะต่อจากผู้กก่อน อธิบายถึงทิฏฐิ 62 ซึ่งประกอบด้วย ปุคคละผู้ เป็นสัสตวาทะ 4 คน ปุคคละผู้เป็นเอกัจจสัสตวาทะ 4 คน ผู้เป็นอันตานันติกะ 4 คน ผู้เป็นอมราวิกเขปิกะ 4 คน ผู้เป็นอิจจสมุปันนิกะ 2 คน ผู้เป็นสัณญิวาทะ 16 คน ผู้เป็นอสัณญิวาทะ 8 คน ผู้เป็นเนวสัณญินา สัณญิวาทะ 8 คน ผู้เป็นอุจเฉทวาทะ 7 คน ผู้เป็นทิฏฐุธัมมนิพพานวาทะ 5 คน อธิบายความหมายของศัพท์ ปุพพันตกัปปิกะ จากนั้น เริ่มอธิบายโดยละเอียดถึงทิฏฐิ 62 คือ สัสตวาทะ 4 ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 มันทปัญญา ระลึกชาติได้แสนชาติ กลุ่มที่ 2 มัชฌิมปัญญา ระลึกชาติได้ 10 กัปป กลุ่มที่ 3 ติกขปัญญา ระลึก ชาติได้ 40 กัปป

ผู้กที่ 9

อธิบายสัสตวาทะต่อ คือ กลุ่มที่ 4 วิตักกาทะ จากนั้นก็อธิบาย เอกัจจสัสตวาทะ เอกัจจอสัสตวาทะ 4 ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 เป็นพรหมลงมาเกิด กลุ่มที่ 2 เป็นเทวดาที่อดอาหารลงมาเกิด กลุ่มที่ 3 เป็นเทวดาที่มีความโกรธแล้วลงมาเกิด

ผู้กที่ 10

อธิบายเอกัจจสัสตวาทะ เอกัจจอสัสตวาทะต่อจากผู้กที่ผ่านมา คือ กลุ่มที่ 4 กลุ่มที่ใช้วิตักกะเอาเอง จากนั้นอธิบายอันตานันติกวาทะ 4 ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 อันตสัณญี มีสัญญาว่าโลกมีที่สุด กลุ่มที่ 2 อนันตสัณญี มีสัญญาว่าโลกไม่มีที่สุด กลุ่มที่ 3 มีสัญญาว่าโลกนี้มีที่สุดก็มี ไม่มีที่สุดก็มี กลุ่มที่ 4 มีสัญญาว่าโลก

นี้มีที่สุดก็ไม่ใช่ ไม่มีที่สุดก็ไม่ใช่ อธิบายอมราวิกเขปวาทะ (วาทะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา) 4 ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 กลัวเกิดโทษ กลุ่มที่ 2 กลัวคำมูสา กลุ่มที่ 3 กลัวอันตรายและลำบาก กลุ่มที่ 4 กลัวผู้อื่นกล่าวโทษตน

ผูกที่ 11

เริ่มต้นด้วยการอธิบายอิจจสมุปันนา 2 ประเภท คือ กลุ่มที่ 1 ตัวตนและโลกเกิดโดยหาเหตุไม่ได้ กลุ่มที่ 2 ตัวตนและโลกเกิดโดยหาเบื้องหลังไม่ได้ จากนั้นเริ่มอธิบายอปันตกัปิกวาทะ ซึ่งประกอบไปด้วย สัตถุญญวาทะ 16 อสัตถุญญวาทะ 8 เนวสัตถุญญาสัตถุญญวาทะ 8 อุจเฉทวาทะ 7 ทิฏฐธัมมนิพพานวาทะ 5

ผูกที่ 12

เริ่มต้นด้วยการอธิบายปริตัสลิตวิปผันทิตวาระ ผัสสปัจจยวาระ วิวิฏฐกุกกา ก่อนจบสุดต้นนี้ ท่านได้อธิบายถึงชื่อของพระสูตรนี้ว่ามี 4 ชื่อด้วยกันคือ ธัมมชาลสูตร เพราะให้ประโยชน์ทั้งในภพนี้และภพหน้า พรหมชาลสูตร เพราะเป็นพระสูตรที่ประเสริฐ ทิฏฐิชาลสูตร เพราะเป็นที่รวมของทิฏฐิทั้ง 62 ประเภท อนุตตรสังคามวิชัยสูตร เพราะผู้ที่ได้ฟังสูตรนี้แล้วสามารถเอาชนะมารทั้ง 5 ได้ จากนั้น ก็ได้อธิบายอีกว่า เมื่อใดก็ตามที่มีสาธยายสูตรนี้ แผ่นดินก็ได้เกิดการไหวขึ้น

4.5 ผลการการปริวรรต

การปริวรรต คือการเปลี่ยนตัวอักษรจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกันคือ

ลักษณะแรกคือการปริวรรตตามเสียง หมายถึงคำ ๆ นั้นอ่านออกเสียงอย่างไรก็ปริวรรตไปตามนั้น เช่น บรยายา = ะหญา และอีกวิธีหนึ่งคือการปริวรรตตามอักษร หมายถึงคำ ๆ นั้นสะกดอย่างไรก็ปริวรรตไปตามนั้น เช่น บรยายา = ะหญา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เกณฑ์การปริวรรตโดยการเทียบเคียงอักษรล้านนากับภาษาไทย ตามหลักการเทียบอักษรของศาสตราจารย์ ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี ในหนังสือพจนานุกรมล้านนา – ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (อุดม รุ่งเรืองศรี. 2547. หน้า ช – ต)

มีคำยกเว้นที่ผู้ศึกษาได้เพิ่มเติมไปคือ

- คำที่รู้จักโดยทั่วไปในภาษาไทย เช่น คี เป็น กิ, ไพ เป็น ไป
- คำที่ต้องการรักษาสำเนียงของล้านนาไว้ เช่น คำที่ประกอบด้วย

กรฯ – กร = ขร ขระกุล

ตรฯ – ตร = ถร ถรัส, ถราบ, ถริ

บรฯ – บร = ะหญา, ะโยชนะ, ะหมาน, ะหรม, ะสาท,

ะฉานา, ะสะจาก, ะกฏ, ะกอบ, ะหญา, ะโฆษ

พรายยา = พญา (ใช้เมื่อหมายถึงกษัตริย์, เจ้าเมือง, ผู้เป็นใหญ่, หัวหน้า)

ในการปริวรรตนี้ คำที่อ่านไม่ได้จะใช้ จุด (...) แทน เนื่องจากการชำรุดของใบลาน หรือหน้าเอกสารไม่ชัดเจน

การจัดลำดับหัวข้อและวรรคตอน เป็นส่วนที่ผู้ปริวรรตได้จัดทำเอง

นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้อธิบายคำที่เป็นภาษาล้านนาสู่ความหมายภาษาไทย โดยได้อธิบายตามบริบทของเรื่อง

ข้อดีของการปริวรรตเช่นนี้นั้นก็สามารถรักษาเสียงหรือสำเนียงของภาษาล้านนาไว้ได้ แต่ก็มีข้อเสียคือในเวลาที่ปริวรรตกลับเป็นภาษาล้านนาจะมีตัวอักษรที่คลาดเคลื่อนกัน

ตัวอย่างการปริวรรต (ที่ทำตามตัวอักษรที่ปรากฏ)

สฎฐุทธิ พุทธนิเสวิตั ฌมมสุคคภาวั สขนิริ คณวารั จรเทศั รตนตยั ยาปุญญาภิสนทั ปณาม ชาตั ตนตัม ปาเลตุ อนุตรายโต ยัม ยัม โวหาลงกาณุมิจฉิสสั ตนโต เมว สขมตตุ ปจจโต ปริสุวิสุทธรณสาธมมกาโม โย ปทรกุกุติ สมญญานาม โสวโหครุทธิ คหิตมณาเมนาหิ สุทธรณตติ ตติ อติวิสุโต โย อาจริโย อันว่าอาจารย์ผู้ใด ฌมมกาโม อันมักยังธัมมอันเปนคลองอุบายอันจักเข้าสู่นิพพาน สุวิสุทธรณสา เหตุอันมีใจอันบอริสุทธิ เหตุตั้งอยู่ในคลองแห่งสัปปุริส ฌส มญญนา โสวโห อันเรียกชื่อเปนสามัญ ปทรกุกุติ ชื่อว่ากุกุฏแปลง โสหิ ข้าผู้นั้น สธมมตติ อติวิสุโต อันมีชื่อผากกว่า สธมมกิตติ คุรุคหิ หิตนเมนาเม ด้วยถือเอาครุ โสหิ นวปุรรมณมวสนโต โปฏฐกรามเมติ ปิฎเต อุกคณหนโต ปรยตติหิตโต โสหิ ข้าผู้นั้น วสนโต อันอยู่ โปฏฐกราม ในอารามข้างลาน นวปุเร ในเวียงเชียงใหม่ รรมเม อันควรร้าเมาเอาใจ (พรหมชาลสูตร ฉบับวัดนาปัง หน้าลานที่ 1)

อุคคณหนโต อันเรียนเอา ปิฎเก แห่งปิฎกทั้ง 3 ปรยตติ คหิตโต อันถึงยังปรียัตติ คติ คือบวรมวลแห่งปรียัตติ ปุณาหิ อปรเกาเรน ครวหเย ปุเรวสนโต คามเกติเรวา ปิสสุตตเรภาเค อหิ อันว่าข้าผู้นั้น วสนโต อันอยู่ คามเก ในบ้าน ตีเร ข้างฝั่ง วาปิ ย แห่งหนอง อุตตเรภาเค ในส่วนแห่งกล้าเหนือ วิชชาเน มี ปุเร ในเวียงนครวหเย อันมีชื่อวานคร อปรเกาเร ในกาลพายลุน ปุน เล่าแล โสหิ ทิสวาน โอรสสุกิกิ สาสนวร พุทสส ตส มาหวัรวิสามิโวร พรหมชาลสส อาทิภูตสส สุตตสส โลเก โวหาเรน เยยยิ สาสนวรโชติยา โสหิ ข้าผู้นั้น ทิสวา หันแล้ว โอรสสุกิกิ ยังถอยลง สาสนวรพุทสส แห่งวรพุทสาสนา ตสมา เหตุตั้งอัน อหิ อันว่าข้า วิรวิสามิ จักเข้าแต่งแปลง โวหารั ยังโวหาร พรหมชาลสส แห่งพรหมชาลสูตร อาทิภูตสส อันเกิดในตน สุตตสส มักว่า สุตตานัน แห่งสูตรทั้งหลาย โวหารสูตรอันนั้น เยยยิ (พรหมชาลสูตร ฉบับวัดนาปัง หน้าลานที่ 2)

อันปุคคละเพิงรุ้ โลโกโวหาเรน ด้วยโลกโวหาร สาสนวรโชติยา เพื่อให้อรุ้งเรื่องแก่สาสนาพระพุทเจ้า ตนณะเสฐแล เปนค่านักผาษญ์ผู้แปลแล ทีฆนิกาย อาทิภูโต สิลกขณชวคโค ลการกขตุทธิโต (พรหมชาลสูตร ฉบับวัดนาปัง หน้าลานที่ 3)

4.6 ผลการการตรวจชำระ

การตรวจชำระภาษาบาลี ผู้ปริวรรตได้ใช้บาลีที่เป็นหลักสูตรของการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน ส่วนที่เป็นภาษาล้านนาได้อ้างอิงจากนุกรมล้านนา-ไทย ของอุดม รุ่งเรืองศรี

ตัวอย่างการตรวจชำระ (จากที่กล่าวแล้วในตัวอย่างการปริวรรต)

สมพุทธิ พุทธเสวิต์	ธมม์ สุกตปภาว
สงฆ์ นิงรคณั วรี	วนเท ตั รตนตตย
ปุญญาภิสนทึ ปณาม	ชาตตณต มั ปาเลตุ
อนตรายโต ยั ยั	โวหารงกาตุ มิจฉิสสั
ตตถเมว สมิมตตุ	สจจโต (สุวิ)สุทธรมนสา
ธมมกาโม โย ปทรกุกุติ	สามญญนามโวหาโร
คุรุคหิตนาเมนาหิ	สทธมมกิตติ อิติ วิสสุโต

โย อาจารย์โย อันว่าอาจารย์ผู้ใด ธมมกาโม อันมักยังธัมมะอันเปนคลองอุบายอันจักเข้าสู่นิพพาน (สุวิ) สุกทธรมนสา เหตุอันมีใจอันบอริสุทธิ เหตุตั้งอยู่ในคลองแห่งสัปปุริสะ สามญญนามโวหาโร อันเรียกชื่อเปนสามญ ปทรกุกุติ ชื่อว่ากุกุติแป้น โสฬห ข่าผู้้นั้น สทธมมกิตติ อิติ วิสสุโต อันมีชื่อผากฎว่าสัทธัมมกิตติ คุรุคหิตนาเมนา หากมีชื่อมาแต่ครู

โสฬห นวปุเร รมเม	วสนโต โปฏฐการาเม
ติปิฎเก อุกคณหนโต	ปริยตติคตติโต

โสฬห ข่าผู้้นั้น วสนโต อันอยู่ โปฏฐการาเม ในอารามข้างลาน นวปุเร ในเวียงเชียงใหม่ รมเม อันควรรำมาเอาใจ อุกคณหนโต อันเรียนเอา ติปิฎเก ยังปิฎกะ ทั้ง 3 ปริยตติคตติโต อันถึงยังปริยตติคตติคือบวรมวลแห่งปริยัติ

ปุณาหิ อปเร กालะ	นครวหเย ปุเร
วสนโต คามเก ตีเร	วาปาย อุตตเร ภาเค

อหิ อันว่าข่าผู้้นั้น วสนโต อันอยู่ คามเก ในบ้าน ตีเร ข้างฝั่ง วาปาย แห่งหนอง อุตตเร ภาเค ในส่วนแห่งกล้าเหนือ วิชขมานะ มี ปุเร ในเวียง นครวหเย อันมีชื่อว่านคร(ลำปาง) อปเร กาละ ในกาลพายุฝน ปุณ เล่า

โสฬห ทิสวาน โอสสกกิ	สาสนวรพุทธสส
ตสมานหิ วิรวิสสามิ	โวหารั พรหมชาลสส

อาทิภูตสส สุตตสส

โลกโวหารเรน เณย์ย

ศาสนนรโชติยา

โสห่ ข้าผู้้นั้น ทิสวาน หันแล้ว โอสสกก็ ยังอันถ้อยลง สาสนนรพุททสส แห่งวรพุททศาสนา ตสมา เหตุตั้งอัน อห่ อันว่าข้า วิรจิสสามิ จักชำระแต่งแปลง โวหารยังโวหาร พรหมชาลสส แห่งพรหมชาลสุตต์ อาทิ ภูตสส อันเกิดในต้น สุตตสส มกกว่า สุตตานัน แห่งสุตต์ทั้งหลาย โวหารสุตต์อันนั้น เณย์ย อันปุคคละเพ็งรู้ โลกโวหารเรน ด้วยโลกโวหาร สาสนนรโชติยา เพื่อให้อรุ้งเรื่องแก่ศาสนาพระพุทเจ้าตนผะเสฐแล

อันนี้เปนค่านักผาชญ์ผู้แปลงแล

ที่ขนิกาเย อาทิภูโต สีลกขนรชวโค

4.7 ผลการการวิเคราะห์

เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุที่พระสังคีติกจารย์ได้ยกเอาพรหมชาลสุตตรขึ้นมากล่าวเป็นสุตตรแรกของ พระสุตตันตปิฎกแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าสาเหตุสำคัญ ดังนี้

ก. พระสุตตรนี้ได้แสดงถึงข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่างพระพุทเจ้ากับนักบวชในลัทธิอื่น ๆ ข้อปฏิบัติทั้งหมดถูกกล่าวไว้ในจุฬศีล มัชฌิมศีลและมหาศีล

ข. พระสุตตรนี้ได้แสดงถึงลัทธิหรือความเชื่อร่วมสมัยกับพระพุทเจ้า 62 ลัทธิ ซึ่งสามารถแยกได้เป็น ที่กล่าวถึงเบื้องต้น 18 กล่าวถึงเบื้องปลาย 44

พระพุทเจ้าเองหลังออกบวชก็เคยไปศึกษาและปฏิบัติอยู่ในลัทธิเหล่านี้ จนในที่สุดเห็นว่า ไม่สามารถนำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ จึงได้หันมาปฏิบัติด้วยตนเอง จนตรัสรู้เป็นพระพุทเจ้า ที่ยิ่งใหญ่ไปกว่าสิ่ง อื่นใด คือการที่พระพุทเจ้าสามารถทำให้ลัทธิของพระองค์แทรกขึ้นมาเป็นอีก 1 ลัทธิ เพราะไม่ใช่เรื่องง่ายที่ จะทำให้คนในสมัยนั้นเปลี่ยนความเชื่อของตัวเอง แต่พระพุทเจ้าก็ทำได้

ในที่ขนิกาเย สีลกขนรชวโค ปุราณฎีกา ท่านกล่าวไว้ว่า พระสุตตรในที่ขนิกาเยทั้งหมดนั้นมีคุณอันเป็น เหตุนำมาซึ่งศรัทธา (ที.สี.ปุราณฎีกา. 1/15 ฉฎฐสงคีติ)

การที่พรหมชาลสุตต์สำนวนล้านนา ถูกเขียน(จาร)และศึกษาเป็นจำนวนมากในล้านนา เป็นเพราะว่า พระสุตตรนี้ถูกจัดวางให้เป็นสุตตรแรกในพระสุตตันตปิฎก เมื่อศึกษาพระไตรปิฎกในส่วนที่เป็นพระสุตตรต้องพบ สุตตรนี้ก่อน ซึ่งผู้เขียนหรือผู้ศึกษาจะรู้ระยะที่พระสุตตรนี้ถูกวางเป็นสุตตรแรกหรือไม่ก็ตาม ก็ต้องดำเนินความไป ตามลำดับ แต่เมื่อเราศึกษาในเนื้อหาของพระสุตตรนี้โดยตรงแล้ว จะเข้าใจได้ว่าการศึกษาพระสุตตรนี้จะทำให้ เห็นความยิ่งใหญ่ของพระพุทเจ้าที่สามารถแทรกคำสอนของพระองค์เข้ามาในท่ามกลางลัทธิ 62 ซึ่งมีอิทธิพล ต่อวิถีชีวิตของคนอินเดียในสมัยนั้นอยู่เป็นอย่างมาก และในที่สุดก็สามารถทำให้คำสอนของพระองค์กลายมา เป็นลัทธิที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนอินเดีย การจัดลำดับพระสุตตรนี้เป็นพระสุตตรแรกจึงเป็นความชาญฉลาด ของพระธรรมสังคีติกจารย์เป็นอย่างมาก

ที่จริงเนื้อหาของพรหมชาลสูตรที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ก็ไม่ได้มีเนื้อหาที่มากที่เป็นภาษาบาลีมี 56 หน้า ที่ถูกแปลเป็นภาษาไทยมี 47 หน้า แต่พรหมชาลสูตรจำนวนล้านนาถูกเขียนได้ถึง 12 ผูก รวม 529 หน้าลาน แต่ละหน้าลานมี 5 บรรทัด เมื่อถูกจัดพิมพ์เป็นหนังสือแล้วได้ 326 หน้า (วิโรจน์ อินทนนท์, ยศพล เจริญมณี. 2563.)

เมื่อวิเคราะห์โครงสร้างและสำนวนการแปลของพรหมชาลสูตรจำนวนล้านนาแล้วพบว่า

ก. โครงสร้าง ประกอบด้วย ปณามคาถา เนื้อหาและนิคมคาถา

ปณามคาถา คือ ร้อยกรองที่แสดงถึงความนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย ชื่อผู้แต่ง สถานที่อยู่ สาเหตุของการแต่ง ซึ่งในพระสูตรนี้ผู้แต่งคือพระสัทธัมมกิตติ วัดโปฏฐการาม(ข้างลาน) เชียงใหม่ ต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่นครลำปาง ปรากฏเหตุที่ได้เห็นความเสื่อมของพระพุทธศาสนา(พรหมชาลสูตรจำนวนล้านนา ผูกที่ 1 หน้าลาน 1-2)

สมพุทธี พุทธเสวิต	ธมฺมํ สุกตปภาว
สงฺฆํ นีรจฺจณํ วร	วณฺเท ตํ รตนตตย
ปญฺญาภิสนฺทํ ปณาม	ชาตตณฺตํ มํ ปาเลตุ
อนฺตรายโต ยํ ยํ	โวหารงฺกาตุํ มิจฺฉิสฺส
ตตฺถเมว สมิชฺชตฺ	สจฺจโต (สุวิ)สุทฺถมนฺสา
ธมฺมกาโม โย ปทฺรกุฎฺติ	สามญฺญนามโวหาโร
คฺรุคฺคิตฺตนาเมนาหิ	สทฺถมฺมกิตฺติ อิติ วิสฺสุโต

โย อาจารย์โย อันว่าอาจารย์ผู้ใด ธมมกาโม อันมัก ยังธัมมะอันเป็นคลองอุบายอันจักเข้าสู่นิพพาน (สุวิ) สุทฺถมนสา เหตุอันมีใจอันบอริสุทธิ เหตุตั้งอยู่ในคลองแห่งสัพฺปิริสะ สามญญนามโวหาโร อันเรียกชื่อเป็นสามัญ ปทฺรกุฎฺติ ชื่อว่ากุฎิแป้น โสหิ ข้าผู้นั้น สทฺถมฺมกิตฺติ อิติ วิสฺสุโต อันมีชื่อผากฎ ว่าสัทธัมมกิตติ คฺรุคฺคิตฺตนาเมนา หากมีชื่อมาแต่ครู

โสหิ นวปุเร รมเม	วสนโต โปฏฐการาเม
ติปิฎเก อุกคณฺหนโต	ปริยตฺติคฺคิตฺโต

โสหิ ข้าผู้นั้น วสนโต อันอยู่ โปฏฐการาเม ในอารามข้างลาน นวปุเร ในเวียงเชียงใหม่ รมเม อันควรรำเมา เอาใจ อุกคณฺหนโต อันเรียนเอา ติปิฎเก ยังปิฎกะ ทั้ง 3 ปริยตฺติคฺคิตฺโต อันเถิง ยังปริยตฺติคฺคิตฺโตคือบวรมวลแห่งปริยติ

ปุนาหิ อปฺเร กาเล	นคฺรวหเย ปฺเร
วสนโต คามเก ตีเร	วาปาย อุตฺตเร ภาเค

อหิ อันว่าข้าผู้นั้น วสนโต อันอยู่ คามเก ในบ้าน ตีเร ข้างฝั่ง วาปาย แห่งหนอง อุตฺตเร ภาค ในส่วน แห่งกล้า เหนือ วิชฺขมานะ มี ปุเร ในเวียง นครวหเย อันมีชื่อว่านครลำปาง อปฺเร กาละ ในกาลพวยลูน ปุณ เล่า แล

โสหิ ทิสวาน โอสสกกี สาสนวรพุทธสส
 ตสมมาหิ วิรวิสสามิ โวหาริ พรหมชาลสส
 อาทิกุตสส สุตตสส โลกโวหาเรน เถยยิ
 สาสนวรโชติยา

โสหิ ข้าผู้นั้น ทิสวาน หัน แล้ว โอสสกกี ยังอันถ้อยลง สาสนวรพุทธสส แห่งวรพุทธศาสนา ตสมมา เหตุตั้งอัน อหิ อันว่าข้า วิรวิสสามิ จักชำระแต่งแปลง โวหาริ ยังโวหาร พรหมชาลสส แห่งพรหมชาลสูตร อาทิกุตสส อันเกิดในต้น สุตตสส มักว่า สุตตานิ แห่งสูตรทั้งหลาย โวหารสูตรอันนั้น เถยยิ อันปุคคละเพิง รุ้ โลกโวหาเรน ด้วยโลกโวหาร สาสนวรโชติยา เพื่อหือ รุ่งเรืองแก่ศาสนาพระพุทธเจ้าตนพระเสฐิแล

บทปณามคาถาเช่นนี้ เราจะพบได้ไม่บ่อยนักในคัมภีร์ประเภทนี้

เนื้อหา เนื้อหาของพระสูตรนี้เริ่มจากปณามคาถาของพระอรรถกถาจารย์ ซึ่งหมายถึงพระพุทธโฆสาจารย์ จากนั้นก็เริ่มอธิบายข้อความต่าง ๆ ในเนื้อหา ที่จริงแล้วเนื้อหาทั้งหมดของพรหมชาลสูตรล้านนา นี้ เป็นการนำเอาอรรถกถาแห่งทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ที่มีชื่อเรียกว่าสมังคลวิลาสินีทั้งหมด (สุตตนตปิฎก มหาจุฬาลงกูฏกถา หน้า 1 – 121) มาเขียนแปลเป็นแบบนิสสัย ค้อยกบาลีขึ้นตั้งบทหนึ่งแล้วแปลเป็นภาษาล้านนา เช่น

กรุณาสีตลหทยิ ปญญาปชโชตวิหตโมหตมมิ
 สนรามรโลกครุ วุนเท สุกต คติวิมุตติ
 กถาอันนี้ นมัสการไหว้พระพุทธเจ้าแล

อรรถะแห่งกถาอันนี้ว่า อหิ อันว่าข้าตนนี้ วุนเท ก็ไหว้ สุกต ยังพระพุทธเจ้าตนมีทำเนาเลาตนอันงาม อันมีนิพพานเป็นที่ไปตีนัก คติวิมุตติ อันคติพ้นแล้วคือว่า นิรยคติ เปตคติ ตีรจสานคติ 3 ะการพ้นไปแล้ว ไนย ะหนึ่ง คติ 4 เอามนุสสคติแถมแล พระพุทธเจ้าตนนั้น กรุณาสีตลหทยิ อันมีใจอันเย็นกล่าวคือว่ากรุณา ปญญา ปชโชตวิหตโมหตมมิ มีตมะ มีอันมิตคือโมหะ หากได้กำจัดเสียด้วยไม้ไต้ กล่าวคือว่าปญญา สนรามรโลกครุ อันโลกอันปนกับด้วยเทวโลกกับคนแลเทวดาหากบูชาครบยาแล้ว (พรหมชาลสูตรล้านนา ผูกที่ 1 หน้า ลาน 6)

ประเด็นที่น่าสนใจในส่วนเนื้อหาของเนื้อหานี้คือว่า ทำไมผู้เขียนไม่ใช้ชื่อว่าอรรถกถาทีฆนิกาย หรือ สมังคลวิลาสินี หรือ สมังคลวิลาสินี อรรถกถาทีฆนิกาย ในทัศนะของผู้วิจัยเห็นว่า การไม่ใช้ชื่อเช่นนั้นเพราะว่า อรรถกถาทีฆนิกาย มีทั้งหมดถึง 34 สูตร แยกออกเป็นสีลขันธวรรค มหาวรรค และปาฏิภควรรค มีคัมภีร์อรรถกถาชื่อ

สมังควลีลาสินี ถ้าใช้ชื่อเช่นนี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ต้องกล่าวถึงทั้ง 34 สูตรจึงจะครอบคลุม ดังนั้นผู้เขียนจึงเลือกใช้ชื่อพระสูตรมาเป็นชื่อของคัมภีร์คือ พรหมชาลสูตร อีกประการหนึ่ง การใช้ชื่อพรหมชาลสูตรอย่างเดียวนั้นก็เป็นจุดที่น่าสนใจเพราะเป็นสูตรแรกในพระสูตรตันตปิฎก

นิคมณฑา เป็นคาถาที่แสดงถึงการจบของการเขียน ในที่นี้กลับไม่ได้ปรากฏในส่วนท้ายของเนื้อหา ดังที่ปรากฏในอรรถกถาหรือฎีกาอื่น ๆ แต่กลับปรากฏในส่วนท้ายของผูกที่ 1 และส่วนต้นของผูกที่ 2

ฎีกาจารย์ได้สังวณณาพุทธปณาม ัมมปณาม สังฆปณามทั้งมวลด้วยอันเอามติแห่งอรรถกถาจารย์ก็แล้วเท่านั้นก่อนแล

ปณามกถา อิทานิ ตวั ปจจการ ยถาธิเปตฺติ ปริณาเมนตา อิติ เมติ อาทิมาท อรรถกถาจารย์น้อมมายังปัจจการครบยาไตรรัตนะแก้วทั้ง 3 มาในพระโยชณะตามอันตนมก จึงกล่าวคำว่า

อิติ เม ปสนนมติโน รตนตยวณทนามยํ ปุญญํ

ยํ สุวิทนต์ราโย หุตฺวา ตสฺसानุภาเวน นี้แล

ยํ ปุญญํ บุญอันใด รตนตยวณทนามยํ อันแล้วด้วยอันไหว้แก้วทั้ง 3 ฆะการ เม แห่งตนข้า ปสนนมติโน อันมีใจ อิติ มีด้วยฆะการตั้งนี้แล ข้าผู้นั้น สุวิทนต์ราโย มีอนตรายได้กำจัดเสียตีนก หุตฺวา เปนแล้ว อานุภาเวน ด้วยอานุภาวะ ตสฺส ปุญฺญสฺส แห่งบุญอันนั้นแล

ด้วยกถาอันนี้ อรรถกถาจารย์ได้สำแดงยังสภาวะอันอาจเพื่อกำจัดเสียยังกังวลด้วยอานุภาวะได้สำแดงคุณแห่งแก้วทั้ง 3 เปนปุญญเขตต์อันยิ่งดีด้วยปัสสสัมปติแห่งตนแล อรรถกถาจารย์ได้สำแดงพระโยชณะนิจจนการในพุทธาธิรตนะ แล มีอนตรายได้กำจัดเสียแล้ว ด้วยปัญญาที่สันตะแห่งตนแล้ว

แต่เนื่องจากพรหมชาลสูตรตำนานานานี้ถูกเขียนหรือคัดลอกกันต่อ ๆ มา จึงปรากฏข้อความที่เป็นความปรารถนาของผู้เขียนหรือผู้คัดลอกไว้ตอนท้ายของคัมภีร์ทุกผูก ซึ่งผู้จาร(เขียน) หรือผู้คัดลอก มีอยู่ทั้งหมด 3 ท่านด้วยกัน คือ อานันทภิกขุ วัตนาปัง คันธรัสสภิกขุ วัตนาปัง และอรินทรัสสภิกขุ วัตนาโงง ได้ตั้งความปรารถนาเอาไว้หลายประการด้วยกันคือ ขอให้สำเร็จความปรารถนาทั้งทางโลกและทางธรรม ขอให้ได้เกิดร่วมสมัยพระศรีอารีย์ ขอให้ได้บรรลุปฏิสัมภทา 4 ขอให้ได้เป็นอรหันต์และขอให้ได้บรรลุพระนิพพาน

นอกจากจะตั้งความปรารถนาเพื่อตนเองแล้ว ผู้เขียนยังได้ตั้งความปรารถนาเผื่อให้กับพ่อ แม่ ญาติพี่น้องทุกคนอีกด้วย (พรหมชาลสูตรตำนานานานา ผูกที่ 1 หน้าลาน 47, ผูกที่ 2 หน้าลาน 38)

โครงสร้างนี้จะแตกต่างจากโครงสร้างของพรหมชาลสูตรซึ่งประกอบด้วยคำเริ่มต้น ปรารถนาเหตุเนื้อหาและสรุป

ข. ส่วนวนการแปล

วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนามี 3 ประเภทด้วยกัน คือ วรรณกรรมบาลี เขียนเป็นภาษาบาลีทั้งหมด วรรณกรรมนิสสัย ยกบาลีขึ้นเป็นบทตั้งแล้วแปลเป็นภาษาล้านนา และวรรณกรรมโวหาร เขียนอธิบายเป็นภาษาล้านนาทั้งหมด

พรหมชาลสูตรต้นล้านนาเป็นวรรณกรรมนิสสัย ซึ่งได้แปลอรรถกถาที่ขนิทาย สีลขันธวรรค ในส่วนที่เป็นพรหมชาลสูตรทั้งหมด โดยในส่วนที่เป็นเนื้อหาของอรรถกถาพรหมชาลสูตรทั้งหมดนั้นเป็นการแปลคำต่อคำ ที่มีส่วนพิเศษออกไปบ้างคือในส่วนของปณามคาถาของอรรถกถา พระพุทธโฆษาจารย์ ไม่ได้มีการอธิบายศัพท์(แก้อรรถ)เอาไว้ แต่ในพรหมชาลสูตรต้นล้านนา พระสัทธัมมกิตติได้มีการอธิบายไว้ดังข้อความที่ปรากฏในหน้าลาน 6 ว่า

กรุณาสีตลหทัย ปญญาปชโชตวิหิตโมหตม

สนรามรโลกครุ วุนเท สุกต คติวิมุตติ

กถาอันนี้ นมีสการไหว้พระพุทธเจ้าแล

อรรถะแห่งกถาอันนี้ว่า อหิ อันว่าข้าตนนี้ วุนเท ก็ไหว้ สุกต ยังพระพุทธเจ้าตนมีทำเนาเลาตน อันงาม อันมีนิพพานเป็นที่ไปตัก คติวิมุตติ อันคติพ้นแล้วคือว่า นิรยคติ เปตคติ ตีรจสานคติ 3 ฆะการพ้นไปแล้ว ไนยยะหนึ่ง คติ 4 เอา มนุสสคติแถม แล พระพุทธเจ้าตนนั้น กรุณาสีตลหทัย อันมีใจอันเย็นกล่าวคือว่ากรุณา ปญญาปชโชตวิหิตโมหตม มีตมะ มีอันมีตคือโมหะ หากได้กำจัดเสียด้วยไม้ไต้ กล่าวคือว่าปัญญา สนรามรโลกครุ อันโลกอันปนกับด้วยเทวโลกกับคนแลเทวดาหากปุชาครบยาแล้ว

จากนั้นก็ได้อธิบายอรรถคุณและสังฆคุณ เมื่อจบแล้วก็ได้อธิบายศัพท์ในบทพุทธคุณ อัมมคุณ และสังฆคุณต่อ ดังข้อความปรากฏในหน้าลานที่ 10 เป็นต้นไป

ในบทว่า กรุณาสีตลหทัย ได้สำแดงประธาน 2 ฆะการคือว่า กรุณาประธาน ปัญญาประธาน แท้แล เหตุตั้งอัน เทสนานี้ย่อมมีประธาน 2 ฆะการ เมื่อเทสนาวิไนยยะมีกรุณาปนประธาน เมื่อเทสนาสุตตันตะ อภิธัมมะมีปัญญาปนประธาน อันนี้ว่าด้วยสัปปริยายแล

ฎีกาจักว่าด้วยนิปปริยายนั้นจึงว่า แม่นเทสนาสังสอนคนแลเทวดา ก็หากย่อมมีกรุณาปนประธาน เหตุพระพุทธเจ้าพ่าเพงปารมีธัมมะนาน 4 อสงไขยปลายแสนมหากัป ก็ย่อมมีกรุณาปนประธาน เหตุใครเอาสัตตทั้งมวลออกจากวิภูฏทุกข์ทั้งมวลแล อันนี้ฎีกาเจ้าได้สำแดงฆะโยชนะแลคุณานิสังสะแห่งปณามแก่แก้วทั้ง 3 แล้ว

ที่นี้จักสำแดงสัททตถะแลวจนัตถะ แห่งกถาว่า กรุณาสีตลหทัย นั้นเป็นต้น จึงออกคำว่า ตตถ กิริตติ กรุณา นี้แล ในบทว่ากรุณานัน วจนัตถะว่า ยา ธมมชาติ ธัมมชาติอันใด กิริติ มีกว่า ปรทุกุขปิ ขิปีติ ปเนติ ทอดเสีย บรรเทาเสีย ปรทุกุขิ ยังทุกุขิท่านผู้อื่น สา ธมมชาติ อันว่าธัมมชาติอันนั้นชื่อ กรุณา แล ฆะการหนึ่งว่า ปรทุกุขเส สติ กปุปน หทยเ เขท กโรติ กรุณา ปรทุกุข ในกาลเมื่อทุกุข ปุคคะลผู้อื่น สติ แลมี ยา ธมมชาติ อันว่าธัมมชาติอันใด กโรติ กท่า เขท ยังอันลำบาก หทยเ กปุปน หือใจหวั่นไหวเสียแล้ว สา ธมมชาติ

อันว่าธัมมชาตอันนั้น กรุณา ชื่อว่า กรุณา อันว่ากรทำยากในใจที่อหวั่นไหวเสีย อธิบายว่า บรรเทาทุกข์ท่านผู้อันเสีย

ในยยะหนึ่งว่า ปิติสุขํ ตํ รุณธตฺติ กรุณา มํกฺวํ ปิติสุขํ อันว่าปิตอันสุข อตฺถิ มี ยา ธมฺมชาตฺติ อันว่าธมฺมชาตฺติอันใด รุณธตฺติ ปองไว้ ตํ ปิติสุขํ ยังปิติสุขอันนั้น สา ธมฺมชาตฺติ อันว่าธมฺมชาตฺติอันนั้น กรุณา ชื่อว่า กรุณา กรุณา อันว่าธมฺมชาตฺติอันปองสุขไว้บ่ที่ออกเสีย

หิ ด้วยมีแท้แล เอสา กรุณา อันนั้น ปรทุกขปนยณกามตาลกฺขณา อันมีอันบันเทาเสียยังทุกข์ท่านผู้อันเปนลักษณะแล กรุณาสีตลํ อันว่ากรุณาสีตลละ เยน กรุณาย แห่งกรุณาใด กรุณาสีตลํ ชื่อว่ากรุณาสีตลละ กรุณาสีตลํ หทยํ อสฺสชาติ กรุณาสีตลหทยํ กรุณาสีตลํ หทยํ อันว่าใจเปนเหตุกรุณา อตฺถิ มี อสฺส พุทฺธสฺส แก่พระพุทฺธเจ้าตนนั้น โส ภควา อันว่าพระพุทฺธเจ้าตนนั้น กรุณาสีตลหทยโย ว่า พระพุทฺธเจ้าตนอันมีใจอันเปนเหตุกรุณา เปน อสฺสอตฺถิตฺตฺติตฺติ แลกทำเปนปทปเปวเสน ว่าเมี้ยน บทเข้าไว้ตั้งเก่าว่า กรุณาสีตลหทยํ แล

5. อภิปรายผล

พรหมชาลสูตรปรากฏเป็นสูตรแรกในพระสุตตันตปิฎก ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นพระสูตรสูตรแรกที่พระพุทฺธเจ้าทรงแสดง แต่เนื่องจากเป็นพระสูตรที่แสดงถึงทิวฎฺฐิ 62 ที่ปรากฏอยู่ในอินเดียสมัยพุทธกาล ดังนั้นพระธรรมสังคยติกาจารย์จึงได้จัดไว้เป็นสูตรแรก ดังข้อความที่ปรากฏในปุราณฎีกาว่า พระสูตรในทิมฺนิกายทั้งหมดนั้นมีคุณอันเป็นเหตุนำมาซึ่งศรัทธา คือเมื่อได้ศึกษาแล้วรู้ว่าไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายเลยที่จะแทรกคำสอนขึ้นมาอีกหนึ่งในท่ามกลาง 62 นั้นได้ แต่พระพุทฺธเจ้าสามารถทำได้ จึงทำให้เกิดความอัศจรรย์ใจและน้อมใจเชื่อในคำสอนอื่น ๆ ที่จะตามมา

หลังจากพระพุทฺธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ความเข้าใจในคำสอนของพระองค์คลาดเคลื่อนไปจากเดิม มีการอธิบายความหรือตีความที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่นที่ปรากฏขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกกว่า กาลนั้นพระพุทฺธศาสนาแตกแยกกันออกไปถึง 18 นิกาย และในคัมภีร์ฝ่ายสันสกฤตบอกว่ามีถึง 20 นิกาย (วิโรจน์ อินทนนท์. 2549. หน้า 6) จากนั้นจึงมีพระอรธกถาจารย์เขียนอธิบายความคำสอนของพระพุทฺธเจ้าขึ้นมาหลาย หนังสือหรือคัมภีร์เหล่านั้นถูกเรียกว่า อรธกถา อรธกถาที่อธิบายความพระสุตตันตปิฎกในส่วนที่เป็นทิมฺนิกายนั้นคือ สุมังคลวิลาสินี ซึ่งเชื่อกันว่าพระพุทฺธโฆสจารย์ พระเถระชาวอินเดียเป็นผู้เขียนขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 10

การอธิบายความพระสุตตันตปิฎกตามที่ปรากฏในอรธกถาสุมังคลวิลาสินีนั้น ถือว่าเป็นความเห็นหนึ่งของพระพุทฺธโฆสจารย์ แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันในฝ่ายเถรวาท เมื่อพระสัทธัมมกิตติ ของล้านนาได้เขียนพรหมชาลสูตรตำนานล้านนาขึ้น ท่านจึงไม่ได้แต่ต้องหรืออธิบายความเพิ่มเติมใด ๆ ในส่วนที่เป็นสุมังคลวิลาสินี ได้แต่เขียนปณามคาถาและนิคมณคาถาที่เป็นของท่านไว้เท่านั้น จากนั้นก็ได้้อธิบายความเพิ่มเติมในปณามคาถาของสุมังคลวิลาสินีของพระพุทฺธโฆสจารย์ แต่การอธิบายความเพิ่มเติมเหล่านั้นก็ไม่ได้ใช้อัตโนมติของท่านเลยทีเดียว พระสัทธัมมกิตติจะอ้างถึงพระฎีกาจารย์ในการอธิบายคำหรือความนั้น ๆ ดังปรากฏในหน้าลานที่ 10 ว่า ฎีกาจักว่าด้วยนิปปริยายนั้นจึงว่า แม่นเทศนาสั่งสอนคนแลเทวดา ก็หากย่อมนมีกรุณา

เปนปธาน เหตุพระพุทธรเจ้าพำเพงปารมีธัมมะนาน 4 อสงไขยปลายแสนมหากัป ก็ยอมมีกรุณาเปนปธาน เหตุไคร่เอาสัตตังมวอลออกจากวิภูฏทุกข์ทั้งมวลแล อันนี้ฎีกาเจ้าได้สำแดงพะโยชนะแลคุณานิสังสแห่งปณาม แก่แก้วทั้ง 3 แล

การเขียนหรือการอธิบายความแบบนิสสัย คือการยกคำบาลีหนึ่งคำหรือหนึ่งประโยคขึ้นมาเป็นบทตั้งแล้วอธิบายเป็นภาษาล้านนานั้นมีมาเป็นเวลานานแล้ว อาจจะทำก่อนหรือร่วมสมัยของยุคทองของพระพุทธศาสนาในล้านนาเลยก็ได้ ข้อความหนึ่งซึ่งปรากฏในวิสุทธิมรรคสำนวนล้านนา (วิโรจน์ อินทนนท์. 2560. หน้า 262) ว่า พระญาณวพาได้อารธนาให้มหาเถรเจ้าทั้งหลายเขียนในจุลศักราช ๘๖๐ ซึ่งตรงกับพุทธศักราชที่ 2041

ในขณะที่เดียวกัน ถ้าหากว่าพระสัทธัมมกิตติรูปนี่คือองค์เดียวกันกับที่เป็นอาจารย์ของพระญาณคัมภีระ ผู้ซึ่งได้เดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาแล้วกลับมาเผยแผ่ที่ล้านนาในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน (พ.ศ.1954-1984) แล้ว (วิโรจน์ อินทนนท์. 2549. หน้า 28) คัมภีร์พรหมชาลสูตรสำนวนล้านนาคงจะต้องถูกเขียนและแปลมาตั้งแต่สมัยนั้น ซึ่ง ณ ปัจจุบันก็เกือบ 600 ปีแล้ว

6. สรุป

พรหมชาลสูตรเป็นพระสูตรแรกของที่มิกาย สุตตันตปิฎก มีชื่อเรียกอีกหลายชื่อด้วยกัน คือ อตถชาลสูตร ธัมมชาลสูตร ทิฏฐิชาลสูตร และสังคามวิชัยสูตร

พรหมชาลสูตร เป็นสูตรที่ว่าด้วยขำอันประเสริฐ ซึ่งหมายถึงสัพพัญญุตญาณของพระพุทธเจ้าที่ทรงรู้ทิฏฐิต่าง ๆ ในสมัยนั้นอย่างแจ่มแจ้ง พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงสูตรนี้แก่ภิกษุประมาณ 500 รูป ที่พระราชอุทยานอัมพลัฏฐิกา ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทา บรรดาเหตุที่เหล่าภิกษุได้ยินดีอุปยปริพาชกกล่าวติเตียนพระรัตนตรัย และพรหมทัตตมาณพ ผู้เป็นศิษย์กล่าวสรรเสริญพระรัตนตรัย จึงนำเรื่องนี้มาสนทนากัน พระพุทธเจ้าจึงตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายไม่ให้โกรธเมื่อถูกติเตียน และไม่ให้อินดีจนหลงเมื่อได้รับคำสรรเสริญ แล้วให้พิจารณาถึงสาเหตุของการติเตียนและการสรรเสริญนั้น ๆ พร้อมทั้งให้ชี้แจงถึงสิ่งที่เป็นจริงและไม่จริง จากนั้นทรงแสดงหลักธรรมที่ทำให้พระองค์ประเสริฐกว่าลัทธิอื่น ๆ ทั้ง 62 ลัทธิที่เผยแพร่อยู่ในสมัยนั้น

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสิ่งที่คนสรรเสริญพระองค์ เพราะพระองค์ทรงงดเว้นและทรงปฏิบัติในจุฬศีล 26 ข้อ มัชฌิมศีล 10 ข้อ และมหาศีล 7 ข้อ จากนั้นตรัสถึงสัพพัญญุตญาณ คือความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ประณีต คัดคะเนเอาด้วยตรรกะไม่ได้ ละเอียดอ่อน รู้ได้เฉพาะบัณฑิต เมื่อรู้แล้วก็สอนผู้อื่นให้รู้ตาม จากนั้น ได้ตรัสถึงลัทธิหรือทิฏฐิ 62 คือ

ปุพพัตถักปัปกวาทะ 18 ลัทธิ

อปรรันตักปัปกวาทะ 44 ลัทธิ

เมื่อกาลล่วงเลยไป ความเข้าใจในพระไตรปิฎกเริ่มคลาดเคลื่อนไป ทำให้เกิดการเขียนอธิบายความในพระไตรปิฎกเกิดขึ้น หนึ่งในหนังสือที่ถูกเขียนขึ้นนั้นคือ สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาที่ขนิยายสุดตันตปิฎก ซึ่งถูกเขียนขึ้นโดยพระเถระชาวลังกา ต่อมาพระพุทโธไสยาจารย์ ชาวอินเดีย ได้แปลเป็นภาษาบาลีในช่วงประมาณ พ.ศ. 1000 ในคราวที่ท่านเดินทางมาศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกา โดยพำนักอยู่ที่มหาวิหาร

เมื่อพระสงฆ์ชาวล้านนาเดินทางไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่ลังกาเดินทางกลับมาสู่ดินแดนของตนเองก็ได้ทำการแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาล้านนา ตลอดจนถึงการแต่งคัมภีร์อธิบายความพระไตรปิฎก พระธรรมวินัย และคัมภีร์ประเภทภาษาศาสตร์ ตำนาน ฯลฯ เป็นจำนวนมาก ต่อมาก็ได้มีการแปลคัมภีร์ภาษาบาลีเหล่านั้นออกมาเป็นภาษาล้านนา (ที่เรียกกันว่าสำนวนล้านนา) กันมากขึ้น ลักษณะการแปลจะเป็นการแปลแบบนิสสัย คือ ยกบาลีขึ้นตั้งแล้วแปล หรือแปลแบบโวหาร คือ ยกบาลีขึ้นตั้งแล้วพรรณนาความไปมากกว่าที่ปรากฏในภาษาบาลี หนึ่งในคัมภีร์สำนวนล้านนานั้น คือ พรหมชาลสูตรสำนวนล้านนา

พรหมชาลสูตรสำนวนล้านนาที่ถูกจารคัดลอกต่อ ๆ กันมานั้นเป็นผลงานของพระสัทธัมมกิตติ วัดโปฏฐการาม (วัดช่างลาน) เชียงใหม่ ต่อมาท่านได้ย้ายไปอยู่ลำปาง ในคัมภีร์เองไม่ได้ระบุเอาไว้ว่าท่านได้แปลพรหมชาลสูตรนี้ไว้ในปีใด แต่ต้องเป็นก่อน พ.ศ.2358 อย่างแน่นอน ที่จริงแล้วการแปลพรหมชาลสูตรของพระสัทธัมมกิตตินั้น เป็นการแปลจากสุมังคลวิลาสินีเสียเป็นส่วนมาก จะมีก็เพียงแต่ส่วนท้ายที่ว่าด้วยเรื่องทิวทัศน์ 62 เท่านั้น ที่แปลจากพระสูตรโดยตรง

พรหมชาลสูตรสำนวนล้านนานั้นมีโครงสร้าง ประกอบด้วย ปณามคาถา เนื้อหา และนิคมนคาถา

นอกจากพรหมชาลสูตรสำนวนล้านนานี้แล้ว ยังมีพระสูตรอื่นอีกมากที่ถูกแปลเป็นสำนวนล้านนา เช่น สามัญญผลสูตร มหาปธานสูตร เป็นต้น ผู้สนใจสามารถศึกษาวิจัยได้เป็นอย่างดี อันจะเป็นการประกาศเผยแผ่ภูมิปัญญาของโบราณจารย์ล้านนา

เอกสารอ้างอิง

เอกสารชั้นต้น

พรหมชาลสูตร วัดนาบึง น่าน พ.ศ.2358 รหัสไมโครฟิล์ม นน 09 02 038 00

พรหมชาลสูตร วัดดวงดี เชียงใหม่ พ.ศ.2460 รหัสไมโครฟิล์ม ชม 19 02 022 00

พระไตรปิฎก ฉบับภาษาล้านนาไทย เล่มที่ 1 พ.ศ.2530. คณะสงฆ์ภาคเหนือ โดยพระครูพิพัฒนคณาภิบาล
วัดร่ำเปิง จังหวัดเชียงใหม่.

เอกสารชั้นรอง

พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2539). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิโรจน์ อินทนนท์. (2549). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. ภาควิชาปรัชญาและศาสนา
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วิโรจน์ อินทนนท์ และยศพล เจริญมณี. (2560). วิสุทธิมรรคสำนวนล้านนา. The Print Idea.

วิโรจน์ อินทนนท์ และยศพล เจริญมณี. (2563). พรหมชาลสูตรต้นฉบับล้านนา. The Print Idea.

สุตนต์ปิฎก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2532). โรงพิมพ์วิญญาน.

สมังคลวิลาสินี. (2539). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547). พจนานุกรมล้านนา - ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง. ภาควิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หน้า ช - ต

เอเจนซีของครอสเดรสประเทศไทยผ่านทัศนะของฮันนาห์ อาเรนดท์¹

ปณิธานิต ใจทน²

อำนวยการพิมพ์ กิจพรมา³

(วันที่รับ: 21 ธ.ค. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 15 มี.ค. 2567; วันที่ตอบรับ: 19 มี.ค. 2567)

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องเอเจนซีของครอสเดรสประเทศไทยในทัศนะของฮันนาห์ อาเรนดท์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เอเจนซีของครอสเดรสไทยผ่านทัศนะเรื่องพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะของฮันนาห์ อาเรนดท์ โดยการค้นคว้าจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มครอสเดรสผู้ซึ่งเป็นผู้ชายแท้โดยทั้งทางจิตใจและทางกายภาพแต่มีความชื่นชอบหรือมีรสนิยมแต่งเป็นผู้หญิงขึ้นมาเป็นกลุ่มศึกษาเอเจนซี ผลการศึกษาพบว่าเอเจนซีของพวกเธอคือความสามารถในการแสดงตัวตนผ่านร่างที่แต่งเป็นหญิงและร่างนี้กลายเป็นองค์ประธาน (subject) ที่ซึ่งมีชีวิตและมีความสามารถที่จะดำเนินชีวิตได้ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ และองค์ประธานที่แต่งหญิงคือชีวิตใหม่ อันเป็นผลจากการเรียนรู้ความแตกต่างของสภาวะระหว่างความเป็นชายแท้ในร่างดั้งเดิมกับความเป็นผู้หญิงจากเสื้อผ้า สถานการณ์ของผู้หญิง และผู้คนที่ปะทะสังสรรค์กับเธอในฐานะที่เธอคือผู้หญิง ผลการวิจัยมีสอดคล้องกับทัศนะของอาเรนดท์ โดยผู้วิจัยพบว่าภายในพื้นที่ส่วนตัวเอเจนซีของครอสเดรสสามารถเกิดขึ้นได้และดำเนินการได้อย่างเป็นอิสระ ส่วนภายในพื้นที่สาธารณะสามารถดำเนินการได้อย่างมีเงื่อนไขภายใต้สถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมที่พวกเธอได้นำร่างที่แต่งเป็นหญิงออกไปปะทะสังสรรค์

คำสำคัญ : องค์ประธาน เอเจนซี การแสดงตัวตน พื้นที่ส่วนตัว พื้นที่สาธารณะ

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เรื่อง เอเจนซีของครอสเดรสประเทศไทยผ่านทัศนะของฮันนาห์ อาเรนดท์

² นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Corresponding Author's E-mail: panthanit_jaith@cum.ac.th

³ เอเจนซีของครอสเดรสประเทศไทยผ่านทัศนะของฮันนาห์ อาเรนดท์

Thai Cross-dresser's Agency through Hannah Arendt Perspective

Panthanit Jaithon

Amnuaypond Kidpromma

(Received: December 21, 2023; Revised: March 15, 2024; Accepted: March 19, 2024)

Abstract

This article is part of research on Thai Cross-dresser's Agency through Hannah Arendt Perspective. The objective is to analyze the agency of Thai crossdressers in Hannah Arendt perspective on private and public realm. By examining relevant research documents and interviewing a group of crossdressers who are men yet have a preference in dressing as women. The research found that their agency is their ability to act through a body dressed as a woman, and this body becomes a living subject and has the ability to live independently in both private and public. And the subject who dresses as a woman is a new life. This is the result of learning the different conditions between masculinity in the body and femininity in clothing, women's situation and the people who interact with them as a woman. The research results are similar to Arendt's argument. The research found that within the private space, crossdressing agency can emerge and operate independently. Within the public space, they can act conditionally under the circumstances or social environment where they bring their bodies dressed as women to socialize.

Keywords : Subject, Agency, Actions, Private Realm, Public Realm

1. บทนำ

เอเจนซี (agency) เป็นหัวข้อที่ได้รับความสำคัญและถูกกล่าวถึงอย่างมากในทฤษฎีหลังอาณานิคม (post-colonial theory) โดยมองว่าเอเจนซีนั้นมีความหมายและลักษณะที่เลื่อนไหลและหลากหลาย และให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคล (subject) ที่กำลังถูกกดทับ ถูกเบียดขับและถูกทำให้เป็นอื่นและดูเหมือนไม่มีเอเจนซีในสังคม ส่วนใหญ่จะศึกษาผ่านการแสดงออกและการดำเนินการต่อสู้และการยอมรับต่ออำนาจของผู้ที่อยู่เหนือกว่า (Bignall, 2010) นอกจากนี้แล้วเอเจนซียังถูกพูดถึงในทางปรัชญาแม้จะมีนักปรัชญาบางกลุ่มพูดถึงเอเจนซีอยู่บ้าง เช่น กลุ่มลัทธิมาร์กซ์ (Marxist) ที่มองเอเจนซี (Agency) ว่าเป็นความสามารถของปัจเจกบุคคลที่จะกระทำการโดยอิสระและตัดสินใจเลือกโดยอิสระตามความต้องการของตัวเอง ในขณะที่โครงสร้าง เช่น ชั้นทางสังคม ศาสนา เพศชาติพันธุ์ วัฒนธรรมย่อย ฯลฯ จะกลายเป็นสิ่งที่มาจำกัดหรือมีอิทธิพลต่อโอกาสการใช้เอเจนซีที่บุคคลมี (Kling, 1995) ในยุคสมัยของมิเชล ฟูโกต์ มีการพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวปัจเจกและเอเจนซีมากขึ้น โดยฟูโกต์มองว่า อำนาจเป็นเงื่อนไขสำหรับความเป็นไปได้ของความเป็นปัจเจกบุคคล และฟูโกต์ได้เสนอว่าองค์กรประธาน (subjects) ไม่มีอิสระจริงเพราะต้องอยู่ภายใต้วาทกรรม (Allen, 2002, p. 135) ในทางปรัชญาการเมืองของฮันนาห์ อารนต์ที่ได้อธิบายให้เห็นถึงเค้าโครงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับเอเจนซีในพื้นที่สาธารณะไว้ได้อย่างน่าสนใจ โดยลักษณะที่เธออธิบายสามารถตีความเอเจนซีได้ว่า คือ ความสามารถของบุคคลในการแสดงตนโดยปราศจากการกดดันจากสังคมภายนอกหรือความคาดหวังของสังคม (Thuma, 2011)

อย่างไรก็ตามในปรัชญาการเมืองของอารนต์ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ (space) ที่ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมและความเป็นไปได้ของศักยภาพของมนุษย์และเอเจนซีภายในพื้นที่นั้น (Thuma, 2011) โดยเธอได้แบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วนออกจากกันอย่างชัดเจนเพื่ออธิบายถึงมนุษย์สภาวะ (The Human Condition) คือ พื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ภายใต้พื้นที่ส่วนตัว The Private Realm: Property) อารนต์กล่าวถึงในลักษณะของพร็อพเพอร์ตี้ส่วนตัวที่มีไว้สำหรับการใช้แรงงาน การทำงาน (การสร้างผลงาน) และการพัฒนาจิตวิญญาณซึ่งทั้งหมดมีความสำคัญต่อการอยู่รอดและการดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ (Arendt, 1958, pp. 58-67) และภายใต้พื้นที่สาธารณะ (The Public Realm: The Common) เธออธิบายผ่านโลกที่ซึ่งมีความเท่าเทียมและมีไว้สำหรับการแสดงตนทางสังคมหรือทางการเมืองและดำเนินไปในลักษณะการเปิดเผยความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างและไม่เหมือนใครผ่านการแสดงและการพูดของปัจเจกบุคคลผู้ซึ่งนำเสนอต่อกันภายในสังคมนั้น ๆ รวมไปถึงเป็นพื้นที่ที่มีไว้สำหรับบันทึกความทรงจำและประวัติศาสตร์ของมนุษย์ (Arendt, 1958, pp. 50-58) ในประเด็นการแสดงตนนั้นถือเป็นประเด็นที่อารนต์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นกิจกรรมเป้าหมายสูงสุดของการเป็นมนุษย์และมีความสอดคล้องต่อเอเจนซีที่ดำเนินไปในพื้นที่สาธารณะ การศึกษาครั้งนี้จึงได้หยิบยกประชากรกลุ่มโครอสเตรสมาศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการแสดงตัวตนทางเพศซึ่งวิถีชีวิตของพวกเขาจะแตกต่างและมีความซับซ้อนจากเพศปกติทั่วไปในสังคม (พรเทพ แพรขาว, นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ และคณะ, 2556)

การแต่งกายข้ามเพศ (Cross-dressing) หรือ ครอสเดรส (Cross-dress) ถูกนิยามและให้ความหมายในลักษณะที่ครอบคลุมหลากหลาย Brett Genny Beemyn (2004) ระบุว่า ผู้แต่งตัวข้ามเพศ (Cross-dressers) คือ คนที่สวมเสื้อผ้าเป็นอีกเพศ โดยมีรูปร่างหน้าตาและพฤติกรรมเป็นเพศอื่นที่ไม่ใช่เพศของตัวเอง ซึ่งภายใต้ข้อบังคับหรือข้อกำหนดทางวัฒนธรรมคนกลุ่มนี้มักถูกเข้าใจผิดและถูกใส่ร้ายอยู่ในสังคมที่มีบทบาททางเพศแบบแบ่งขั้วที่เข้มงวด จนทำให้หลายคนเลือกที่จะซ่อนตนเองและบางครั้งก็รู้สึกละอายและรู้สึกผิดอยู่ภายใน (Beemyn, 2004, p. 1) Ageuk (2023) อธิบายว่า การแต่งกายข้ามเพศหรือครอสเดรส (cross-dress) คือ คนที่ชอบสวมเสื้อผ้าที่เกี่ยวข้องกับเพศตรงข้าม โดยอาจจะเกิดขึ้นในช่วงเวลาสั้น ๆ เพื่อความสะดวกสบายและความสุขส่วนตัว บางคนอาจจะแต่งกายข้ามเพศโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นขั้นตอนเบื้องต้นก่อนตัดสินใจแปลงเพศหรือเพื่อดำเนินชีวิตตามเพศที่อยากจะเป็นถาวร (ageuk, 2023, p. 6) หรือบางคนอาจเริ่มจากการสวมเสื้อผ้าผู้หญิงหนึ่งหรือสองชิ้น เช่น ชุดชั้นใน เพื่อปลุกเร้าอารมณ์และสำเร็จความใคร่ด้วยตัวเอง ไปจนถึงการใช้เวลาหลายวันหรือหลายสัปดาห์ในการใช้ชีวิตและแสดงในฐานะผู้หญิง (Gilbert, 2014, p. 66) ในอีกความหมายหนึ่ง Quratulain Farooq (2020) ระบุว่า การแต่งตัวข้ามเพศเป็นเรื่องของความสะดวกสบายและความชอบส่วนบุคคลที่จะสวมเสื้อผ้าที่เกี่ยวข้องกับเพศตรงข้ามโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้ผู้อื่นตกใจหรือทำทนายบรรทัดฐานทางสังคมภายใต้ค่านิยมของสังคมปิตาธิปไตย (patriarchal society) ที่ถูกครอบงำโดยผู้ชาย (male-dominated) หรือใช้เพื่อเข้าถึงสถานที่ (places) หรือทรัพยากร (resources) ที่ไม่สามารถเข้าถึงได้ตามปกติ (Farooq, 2020, pp. 90-91) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสังคมไทยยังปรากฏภาพให้เห็นว่าคนที่มีการแสดงออกทางเพศที่แตกต่างไปจากเพศกำเนิดนั้นยังจัดเป็นกลุ่มคนชายขอบทางสังคมอย่างชัดเจน ซึ่งล้วนแต่เป็นการเบียดขับให้คนกลุ่มนี้ต้องรู้สึกวาทนเองนั้นเป็นส่วนน้อยของสังคมไม่สามารถที่จะรับสิทธิที่เท่าเทียมและแสดงออกทางด้านอื่นอย่างอิสระและสร้างสรรค์ได้ (ปิยลักษณ์ โพธิ์วรรณ, 2554)

ในงานวิจัยฉบับนี้จึงได้หยิบยกประชากรกลุ่มครอสเดรสผู้ซึ่งเป็นผู้ชายแท้แต่มีความชื่นชอบหรือรสนิยมแต่งเป็นหญิงขึ้นมาทำการศึกษาดูโดยเฉพาะเนื่องจากเป็นบุคคลหรือกลุ่มประชากรที่มีการแต่งครอสเดรสออกมาใช้ชีวิตประจำวันเป็นปกติรวมไปถึงมีการปะทะสังสรรค์และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ๆ ในสังคมตั้งแต่ความสัมพันธ์ในสังคมครอบครัว สังคมครอสเดรส จนถึงในสังคมกลุ่มคนที่มีความเป็นอื่น ความแปลกหน้า และมีความไม่สนิทสนม เช่น สังคมออนไลน์ และส่วนใหญ่พวกเขาเป็นกลุ่มประชากรที่ถูกมองถูกเข้าใจผิดและถูกใส่ร้าย ถูกแบ่งและถูกจัดประเภทในหลากหลายมิติและหลายรูปแบบ (Cremin, 2017) โดยนำมาวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดทฤษฎีทางปรัชญาของฮันนาห์ อาเรนต์ (Hannah Arendt) ที่ว่าด้วยพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ เพื่อวิเคราะห์ถึงปฏิบัติการของเอเจนซี (Exercise of Agency) ของพวกเขาท่ามกลางปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่พวกเขาได้พบเจอ ทั้งนี้ประเด็นวิจัยนี้ค่อนข้างเป็นประเด็นใหม่ แม้จะมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มเพศทางเลือกในหลากหลายสาขาวิชา อาทิ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ แต่ยังไม่พบบางงานวิจัยทางปรัชญาที่มุ่งศึกษาเอเจนซีของครอสเดรสหญิงในประเทศไทยผ่านปรากฏการณ์ของสังคมโดยตรง งานวิจัยนี้จึงน่าจะเป็นงานวิจัยหนึ่งที่ขยายขอบเขตการศึกษา

เกี่ยวกับปรัชญาให้กว้างขวางออกไป และ นำไปสู่ความเข้าใจตัวตนกลุ่มเพศทางเลือกในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางเพศ (สุไลพร ชลวิไล และ โอนพร เครือแดง, 2562) ได้มากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เอเจนซีผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมของครอสเดรสในประเทศไทยผ่านทัศนะเรื่องพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะของฮันนาห์ อารีเนดท์

3. วิธีวิจัย

งานวิจัยนี้มีขอบเขตการศึกษา คือ ศึกษาแนวคิดเรื่องเอเจนซี (Agency) ของฮันนาห์ อารีเนดท์ที่ปรากฏในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะและวิเคราะห์เอเจนซีผ่านปรากฏการณ์ทางสังคมของครอสเดรสประเทศไทยผ่านเรื่องราว ปรากฏการณ์และประสบการณ์ของตัวตนส่วนตัวและตัวตนทางสังคม โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์เอเจนซีทั้งหมด 4 เกณฑ์ ได้แก่ การถูกเห็นขององค์ประธาน ความสามารถในการโต้ตอบสื่อสาร เสรีภาพ และผลกระทบของการแสดงตนที่ส่งผลต่อเอเจนซี

ด้านขอบเขตด้านประชากรครอสเดรสกลุ่มศึกษา มีการสัมภาษณ์ครอสเดรสไทย จำนวน 20 คน โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) โดยแบ่งตามคุณสมบัติ คือ เป็นบุคคลที่เป็นเพศชายโดยแต่งครอสเดรสตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป เป็นบุคคลที่แต่งครอสเดรสออกมาใช้ชีวิตประจำวัน เป็นบุคคลที่อยู่อาศัยในประเทศไทย เป็นบุคคลที่มีความเต็มใจในการให้ข้อมูล โดยติดต่อขอสัมภาษณ์แบบสุ่ม ในช่องทางออนไลน์ผ่านกลุ่มเฟซบุ๊ก ประกอบด้วย (1) กลุ่ม ชายแต่งเป็นหญิง CrossDress (2) กลุ่ม Crossdress Thailand – Bangkok ซึ่งสมาชิกกลุ่มทั้งหมดมีทั้งส่วนที่เป็นครอสเดรสจริงกับผู้ที่ชื่นชอบครอสเดรสแต่ไม่ได้เป็นครอสเดรสปะปนกัน ดังนั้นจึงกำหนดจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ตามคุณสมบัติเพียงเท่านั้น โดยมีระยะเวลาการเก็บข้อมูลตั้งแต่ช่วงเดือนสิงหาคม - ตุลาคม ปี พ.ศ. 2565 โดยงานวิจัยนี้วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการรับรองจริยธรรมโครงการวิจัย รหัส CMUREC 65/142

- การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง/ผู้เข้าร่วมการวิจัย

การวิจัยนี้ ไม่เป็นการวิจัยในผู้เข้าร่วมการวิจัยที่เข้าข่ายกลุ่มเปราะบาง และผู้วิจัยจะให้ข้อมูลที่เหมาะสมและครอบคลุมที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีข้อมูลครบถ้วนและตัดสินใจเข้าร่วมได้อย่างเป็นอิสระ และผู้เข้าร่วมการวิจัยมีสิทธิที่จะขอถอนตัวออกจากโครงการได้ตลอดเวลาที่เข้าร่วมการวิจัย

- มาตรการในการรักษาความลับของข้อมูล (เช่น กรณีมีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และVDO)

1. บันทึกข้อมูลในกระดาษเก็บในที่ปลอดภัย และจำกัดผู้เข้าถึงข้อมูล
2. เก็บข้อมูลในคอมพิวเตอร์ที่ต้องใช้รหัส (Password) ในการเข้าถึงข้อมูล และเข้าถึง

ข้อมูลได้เฉพาะผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษา

3. กำจัดข้อมูลที่สามารถระบุตัวบุคคล (Identifier)
4. การเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ของแต่ละผู้เข้าร่วมการวิจัย จะเป็นการสัมภาษณ์แบบ 1 ต่อ 1 ไม่มีบุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง
5. เมื่อพ้นระยะเวลาการรักษาข้อมูล ผู้วิจัยจะลบข้อมูลออกจากคอมพิวเตอร์หลังสิ้นสุดโครงการวิจัย

4. ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์พบได้ว่าเอเจนซีของโครสเตรสกลุ่มศึกษา คือความสามารถในการแสดงตัวตนที่แต่งเป็นหญิงซึ่งเกิดขึ้นได้ในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ แต่การแสดงตัวตนที่แต่งเป็นหญิงในพื้นที่สาธารณะไม่ได้เป็นอิสระจากแรงกดดันภายนอกและไม่ได้เป็นอิสระจากความคาดหวังของสังคม โครสเตรสหลายคนจึงเลือกที่จะแสดงออกอย่างประนีประนอมภายใต้เงื่อนไขความสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่พวกเขาได้เข้าไปเกี่ยวข้อง ในส่วนนี้จึงมีความสอดคล้องกับข้อเสนอของอาเรนต์ท์ที่ว่าเอเจนซีคือความสามารถในการแสดงตัวตน โดยขึ้นกับเงื่อนไขคือต้องปราศจากการกดดันจากสังคมภายนอกหรือความคาดหวังของสังคม (Thuma, 2011)

ทั้งนี้ภายในงานวิจัยเป็นการวิเคราะห์ถึงการแสดงตัวตนทางเพศผ่านการสวมใส่เสื้อผ้าซึ่งสัมพันธ์กับตัวตนส่วนตัวและตัวตนทางสังคม ไม่ได้ศึกษาถึงการแสดงตนในแง่มุมของการอภิปรายประเด็นปัญหาทางการเมืองของปัจเจกบุคคล โดยจากการสัมภาษณ์โครสเตรส (N=20) ไม่ได้ให้ความสำคัญถึงปัญหาทางการเมืองหรือการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองเรื่องเพศ แต่ให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตในร่างที่แต่งเป็นหญิงเพียงเท่านั้น และภายในพื้นที่สาธารณะพบว่าตัวตนที่แต่งเป็นหญิงได้ให้ชีวิตใหม่ (second birth) ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้หรือสัมผัสกับสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะกับผู้หญิงและผู้ที่ปะทะสังสรรค์กับเธอในฐานะที่เธอคือผู้หญิง ในอีกด้านหนึ่งถึงแม้ว่าโครสเตรสหลายคนจะเจอกับอุปสรรคที่เข้ามาสอบถามความสามารถในการแสดงตัวตน เช่น คำวิจารณ์เกี่ยวกับตัวตนทางเพศ การดูถูกดูหมิ่นหรือถูกล้อเลียนเกี่ยวกับการแสดงออกทางเพศ หรือการได้รับการไม่ยอมรับหรือได้รับการถูกปฏิเสธตัวตนที่แต่งเป็นหญิง แต่อย่างไรก็ตามเห็นได้ว่าพวกเขาได้เลือกที่จะไม่สนใจข้อครหาเหล่านั้น และยังคงตั้งมั่นต่อการแต่งโครสเตรสไปได้ ด้วยสาเหตุที่การแต่งเป็นหญิงได้สร้างความรู้สึกสุข ทำให้ชีวิตได้ถูกเติมเต็มและสามารถปลดปล่อยความต้องการที่อยากจะแต่งเป็นหญิงของเธอได้โดยไม่ต้องมีคู่ครองเป็นผู้หญิงหรือมีเพื่อนผู้หญิงในชีวิต (QMX, โครสเตรส 01)

ในด้านพื้นที่ส่วนตัวอันเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้โครสเตรสได้รับรู้ถึงการมีชีวิตใหม่ไม่แตกต่างจากพื้นที่สาธารณะ กล่าวคือ ชีวิตใหม่เป็นผลจากการทดลองและเรียนรู้ความเป็นหญิงผ่านการสวมใส่เสื้อผ้าผู้หญิง (ซึ่งตัวตนเดิมคือผู้ชายแท้ทั้งทางจิตใจและทางกายภาพ) ความเป็นหญิงจากเสื้อผ้าที่สวมใส่จึงเป็นสิ่งอื่นหรือสิ่งใหม่ที่ทำให้

พวกเขาต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจ เพื่อให้ได้ซึมซับหรือเข้าใจความเป็นผู้หญิงและสามารถที่จะแสดงเป็นผู้หญิงผ่านเสื้อผ้าให้ได้ใกล้เคียงผู้หญิงมากที่สุด ในสภาวะนี้เป็นกระบวนการที่ทำให้หลายคนรับรู้ได้ถึงความเป็นไปได้ของการมีอีกชีวิตที่เป็นผู้หญิงภายในร่างกายเดียวของตนเอง และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พวกเขาเกิดแรงจูงใจที่ทำให้อยากแต่งเป็นหญิงมากขึ้นและเป็นแรงจูงใจที่จะนำชีวิตใหม่หรือตัวตนใหม่นี้ออกไปใช้ชีวิตในสังคมหรือในพื้นที่สาธารณะ ทั้งนี้พื้นที่ส่วนตัวของโครอสเตรียังเป็นพื้นที่ที่ปราศจากการมองเห็นสาธารณะหรือจากสายตาของผู้อื่น และมีเพียงตัวเธอเพียงเท่านั้นที่มองเห็นตัวเองและมองเห็นถึงความเป็นไปได้ของตัวเองที่เป็นตัวตนใหม่ ซึ่งแต่งเป็นหญิงในพื้นที่นี้และออกไปดำเนินชีวิตในสังคม ในแง่มุมนี้เอเจนซีหรือความสามารถในการแสดงตนในพื้นที่ส่วนตัวจึงมีความเป็นไปได้และไร้การถูกคาดหวังหรือการถูกกดดันทางสังคมภายนอก

หากกล่าวถึงพื้นที่ส่วนตัวในทัศนะของอาเรนด์ท์ เธอกกล่าวว่าพื้นที่ส่วนตัวเป็นพื้นที่ที่มนุษย์คำนึงถึงความมั่นคงยืนยาว ในพื้นที่ส่วนตัวจึงเป็นพื้นที่สำหรับการใช้แรงงาน (laboring) การสร้างผลงานหรือสร้างชิ้นงาน (work) เพื่อใช้ในการบริโภคและเติมเต็มด้านปัจจัยสี่อันเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงรักษาเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ รวมถึงพื้นที่ส่วนตัวยังเป็นพื้นที่สำหรับการพัฒนาด้านจิตวิญญาณหรือเป็นพื้นที่สำหรับอารมณ์ความรู้สึก เช่น การมีความรัก ซึ่งพื้นที่ส่วนตัวมีเงื่อนไขสำคัญคือต้องปิดบังหรือต้องทำให้ซ่อนเร้นอย่างมิดชิดจากพื้นที่สาธารณะหรือการถูกมองเห็นได้อย่างสาธารณะ (Ballesteros, 2018) ในแง่มุมหนึ่งพื้นที่ส่วนตัวเป็นสิ่งจำเป็นในทัศนะของอาเรนด์ท์ เพราะหากไม่มีพื้นที่ส่วนตัว เช่น ทาส จะไม่ถูกพิจารณาได้ว่าเป็นมนุษย์ (Arendt, 1958) ในข้อเสนอเกี่ยวกับพื้นที่ส่วนตัว ผลการวิจัยไม่ได้สอดคล้องกับทัศนะของอาเรนด์ท์ เนื่องจากงานของอาเรนด์ท์เสนอขึ้นก่อนงานผู้วิจัย โดยงานวิจัยมุ่งศึกษาถึงการแสดงตนผ่านตัวตนที่แต่งหญิงโดยเฉพาะ จึงเห็นได้เพียงตัวตนทางเพศและอารมณ์ความรู้สึกของโครอสเตรียกลุ่มศึกษาที่ปรากฏในพื้นที่นี้ ซึ่งเห็นได้ว่าการมีอยู่ของพื้นที่ส่วนตัวทำให้โครอสเตรียหลายคนเห็นความเป็นไปได้ของความสามารถที่จะแต่งเป็นหญิงได้ อีกทั้งพื้นที่นี้ สอดคล้องกับทัศนะของอาเรนด์ท์ในแง่มุมของการเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ต้องปกปิดหรือใช้เพื่อหลบซ่อนจากความเป็นสาธารณะโดยปราศจากการมองเห็นของผู้อื่น ซึ่งโครอสเตรียหลายคนได้ใช้พื้นที่ส่วนตัวนี้ในการเรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ความสามารถที่จะแต่งเป็นหญิง จนกระทั่งสามารถที่จะสร้างตัวตนใหม่ผ่านการแต่งหญิงขึ้นมาใช้ดำเนินชีวิตในพื้นที่นี้และพื้นที่สาธารณะ และบางครั้งยังใช้พื้นที่ส่วนตัวในการหลบหลีกกลุ่มคนหรือสังคมที่ปฏิเสธตัวตนที่แต่งเป็นหญิงของพวกเขา

5. อภิปรายผลวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้จึงจะอธิบายลักษณะการแสดงตัวตนและปฏิบัติการของตัวตนที่แต่งเป็นหญิงในโครอสเตรียกลุ่มศึกษาที่ซึ่งดำเนินไปในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ โดยลักษณะที่จะกล่าวถึงนี้จะบ่งบอกให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของความสามารถในการแสดงตัวตนที่แต่งเป็นหญิงที่ปรากฏและชี้ให้เห็นถึงปฏิบัติการของตัวตนนั้นในทั้งสองพื้นที่ ผ่าน 3 ประเด็น ดังนี้

(1) การมองเห็นตนเองของตัวตนชายแท้ (ตัวตนเดิม) กับ (ตัวตนใหม่) ที่แต่งเป็นผู้หญิงภายในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ

(2) ความสามารถในการโต้ตอบสื่อสารของตัวตนใหม่และเสรีภาพในการแสดงตัวตน

(3) การแสดงตัวตนใหม่ในโลกส่งผลต่อสภาวะของเอเจนซี

1.ปรากฏตัวของปัจเจกบุคคล (subject's visibility) ของตัวตนชาย (ตัวตนเดิม) กับ (ตัวตนใหม่) ที่แต่งเป็นผู้หญิงภายในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ

โดยทั้งสองลักษณะสามารถอธิบายให้เห็นถึงการปรากฏตัวของปัจเจก (subject's visibility) ในส่วนนี้มีความจำเป็นต้องได้รับการอธิบายเพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สามารถทำให้เห็นว่าการแสดงตนสามารถเป็นไปได้ กล่าวคือ ในส่วนแรกการได้มองเห็นตัวเองที่กล่าวถึงนี้เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนตัวที่ซึ่งเป็นพื้นที่ในการเติมเต็มความอยากแต่งเป็นหญิงและทำให้เกิดตัวตนใหม่ด้วยความคิดต่อตัวเอง ผ่านการกระทำที่เกิดจากความชื่นชอบความอยากรู้อยากเห็นและอยากที่จะเป็น (HPL, ครอสเดรส 02) โดยมีเธอผู้ซึ่งเป็นผู้ชายแท้ดำเนินการผ่านการแต่งเป็นหญิงในฐานะองค์ประธานผู้กระทำการ (act) ในช่วงแรกเริ่ม อย่างไรก็ตามผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นหลังจากที่แต่งเป็นหญิงแล้วนั้นได้กลายเป็นว่าพวกเขา (N=20) ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นตัวตนเดิมหรือคนเดิม แต่การสวมใส่เสื้อผ้าและเครื่องประดับผู้หญิง ทำให้รู้สึกได้ถึงการเป็นคนใหม่ในอีกร่างหนึ่งที่มีชีวิตจิตใจและสามารถที่จะดำเนินการใช้ชีวิตได้ผ่านตัวตนที่แต่งเป็นหญิงนี้ได้ ซึ่งตัวตนใหม่นี้เป็นไปในลักษณะที่เป็นตัวแทน (agent) นอกจากถูกสร้างขึ้นมาด้วยวิธีการตกแต่งร่างกายด้วยเสื้อผ้าผู้หญิง ยังถูกเสริมแต่งอารมณ์ความรู้สึก ท่าทาง คำพูดแบบผู้หญิงและแสดงออกแบบผู้หญิง ทำให้ความเป็นผู้หญิงนั้นเกิดความเป็นไปได้ และตัวแทนนี้ได้กลายเป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญที่ซึ่งส่งผลให้เกิดการค้นพบตัวเองได้ กล่าวคือ การมีอยู่ของตัวแทนนี้ได้กลายเป็นองค์ประธานใหม่ในขณะเดียวกันยังทำให้ครอสเดรสเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างตัวเอง (ตัวตนเดิมที่ดำเนินการกระทำผ่านการแต่งเป็นหญิง) และตัวแทนที่ปรากฏ (ตัวตนใหม่) ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปรียบเทียบสภาวะความเป็นตัวตนที่แท้จริงกับตัวตนที่ไม่แท้จริง ในที่นี้คือสภาวะทางอารมณ์ความคิด เช่น ความเป็นชายที่เป็นตัวตนที่แท้จริงและความเป็นหญิงที่ได้ถูกสร้างขึ้นใหม่ผ่านเสื้อผ้าเครื่องประดับ โดยกระบวนการนี้ทำให้พวกเขาสัมผัสได้ถึงเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ว่าเสื้อผ้าผู้หญิงที่แต่งนั้นสามารถที่จะทำให้เธอกลายเป็นอีกคนและสามารถทำให้รับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้หญิงได้จริง (QML, ครอสเดรส 03)

ผลลัพธ์ที่เกิดจากตัวแทนที่ปรากฏขึ้นได้กลายเป็นสิ่งที่สร้างความรู้ การรับรู้ใหม่ต่อตัวตนเดิมที่เป็นผู้ชาย ทำให้การที่อยากจะเพียงแค่แต่งเป็นหญิงหรือทดลองที่แต่งเป็นหญิงตามความปรารถนาในตอนต้นนั้นซึ่งดำเนินไปด้วยความรู้สึกของผู้ชายที่หลงใหลอยากที่จะแต่งหญิง กลับได้สร้างความแปลกใหม่กับพวกเขาผ่านตัวแทนที่ปรากฏ ในแง่มุมหนึ่งตัวแทนนั้นก็เปิดโอกาสให้พวกเธอเหล่านั้นเข้าถึงความรู้สึกเป็นไปได้อย่างเป็นไปได้มากกว่าเพศเดียว กล่าวคือ การเป็นได้ทั้งผู้ชายและเป็นผู้หญิงได้เพียงแค่เปลี่ยนเสื้อผ้าและตกแต่ง เสริมแต่ง

ร่างกายและเสริมแต่งอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งทำให้การแต่งเครื่องประดับเกิดความสนุกมากยิ่งขึ้น และเป็นกระบวนการวิธีที่สร้างความตื่นเต้น สร้างความท้าทายต่อจิตใจของพวกเขาได้ในลักษณะที่พวกเขาสามารถที่จะทำให้การเป็นอีกเพศเกิดความเป็นไปได้ เพียงแค่ผ่านการตีความหรือมุมมองของพวกเขาเองโดยไม่ต้องอาศัยการตีความ ตัดสินหรือการถูกทำให้เป็นสิ่งใหม่โดยสิ่งอื่นหรือปัจเจกบุคคลอื่น

ปรากฏขึ้นของตัวตนที่ได้กลายเป็นองค์ประธานใหม่ล้วนส่งผลต่อชีวิตและการตีความต่อตัวเองของพวกเขาไปอีกด้านหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และเห็นได้ว่าตัวตนมีความเป็นไปได้ที่จะมีชีวิตและสามารถแสดงตนได้ในโลกส่วนตัวหรือพื้นที่ส่วนตัว โดยในที่นี้แม้กระบวนการและผลลัพธ์ข้างต้นจะเกิดในพื้นที่ส่วนตัวแต่ชีวิตของพวกเขาไม่ได้สิ้นสุดแค่นั้นที่นี้ พวกเขายังนำตนเองที่เป็นตัวตนนั้นออกมาปรากฏต่อสาธารณะ อันเป็นสถานที่ที่ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็เช่นกันกับการดำเนินชีวิตที่ต้องถูกสอบถามความเป็นไปได้ของตัวตนที่ปรากฏและดำเนินชีวิตภายใต้สิ่งที่แตกต่างและมีความเป็นอื่นจากพวกเขาในหลากหลายมิติที่ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการปรากฏให้ผู้อื่นเห็นในพื้นที่สาธารณะ

ในขั้นตอนการปรากฏให้ผู้อื่นเห็นพวกเขาได้นำตัวตนที่แต่งเป็นหญิงออกมาปรากฏต่อโลกภายนอกหรือโลกสาธารณะ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้ให้ความรู้สึกเป็นส่วนตัวหรือมีความเป็นส่วนตัวที่มีแต่ตัวเอง แต่เป็นการปรากฏในพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้สิ่งอื่นหรือปัจเจกบุคคลอื่นมองเห็นได้และมีความเป็นสาธารณะ (publicly visible) โดยส่วนมากพวกเขา ได้นำตัวตนออกมาปรากฏผ่านเป้าประสงค์ของการอยากใช้ชีวิตในร่างที่แต่งเป็นหญิง (SWL, ครอสเดรส 04) โดยการปรากฏตัวนั้นต้องปะทะสังสรรค์กับผู้คน กฎเกณฑ์ กฎระเบียบข้อบังคับความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ตั้งแต่พื้นที่ภายใต้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว กลุ่มสังคมครอสเดรสด้วยกัน รวมไปถึงพื้นที่สาธารณะภายนอกครอบครัวและภายนอกกลุ่มสังคมครอสเดรสด้วยกันที่มีอาณาเขตใหญ่กว่าและเต็มไปด้วยความเป็นอื่นที่ไม่มีความสนิทสนมเหมือนกับครอบครัวหรือสังคมครอสเดรสด้วยกัน เช่นชีวิตในห้างสรรพสินค้า ร้านกาแฟ ร้านอาหาร ฟิตเนส ห้องน้ำหญิง และพื้นที่สาธารณะในรูปแบบของโลกออนไลน์ โดยในแต่ละพื้นที่ พวกเขาจะปรากฏตัวแตกต่างลักษณะกันออกไป กล่าวคือ การแต่งเสื้อผ้าเครื่องประดับผู้หญิงจะไม่เหมือนกัน ตามแต่ความชื่นชอบส่วนตัวและเป็นไปในแบบที่เหมาะสมกับสถานที่หรือตามกาลเทศะหรือแต่งให้เหมาะสมต่อผู้คนที่จะได้เข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งการปรากฏให้คนอื่นเห็นนี้ทำให้เกิดความเป็นไปได้ในการสอบถามความเป็นไปได้ของการแสดงตัวตน สอบถามอารมณ์ความรู้สึกระหว่างตัวเองกับสิ่งอื่นหรือปัจเจกบุคคลอื่นที่แตกต่างจากตนในพื้นที่สาธารณะในทุกด้านผ่านสายตาหรือมุมมองของสายตาสาธารณะที่จ้องมองและพร้อมตัดสินหรือตีความอยู่ตลอดเวลา เช่น (XCM, ครอสเดรส 05) กล่าวว่า กรณีสถานการณ์ในด้านที่เป็นลมมักจะถูกล้อเลียนตัดสินว่าเป็นกะเทย หรือในด้านที่เป็นบวก (RXQ, ครอสเดรส 06) กล่าวว่า จะโดนถูกปฏิบัติในฐานะของผู้หญิงซึ่งเติมเต็มความรู้สึกด้านดีในร่างที่แต่งเป็นหญิงของเธอได้ ซึ่งทั้งสองลักษณะกรณีครอสเดรสบางคนที่ดำรงตนอยู่ในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกันนี้ (WPL, ครอสเดรส 07) มองเห็นได้ว่าเป็นเครื่องสอบถามความเป็นหญิง (femininity) ในร่างกายที่แต่งเป็นหญิงของพวกเขาได้ กล่าวคือ ไม่ใช่แค่แต่งเป็นหญิงออกมาปรากฏหรือ

ปะทะสังสรรค์กับสิ่งต่าง ๆ ในพื้นที่สาธารณะเพียงเท่านั้น แต่ในขณะที่เดียวกันการปรากฏ ยังเป็นการแสดงตนที่เปิดเผยทุกด้านต่อการได้รับการตีความและตัดสินต่อตัวเธอจากผู้อื่นไปด้วย และสำคัญกว่านั้นการตีความตัดสินที่ได้รับจากผู้อื่นในพื้นที่สาธารณะ ยังคงทำให้พวกเธอได้กลับมาเห็นตัวเองอีกครั้ง (ที่ไม่ใช่แค่คิดกับตัวเอง ตัดสินตัวเอง ตีความตัวเองสู่การเป็นหญิงด้วยความคิด ความเชื่อของตัวเองเช่นในพื้นที่ส่วนตัว) แต่การมาเห็นตัวเองอีกครั้งเกิดขึ้นหลังจากการกระทบกับสิ่งอื่นที่แตกต่าง แปรและหลากหลายไปจากตน และสะท้อนกลับมาสู่ความคิดและอารมณ์ความรู้สึกในร่างที่แต่งเป็นหญิงที่พวกเธอเข้าใจว่าเป็นอีกตัวตนใหม่ที่มีชีวิตจิตใจ และในขณะที่เดียวกันยังทำให้ตัวตนที่เป็นชายแท้ดั้งเดิมได้สอบถามตัวเองเข้ากับความเป็นผู้หญิงหรือความไม่ใช่ผู้หญิงที่สังคมภายนอกกำหนดขึ้นหรือตีความเป็นหญิงผ่านเสื้อผ้าหรือเครื่องแต่งกายในลักษณะที่ต้องตรงตามเพศกำเนิดของบุคคล ซึ่งหากแต่งไม่ตรงตามเพศกำเนิดจะเกิดการไม่ยอมรับหรือถูกปฏิเสธ

ในอีกแง่มุมหนึ่ง กระบวนการสะท้อนกลับสู่องค์ตัวตนใหม่ (ที่แต่งเป็นหญิง) และสะท้อนกลับสู่ตัวตนเดิมที่เป็นชายที่ทำหน้าที่เป็นผู้กำกับความเป็นหญิงหรือความเป็นชายอยู่เบื้องหลังสุด พบว่าโครอสเตอร์สกลุ่มศึกษาส่วนมาก (N=15) ที่ออกมาปรากฏตนต่อสาธารณะ (SWL, โครอสเตอร์ส 04) เห็นว่ารู้สึกดีและรู้สึกชื่นชอบเวลาที่เกิดการสอบถามตัวเองผ่านการตัดสินและตีความที่แตกต่างไปจากความคิดพวกเธอโดยเฉพาะการสอบถามเรื่องเพศ และทั้งหมดนั้นการปรากฏตัวและแสดงตัวตนในท่ามกลางความหลากหลายในสังคมยังทำให้พวกเธอเห็นความเป็นไปได้ของความสามารถในการแสดงตัวตนของตนเองได้ในสถานะของการดำรงชีวิตหรือใช้ชีวิตในร่างที่แต่งเป็นหญิง และในขณะที่เดียวกัน (MPO, โครอสเตอร์ส 08) กล่าวว่ายังได้เห็นและสัมผัสกับความคิด ความรู้สึกของการมีเสรีภาพหรือความเป็นอิสระต่อการมีอยู่ (Being) ของอีกตัวตนและตัวตนนั้นได้ถูกใช้งาน (active) หรือได้ดำเนินชีวิต (live)

ทั้งนี้หากกล่าวถึงประเด็นการมองเห็นตัวเองและการปรากฏให้ผู้อื่นเห็นหรือนัยหนึ่งคือการปรากฏตัวของปัจเจกบุคคล สอดคล้องกับลักษณะเอเจนซีของอาเรนต์ที่กล่าวคืออาเรนต์เสนอว่า การปรากฏตัวของปัจเจกจะเกิดขึ้นเพียงในพื้นที่สาธารณะที่จะทำให้บุคคลปรากฏต่อผู้อื่น (others) และมนุษย์ปรากฏตัวต่อหน้าผู้อื่นเพื่อให้ได้รับการยอมรับ ตัวตนของบุคคลนั้นถูกเปิดเผยและเปิดเผยผ่านการแสดงออกในที่สาธารณะ ซึ่งหมายถึงการทำให้คนอื่นมองเห็นได้ การเปิดเผยตัวตนนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวและไม่ได้เป็นผลมาจากการไตร่ตรองตนเองเพียงอย่างเดียว แต่มีเพียงสายตาของผู้อื่นเท่านั้นที่สามารถเปิดเผยตัวตนของบุคคลจากทุกด้านที่เป็นไปได้ และการเปิดเผยนี้สร้างองค์ประธาน กล่าวคือ การปรากฏให้ผู้อื่นเห็นผ่านการแสดงตนไม่เพียงแต่หมายถึงการเปิดเผย แต่ยังรวมถึงการแสดงตัวตน การแสดงอัตลักษณ์สาธารณะหรือตัวตนสาธารณะจึงเกิดขึ้นในพื้นที่นี้ แม้ว่าจะถูกสร้างขึ้นจากสังคมหรือตัวตนส่วนตัว (ซึ่งสิ่งนี้เป็นส่วนสำคัญต่อการระบุตัวตนส่วนบุคคลและการค้นพบตนเอง)

ทั้งนี้การปรากฏตัวของโครอสเตอร์สไม่ได้ปรากฏตัวแค่ในพื้นที่สาธารณะ และไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในขอบเขตของพื้นที่สาธารณะเท่านั้นที่บุคคลสามารถปรากฏตัวต่อหน้าผู้อื่นได้ อีกทั้งรูปลักษณะนี้มีผลกระทบหลาย

ประการ กล่าวคือ ในพื้นที่ส่วนตัวที่สามารถที่จะทำให้เกิดการปรากฏตัวได้ โดยในกรณีของโครอสเตรสนั้นคือ ตัวแทนที่ปรากฏเป็นตัวตนใหม่ มีส่วนสำคัญที่ทำให้พวกเขาได้เห็นตัวเองและสอบทานตัวเองได้ผ่านตัวตนจริงและ ตัวตนที่ปรากฏ (ที่แต่งเป็นหญิง) ซึ่งเป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากตัวตนเดิมที่พวกเขาต้องศึกษาและทำความเข้าใจใหม่ ในอีกนัยหนึ่ง การปรากฏตัวของโครอสเตรสในพื้นที่ส่วนตัวที่สามารถที่สร้างและเปิดเผยความเป็นจริงให้กับพวกเขา ได้ไม่แตกต่างจากพื้นที่สาธารณะ คือ การได้มองเห็นตัวเองในด้านที่เป็นตัวตนที่แท้จริงและตัวตนที่ถูกสร้าง ประดิษฐ์ขึ้นที่มีความสัมพันธ์ถึงการตระหนักรู้ตัวเอง ความคิดที่มีต่อตัวเองและการได้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่จะ เป็นได้ทั้งสองเพศผ่านการแต่งเสื้อผ้าเป็นอีกเพศ คือ เพศหญิง ซึ่งพวกเขาต้องเรียนรู้ใหม่ในฐานะที่เสื้อผ้าเหล่านั้น ดำรงสถานะของการเป็นสิ่งอื่นที่แปลกและแตกต่างจากตนเอง และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทำให้พวกเขาเรียนรู้ได้ถึงตัวตน ใหม่ที่ถูกสร้างขึ้นซึ่งสามารถเป็นตัวตนที่มีชีวิต (ACM, โครอสเตรส 09)

2. ความสามารถในการโต้ตอบสื่อสารของตัวตนใหม่และเสรีภาพในการแสดงตัวตน

หากวิเคราะห์ถึงตัวตนใหม่ที่มีชีวิตในด้านความสามารถในการโต้ตอบสื่อสาร (capacity to interact and communicate) เห็นได้ว่าตัวตนที่แต่งเป็นหญิงมีความสามารถที่จะโต้ตอบสื่อสารกับผู้อื่นได้ เช่น ในกรณี ของสังคมในโลกออนไลน์ที่โครอสเตรสบางคนได้นำตัวตนที่แต่งหญิงออกมาใช้ชีวิตในพื้นที่นี้ซึ่งเธอรู้สึกได้ถึง การเป็น อีกคนที่มีชีวิตในโลกออนไลน์และมีความสามารถที่จะโต้ตอบสื่อสารกับผู้อื่นได้จริง (DSG, โครอสเตรส 10) หรือใน สังคมของโครอสเตรสด้วยกันที่โครอสเตรสหลายคนได้รับรู้ได้ถึงความเป็นไปได้ของตัวตนผู้หญิงที่พวกเขาแต่งตัวไป พบปะกันซึ่งทำให้พวกเขาสามารถที่จะรับรู้กันได้ถึงการใช้ชีวิตของอีกตัวตนหนึ่งที่กำลังสื่อสารกันหรือคุยกันแบบ ผู้หญิง (MLQ, โครอสเตรส 11) ในอีกแง่มุมหนึ่งถึงแม้ว่าการปรากฏตัวในพื้นที่สาธารณะอื่นที่ปฏิเสธการมีตัวตนที่ แต่งเป็นหญิงของพวกเขาส่งผลให้เธอเหล่านั้นสามารถที่จะทำให้โครอสเตรสหลายคนตระหนักรู้ถึงความเหมาะสมและ ความเป็นไปได้ในการดำเนินชีวิตของตัวตนนั้นภายในพื้นที่ที่ปฏิเสธตัวตนของพวกเขาก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เธอ ต้องตัดสินใจเลือกที่จะปรากฏตัวเองภายในพื้นที่หรือกลุ่มคนในลักษณะใด ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายการแสดงตน ในพื้นที่สาธารณะของอาเรนต์ท์โดยการแสดงตนในทัศนะของอาเรนต์ท์มีแง่มุมที่เธอได้กล่าวถึงความสามารถใน การโต้ตอบสื่อสารนี้ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการแสดงตนโดยเธอมุ่งเน้นไปที่ความหลากหลาย เธอกล่าวว่ามนุษย์ไม่ เพียงแต่สื่อสารกับผู้อื่นเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันยังขึ้นอยู่กับปรากฏตัวของมนุษย์คนอื่นอีกด้วย โดยการมีบุคคล อื่นจำนวนมากทำให้เอเจนซีมีความเป็นไปได้ (Arendt, 1958) จากข้อเสนอนี้ทำให้เห็นถึงความสอดคล้องซึ่ง ภายในพื้นที่สาธารณะนอกจากโครอสเตรสหลายคนเห็นและรับรู้ได้ถึงตัวตนที่แต่งหญิงออกมาใช้ชีวิตมีชีวิตจิตใจ และสามารถปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม พวกเขาเห็นถึงการมีอยู่ของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นที่มีความแตกต่างจากพวกเขา ซึ่งถึงแม้จะได้รับการถูกปฏิเสธการมีอยู่ของตัวตนที่แต่งเป็นหญิงแต่เป็นสิ่งที่มาสะท้อนให้เห็นความเป็นไปได้ใน การแสดงตนในพื้นที่เหล่านี้ได้ (LBN, โครอสเตรส 12)

ในอีกแง่มุมหนึ่งที่สามารถวิเคราะห์เพิ่มเติมเกี่ยวกับความสามารถเกี่ยวกับตัวตนใหม่ของโครอสเตรส ซึ่งสามารถมองเห็นถึงเสรีภาพในการแสดงตัวตนได้อีกด้วย ซึ่งเห็นได้ว่าแม้ภายในพื้นที่สาธารณะพวกเขาจะได้พบ

อุปสรรคที่เข้ามาทำให้เกิดความรู้สึกไม่มีเสรีภาพ แต่ครอบครัวกลุ่มศึกษาทุกคนลือกไม่สนใจและยังคงแต่งเป็นหญิงต่อไป แม้จะมีการปิดกั้นจนบางครั้งทำให้แสดงออกไม่ได้ บางคนก็เลือกที่จะหลบหลีกออกมาแต่งหญิงข้างนอกพื้นที่นั้นหรือแต่งในสถานที่ห่างไกลหรือสถานที่ลับสายตา เพื่อให้ชีวิตของพวกเธอได้แต่งเป็นหญิงและได้รับการปลดปล่อยหรือได้ถูกเติมเต็มทางความรู้สึกของตนเองผ่านความเป็นหญิงได้อย่างเต็มที่และปลอดภัยจากสายตาของคนอื่น หรือในพื้นที่ส่วนตัวเสื้อผ้าผู้หญิงจะเป็นสิ่งที่แปลกและแตกต่างจากตัวตน ความคิด และความรู้สึก แต่พวกเธอยังคงเลือกที่จะสวมใส่และแสดงออกมาในฐานะของผู้หญิงอย่างมีความสุข ซึ่งมีความสอดคล้องกับเสรีภาพสำหรับอาเรนด์ท์ เพราะเธอได้ให้มุมมองของเสรีภาพในแง่มุมของความสามารถในการเริ่มต้นหรือความสามารถในการริเริ่ม โดยสิ่งนี้ไม่เพียงเป็นเรื่องของอิสรภาพจากการถูกบังคับและความกดดันจากภายนอกเท่านั้น แต่รวมไปถึงการเป็นอิสระจากความจำเป็น (ภายในพื้นที่ส่วนตัว) สำหรับอาเรนด์ท์พื้นที่แห่งอิสรภาพ (พื้นที่สาธารณะ) และความจำเป็นต้องแยกจากกันอย่างชัดเจน ซึ่งความสามารถในการริเริ่มนั้นเป็นความสามารถของตัวแทน (agent) ส่วนนี้ไม่ใช่การระบุอย่างชัดเจนถึงการแสดงตนในพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ส่วนตัว แต่เป็นความสามารถที่จะเปลี่ยนการแสดงตนให้เป็นการแสดงที่เป็นอิสระ เสรีภาพของตัวแทนจึงไม่ขึ้นอยู่กับการการสั่งการของบุคคลไปยังพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของการพึ่งพาหรืออำนาจของแต่ละบุคคล แต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลในการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของเขาหรือการตัดสินใจที่จะแสดงตนนั้นคือเป็นเสรีภาพในการเลือกแสดงหรือไม่แสดง กล่าวคือ แสดงในลักษณะนี้หรือแสดงในลักษณะอย่างอื่น (Arendt, 1958 อ้างใน Thuma, 2011)

จากที่กล่าวไปในหัวข้อแรกเกี่ยวกับการปรากฏตัวของปัจเจก คือ การที่ครอบครัวได้สรรค์สร้างประดับตกแต่งร่างกายด้วยเสื้อผ้าผู้หญิงและใช้ชีวิตภายใต้เสื้อผ้าและเครื่องประดับของผู้หญิงนั้น ทำให้เกิดตัวตนใหม่และได้กลายเป็นดังตัวแทน (agent) หรือตัวตนใหม่ของพวกเธอที่ซึ่งมีชีวิตจิตใจและสามารถที่จะดำรงชีวิตไปได้ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้ ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวที่มีไว้สำหรับตกแต่งหรือเติมเต็มความปรารถนา และสร้างการค้นพบตัวเองผ่านสายตาและมุมมองของตัวเองพวกเธอเอง และพื้นที่สาธารณะที่พวกเธอนำตัวแทนนั้นออกมาปรากฏและใช้ชีวิตหรือปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งจุดนี้ทำให้เห็นถึงบทบาทของตัวแทนนั้นได้เข้ามาแทรกแซงสถานการณ์ในโลกสาธารณะผ่านสถานการณ์หรือปรากฏการณ์ อีกทั้งยังสามารถที่จะสร้างเรื่องราวและทิ้งเรื่องราวลงไว้กับความสัมพันธ์และในพื้นที่อื่น ๆ เพียงชั่วขณะ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการวิเคราะห์การดำเนินกิจกรรมของเอเจนซีโดยตรง

3. การแสดงตัวตนใหม่ในโลกส่งผลต่อสถานะของเอเจนซี

แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงตนและเอเจนซีของอาเรนด์ท์มีลักษณะเฉพาะด้วยผลกระทบของการแสดงตนที่มีต่อโลกและการแทรกแซงต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงมีความผูกพันแน่นแฟ้นกับโลก (ในประเด็นนี้คือโลกที่เป็นพื้นที่สาธารณะ) กล่าวคือ ตัวแทน (agent) สามารถมีตำแหน่งของตนเองในโลกได้ สามารถแทรกแซงในวิถีแห่งสิ่งต่าง ๆ และเปลี่ยนแปลงมันได้ และด้วยเหตุนี้จึงสานต่อประวัติศาสตร์หรือเรื่องราวส่วนตัวเข้ากับประวัติศาสตร์ของเวลาและสถานที่ของตน (Arendt, 1958 อ้างใน Thuma, 2011) ซึ่งในปรากฏการณ์ของครอบครัว

เดรสกลุ่มศึกษาสามารถพบลักษณะการแสดงตนในโลกสาธารณะที่มีผลกระทบต่อเอเจนซีในหลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่ภายในครอบครัวที่พวกเขาปรากฏให้เห็นและได้สร้างความแปลกใหม่หรือการรับรู้ใหม่ให้กับผู้คนภายในนั้น จนเกิดการถกเถียงและวิพากษ์วิจารณ์ในด้านบวกและลบ หรือการปรากฏตัวของพวกเขาเองภายในกลุ่ม ครอบครัวด้วยกัน ที่เกิดการปะทะสังสรรค์โต้ตอบสื่อสารกันจนทำให้เห็นกันและกันและกันเป็นผู้หญิง ซึ่งการปะทะสังสรรค์จนสามารถทำให้พวกเขาเห็นกันแบบผู้หญิงกับผู้หญิงได้นั้นได้กลายเป็นทั้งความสุขและความสำเร็จอีก รูปแบบหนึ่งของการได้แต่งเป็นหญิง และมีผลทำให้การดำรงชีวิตของพวกเขาเป็นไปอย่างราบรื่นและมีความต่อเนื่อง ภายใต้เป้าประสงค์ ความเข้าใจ การคิดและการเห็นที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามภายในสังคมนี้ถึงแม้ว่าจะไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างหรือความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเหมือนพื้นที่อื่น แต่ยังคงเป็นพื้นที่ของความสบายใจและมีความปลอดภัยต่อการปรากฏตัวและใช้ชีวิต

ในอีกแง่มุมหนึ่งที่สามารถเป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดกับการแสดงตนที่ทำให้เอเจนซีหรือการแสดงตนเกิดความเป็นไปได้และแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการแสดงตนที่มีผลต่อเอเจนซีได้ชัด คือ ตัวแทนของพวกเขาได้ใช้ชีวิตและดำเนินการแสดงตนผ่านการปฏิสัมพันธ์และปรากฏในโลกออนไลน์ อันเป็นสถานที่ที่ครอบครัวหลายคนได้หลบหลีกตัวเองเข้าไปในพื้นที่นั้นและได้เปิดเผยตนเองเป็นอีกคนที่แต่งเป็นหญิง โดยการนำเสนอตัวเองแบบผู้หญิง ตั้งแต่การแต่งกายรวมไปถึงการนำเสนอวิถีชีวิตที่แต่งเป็นหญิงไปในพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น การไปท่องเที่ยวตามห้างสรรพสินค้า ร้านอาหาร ฟิตเนส ห้องน้ำหญิง ผ่านรูปภาพหรือวิดีโอ ขณะเดียวกันยังมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตาม โดยกระทำการผ่านการสื่อสารที่ซึ่งเธอเป็นผู้อยู่เบื้องหลังในการกำหนดบทสนทนา การปฏิสัมพันธ์ในฐานะการเป็นตัวแทนในการพูดคุยและตอบโต้ในเรื่องเกี่ยวกับการเป็นเธอในร่างที่แต่งเป็นหญิงนั้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าตัวแทนที่สร้างขึ้นในโลกออนไลน์นี้จะอีกตัวตนหนึ่ง แต่พวกเขายังสามารถสัมผัสและรับรู้ได้ถึงตัวตนที่เธอได้นำปรากฏในโลกออนไลน์นั้นได้สร้างความรู้สึกถึงการมีชีวิตขึ้นมาได้จริง นั่นจึงส่งผลให้ชีวิตในพื้นที่นี้นั้นดำรงอยู่ได้ แม้จะมีเธอในโลกจริงที่เป็นเบื้องหลังในการควบคุมการแสดงออกและการโต้ตอบอยู่ก็ตาม โลกออนไลน์ที่พวกเขาได้สร้างตัวตนปรากฏเป็นหญิงนี้จึงเป็นอีกพื้นที่ที่มีความหมายและสร้างความเป็นไปได้ในการให้ชีวิต การแต่งเป็นหญิงให้ดำเนินชีวิตได้และเป็นจริง และทำให้ชีวิตการแต่งเป็นครอบครัวของพวกเขาเป็นเรื่องที่น่าสนุกและชวนให้ครอบครัวหลายคนได้มีพื้นที่ในการปลดปล่อยหรือสร้างตัวตนของตนเองมากยิ่งขึ้นซึ่งในบางครั้งอาจจะปรากฏตัวภายใต้พื้นที่หรือสถานที่อื่นไม่ได้ อีกทั้งในพื้นที่นี้ยังเอื้อให้พวกเขาสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์หรือค้นพบความสัมพันธ์ใหม่ ๆ กับผู้คนที่ติดตามเธอซึ่งในบางครั้งการดำเนินการสนทนาโต้ตอบแทบไม่จำเป็นที่จะต้องเปิดเผยถึงตัวตนที่แท้จริงของพวกเขาแต่สามารถที่จะดำเนินไปได้ผ่านเรื่องราวที่สร้างขึ้นจากตัวตนที่แต่งหญิงและผู้อื่นในลักษณะของตัวตนชั่วคราวที่มีชีวิตจริงภายในโลกออนไลน์

ทั้งนี้ในอีกแง่มุมหนึ่งพื้นที่สาธารณะการเป็นตัวตนสาธารณะ (public self) แม้จะดำเนินชีวิตอยู่บนสายตาของสาธารณะ แต่การมีอยู่ของผู้อื่นเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้พวกเขาเห็นได้ถึงความรักที่พวกเขามีความแตกต่าง ไม่เหมือนกับผู้อื่นที่มองเห็นพวกเขา และการมีอยู่ของผู้อื่นหรือสิ่งอื่น เช่น กฎระเบียบข้อบังคับ

เกี่ยวกับเพศและการแสดงออกทางเพศ แม้จะส่งผลให้เกิดการไม่ยอมรับ การไม่สนับสนุนการแสดงออกและไม่สนับสนุนตัวตนการเป็นครอสเดรส แต่สิ่งเหล่านั้นทำให้ตัวตนสาธารณะเกิดขึ้นและเป็นไปได้จริงที่ซึ่งเปิดกว้างต่อการถูกวิจารณ์และสามารถรับรู้ได้ถึงการแสดงออกในลักษณะที่บางครั้งไม่เป็นอิสระ และถึงแม้จะถูกแสดงหรือกระทำการขึ้นเป็นเพียงชั่วคราวเท่านั้น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชีวิตการเป็นครอสเดรสของพวกเขาเกิดความท้าทาย ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของอาเรนต์ที่ว่า การเปิดเผยตัวตนของบุคคลหนึ่งในพื้นที่สาธารณะเชื่อมโยงกับการตระหนักรู้ชั่วคราว การแสดงตนและตัวตนตามที่ถูกผู้อื่นรับรู้ จากตัวตนที่หลากหลายที่ไม่เสถียรซึ่งแยกส่วน เลื่อนไหลและไม่ชัดเจนนอกเหนือจากพื้นที่นั้นด้วยมุมมองที่หลากหลายและในพื้นที่ดังกล่าว แต่ละคนแสดงเหมือนอยู่ในคอนเสิร์ต (in concert) สร้างการมีส่วนร่วมที่ไม่เหมือนใคร แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้เป็นอิสระทั้งหมดหรือทำหน้าที่เป็นมวลชน (mass) โดยรวม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์และการคาดเดาไม่ได้จึงเกิดขึ้น กระบวนการของการแสดงและการพูดก่อให้เกิดสายใยแห่งความสัมพันธ์ของมนุษย์ (web of human relationships) โดยแต่ละคนแทรกตัวเองเข้าไปในสายใยที่มีอยู่แล้วด้วยเจตจำนงและความตั้งใจที่ขัดแย้งกันนับไม่ถ้วน (innumerable, conflicting wills and intentions) และพื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่แห่งการจดจำซึ่งเราเปิดเผยเสียงที่แตกต่างของเรา ไม่ใช่ในฐานะที่คิดไว้ล่วงหน้าแต่สัมพันธ์กับผู้อื่น กล่าวคือ ตัวตนปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในสังคม ในพื้นที่ของการปรากฏตัว (space of appearance) การแสดงการรับรู้ (acts of recognition) คือการพยายามจดจำผู้อื่นในฐานะส่วนหนึ่งของการต่อสู้เพื่อนิยามตนเองที่ใหญ่กว่าในผู้ที่กำลังชมการแสดงของเรา (Arendt, 1958)

การปฏิสัมพันธ์ที่ดำเนินในพื้นที่สาธารณะนั้นจึงทำให้การแสดงตนในชีวิตของการเป็นครอสเดรสดำเนินการได้ แม้บางครั้งจะเกิดคำวิจารณ์จากผู้อื่นและความท้าทายกว่าชีวิตในพื้นที่ส่วนตัว เช่น การถูกตีความความผิดปกติเกี่ยวกับตัวตนใหม่ที่แต่งเป็นหญิงของพ่อแม่ที่ยังไม่เข้าใจตัวตนของพวกเขาหรือตัวตนในโลกสาธารณะที่โดนวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการแสดงออกทางเพศภายใต้การตีความและตัดสินจากปัจเจกบุคคลที่มีความคิดล้าหลังเกี่ยวกับเพศและการแสดงออกทางเพศ ในขณะเดียวกันแม้การปรากฏตัวของพวกเขาจะแตกต่างในสายตาของผู้อื่นแต่ยังสามารถที่จะทำให้เกิดการแสวงหาตัวตนที่แท้จริงระหว่างเธอและผู้อื่นได้ เช่น การที่เธอพยายามที่จะยืนยันตัวตนและความเป็นไปได้ของชีวิตการเป็นครอสเดรสในโลก เช่น ข้อครหาระหว่างเธอและพ่อแม่ และการดำเนินชีวิตภายใต้การครองชีวิตรักที่ต้องอาศัยการศึกษาพูดคุยและซึมซับวิถีชีวิตที่แท้จริงหรือรสนิยมที่แท้จริงของกันและกันจนยอมรับกันได้ระหว่างเธอกับภรรยาหรือคู่ครอง (MSQ, ครอสเดรส 13) ครอสเดรสหลายคนยังคงเลือกที่จะไม่สนใจและปรากฏและดำเนินชีวิตไปอย่างมั่นคงได้ ในขณะเดียวกันยังสามารถตระหนักรู้หรือมีความแยกแยะได้ระหว่างตัวตนที่แท้จริงและตัวตนชั่วคราวที่แต่งเป็นหญิงของพวกเขาได้อยู่เสมอ (SWL, ครอสเดรส 04)

6. สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องเอเจนซีของครอสเตอร์ประเทศไทยในทัศนะของฮันนาห์ อารีเนตต์ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เอเจนซีของครอสเตอร์ในประเทศไทยผ่านทัศนะของฮันนาห์ อารีเนตต์ภายใต้แนวคิดเรื่องพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ จากแนวคิดเรื่องพื้นที่ส่วนตัวของอารีเนตต์ที่ว่าพื้นที่ส่วนตัวเป็นพื้นที่สำหรับการทำงาน การสร้างสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ โดยมีไว้เพื่อการดำรงอยู่รอดและรักษาเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ รวมไปถึงเป็นพื้นที่ที่ใช้พัฒนาทางจิตวิญญาณและเป็นพื้นที่ของอารมณ์ความรู้สึกที่ต้องปกปิดซ่อนไว้ไม่ให้ถูกมองเห็นโดยผู้อื่น และพื้นที่สาธารณะอันเป็นพื้นที่สำหรับการแสดงตัวตนทางการเมืองผ่านการอภิปรายและการพูดในประเด็นปัญหาทางการเมืองหรือปัญหาสาธารณะ โดยพื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่สำหรับบันทึกเรื่องราวและประวัติศาสตร์ของมนุษย์ และมีไว้สำหรับตัวตนชั่วคราวที่เกิดขึ้นใหม่ผ่านการเรียนรู้ความเป็นอื่นหรือความแตกต่างจากตนเองของปัจเจกบุคคลที่ปรากฏตัวในพื้นที่นี้ ซึ่งในทัศนะของอารีเนตต์ลักษณะนี้ทำให้มองเห็นถึงความเป็นพหุภาวะ ซึ่งความเป็นพหุภาวะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยสายตาของผู้อื่นเท่านั้นซึ่งจะทำให้มนุษย์ปรากฏตัวต่อกัน ในขณะเดียวกันการแสดงตนที่เกิดขึ้นทำให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกันของแต่ละปัจเจกบุคคลได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม การออกมาแสดงตนทางการเมืองเกิดจากการหวังโยโลกหรือความสนใจประเด็นปัญหาทางสังคมหรือทางการเมือง ในแง่มุมนี้สามารถทำให้เกิดการพิจารณาถึงเอเจนซีที่ดำเนินการผ่านแสดงตนของมนุษย์ โดยในทัศนะของอารีเนตต์เอเจนซีคือความสามารถในการแสดงตนซึ่งต้องเป็นอิสระจากความคาดหวังของสังคมและการหวังโยโลก ซึ่งมีเกณฑ์การพิจารณาถึงการเอเจนซีของบุคคลอยู่ 4 เกณฑ์ ตั้งแต่ ความต้องการการเป็นที่ถูกมองเห็น ความสามารถในการโต้ตอบสื่อสาร เสรีภาพในการแสดงตน และผลกระทบหลังจากการแสดงตนในโลกมีผลต่อเอเจนซี โดยเกณฑ์นี้ทำให้มองเห็นการทำงานของเอเจนซีที่ปรากฏในกิจกรรมการแสดงตนของมนุษย์ในพื้นที่สาธารณะ ทั้งนี้เอเจนซีในแนวคิดของอารีเนตต์จะเกิดขึ้นได้แต่เพียงภายในพื้นที่สาธารณะเท่านั้น และต้องเป็นอิสระทั้งจากพื้นที่ส่วนตัวและเป็นอิสระจากการหวังโยโลกภายนอก

ทั้งนี้หลังจากนำแนวคิดเรื่องพื้นที่ส่วนตัว พื้นที่สาธารณะและเกณฑ์การพิจารณาเอเจนซีของอารีเนตต์ มาวิเคราะห์กับเรื่องราว วิถีชีวิต และประสบการณ์ของครอสเตอร์กลุ่มศึกษา ซึ่งเป็นชายแท้ที่มีความชื่นชอบในการแต่งเป็นหญิงจำนวน 20 คน ในข้างต้นทั้งหมดมีประสบการณ์และวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายตั้งแต่แรงจูงใจในการแต่งเป็นหญิง การเรียนรู้ตนเอง จนกระทั่งผลลัพธ์หลังจากปฏิสังสรรค์กับสิ่งอื่นหรือปัจเจกบุคคลอื่นในสังคม ผลการวิเคราะห์ต่อกันให้เห็นว่าเอเจนซีของครอสเตอร์คือความสามารถในการแสดงตัวตนผ่านตัวตนใหม่ที่แต่งเป็นหญิง ซึ่งตัวตนใหม่ที่เกิดขึ้นมีความสามารถในการแสดงตัวตนได้ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ

อย่างไรก็ตามภายในพื้นที่สาธารณะนั้นเอเจนซีดำเนินการได้อย่างไม่เสรีหรือไม่เต็มประสิทธิภาพ หลังจากที่ตัวตนที่แต่งเป็นหญิงปะทะสังสรรค์กับผู้คนหรือสถานการณ์ภายในพื้นที่นี้หลายคนต้องเจออุปสรรคหลายรูปแบบทั้งการถูกวิจารณ์ ถูกห้าม หรือถูกบังคับไม่ให้แต่งเป็นหญิงตั้งแต่ภายในครอบครัว สังคมการทำงาน สังคมออนไลน์ หลายคนต้องเลือกหลบหลีกหรือหลีกเลี่ยงออกมาจากพื้นที่นั้น เพื่อมาแต่งในพื้นที่สาธารณะอื่นที่

พวกเขาสามารถแต่งเป็นหญิงได้ เช่น ภายในกลุ่มสังคมโครอสเตรสด้วยกัน หรือ บริเวณทางสรรพสินค้าหรือสังคม สาธารณะที่พวกเขาไม่ได้รับการถูกตัดสินหรือถูกห้ามไม่ให้แต่ง ซึ่งตามทัศนะของอาเรนดท์แล้วนั้นเอเจนซีต้อง ดำเนินการอย่างเป็นอิสระจากแรงกดดันภายนอกหรือเป็นอิสระจากความคาดหวังของสังคม ทำให้เห็นว่าเอเจนซี ของโครอสเตรสกลุ่มศึกษาดำเนินการได้อย่างเสรีเพียงภายในพื้นที่ส่วนตัว แต่ภายในพื้นที่สาธารณะดำเนินการได้ แต่ดำเนินการได้อย่างมีเงื่อนไขภายใต้ความสัมพันธ์ที่พวกเขาได้เข้าไปเกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ในทั้งสองพื้นที่ยังเห็นถึงความเป็นไปได้ของการแสดงตนที่ซึ่งถูกเปิดเผยได้โดยทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งมีความแตกต่างเล็กน้อยกับข้อเสนอของอาเรนดท์ที่ว่า การแสดงตนจะเกิดขึ้นได้แต่เพียงพื้นที่สาธารณะ ในขณะที่ ดำรงอยู่ท่ามกลางผู้อื่นเท่านั้นที่การแสดงตัวตนจึงจะเกิดขึ้นได้ และในอีกด้านหนึ่งการมีชีวิตที่สองหรือการเกิดขึ้น ใหม่อีกชีวิต (second birth) ของอาเรนดท์ ที่เสนอว่าเป็นผลลัพธ์จากการเรียนรู้ความแตกต่างหรือความเป็นอื่น จากตนเองที่ปัจเจกได้ปะทะสังสรรค์กับสิ่งอื่นรอบตัวซึ่งเกิดเพียงในพื้นที่สาธารณะ สำหรับโครอสเตรสกลุ่มศึกษา การเกิดใหม่สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ ทั้งการเกิดขึ้นของตัวตนใหม่ในพื้นที่ส่วนตัวอัน เป็นผลจากถูกสร้างขึ้นมาผ่านเสื้อผ้าผู้หญิงจนกลายเป็นตัวตนใหม่ที่มีชีวิตจิตใจ ในขณะที่เดียวกันยังเกิดจาก การเรียนรู้ความเป็นผู้หญิงจากเสื้อผ้าซึ่งมีความแตกต่างจากสภาวะอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดเดิมที่เป็นชายแท้ หรือ การเกิดใหม่ในรูปแบบของการนำเอาตัวตนใหม่ออกไปปรากฏและปะทะสังสรรค์กับสิ่งอื่นในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งใน กระบวนการนี้เป็นไปโดยการต้องถูกตรวจสอบจากการถูกตีความหรือได้รับการปฏิบัติจากสังคม ภายใต้อุดมการณ์ หรือแนวคิดเรื่องเพศที่แตกต่างและไม่เหมือนกันของแต่ละปัจเจกที่แตกต่างกันออกไป ในบางครั้งถึงแม้ว่าพวกเขา จะมีอุปสรรคจากความเป็นอื่นที่เกิดขึ้น แต่พวกเขายังคงชื่นชอบที่จะท้าทายตัวเองและมีความมั่นคงที่จะแต่งหญิง เพื่อเติมเต็มความรู้สึกและความต้องการเป็นผู้หญิงในฐานะของผู้ชายที่ชอบแต่งเป็นหญิงต่อไปได้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การศึกษาครั้งนี้เป็นเพียงแง่มุมการวิเคราะห์ศึกษาศึกษาการแสดงตัวตนที่แต่งเป็นหญิงในพื้นที่ส่วนตัวและ พื้นที่สาธารณะ ที่ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสามารถ สภาวะและเงื่อนไขในการแสดงตนของโครอสเตรสในทั้งสองพื้นที่ เพียงเท่านั้น อีกทั้งเน้นย้ำให้เห็นถึงปฏิบัติการของเอเจนซีที่ปรากฏ ซึ่งไม่ได้ทำการศึกษาการแสดงตัวตนในแง่มุม ตัวตนทางการเมืองหรือการเมืองเรื่องเพศผ่านปรากฏการณ์ในสังคม การศึกษาครั้งต่อไปจึงสามารถที่จะขยาย ขอบเขตการศึกษาออกไปได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของประเด็นปัญหาทาง ปรัชญาผ่านตัวตนหรือองค์ประธานที่ถูกสร้าง ถูกควบคุมบงการ ถูกครอบงำและถูกแสดงภายใต้ความเป็น โครอสเตรสในแง่มุมอื่นต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะการทำวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้เป็นการคัดเลือกครูสเตรสเจาะจงรายบุคคลแต่เป็นการเลือกแบบสุ่มภายในกลุ่ม เพชบุรีหรือตามสื่อโซเชียลมีเดีย และไม่ได้ดำเนินการด้วยการเจาะจงเขตพื้นที่การศึกษาสำหรับเก็บข้อมูลเฉพาะ บางอำเภอหรือบางจังหวัด แต่กำหนดขอบเขตภายในประเทศไทย การศึกษาครั้งต่อไปจึงสามารถที่จะเจาะจง รายบุคคลและเจาะจงพื้นที่การศึกษาเพื่อให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะจงเพียงแค่นี้ในบริบทพื้นที่นั้น ๆ เนื่องจากแต่ละพื้นที่การศึกษาของครูสเตรสแต่ละคนมีรูปแบบวิถีชีวิตและสภาพทางสังคมแตกต่างกัน น่าจะทำให้ผู้ศึกษา สามารถทำความเข้าใจวิถีชีวิตกับสภาพสังคมได้ลึกมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2554). *คนข้ามเพศ : ตัวตน วัฒนธรรมย่อย และพื้นที่ทางสังคม*. Damrong Journal, 99-125.
- พรเทพ แพรขาว, นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, สุระ อินตามูล และสุไรพร ชลวิไล. (2556). *เพศหลากหลายเดดส์ : พหุวัฒนธรรมทางเพศในสังคมไทย = Cultural pluralism and sex/gender diversity in Thailand*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พิศาล มุกดาร์คีมี. (2561). *Vita Activa : การรื้อฟื้น "มนุษย์สภาวะ" ของฮันนาห์ อาเรนด์ท์*. Illuminations Editions.
- สุไลพร ชลวิไล และอโนพร เครือแดง. (2562). *เพศแห่งสยาม: ประวัติศาสตร์ความหลากหลายทางเพศ*. ภาพพิมพ์.
- AgeUK. (2023, July). *ageuk*. Retrieved from Trans issues and later life : https://www.ageuk.org.uk/globalassets/ageuk/documents/factsheets/fs16_trans_issues_and_later_life_fcs.pdf
- Alberta, L., Reynolds, Ms., & Sandra, L. Caron. (2000). *How Intimate Relationships Are Impacted When Heterosexual Men Crossdress*. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 66-77.
- Allen, A. (2002). *Power, Subjectivity, and Agency: Between Arendt and Foucault*. *International Journal of Philosophical Studies*, 131-149.
- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. University of Chicago Press.
- Ballesteros, A. (2018). *Hannah Arendt: from Property to Capital ... and Back?* *Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie* , 184-201.
- Beemyn, B. G. (2004). *Cross-Dressing*. Retrieved from [www.glbqtarchive.com](http://www.glbqtarchive.com/ssh/cross_dressing_ssh_S.pdf):
- http://www.glbqtarchive.com/ssh/cross_dressing_ssh_S.pdf
- Bignall, S. (2010). *Postcolonial Agency: Critique and Constructivism*. Edinburgh University Press.
- Canovan, M. (1985). *POLITICS AS CULTURE: HANNAH ARENDT AND THE PUBLIC REALM*.

History of Political Thought, 617-642.

Cremin, C. (2017). *Man-Made Woman The Dialectics of Cross-Dressing*. Pluto Press.

Farooq, Q. (2020). *Eroticism and Mysteries of Cross-Dressing: Increasing Trends of Male to Female Cross-Dressing in Pakistani Society*. *European Scientific Journal*, 90-101.

HAVELKOVÁ, H. (1996). *Ignored But Assumed. Family and Gender Between Public and Private Realm*. *Czech Sociological Review*, 63-79.

Joseph Kling. (1995). Review: Structure, Agency, and Marxist Understandings of the City. Vol. 57, No. 1 (Winter, 1995), pp. 143-144

Thuma, A. (2011). *Hannah Arendt, Agency, and the Public Space*. IWM Junior Visiting Fellows' Conference Proceedings, Vol. XXIX (pp. 1-9). IWM.

Puerpera Salvation and Avalokiteśvara's Gender Transformation¹

Huang Lele²

(Received: June 9, 2023; Revised: March 20, 2024; Accepted: March 20, 2024)

Abstract

In the Buddhist pantheon, *Avalokiteśvara*, the deity who looks down, is considered the most important deity and is revered throughout Mahayana and Vajrayana Buddhism. The perfect embodiment of compassion, *Avalokiteśvara* guides believers towards knowledge and self-realization to vanquish ignorance. He is believed to have made a great vow to assist sentient beings in times of difficulty and to postpone his own Buddhahood until he has assisted every sentient being in achieving nirvana. In China, however, *Avalokiteśvara*, known as Kuan-yin/Guan-yin, 观音, is considered a goddess and is dubbed “Kuan-yin Niangniang (Goddess Kuan-yin)”. Significantly, the transformation of Kuan-yin from male to female is a phenomenon that has been observed to be specific to China. The Sui-Tang dynasty period is considered the turning point for the gender transformation of Kuan-yin. Kuan-yin in China is worshipped mainly for three functions: soul-guiding, baby-giving and puerpera salvation. The excavation of manuscripts from Dunhuang indicates the importance of puerpera salvation during the Sui-Tang period. However, scholars made attempts to connect the function of baby-giving to Kuan-yin's gender transformation but not puerpera salvation, which is supposed to associate with women/women's roles more closely. This paper highlights the connection between puerpera salvation and Kuan-yin's gender transformation. It argues that the gender of Kuan-yin in China had to transform from a male to a female because Kuan-yin was worshipped for women's labour safety, even during the process of delivering a child, which is considered highly private in ancient China, and it is not appropriate to pray to a male deity in such scenario.

Keywords: *Avalokiteśvara*, Sui-Tang period, gender transformation, puerpera salvation

---

¹ This paper is research progress and outcome of Major project of the National Social Science Foundation of China: Indian Art and Literary Theories in Classical Sanskrit Literatures: Translation and Studies on Fundamental Works 国家社会科学基金重大项目“印度古典梵语文学重要文献翻译与研究课题组 (18ZDA286)”。

² Peking University Email: huanglele31@gmail.com

Scholarship on Kuan-yin's Gender Transformation

In China, *Avalokiteśvara* is considered a goddess. Scholars like Wu Yan observed that the status of Kuan-yin was equal to that of Buddha in China, and “nearly every family worshipped Kuan-yin” (Wu, 2015), which precisely indicates how popular the cult of Kuan-yin in China is. The transformation of Kuan-yin from a male to a female is a specific phenomenon that exists in China only. Thus, much attention needs to be paid to the process of gender transformation. Various scholars who noted the gender transformation of Kuan-yin observed that it was mainly limited to China only. I would like to compile how these scholars looked at Kuan-yin's gender transformation in China. I would also like to add some interpretations and new lines of investigation to better understand the transformation of *Avalokiteśvara*.

According to *Lotus Sutra*, *Avalokiteśvara* appears in 33 different manifestations, among which he can appear not only as male but also female. It states, “Good man, if there are living beings in the land who need someone in the body of a Buddha in order to be saved, Bodhisattva Perceiver of the World's Sounds immediately manifests himself in a Buddha body and preaches the Law for them” (Watson, 1993, pp.301). As far as Sun Xiushen and Sun Xiaogang are concerned, the female manifestations of *Avalokiteśvara* result in Kuan-yin's gender shifting (Sun & Sun, 1995). From my point of view, I do not agree with Sun's idea. Even though Kuan-yin is depicted as saving people from perils in miracle stories, very few record the devotee's real seeing of Kuan-yin and the devotees could not describe how he looks. However, fortunately, several stories mention that Kuan-yin appeared as a monk holding a water pot covered with golden light.

I agree with Yu's idea that the devotee's vision of Kuan-yin might be predisposed by the existing iconography of Kuan-yin (Yu, 2009), and the depiction of Kuan-yin in the scriptures like *Kuang-shi-yin Ying-yan Ji (A Record of Kuang-shi-yin's Responsive Manifestations)*, *Xu Kuang-shi-yin Ying-yan Ji (Continued Records of Kuang-shi-yin's Responsive Manifestations)* and *Xi Kuang-shi-yin Ying-yan Ji (More Records of Kuang-shi-yin's Responsive Manifestations)* may also have similar influence. For instance, as it is mentioned in the collection of miracle stories, at the beginning, Kuan-yin was depicted as non-Chinese in six stories. This again matches the fact that the earlier images of Kuan-yin in Xinjiang and Gansu areas were also portrayed as foreign with Gandhara influence. According to the literary evidence, Kuan-yin was not represented as a female yet in miracle stories and

people's understanding of Kuan-yin and vision of Kuan-yin was based on the contemporaneous statues of Kuan-yin. Thus, one could assume that it indicates that the gender of the contemporaneous Kuan-yin in pre-Sui-Tang dynasties, i.e., Southern and Northern dynasties, still remained male to devotees. Besides, in Indian scriptures, *Avalokiteśvara* also has both male and female manifestations, but his gender does not get transformed. Thus, one could say that Sun's idea might be a little bit one-sided.

Additionally, scholars like Fang Yao and Bagyalakshmi believe that *Avalokiteśvara*'s association with "compassion" creates the condition for the gender shift of *Avalokiteśvara* in China since generally the female aspect is considered kind, caring and compassionate (Fang 2011, Bagyalakshmi 2016). These scholars relate the "compassion" of *Avalokiteśvara* to the virtues of women and assume that the "compassion" of *Avalokiteśvara* matched the virtues of women in the Chinese context, and with this connection, it pushed Kuan-yin to start to transform the gender. But, from my own perspective, this kind of idea is quite reductive. The concept of "compassion" in China is not limited to women only but also used for men. "Benevolence" (ren) promoted by Confucius (551 B.C.-479 B.C.) and "universal love" (jian'ai) advocated by Mencius (372 B.C.-289 B.C.) are typical modes of the spirit of "compassion".³ However, in Confucianism, "compassion" was mainly represented by men's great virtues. This detracts, therefore, from the view put forward by Fang Yao of the need for the compassion of *Avalokiteśvara*, as the evidence of images does not prove that in this period. One may consider the "compassion" of *Avalokiteśvara* had certain effects on the acceptance of Kuan-yin but could not serve as the reason for the change of gender of Kuan-yin.

In folk belief, the cult of Kuan-yin is integrated with Chinese Confucian tradition, and the religious function of Kuan-yin is emphasised to meet devotees' desires. According to the "Universal Gateway" (the 25th Chapter in *Lotus Sutra*), *Avalokiteśvara* is a saviour who delivers people from seven perils and three poisons and grants infertile women either sons or daughters. Kuan-yin's function of bestowing a child was continuously underlined in the miracle stories in the Tang and Song dynasties. Additionally, later, there was a new form of *Avalokiteśvara* named Songzi Kuan-yin (Baby-giving Kuan-yin). Thus, it became the main support for some other scholars like Zhu Ziyan, Jiao Jie and Wu Yan, who claim the gender

---

³ "Universal love" (jian'ai) is mentioned in *Mencius*, a Confucian classic. One important principle of *Mencius* is that human nature is humane.

transformation of Kuan-yin happened due to the most important aspect of Chinese Confucian culture: filial duty (Zhu 1994, Jiao 2015, Wu 2015).

Apart from baby-giving, puerpera salvation is noticed by scholars like Liang Liling, Zhang Zong, Yu Junfang, etc. (Liang 2016, Zhang 2018, Yu 2009). The manuscripts regarding devotees praying Kuan-yin to deliver a baby safely, excavated from Dunhuang, indicate the importance of puerpera salvation during the Sui-Tang period. Puerpera salvation was closely related to women in ancient Chinese society. However, scholars made no attempt to connect this function to Kuan-yin's gender transformation. Hence, in this paper, I will closely examine the Kuan-yin's important function of puerpera salvation during Sui-Tang to investigate its necessary association with Kuan-yin's gender transformation. By studying the important functions of Kuan-yin underscored in China in the present work, we could investigate the intercultural transformations of Kuan-yin in the Chinese context.

Puerpera Salvation in Earlier Times

Puerpera salvation (literally means “saving a woman from labour difficulty”) is the third important function of Kuan-yin, which relates to the concept of “heir” and the established tradition of producing male offspring. In ancient times, when medical and health conditions were not very well-developed, successfully delivering a child had always been a hazardous process for women to undergo. Women giving birth to a child is referred to as “going to hell” or “going through the door of ghosts” (Liang, 2016, p. 189), which indicates the dangers inherent in the process of childbirth in ancient times.

There are abundant historical records mentioning the regulations and taboos for the puerpera from the beginning of her pregnancy to the delivery of a baby, like *Lunheng* written by Wang Chong in the Han dynasty, *Qianjin Yaofang (Essential Formulas [Worth] a Thousand Pieces of Gold)* written by Sun Simiao in the Tang period, among others. The excavation of *Zaliao Fang (Prescriptions for Variety of Diseases)* and *Taichan Shu/Taichan Tu (Book of Fetal Birth/Painting of Fetal Birth, Fig. 1)* from Tomb No.3 of Mawangdui in Changsha dated to the Western Han dynasty proves that women's labour during childbirth had been of great importance. Records of women's reproduction increased during the Sui-Tang period and raised social and medical concerns. For instance, Wang Tao recorded that a man named Qing lost his younger sister and two daughters due to dystocia;⁴ Sun

⁴ See Wang Tao, *Wai-tai Mi-yao* (a medical masterpiece), Tang dynasty.

Simiao paid close attention to the whole process of women's reproduction from begetting a child to postpartum care and introduced ways to ensure quick and safe delivery for women.⁵ The increasing records of women's reproduction indicate how dangerous women's delivery was considered and showcased the growing need to ensure women's safety during labour during the Sui-Tang period.

Fig. 1, Taichan Shu, Han dynasty, China

Source: excavated from Mawangdui Tomb No.3, now housed in Hunan Museum, China.

China's ancient occupational system of Chanpo (the one who assisted the puerpera's labour) was established over a long time period and could be dated as early as the Zhou dynasty (770-256 B.C.). In ancient times, Chanpo played an irreplaceable role when women gave birth to children and were always depicted in historical records, novels, and other

⁵ See Sun Simiao, *Qianjin Fang* (a medical masterpiece), Tang dynasty.

literary sources. According to historical records, ancient China had a tradition of the Shaman assisting with women's delivery. With the influence of the ideology of Shamanism (*Wushu*) and Five Elements (*Wuxing*), a delivery chart (known as “*Chan-Tu*” in Chinese) was to be put in the labour room for protecting both the puerpera and the child. Li Zhende observed that the delivery chart had been unified and widely used for women's reproduction until the Sui-Tang dynasty (Li, 2003).

Besides, it was believed that praying to deities was necessary to prevent the puerpera and her child from evil because the process of women's delivery rendered both mother and child highly vulnerable. Due to antiquated medical techniques and limited skills, it was a tradition for ancient Chinese people to pray to local mother goddesses like Nvwa, West Queen Mother, and other local goddesses for protecting women to deliver their children safely. Scholars like Zhao Bohong observed that the scope of these local Chinese deities' functions included marriage, reproduction, reproduction protection, and vocation protection, among others, during the Tang period (Zhao, 2008). Later, these local Chinese deities' functions were absorbed into Buddhism and became the attributes of the Buddhist pantheon.

Puerpera Salvation in Buddhist Texts and Practices

According to the Buddhist sutras like *Fo-shuo Gui-zi-mu Jing* (*Sūtra of Hārītī Said by Buddha*), *Ru-lai Fang-bian Shan-qiao Zhou Jing* (*Sapta Buddhaka Sūtra*), *Di-zang Pu-sa Ben-yuan Jing* (*Kṣitigarbha Bodhisattva Pūrvapraṇidhāna Sūtra*), *Long-shu Wu-ming Lun* (*Nāgārjuna's Treatise on the Five Sciences*), *Fo-shuo Tuo-luo-ni Ji Jing* (*Dhāraṇīsamuccaya Said by Buddha/Collected Dhāraṇī Sūtra*), *Fo-ding-xin Tuo-luo-ni Jing* (*Sūtra of Dhāraṇī of the Uṣṇīṣa-cittā*), puerpera salvation is an important concern in Buddhist texts. Most of the Buddhist texts referring to puerpera salvation were translated and created during the Sui-Tang period. On the one hand, it indicates that puerpera salvation did not get enough attention from the Buddhist gentry before the Sui-Tang period; on the other hand, it indirectly proves that people in Sui-Tang had a strong desire for puerpera salvation.

Before the Sui-Tang period, there were few Buddhist texts showcasing the importance of puerpera salvation. The earliest Buddhist sutra mentioning puerpera salvation is *Fo-shuo Gui-zi-mu Jing*, translated during West, Jin, and Southern and Northern dynasties (220-589 A.D.), providing *Hārītī* (a Buddhist goddess and demon worshipped for the protection of children) as the deity who could save puerpera from difficult labour. Later, some tantric texts of *Hārītī* mentioned that this deity could grant a child, prevent miscarriages,

and protect the puerpera and child during labour, which were translated by Bukong (Amoghavajira) during the Tang period. Importantly, with reference to *Kuan-zi-zai Pu-sa Sui-xin Zhou Jing* (*Dhāraṇī of Avalokiteśvara Bodhisattva According with the Heart*, or *Duo-li Xin Jing/Responsive Heart Mantra*), *Qian-shou Qian-yan Kuan-shi-yin Pu-sa Guang-da Yuan-man Wu-ai Da-bei-xin Tuo-luo-ni Jing* (*The Great Compassionate Heart Dharani Sutra*), Kuan-yin also started to possess the same function. The earliest sutra regarding Kuan-yin's function of puerpera salvation is *Kuan-zi-zai Pu-sa Sui-xin Zhou Jing* (*Duo-lin Xin Jing/Responsive Heart Mantra*), dated to the Tang dynasty. Archaeological evidence of excavation in Dunhuang proves that, instead of *Hārītī*, Kuan-yin played a significant role in puerpera salvation during the Sui-Tang period.

In the Buddhist pantheon, the mother goddess *Hārītī* is a deity who shares the same functions with Nvwa and West Queen Mother. *Fo-shuo Gui-zi-mu Jing* (*Sutra of Hārītī Spoken by Buddha*), the earliest sutra of *Hārītī* translated into Chinese, mentions that goddess *Hārītī* can protect properties, bestow children, save puerpera from obstructed labour and protect people's lives.⁶ It is recorded in *Mingxiang Ji* that in 333 A.D., Zhang Ying from Liyang County (now He County in Anhui Prov.) worshipped *Hārītī* for curing his wife's disease.⁷ This story suggests that *Hārītī* was introduced to China along with the dissemination of Buddhism and once a while was worshipped by Chinese. Why could the existing Buddhist deity, *Hārītī*, not be popularised in China? Why did it still require a male Buddhist deity, *Avalokiteśvara*, to transform into a mother goddess?

The large number of devotees of Kuan-yin perhaps made him more prominent and dominant. On the other, though *Hārītī* is a mother goddess in Buddhism, she was not as widespread and influential as Kuan-yin in China. Thus, as far as I am concerned, it might be more challenging to promote an unfamiliar goddess instead of spurring the change in the gender of Kuan-yin, who was more renowned and had the capability of manifesting himself as a woman to preach the dharma. However, a concrete study is still required in future.

The manuscripts and prints in Dunhuang grottoes provided significant clues that Kuan-yin's function of helping the puerpera deliver her baby safely was emphasized during the Tang dynasty. There are abundant wood engravings, generally representing Buddhist subjects, with various dhāraṇīs taking up copious space (Liang, 2016). Among these Buddhist

⁶ See (Unknown), *Fo-shuo Gui-zi-mu Jing*, 4th century A.D. (or even earlier).

⁷ See Wang Yan, *Mingxiang Ji*, Southern dynasty (502-557).

dhāraṇīs and texts, *Sheng-guan-zi-zai Pu-sa Qian-zhuan Mie-zui Jiu-Chan-nan Tuo-luo-ni*, *Sheng-guan-zi-zai Pu-sa Qian-zhuan Mie-zui Tuo-luo-ni (Dhāraṇī of Avalokiteśvara Bodhisattva Wipping Out Sins A Thousand Turns)*, *Nan-yue Wen (Scripture on Month of Labour Difficulty)*, and *Fo-ding-xin Guan-shi-yin Jing (Avalokiteśvara of the Uṣṇīṣa-cittā Sūtra)* are associated with Kuan-yin’s function of puerpera salvation.

As we can see from Fig.2, Kuan-yin occupies the central portion of the *dhāraṇī*, and on both sides, as well as the lower portion, there are eleven spells written respectively in Sanskrit (right) and Chinese (left) in the rectangular frame. According to the incantations of this *Sheng-guan-zi-zai Pu-sa Qian-zhuan Mie-zui Jiu-Chan-nan Tuo-luo-ni (Dhāraṇī of Avalokiteśvara Bodhisattva Wipping Out Sins A Thousand Turns)*, the lying-in women will safely deliver babies when and if they carry or wear the *dhāraṇī*. Conversely, *Nan-yue Wen (Scripture on Month of Labor Difficulty)* was used in the Buddhist Dharma assembly held in the month before the puerpera’s delivery. Through reading and chanting the *Nan-yue Wen*, the lying-in women prayed to Kuan-yin for both the mothers’ and babies’ safety during labour.

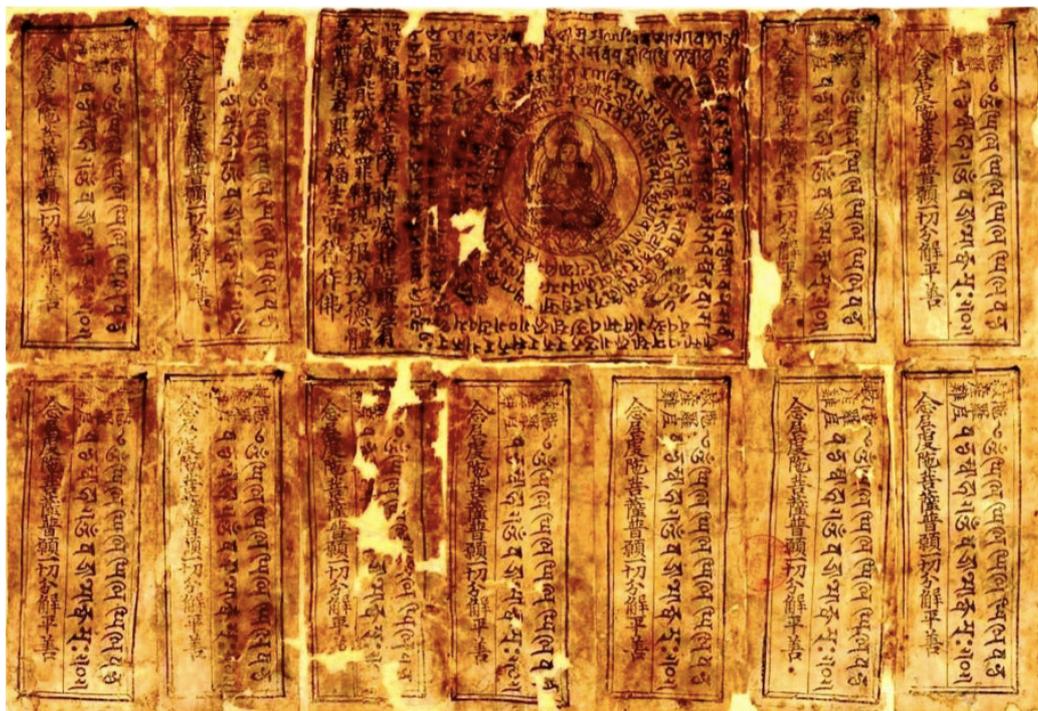

Fig. 2, Jiu chan-nan Tuo-luo-ni, 10th century, Dunhuang

Fig. 3, Talisman, 10th Century

Dunhuang

For Critical Puerpera Salvation

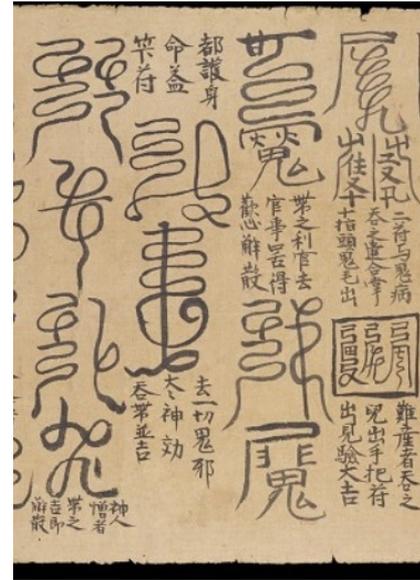

Fig. 4, Talisman, 10th Century

Dunhuang

For Mild Puerpera Salvation

Source: (Figs. 2, 3 and 4) collected in Dunhuang Research Academy

However, in terms of the content of the handwritten copy of *Fo-ding-xin Guan-shi-yin Jing Sutra*, when the puerpera was suffering from dystocia, the difficult situation was resolved by swallowing the spell (Fig.3 and Fig.4) written by the *dhāraṇī* and mysterious signet with water. Moreover, the puerpera was expected to deliver an intelligent boy or a beautiful girl. Liang concluded that Buddhism became more socialized and secularized during the Tang period, and the appearance of the *Fo-ding-xin Tuo-luo-ni* indicates that women's childbearing became one of the most important concerns in the time period (Liang, 2016). Liang's observation of Kuan-yin's function of puerpera salvation adds more weight to the general argument of the thesis, but she did not try to connect this function to Kuan-yin's gender transformation.

Puerpera Salvation as Women's Privacy and Kuan-yin's Gender Transformation

Kuan-yin's function of puerpera salvation definitely played a vital role in the gender change of Kuan-yin. Historical records prove that there were many taboos in place for women during their pregnancy and labour in ancient times, and they continue to exist in some regions. For instance, pregnant women are not allowed to attend ritual practices, weddings, funerals, family gatherings, public activities, or go to temples, ancestral halls, or others'

houses, among other related social activities. Regarding women's production, the restrictions were more stringent in ancient China because women's labour was considered inauspicious in Chinese culture (Li, 2002).⁸

There were certain instructions to be followed with respect to childbirth: the place for the puerpera to deliver the baby had to be isolated, but it could be indoors or outdoors. In some regions of the South Yangzi River (Changjiang) during the Han dynasty, mentioned in *Lunheng (Discourse on Balance)*, puerpera was not allowed to deliver her baby in the house but in a makeshift thatched shed by the roads or graves.⁹ If the puerpera was going to deliver the baby indoors, isolated space and necessary articles had to be arranged in advance. In terms of *Fengsu Tongyi (Comprehensive Meaning of Customs and Mores)*, women were not allowed to deliver babies in their mothers' families because it was believed that women's labour would bring them ill-tidings. Later, till the Tang dynasty, this concept was extended, and people believed that it brought "xue-guang zhi zai" (calamity and bloody disasters)¹⁰ to both the puerpera's mother's family and herself.

Furthermore, in Chinese tradition, when the woman went into labour, before the delivery of the baby, both the Chanpo and attendants, all female, ensured that no man was allowed in the highly private environment. Otherwise, it would be considered inauspicious and create conditions for misfortune to fall upon the entire family.¹¹ Thus, this highly private situation, where all males were forbidden, created the conditions for the parturient saviour Kuan-yin to undergo changes in gender-conforming.

Though the society of Sui-Tang was comparatively open, the culture of filial piety was still developed and underlined. In a patriarchal society, as such, not delivering a male offspring became the biggest act of filial disrespect thing.¹² Thus, the top priority of women

⁸ See Wang Chong, *Lunheng: Sihui Pian* (known as *Disquisitions, Critical Essays or The Balanced Inquiries* in English), 80 A.D.

⁹ See Wang Chong, *Lunheng: Sihui Pian* (known as *Disquisitions, Critical Essays or The Balanced Inquiries* in English), 80 A.D.

¹⁰ Literally, it means blood glorifies that disaster. Here, it refers to the fact that it would bring unfortunate disasters to the man and all related families (including his and his wife's) if a man enters into the space of a woman's delivery. Hence, in ancient times of China, a woman's labour room was considered highly private and unauspicious.

¹¹ It is mentioned that the periods of female (or the blood from the female's genitalia) are filthy, and man should keep himself from this; otherwise, it causes dangers, illness, and depletion of man's "yang". Thus, according to folk tradition, the puerpera bearing causing the blood is also considered inauspicious. (See Li Shizhen, *Bencao Gangmu*, Ming dynasty, compiled by Liu Shanyong and a new edition was published by Huaxia Publishing House, 2008.)

¹² There are three unfilial things; not having offspring is the most unfilial thing. (See *Mencius-Lilou*, Warring States period, 5th Century B.C.-221 B.C.)

at that time was bearing a son. If a married woman was not able to give birth to a son, she would face the danger of being repudiated;¹³ or even if she was lucky not to be repudiated, her life in the husband's family would be with no status and no dignity. She would be humiliated by her husband's family members, despised by the young and beautiful concubine and without guarantee when she was older. Kuan-yin's function of granting a baby undoubtedly would be a blessing and joy for women in ancient China; thus, women would be more fascinated and persistent in the worship of the cult of Kuan-yin. Kuan-yin, during her assimilation into China, on the one hand, could release Chinese women's sufferings and, on the other, could push women to adapt to their culturally defined gender role as women within a male-dominated Confucian culture.

Even though in Buddhist sutras and *dhāraṇīs*, children of both genders were mentioned as equally valued, a boy was overwhelmingly preferred in the real social circumstances of ancient China. As discussed previously in the section regarding Kuan-yin's function of baby granting, the concept of "heir" is deeply rooted in Chinese tradition, especially in patriarchal society. Not delivering a male offspring became the highest act of filial disrespect. Thus, the priority of women in ancient China was to give birth to a son successfully and safely. Hence, Kuan-yin's function of saving a woman from labour undoubtedly met women's demands in the Tang period; thus, women could have been devoted to the worship of the cult of Kuan-yin. Kuan-yin, during her assimilation into China, on the one hand, could help relieve women's sufferings and, on the other hand, could encourage the re-envisioning of culturally defined gender roles as women within a male-dominated Confucian culture. The organization of Buddhist activities, the construction of the Buddhist caves and the making of Buddhist sculptures, especially Kuan-yin sculptures, indicate that female devotees played a valuable role in the dissemination of Buddhism and the development of Kuan-yin's belief. (Huang, 2021). In addition, the number of female devotees in the worship of Buddhism and the cult of Kuan-yin increased during this time period, which indicates that the urge to save women from labour difficulty was also raised. Hence, Kuan-yin's role of puerpera saviour is tremendously required.

---

¹³ There are seven reasons for abandoning a wife: 1st, being not filial. 2nd, not having a son. 3rd, being wanton. 4th, having the tendency to be jealous. 5th, having severe disease. 6th, being gossipy or having a big mouth. 7th, Stealing. When the wife matched any out of the seven, she would be repudiated. (See *Mencius-Lilou*, Warring States period, 5th Century B.C.-221 B.C. Or see Dai De, Da-Dai Liji, end of Western Han dynasty.)

Besides, as already mentioned above, women's parturition in ancient times when medical technology was underdeveloped was dangerous. Safe delivery of the male offspring also became a big concern in ancient times. Thus, one could say that the development and underlining of these two Kuan-yin's functions are based on the traditional concept of "heir" and male offspring and to meet women's demands for safety and security in the private sphere. Kuan-yin's development and transformation in China were closely associated and combined with Chinese tradition and culture.

It has been established that women in Sui-Tang had a strong desire for puerpera salvation. Since the exercise of attention to give birth under a social environment with extremely strict Confucian doctrines, some scholars further believe it is this kind of limited condition for women in ancient China that pushed the change in Kuan-yin's gender. At that time, it was the women who practised in the cult of Kuan-yin and other religious activities. Meanwhile, the restrictions on women's freedom in social customs pushed them to worship at home. Again, since not every Buddhist devotee was capable of setting up a separate prayer worshipping room, the boudoir became the place where they chose to do the worshipping. But, as a private space for women, it would be problematic if Kuan-yin were still worshipped as a male gender. Hence, the transformation of Kuan-yin's gender is required.

Liu Yongming believed that Dunhuang, as the centre of the cultural exchanges between East and West, became an exemplary case of the integration of Taoism and Buddhism (Liu, 2005). In terms of the excavations from Dunhuang, many venerable monks suggested incorporating Confucian and Taoist culture into Buddhism during the Sui-Tang dynasties. For instance, Monk Liu and Monk Di Farong emphasized the importance of studying *San Jiao* (Buddhism, Taoism, and Confucianism).¹⁴ Seen from the manuscripts excavated from Dunhuang, whether mastering the knowledge of *San Jiao* (Buddhism, Taoism, and Confucianism) or not became a standard of being an eminent monk.

As discussed earlier, Taoist spells or talismans had been used along with Kuan-yin's *dhāraṇīs* to protect the puerpera and her child (Figs. 3 and 4). Liang Liling observed that Buddhism had absorbed Taoist talismans during the Tang dynasty, and this application was mainly seen in the Buddhist sutras and *dhāraṇīs* of Kuan-yin (Liang, 2016). Moreover, bearing an heir is closely related to the Confucian culture of filial piety. Thus, one could say that the talismans used together with *dhāraṇīs* for puerpera salvation proved the integration of

¹⁴ See *Miao-zhen Zan Bing Xu* (P.3268), Dunhuang transcripts, Tang dynasty.

San Jiao (Buddhism, Taoism, and Confucianism). The gender transformation of *Avalokiteśvara* in China could be considered a case study of the sinicization of Buddhism.

Conclusion & Future Plan

The manuscripts excavated in Dunhuang caves emphasise on the Kuan-yin's role in saving women from labour difficulty during the Sui-Tang period. However, the high privateness of the process of baby delivery does not allow any men to be inside the space. Similarly, Chinese Confucian culture and secular custom do not allow a male God to be worshipped for women's extremely private purposes in a highly private space. With the increasing number of female devotees of the cult of Kuan-yin, there was a tremendous urgent need for Kuan-yin's help with fertility and puerpera salvation in the folk during that time. Hence, in that case, it is impossible for Kuan-yin to remain his gender.

The *Fodingxin Dhāraṇī*, appeared in large numbers, mentions miracle stories about how the practice of *Fodingxin Dhāraṇī* helps baby-delivery. One could say that the different uses of those different *dhāraṇīs* and their transmission precisely manifest how popular the *dhāraṇīs* were and how much importance people attached to the matter of parturition. It is the practice of those scriptures and *dhāraṇīs* of puerpera salvation that makes Kuan-yin become a goddess who pays close attention to matters of fertility and has a deep influence on the latter Songzi Kuan-yin (Baby-granting Kuan-yin) after Song dynasty. In ancient China, the culture of filial piety was highly developed and underlined. Social-cultural circumstances as such pushed Kuan-yin's gender to start to transform in the Sui-Tang period, especially in the late Tang.

Kuan-yin and Chinese native goddesses do share resemblances with each other with respect to important functions like soul-guiding, baby-giving and puerpera salvation, which are closely related to the Chinese culture of death, reproduction, and heirship. It also suggests the incorporation of Buddhism into Chinese beliefs emerging from Confucianism and Taoism, which symbolizes Kuan-yin's sinicization in China. The lack of relevant religious and social documentation associated with Chinese local goddesses makes the exploration of the connections between Chinese indigenous goddesses and the "imported" Kuan-yin more challenging.

Due to the lack of specification and few Buddhist texts that describe his physical appearance, artisans who made images could not create any distinct iconography for him, but

followed models introduced from India and Central Asia. Could this have provided artists the freedom to change Kuan-yin's gender? Although we could not say the feminization of Kuan-yin was introduced by the artists and artisans, they certainly helped the trend by providing visual ideas to people's reading and conceptualization. The artists who first painted or sculpted a feminine Kuan-yin must have reflected a contemporary dominant prevailing view. In this sense, art is both an index of the changing views of Kuan-yin as well as the agent that materializes conceptual shifts. Who are those artists? Are they male, female or eunuch? Male artists and female artists would have different views of Kuan-yin; it might be interesting to investigate how different genders of artists influence respectively on the transformation of Kuan-yin in future.

References

- Bagyalakshmi. (2016). *The Creation of Goddess of Mercy from Avalokiteśvara*. Culture and Art.
- Cui, Feng. (2013). The Reformation of Kuan-yin Belief in China. *Journal of Pingdingshan University*, 28: 110-114.
- Fang, Yao. (2011). The Evolution of the Image of Avalokiteśvara and Reason Analysis. *Fujian Religion*, 6: 22-24.
- Huang, Lele. (2021). *From India to China: The Gender Transformation of Avalokiteśvara*. Univision Books.
- Li, Shizhen. (Ming dynasty) *Bencao Gangmu*.
- Li, Zhende. (2002). Forbidden but Efficacious: Woman's body in the Medicine of Early Imperial China. *New History*, 13 (4): 1-38.
- Liang, Liling. (2016). *The Cult of Puerpera Salvation Represented in Dunhuang Texts*, *Journal of Dunhuang Manuscripts*, 10: 189-204.
- Liu, Yongming. (2005). Discourse on the Fusion of Buddhism and Taoism in Buddhist Faith of Dunhuang. *Journal of Dunhuang Studies*, 1: 45-55.
- Sun, Simiao. (Tang dynasty). *Qianjin Fang (a medical masterpiece)*.
- Sun, Xiushen., & Sun, Xiaogang. (1995). The Sinicization of Buddhism in Images of Kuan-yin. *Journal of Dunhuang Research*, 1: 1-15.
- Wang, Tao. (Tang dynasty). *Wai-tai Mi-yao (a medical masterpiece)*.
- Wang, Chong. (80 A.D.). *Lunheng-Sihui Pian (known as Disquisitions, Critical Essays or The Balanced Inquiries in English)*.
- Wang, Yan. (Southern dynasty 502-557 A.D.). *Mingxiang Ji*.
- Watson, Burton. (trans.) (1993). *The Lotus Sutra*. Columbia University Press.
- Wu, Yan. (2015). *The History of the Culture of Chinese Kuan-yin*. Zhejiang University Press.
- Yu, Junfang. (2009). *The Chinese Transformation of Avalokitesvara*. Columbia University Press.

Zhao, Bohong. (2008). Wizards and Folk Beliefs during Tang Dynasty. *Academic and Cultural Chronicle of Asia University*, 3: 57-70.

Zhu, Ziyang. (2000). The Denaturation of Buddhism Guanine and The Melting of Confucianism Cultures. *Journal of Shanghai University*, 7 (1): 24-29.

การปฏิเสธโลกหน้าในวรรณคดีของครุชิตเกสกัมพล

พระมหาวรญาณ ญาณกิตติ (ศรีชัย)¹

(วันที่รับ: 22 พ.ย. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 23 ก.พ. 2567; วันที่ตอบรับ: 28 ก.พ. 2567)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดของครุชิตเกสกัมพลโดยมุ่งเน้นประเด็นการปฏิเสธโลกหน้า แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ได้วิพากษ์แนวคิดของครุชิตเกสกัมพลเพื่อชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องและได้วิเคราะห์ตีความแนวคิดของครุชิตเกสกัมพลแล้วเสนอแนวทางการอธิบายแนวคิดของท่านให้มีเหตุผลมากยิ่งขึ้นเพื่อปิดช่องโหว่การถูกโต้แย้ง ส่วนที่ 2 ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการถกเถียงเรื่องโลกหน้าระหว่างครุชิตเกสกัมพลและพุทธปรัชญาและได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดเบื้องหลังการปฏิเสธโลกหน้าของครุชิตเกสกัมพล คือ สสารนิยม ส่วนที่ 3 ได้นำอุปติเหตุนิยมมาสนับสนุนการปฏิเสธโลกหน้าของครุชิตเกสกัมพล และส่วนที่ 4 ได้อธิบายว่า ความไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าไม่ได้ขัดแย้งกับคุณค่าทางจริยธรรมแต่อย่างใด เพราะว่าการทำความดีความชั่วขึ้นอยู่กับจิตใจที่รักความดีรังเกียจความชั่ว ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเชื่อเรื่องโลกหน้า พร้อมกับให้เหตุผลว่า แนวคิดของครุชิตเกสกัมพลเป็นสสารนิยม ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องจิตใจ มองชีวิตเป็นกลไกของสสาร จะอย่างไรก็ตาม คนที่ยึดถือในแนวคิดของท่านกลัวถูกดำเนินคดีและถูกลงทัณฑ์จึงเลือกที่จะกระทำความดี

คำสำคัญ: ครุชิตเกสกัมพล โลกหน้า สสารนิยม อุปติเหตุนิยม

---

¹ นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อีเมล: warantorn999@gmail.com

The Rejection of the Afterlife in Perspective of Ajita Kesakambala

Phramaha Waruntorn Yanakitti (Srikhuy)²

(Received: November 22, 2023; Revised: February 23, 2024; Accepted: February 28, 2024)

Abstract

The purpose of this academic article is to analyze the concept of Ajita Kesakambala, specifically focusing on his rejection of the idea of an afterlife. The article is divided into four parts: Part 1 critiques Ajita Kesakambala's concept, pointing out its weaknesses. It thoroughly examines and interprets the concept, and suggests methods for presenting it in a more reasonable manner to address the gaps in the discussion. Part 2 discusses the historical debate between Ajita Kesakambala and Buddhist philosophy regarding the afterlife, indicating that Ajita Kesakambala's rejection of the afterlife is rooted in materialism. Part 3 uses accidentalism to support Ajita Kesakambala's rejection of the afterlife. Finally, Part 4 explains that disbelief in the afterlife does not conflict with ethical values, as Ethical or unethical actions are determined by one's conscience, which is guided by a love for goodness and a detestation of evil. This internal moral compass is more influential than a belief in the afterlife. In addition, it offers a reason that the concept of Ajita Kesakambala is materialism. It does not emphasize mind, viewing life as merely a mechanism of matter. Despite this, Individuals who believe in his ideas may fear persecution and punishment, leading them to prioritize performing good deeds.

Keywords: Ajita Kesakambala, Afterlife, Matterism, Accidentalism

---

² Ph.D. student, Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Kasetsart University.

Email: warantorn999@gmail.com

1. บทนำ

เมื่อกล่าวถึงปรัชญาอินเดียสายสสารนิยม (Materialism) เรามักจะนึกถึงปรัชญาจารย์วากซึ่งเกิดขึ้นในอินเดียยุคก่อนพุทธกาล ปรัชญาจารย์วากมีแนวคิดที่ว่า ชีวิตประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อาตมันหรือวิญญาณที่ทำหน้าที่รับรู้เป็นเพียงผลผลิตจากการรวมตัวของธาตุ 4 อาตมันไม่มีอยู่จริง เป้าหมายของชีวิตคือการแสวงหาความสุขความบันเทิง มนุษย์เมื่อเสียชีวิตย่อมเข้าถึงโมกษะ (สุนทร ฌ รังษี, 2537, น. 65) อย่างไรก็ตาม ปรัชญาอินเดียสายสสารนิยมไม่ใช่มีเฉพาะปรัชญาจารย์วากเท่านั้น แม้ในสมัยพุทธกาล ปรัชญาสายสสารนิยมซึ่งมีแนวคิดคล้ายคลึงกับปรัชญาจารย์วาก ก็มีอยู่เช่นเดียวกัน นั่นคือ ปรัชญาของครูอิตเทสก์กัมพลซึ่งมีแนวคิดที่ว่า ชีวิตเป็นเพียงการประชุมรวมตัวของธาตุ 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม มนุษย์เมื่อเสียชีวิต ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ย่อมแยกสลายตัวไปตามธรรมชาติ การถวายทานไม่มีผล การบูชาโยคีไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล การทำความดีความชั่วไม่มีผล บิถามารดาไม่มีคุณ โลกนี้ไม่มีโลกหน้าไม่มี โอปปาติกสัตว์ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบที่รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าไม่มี (ที.สี. (ไทย) 9/171/56-57) เราจะสังเกตเห็นได้ว่า แนวคิดของปรัชญา 2 สำนักมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องที่ว่า ทั้งสองสำนักเห็นร่วมกันว่า ชีวิตคือที่ประชุมแห่งธาตุ 4 วิญญาณหรืออาตมันซึ่งอาศัยอยู่กับร่างกายเป็นเพียงผลผลิตจากธาตุ 4 หากจะตั้งคำถามว่า ใครได้รับอิทธิพลจากใคร ก็อาจจะตอบได้ว่า ครูอิตเทสก์กัมพลได้รับอิทธิพลจากปรัชญาจารย์วาก เพราะตามประวัติศาสตร์ของปรัชญาอินเดีย ปรัชญาจารย์วากเกิดขึ้นก่อนปรัชญาของครูอิตเทสก์กัมพล (สุนทร ฌ รังษี, 2537, น. 62) จะอย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาอินเดียได้วิพากษ์แนวคิดของปรัชญาจารย์วากว่าเป็นแนวคิดสุขนิยมแบบสุดโต่งหรือ กามสุขัลลิกานุโยค (สัมมา. (ไทย) 19/1081/592) และได้วิพากษ์แนวคิดของครูอิตเทสก์กัมพลว่าเป็นแนวคิดแบบอุจเฉทวาทคือความเห็นที่ว่า มนุษย์เมื่อเสียชีวิตย่อมดับสูญ (ที.สี. (ไทย) 9/171/56-57) พร้อมกับวิพากษ์ว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิคือความเห็นที่ไม่ถูกต้อง (อภิ.วิ. (ไทย) 35/71/620-621) อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้พุทธปรัชญาจะวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของทั้งสองสำนัก แต่เมื่อเราพิจารณาข้อความบางส่วนที่กล่าวถึงครูอิตเทสก์กัมพลในคัมภีร์พุทธศาสนา จะเห็นได้ว่า ปรัชญาของครูอิตเทสก์กัมพลมีอิทธิพลต่อคนจำนวนมากในอินเดียตั้งข้อความที่อำมาตย์คนหนึ่งสนทนากับพระเจ้าอชาตศัตรูดังนี้

“ขอเดชะ ครูอิตเทสก์กัมพลเป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมีเกียรติยศ เป็นเจ้าลัทธิ คนจำนวนมากยกย่องกันว่าเป็นคนดี มีประสบการณ์มาก บวชมานาน มีชีวิตอยู่หลายรัชสมัย ล่วงกาลผ่านวัยมามาก พระองค์โปรดเสด็จเข้าไปหาท่าน เมื่อเสด็จเข้าไปหา พระทัยของพระองค์ จะเบิกบานเลื่อมใส” (ที.สี. (ไทย) 9/153/49)

เมื่อเราพิจารณาข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า ครูอิตเทสก์กัมพลเป็นคนที่มีความสำคัญ มีคนเคารพศรัทธาจำนวนมาก ฉะนั้น ในแง่นี้ เราอาจตั้งเป็นข้อสังเกตเบื้องต้นว่า หากแนวคิดของครูอิตเทสก์กัมพลไม่ดีจริงตามที่พุทธปรัชญาได้กล่าวไว้ ทำไมครูอิตเทสก์กัมพลจึงมีคนนับถือจำนวนมาก และทำไมคนจำนวนมากถึงยกย่องท่านว่าเป็นคนดี แม้จะมีผู้มาตอบคำถามการตั้งข้อสังเกตข้างต้นว่า เพราะคนเหล่านั้นไม่มีปัญญาไม่รู้จักวิเคราะห์แยกแยะแนวคิดที่ดีและไม่ดี พวกเขาจึงชื่นชอบในแนวคิดของครูอิตเทสก์กัมพลอย่างไม่ลืมหูลืมตา

ลืมนิดๆ อย่างไม่รู้ตัว คำตอบข้างต้นนี้อาจโต้แย้งได้ว่า เราเชื่อกันโดยทั่วไปว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีปัญหาติดตัวมาตั้งแต่เกิด (สชาติกปัญหา) มนุษย์จะคิดวิเคราะห์แยกแยะอะไรไม่ได้เลยหรือ หากมนุษย์คิดวิเคราะห์แยกแยะอะไรไม่ได้ เราไม่ควรเรียกมนุษย์ว่า เป็นสัตว์ประเสริฐที่มีปัญหา แต่นี่เราเชื่อกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่มีปัญหาติดตัวมาตั้งแต่เกิด แน่แน่นอนว่า คนที่นับถือครูอิตเทศกัมพลจะต้องคิดวิเคราะห์แนวคิดของท่านด้วยปัญญาเป็นอย่างดี ก่อนที่จะนับถือท่านเป็นอาจารย์ เพียงแค่ว่า คนบางกลุ่มอาจจะมองแนวคิดของครูอิตเทศกัมพลว่าไม่ดีเท่านี้ แต่คนที่นับถือครูอิตเทศกัมพลย่อมมองแนวคิดของท่านว่าดี เพราะเชื่อมั่นว่าตนได้คิดวิเคราะห์มาดีแล้ว ด้วยเหตุนี้ เราอาจกล่าวได้ว่า ปรัชญาของครูอิตเทศกัมพลจะต้องมีเหตุผลอย่างแน่นอน และเป็นไปได้ว่า ปรัชญาของครูอิตเทศกัมพลอาจจะมีข้อบกพร่องด้วยเช่นกัน เพราะหากไม่มีข้อบกพร่อง พุทธปรัชญาคงไม่วิพากษ์แนวคิดของครูอิตเทศกัมพลดังที่เราได้เห็นกันมาแล้ว ดังนั้นในบทความนี้ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์แนวคิดของครูอิตเทศกัมพลโดยเน้นประเด็นการปฏิเสธโลกหน้า

2. แนวคิดของครูอิตเทศกัมพล

ครูอิตเทศกัมพลเป็นนักปรัชญาร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าและศาสตราจารย์วิระ แต่ครูอิตเทศกัมพลไม่ได้เขียนงานทางปรัชญาไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเหมือนนักปรัชญาสมัยใหม่ แนวคิดของท่านที่เราได้ศึกษากันในปัจจุบัน ปรากฏอยู่ในสามัญญผลสูตร ซึ่งคัมภีร์พุทธศาสนา กล่าวว่า แนวคิดของท่านเป็นอุจเฉททิฎฐิ ดังจะได้อธิบายต่อไป

2.1 การวิพากษ์แนวคิดของครูอิตเทศกัมพล

แนวคิดของครูอิตเทศกัมพลปรากฏในสามัญญผลสูตรดังข้อความดังนี้

“มหาบพิตร ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงก็ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีทำชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิดาไม่มีคุณ มารดาไม่มีคุณ สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นก็ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มีในโลก มนุษย์คือที่ประชุมแห่งมหาภูตรูป 4 เมื่อสิ้นชีวิต ธาตุดินไปตามธาตุดิน ธาตุน้ำไปตามธาตุน้ำ ธาตุไฟไปตามธาตุไฟ ธาตุลมไปตามธาตุลม อินทรีย์ทั้งหลายย่อมผันแปรไปเป็นอากาศ ธาตุ มนุษย์มีเพียงนอนเป็นที่ 5 นาคพไป ร่างกายปรากฏอยู่แค่ป่าช้า กลายเป็นกระดูกขาวโพลนตุจลี นกพิราบ การเช่นสรวงสิ้นสุดลงแค่เถาถ่าน คนเขลาบัญญัติท่านนี้ไว้ คำที่คนบางพวกย่ำว่ามีผลนั้นว่างเปล่า เท็จ ไร้สาระ เมื่อสิ้นชีวิตไม่ว่าคนเขลาหรือคนฉลาดย่อมขาดสูญไม่เกิดอีก” (ที.สี. (ไทย) 9/171/56-57)

เมื่อเราพิจารณาแนวคิดของครูอิตเทศกัมพลข้างต้น เราจะต้องแบ่งแนวคิดของท่านออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เกี่ยวกับการปฏิเสธคุณค่าทางจริยธรรม ได้แก่ การถวายทานไม่มีผล การบูชาัญญไม่มีผล

การเช่นสรวงไม่มีผล การทำความดีความชั่วไม่มีผล บิดามารดาไม่มีคุณ³ (ผลของการปฏิบัติชอบปฏิบัติผิดในบิดามารดาไม่มี) ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับการปฏิเสธความมีอยู่ของสัตว์บุคคลและสถานที่ ได้แก่ ความไม่มีอยู่จริงของโอปปาติกสัตว์ ความไม่มีอยู่จริงของโลกนี้ โลกหน้า ความไม่มีอยู่จริงของสมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบซึ่งเป็นผู้รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้า นอกจากนี้ ครูอชิตเกสก์มพลมีความเห็นว่า มนุษย์เกิดจากการรวมตัวของธาตุ 4 จิตเป็นผลผลิตจากการรวมตัวของธาตุ 4 ในแง่นี้ เราอาจกล่าวได้ว่า ครูอชิตเกสก์มพลได้สร้างระบบปรัชญาบนพื้นฐานของแนวคิดสารนิยม เพราะว่าแนวคิดสารนิยม (Materialism) ในปรัชญาตะวันตกก็มีหลักการเช่นเดียวกันกับครูอชิตเกสก์มพลที่ว่า วัตถุ (matter) เป็นปฐมธาตุ จิตวิญญาณเป็นผลผลิตของวัตถุ (Frolov, 1984, p. 252) จะอย่างไรก็ตาม เมื่อเราพิจารณาแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลโดยละเอียด จะพบได้ว่าแนวคิดของท่านมีช่องโหว่ที่จะวิพากษ์วิจารณ์ได้ ซึ่งในที่นี้ ผู้เขียนจะวิพากษ์ส่วนที่ 1 ซึ่งเกี่ยวกับการปฏิเสธคุณค่าทางจริยธรรม เป็นอันดับแรกก่อน ถัดจากนั้น จะวิพากษ์ส่วนที่ 2 ซึ่งเกี่ยวกับการปฏิเสธความมีอยู่ของสัตว์บุคคลและสถานที่

ในส่วนที่ 1 เกี่ยวกับการปฏิเสธคุณค่าทางจริยธรรม ครูอชิตเกสก์มพลได้กล่าวว่า ท่านที่ถวายเป็นแล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงไม่มีผล วิบากของกรรมดีกรรมชั่วไม่มี การปฏิบัติชอบปฏิบัติผิดในบิดามารดาไม่มีผล อยากรู้ว่า ครูอชิตเกสก์มพลไม่ได้อธิบายให้ชัดเจนว่า สิ่งเหล่านี้ไม่มีผลหรือไม่สามารถส่งผลได้อย่างไร แน่ใจว่า การที่ครูอชิตเกสก์มพลไม่อธิบายแนวคิดของตนให้ชัดเจนเช่นนี้ ย่อมทำให้ฝ่ายตรงข้ามวิพากษ์วิจารณ์ได้ และอาจถามได้ว่า เป็นแนวคิดที่ไม่มีระบบ ปัญหาที่แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลจะต้องประสบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. แบ่งปันสิ่งของให้แก่ นาย ข. แน่ใจว่า นาย ข. จะต้องรู้สึกดีใจ ความดีใจของ นาย ข. เป็นผลมาจากการได้รับสิ่งของจาก นาย ก. ถ้าครูอชิตเกสก์มพลยังคงยืนยันเหมือนเดิมว่า การที่ท่านไม่มีผล ความรู้สึกดีใจของ นาย ข. ซึ่งเป็นผลมาจากการรับสิ่งของจาก นาย ก. ครูอชิตเกสก์มพลจะมีคำอธิบายสำหรับกรณีตัวอย่างนี้อย่างไร แน่ใจว่า นาย ข. คงไม่ดีใจโดยไม่มีสาเหตุ สิ่งนี้นับว่าเป็นปัญหาในแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพล หรืออีกหนึ่งตัวอย่างเช่น นายแดงได้ขโมยพัสดุในสถานที่ราชการ ภายหลังถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับควบคุมตัวมาดำเนินคดีด้วยข้อหาลักทรัพย์ในสถานที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 335 ถ้าครูอชิตเกสก์มพลยังคงยืนยันเหมือนเดิมว่า วิบากกรรมดีกรรมชั่วไม่มี กรณีที่นายแดงถูกดำเนินคดีด้วยข้อหาลักทรัพย์ในสถานที่ราชการ ครูอชิตเกสก์มพลจะมีคำอธิบายสำหรับกรณีตัวอย่างนี้อย่างไรว่า ความชั่วของนายแดงไม่มีผล เพราะเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า การที่ นายแดงถูกจับดำเนินคดี (ผล) มีสาเหตุมาจากการขโมยทรัพย์ในสถานที่ราชการ (เหตุ) สิ่งนี้นับว่าเป็นปัญหาในแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพล หรืออีกหนึ่งตัวอย่าง เช่น ครอบครัวของนายดำมีฐานะยากจน นายดำเป็นเสาหลักของครอบครัวในการหารายได้และปรนนิบัติรับใช้พ่อแม่ เขาทำหน้าที่ตรงนี้ด้วยดีเสมอมา ภายหลังนายดำได้รับคัดเลือกเพื่อเข้ารับรางวัลลูกกตัญญู ถ้าครูอชิตเกสก์มพลยังคงยืนยันเหมือนเดิมว่า บิดามารดาไม่มีคุณ (ผลของการปฏิบัติชอบปฏิบัติผิดในบิดามารดาไม่มี) กรณีที่นายดำได้รับรางวัลลูกกตัญญู (ผล) มีสาเหตุมาจากการหา

³ อรรถกถาสุมังคลวิลาสินีได้อธิบายว่า คำว่า บิดาไม่มีคุณ มารดาไม่มีคุณ ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวถึงถึงความไม่มีผลแห่งการปฏิบัติและการปฏิบัติผิดในบิดามารดา, ที.สี.อ. (ไทย) 1/271/228.

รายได้และปรนนิบัติรับใช้พ่อแม่ (เหตุ) ครูอชิตเกสก์มพลจะมีคำอธิบายสำหรับกรณีตัวอย่างนี้ได้อย่างไร สิ่งนี้นับว่าเป็นปัญหาในแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพล

ใน ส่วนที่ 2 เกี่ยวกับการปฏิเสธความมีอยู่ของสัตว์บุคคลและสถานที่ ครูอชิตเกสก์มพลได้กล่าวว่า โอปปาติกส์ตัวไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบที่รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าไม่มี จริงอยู่แนวคิดที่ว่า โอปปาติกส์ตัวไม่มี อาจจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราใช้แนวคิดใดในการอ้างเหตุผล หมายความว่า แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลในประเด็นว่าด้วย โอปปาติกส์ตัวไม่มี อาจจะถูกต้องในแง่ประสบการณ์นิยม (Experimentalism) กล่าวคือ หากเราอยู่ฝ่ายประสบการณ์นิยม เราจะต้องบอกว่า แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลที่ว่า โอปปาติกส์ตัวไม่มี เป็นแนวคิดที่ถูกต้อง เพราะเราไม่สามารถรับรู้ถึงการมีอยู่ของ โอปปาติกส์ตัวได้ด้วยประสาทสัมผัส แต่ถ้าเราอยู่ฝ่ายเหตุนิยม (Rationalism) เราจะต้องบอกว่า แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลที่ว่า โอปปาติกส์ตัวไม่มี เป็นแนวคิดที่ผิดพลาด เพราะจริง ๆ แล้ว โอปปาติกส์ตัวมีอยู่ซึ่งสามารถเข้าถึงหรือรับรู้ได้ด้วยการใช้เหตุผลเหมือนอย่างที่เราใช้เหตุผลในการเข้าถึงโลกของแบบ (World of form) ต่อมา การที่ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวว่า โลกหน้าไม่มี ความเห็นของท่านอาจจะถูกต้องหรือผิดก็ได้ เพราะขึ้นอยู่กับว่าเราใช้แนวคิดใดในการอ้างเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ต่อมา การที่ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวว่า สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบที่รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าไม่มี ความเห็นของท่านอาจจะถูกต้องหรือผิดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเราใช้แนวคิดใดในการอ้างเหตุผล กล่าวคือ แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลที่ว่า สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบที่รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าไม่มี อาจจะถูกต้องในมุมมองของแนวคิดประสบการณ์นิยม แม้จะมีคนอ้างว่า สมณพราหมณ์ที่รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้ามีจริง แต่คนอ้างไม่ได้แสดงหลักฐานเชิงประจักษ์ต่อกลุ่มประสบการณ์นิยม พวกเขาไม่เชื่ออย่างแน่อนเพราะรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสไม่ได้ และในขณะเดียวกันแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลที่ว่า สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบที่รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าไม่มี อาจจะถูกผิดในมุมมองของแนวคิดเหตุผลนิยม เพราะพวกเขาจะต้องกล่าวอย่างแน่อนว่า สมณพราหมณ์ที่รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้ามีอยู่จริง การมีอยู่ของสมณพราหมณ์เหล่านั้นสามารถเข้าถึงได้ด้วยการใช้เหตุผล และท้ายที่สุด การที่ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวว่า โลกนี้ไม่มี แนวคิดนี้ค่อนข้างจะประสบปัญหาอย่างมาก เพราะโลกที่เราอาศัยอยู่ ณ ขณะนี้ คือ โลกนี้ หากไม่มีโลกใบนี้จริงตามแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพล คำถามคือ ตอนนี้อยู่อยู่ที่ไหน เรากำลังอาศัยอยู่บนดวงจันทร์หรือ หรือว่าบนดาวอังคาร มาถึงตรงนี้ จะเห็นได้ว่า แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลประสบปัญหาไม่น้อย ทั้งนี้ก็เพราะว่าท่านไม่ได้อธิบายแนวคิดของตนให้เป็นระบบและรัดกุม เมื่อเราวิเคราะห์แนวคิดของท่านด้วยตรรกะ เราจึงพบเห็นช่องโหว่มากมายในแนวคิดของท่าน

2.2 ข้อเสนอการอธิบายแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลให้มีเหตุผล

อย่างที่ได้อธิบายไว้ในเบื้องต้นว่า ครูอชิตเกสก์มพลเป็นที่เคารพนับถือของคนจำนวนมาก แนวคิดของท่านจะต้องมีเหตุผลและมีบางสิ่งบางอย่างที่เป็นประโยชน์อย่างแน่อน มิฉะนั้นแล้ว แนวคิดของท่านคงไม่มีอิทธิพลต่อคนจำนวนมากเช่นนี้ จะอย่างไรก็ตาม เราได้เห็นมาแล้วว่า แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลมีช่องโหว่จำนวนมาก ดังนั้น หากเรายังคงเชื่อมั่นในศักยภาพของครูอชิตเกสก์มพลว่าเป็นนักปราชญ์อย่างที่ท่านในอดีตนับถือชื่นชม และยังคงเชื่อมั่นอีกว่า แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลเป็นแนวคิดที่มีเหตุผลมีประโยชน์ในทาง

วิชาการ การที่เราแนะนำแนวคิดของท่านมาวิเคราะห์ตีความแล้วเสนอแนวทางการอธิบายแนวคิดของท่านให้มีเหตุผลมากยิ่งขึ้น แนวคิดของท่านอาจจะถูกวิพากษ์วิจารณ์น้อยลง ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอสำหรับอธิบายแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลให้มีเหตุผลและเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ดังนี้

ปรัชญาของครูอชิตเกสก์มพลตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดสสารนิยม เมื่อผู้เขียนได้พยายามวิเคราะห์ตีความแนวคิดของท่าน ผู้เขียนมีความเข้าใจว่า การที่ครูอชิตเกสก์มพลปฏิเสธคุณค่าทางจริยธรรม ได้แก่ การถวายนานไม่มีผล การบูชาโยธไม่มีผล การเซ็นสรวงไม่มีผล การทำความดีความชั่วไม่มีผล บิดามารดาไม่มีคุณ (การปฏิบัติชอบปฏิบัติผิดในบิดามารดาไม่มีผล) เพราะครูอชิตเกสก์มพลต้องการจะบอกว่า การถวายนาน การบูชาโยธ เป็นต้น ส่งผลเฉพาะในปัจจุบันชาติหรือในโลกนี้เท่านั้น ไม่ได้ส่งผลในชาติหน้าหรือในโลกหน้า เหมือนอย่างพระพุทธปรัชญาหรือปรัชญาาระบบอื่น ๆ เสนอ เช่น นาย ก. ทำความดี นาย ก. ย่อมได้รับผลดีคือคำชมในปัจจุบันชาติ แต่นาย ก. จะไม่ได้รับผลดีคือสวรรค์ในชาติหน้า เหตุผลที่ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวเช่นนี้ เพราะท่านได้กล่าวไว้แล้วว่า มนุษย์ประกอบด้วยธาตุ 4 มนุษย์เมื่อเสียชีวิตย่อมดับสูญ ธาตุ 4 ก็แยกสลายตัวไปตามธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ดับสูญแล้ว มนุษย์จึงไม่มีโอกาสที่จะได้รับผลของการกระทำที่เคยกระทำไว้ในโลกหน้า ด้วยเหตุนี้ ครูอชิตเกสก์มพลจึงกล่าวว่า การถวายนานไม่มีผล การบูชาโยธไม่มีผล การเซ็นสรวงไม่มีผล การทำความดีความชั่วไม่มีผล บิดามารดาไม่มีคุณ (ผลของการปฏิบัติชอบปฏิบัติผิดในบิดามารดาไม่มี) ซึ่งคำว่าไม่มีผลในแนวคิดของท่าน หมายถึง ไม่มีผลหรือไม่อำนวยผลในโลกหน้าเท่านั้น

นอกจากนี้ การที่ครูอชิตเกสก์มพลปฏิเสธความมีอยู่ของสัตว์บุคคลและสถานที่ ได้แก่ โอปปาติกสัตว์ (สัตว์ผุดเกิด) ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบซึ่งเป็นผู้รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าไม่มี ตามการตีความของผู้เขียน ผู้เขียนมีความเข้าใจว่า การที่ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวว่า โอปปาติกสัตว์ไม่มี เพราะท่านมีความเห็นว่า มนุษย์เกิดขึ้นจากการรวมตัวของธาตุ 4 มนุษย์เมื่อเสียชีวิต ย่อมดับสูญ มนุษย์จึงไม่ได้ไปเกิดในโลกหน้า ด้วยเหตุนี้ โอปปาติกสัตว์ คือ เทวดา สัตว์นรก เปรต อสุรกาย จึงไม่มีตามทฤษฎีของครูอชิตเกสก์มพล ทั้งนี้ก็เพราะว่า ไม่มีมนุษย์คนใดไปเกิดในโลกหน้า ต่อมา การที่ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวว่า โลกนี้ไม่มี ท่านน่าจะต้องการบอกว่า ความจริงแท้หรือปรมาตถสัจจะในจักรวาลตามทฤษฎีของท่านคือ ธาตุ 4 เท่านั้น นอกเหนือจากธาตุ 4 เป็นเพียงสมมติสัจจะ ฉะนั้น หากกล่าวโดยสมมติสัจจะ โลกนี้มีอยู่จริง แต่ถ้ากล่าวโดยปรมาตถสัจจะ โลกนี้ไม่มีอยู่จริง ดังนั้น คำว่า โลกนี้ไม่มี ในแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพล จึงหมายถึงความไม่มีอยู่โดยปรมาตถสัจจะ ต่อมา การที่ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวว่า โลกหน้าไม่มี ท่านน่าจะต้องการบอกว่า มนุษย์ที่เกิดมาแล้วเมื่อเสียชีวิตลง ย่อมดับสูญ โลกหน้าจึงไม่จำเป็นต้องมีเพื่อรองรับมนุษย์ที่จะไปเกิด ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า โลกหน้าไม่มี และท้ายที่สุด การที่ครูอชิตเกสก์มพลกล่าวว่า สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติชอบที่รู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าไม่มี เพราะตามทฤษฎีของท่าน ความจริงแท้ในจักรวาลนี้ คือ ธาตุ 4 เท่านั้น นอกเหนือจากธาตุ 4 เป็นเพียงสิ่งสมมติ ฉะนั้น เมื่อก้าวโดยสมมติสัจจะ โลกนี้มีอยู่จริง แต่ถ้ากล่าวโดยปรมาตถสัจจะ โลกนี้ไม่มีอยู่จริง ด้วยเหตุนี้ สมณพราหมณ์ที่รู้แจ้งโลกนี้ก็ย่อมไม่มีด้วยเช่นเดียวกัน ส่วนโลกหน้าก็ไม่มีเหมือนกับโลกนี้ เพราะหน้าที่ของโลกหน้าตามทฤษฎีของปรัชญาาระบบอื่น ๆ คือ สถานที่รองรับมนุษย์ที่เสียชีวิตจากโลกนี้แล้วไปเกิดในโลกหน้า แต่เนื่องด้วยครูอชิตเกสก์มพลมีความเห็นว่า มนุษย์ได้ดับสูญตั้งแต่

เสียชีวิตแล้ว มนุษย์จะไปเกิดในโลกหน้าได้อย่างไร ฉะนั้น โลกหน้าจึงไม่มี และสมณพราหมณ์ที่รู้แจ้งโลกหน้า ก็ย่อมไม่มีด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี เนื่องด้วยวัตถุประสงค์ของบทความนี้มุ่งศึกษาการปฏิเสศโลกหน้าของครูอิตเทศกัมพลเป็นหลัก ฉะนั้น เราจะได้พิจารณาการปฏิเสศโลกหน้าของท่านกันต่อไป

3. สสารนิยมกับการปฏิเสศโลกหน้าของครูอิตเทศกัมพล

การปฏิเสศโลกหน้าตามแนวคิดของครูอิตเทศกัมพลมีความขัดแย้งกับแนวคิดของปรัชญาระบบอื่น ๆ แนวคิดของท่านจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์ดังนี้

3.1 พุทธปรัชญาวิพากษ์แนวคิดการปฏิเสศโลกหน้า

แนวคิดของครูอิตเทศกัมพลเป็นสสารนิยม ตามแนวคิดของท่าน มนุษย์ประกอบด้วยธาตุ 4 จิตวิญญาณหรืออาตมันเป็นผลผลิตจากการรวมตัวของธาตุ 4 มนุษย์เมื่อเสียชีวิตย่อมดับสูญ ชีวิตในโลกหน้าไม่มีจริง (Guide to the study of Theravada Buddhism, 2017, p.3) เราจะสังเกตเห็นได้ว่า แนวคิดของครูอิตเทศกัมพลแตกต่างจากระบบปรัชญาอื่น ๆ ในอินเดีย เช่น พุทธปรัชญาที่สอนว่า มนุษย์คือที่ประชุมแห่งชั้น 5 เมื่อมนุษย์ยังถูกอวิชชาครอบงำ จะต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (ส.ข. (ไทย) 17/48/66-67, ที.ม. (ไทย) 10/155/100) หรือปรัชญาฮินดูที่สอนว่า จิตวิญญาณเป็นอมตะหรือเป็นนิรันดร์ ร่างกายเป็นที่อาศัยของจิตวิญญาณและเปรียบเหมือนคอกที่จำกัดความสามารถของจิตวิญญาณ เมื่อมนุษย์เสียชีวิต จิตวิญญาณก็เข้าไปอาศัยร่างกายใหม่ ตามความเชื่อของปรัชญาฮินดู จิตวิญญาณแต่ละดวงจะต้องเกิดใหม่ 8.4 ล้านครั้งถึงจะได้รับการปลดปล่อยและได้ไปเกิดในสวรรค์ (Terje Oestigaard, 2004, p. 19) แน่นนอนว่า เมื่อครูอิตเทศกัมพลเสนอแนวคิดเช่นนี้ซึ่งสวนทางกับแนวคิดของปรัชญาอื่น ๆ ในอินเดีย พุทธปรัชญาซึ่งเป็นหนึ่งของปรัชญาอินเดีย จึงได้วิพากษ์ครูอิตเทศกัมพลว่า การที่ครูอิตเทศกัมพลเสนอแนวคิดการปฏิเสศโลก เพราะท่านมีความยึดมั่นในชั้น 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นอัตตาตัวตน (ส.ข. (ไทย) 17/210/289) จะอย่างไรก็ตาม การใช้เหตุผลของพุทธปรัชญาในการวิพากษ์แนวคิดการปฏิเสศโลกหน้าของครูอิตเทศกัมพล อาจถูกวิจารณ์ได้ว่า ไม่มีความชัดเจนหรืออาจจะกล่าวได้ว่ามีความบกพร่องก็ว่าได้ เพราะพุทธปรัชญาไม่ได้อธิบายให้ชัดเจนว่า ความยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 ส่งผลให้ครูอิตเทศกัมพลปฏิเสศโลกหน้าได้อย่างไร หมายความว่า พุทธปรัชญาไม่ได้เชื่อมโยงความเป็นสาเหตุ (cause) คือ การยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 กับความเป็นผล (effect) คือการปฏิเสศโลกหน้าของครูอิตเทศกัมพล ในทางกลับกัน หากพุทธปรัชญาให้เหตุผลว่า การที่ครูอิตเทศกัมพลมีแนวคิดว่า โลกหน้าไม่มีจริง เพราะท่านมีความเชื่อลึก ๆ ว่า ชีวิตประกอบขึ้นมาจากธาตุ 4 ซึ่งมีอยู่ประจำโลก จิตวิญญาณหรืออาตมันเป็นผลผลิตจากการรวมตัวของธาตุ 4 อาตมันดับสูญพร้อมกับการสลายตัวของธาตุ 4 (เสียชีวิต) การกระทำใด ๆ ไม่ว่าดีหรือชั่ว ย่อมไม่ได้โอกาสส่งผลถึงโลกหน้าเพราะอาตมันดับสูญตั้งแต่เสียชีวิตแล้ว โลกหน้าจึงไม่มีสำหรับรองรับอาตมัน แนวคิดเช่นนี้ของครูอิตเทศกัมพลนับว่าไม่ดี เพราะไม่ทำให้คนกลัวโทษภัยที่จะได้รับในโลกหน้า ผลที่ตามมาคือ คนไม่ละอายชั่วกลัว

บาป ไม่หมั่นสร้างความดีเพื่อการมีชีวิตที่ดีในโลกหน้า การใช้เหตุผลเช่นนี้ น่าจะทำให้การวิพากษ์ของพุทธปรัชญานำรับฟังหรือมีเหตุผลมากขึ้น

เราได้เห็นมาแล้วว่า การใช้เหตุผลของพุทธปรัชญาในการวิพากษ์แนวคิดการปฏิเสธโลกหน้าของครูอชิตเกสก็มพลมีความบกพร่อง และยิ่งไปกว่านั้น พุทธปรัชญาได้บัญญัติว่า การเชื่อเรื่องโลกหน้าเป็นสัมมาทิฎฐิ (ม.ม. (ไทย) 13/96/99) การไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าเป็นมิจฉาทิฎฐิ (อภิ.วิ. (ไทย) 35/71/620-621) และการไม่เชื่อเรื่องโลกหน้านี้ขัดขวางต่อการเกิดในสวรรค์และการบรรลुरुธรรม หมายความว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยความเชื่อเช่นนี้ย่อมหมดสิทธิ์เกิดในสวรรค์และบรรลुरुธรรม (อง.เอกก.อ. (ไทย) 1/304/483) อย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาอาจถูกโต้แย้งได้ว่า เพียงความไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าเท่านั้นถึงขั้นทำให้คนหมดสิทธิ์บรรลुरुธรรมและหมดสิทธิ์เกิดในสวรรค์เลยหรือ สมมติว่า ศาสนา ก. สอนว่า โลกหน้าไม่มีอยู่จริง มนุษย์เกิดมาเพียงครั้งเดียวเมื่อเสียชีวิต ย่อมดับสูญ ศาสนิกชนควรปฏิบัติตามหลักศาสนาเพื่อบรรลुरुธรรม (การได้รับความสุขทางใจที่ไม่มีกิเลสครอบงำจิตใจ) และในขณะเดียวกันนั้น ความไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าเป็นกฎสากล ใครที่ไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าจะไม่มีสิทธิ์บรรลुरुธรรม ฉะนั้น คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ศาสนา ก. ที่สอนว่า มนุษย์เกิดมาครั้งเดียวเมื่อเสียชีวิตย่อมดับสูญ โลกหน้าไม่มีจริง ศาสนิกชนในศาสนานั้น ๆ จะต้องหมดสิทธิ์บรรลुरुธรรมอย่างแน่นอน ดังนั้น ในแง่นี้ พุทธปรัชญาอาจถูกมองได้ว่า เรียงร้อยจากชาวโลกมากเกินไป

อนึ่ง พระเจ้าปายาสีได้เข้าไปหาพระกุมารกัสสปะแล้วตรัสว่า โยมไม่เชื่อเรื่องโลกหน้า พระกุมารกัสสปะทูลถามว่า โลกนี้มีดวงอาทิตย์หรือไม่ ดวงอาทิตย์เป็นเทพหรือเป็นมนุษย์ พระเจ้าปายาสีตรัสว่า โลกนี้มีดวงอาทิตย์และเป็นเทพ พระกุมารกัสสปะจึงกล่าวว่า ด้วยเหตุนี้ โลกหน้าจึงมีอยู่ พระเจ้าปายาสีตรัสว่า โยมไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าเหมือนเดิม เพราะว่า โยมไปเยี่ยมญาติที่กำลังจะเสียชีวิต โยมได้สั่งเขาวา มีนักบวชกลุ่มหนึ่งสอนว่า การทำความชั่วจะส่งผลให้ไปเกิดในอบายภูมิ คุณจงกลับมาแจ้งข่าวแก่เรา หากคุณไปเกิดในอบายภูมิ จนทั้งบัดนี้ ญาติที่เสียชีวิตไม่ได้กลับมาแจ้งข่าวแก่โยมเลย ด้วยเหตุนี้ โยมจึงไม่เชื่อเรื่องโลกหน้า พระกุมารกัสสปะจึงกล่าวว่า อาตมภาพ ขอยกอุปมาว่า โจรคนหนึ่งประทุษร้ายพระองค์แล้วถูกราชบุรุษจับกุมตัวและถูกนำไปลงโทษประหารชีวิตตามพระราชโองการของพระองค์ โจรคนนี้จะได้รับการผ่อนผันจากราชบุรุษหรือไม่ หากเขาประสงค์จะไปอำลาญาติพี่น้องก่อน พระเจ้าปายาสีตรัสว่า โจรคนนี้อย่าไม่ได้รับโอกาสไปอำลาญาติพี่น้องอย่างแน่นอน เขาจะต้องถูกลงโทษและถูกประหารชีวิตอย่างทันทีทันใด พระกุมารกัสสปะจึงกล่าวว่า บาบอทุกสิ่งที่ญาติของพระองค์กระทำไว้ส่งผลให้เขาไปเกิดในอบายภูมิ นายนิรบาลย่อมลงโทษเขาอย่างแสนสาหัส และเขาย่อมไม่ได้รับโอกาสจากนายนิรบาลเช่นเดียวกัน (ที.ม. (ไทย) 10/410-413/343-345)

จากการสนทนาระหว่างพระเจ้าปายาสีและพระกุมารกัสสปะ ทำให้เห็นได้ว่า พระกุมารกัสสปะพยายามยืนยันการมีอยู่ของโลกหน้า อย่างไรก็ตาม การตอบคำถามของพระกุมารกัสสปะ อาจถูกวิจารณ์ได้ว่าการที่พระกุมารกัสสปะใช้เหตุผลในการยืนยันการมีอยู่ของโลกหน้าว่า ดวงอาทิตย์มีในโลกนี้ เป็นเทพไม่ใช่มนุษย์ ฉะนั้น โลกหน้าจึงมีอยู่ คำถามคือ ยามเช้า เมื่อเราทุกคนตื่นนอนแล้วเดินออกจากห้องนอน มุ่งหน้ามายังระเบียงบ้าน พวกเราจะเห็นดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่างให้กับโลก พวกเรามองเห็นดวงอาทิตย์ว่ามีลักษณะ

รูปทรงกลม แต่พวกเขาไม่เคยเห็นดวงอาทิตย์มีรูปทรงคล้ายกับเทพตามที่พระกุมารกัสสะปะกล่าวอ้าง หากดวงอาทิตย์เป็นเทพจริงตามคำพูดของพระกุมารกัสสะปะ ดวงอาทิตย์จะต้องพูด เดิน นั่ง นอนได้เหมือนกับเทพทั่วไป แต่นี่ดวงอาทิตย์กลับตั้งอยู่นิ่ง และที่สำคัญพวกเขาเห็นด้วยตาสองข้างว่า ดวงอาทิตย์มีอยู่จริง ๆ แต่พวกเขาไม่เคยเห็นโลกหน้าด้วยตาเหมือนกับที่เห็นดวงอาทิตย์ ดังนั้น การที่พระกุมารกัสสะปะกล่าวว่า การมีอยู่ของดวงอาทิตย์เท่ากับการมีอยู่ของโลกหน้า เหมือนจะไม่ค่อยสมเหตุสมผล เพราะสองสิ่งนี้มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ดวงอาทิตย์รับรู้ได้ด้วยตา โลกหน้ารับรู้ด้วยตาไม่ได้

มาถึงตรงนี้ เราจะเห็นได้ว่า พุทธปรัชญาได้วิพากษ์แนวคิดการปฏิเสธโลกหน้าของครูอิตเทสสัมพลว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ พร้อมกับกล่าวว่า บุคคลผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิคือความไม่เชื่อโลกหน้า ย่อมหมดสิทธิ์เกิดในสวรรค์และหมดสิทธิ์บรรลุนิพพาน ซึ่งพุทธปรัชญาเองก็มีเหตุผลหรือชุดความคิดของตนเองในการบอกว่าการไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าเป็นมิจฉาทิฎฐิ อย่างไรก็ดี อย่างที่เราได้เห็นกันมาแล้วว่า พุทธปรัชญามีข้อบกพร่องด้านการใช้เหตุผลในการวิพากษ์ ด้วยเหตุนี้เอง แนวคิดเรื่องความมีอยู่ของโลกหน้าตามทรรศนะของพุทธปรัชญาหรือปรัชญาระบบอื่นที่เชื่อเรื่องโลกหน้าจึงถูกทำลายมาอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้น หากพุทธปรัชญาประสงค์จะแก้ไขปัญหาดังนี้ พุทธปรัชญาอาจจะต้องหาวิธีการอ้างเหตุผลเรื่องความมีอยู่ของโลกหน้าให้ดีกว่านี้

จะอย่างไรก็ดี สยาม ราชวัตร (2558, น.18-21) ได้กล่าวถึงการอ้างเหตุผลความมีอยู่ของโลกหน้าของพุทธปรัชญาไว้ 9 ประการ ได้แก่ (1) การอ้างเหตุผลด้วยพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (2) การอ้างเหตุผลด้วยหลักปัจจัยการ (3) การอ้างเหตุผลด้วยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ในปัจจุบันเหมือนอย่างพระพุทธเจ้าใช้กับพระเจ้าปายาสี (4) การอ้างเหตุผลด้วยประสบการณ์พิเศษของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระสาวก (5) การอ้างเหตุผลด้วยระบบการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสิ่ง (6) การอ้างเหตุผลถึงความมีอยู่ของโลก 3 ได้แก่ สังขารโลก คือ สภาวะธรรมต่าง ๆ สัตว์โลก คือ สรรพสัตว์ โอกาสโลก คือ จักรวาลอันเป็นสถานที่อยู่อาศัยของหมู่สัตว์ (7) การอ้างเหตุผลด้วยกำเนิด 4 ได้แก่ ชลาพุชะ คือ สัตว์ผู้เกิดในครรภ์ อัณฑชะ คือ สัตว์ผู้เกิดในไข่ สังเสทชะ คือ สัตว์ผู้เกิดในถ้ำโคล โอปปาติกะ คือ สัตว์ที่ผุดเกิดขึ้นเอง (8) การอ้างเหตุผลด้วยญาณพิเศษหรืออภิญญา (9) การอ้างเหตุผลด้วยประโยชน์ที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม

การอ้างเหตุผลความมีอยู่ของโลกหน้าที่สยาม ราชวัตรได้ศึกษาวิจัยข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่าการอ้างเหตุผลดังกล่าวเป็นเรื่องเหนือประสบการณ์มากเกินไปและเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเห็นได้หรือรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส แม้การอ้างเหตุผลบางวิธีเหมือนจะคล้ายกับวิทยาศาสตร์ก็ตามที เช่น การอ้างเหตุผลด้วยหลักปัจจัยการ หรือการอ้างเหตุผลด้วยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ในปัจจุบัน แต่การรับรู้ถึงความมีอยู่ของโลกหน้า ก็ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสเช่นเดิม สิ่งนี้จึงนับว่าเป็นช่องโหว่ให้กับกลุ่มที่ไม่เชื่อเรื่องโลกหน้ามาวิพากษ์แนวคิดเรื่องความมีอยู่ของโลกหน้าตามทรรศนะของพุทธปรัชญาได้ ด้วยเหตุนี้เอง แนวคิดเรื่องโลกหน้าตามทรรศนะของพุทธปรัชญาหรือปรัชญาระบบอื่น ๆ จึงถูกทำลายมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จะอย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า การถกเถียงเรื่องความมีอยู่หรือความไม่มีอยู่ของโลกหน้าจะหมดไป ก็ต่อเมื่อกลุ่มที่เชื่อเรื่องโลกหน้า เช่น พุทธปรัชญา ปรัชญาฮินดู ไม่ไปวิพากษ์แนวคิดการปฏิเสธโลกหน้าของกลุ่มสสารนิยม และในขณะเดียวกัน กลุ่มสสารนิยมก็ไม่ไปวิพากษ์แนวคิดการมีอยู่ของโลกหน้าของ

กลุ่มที่เชื่อเรื่องโลกหน้า นอกจากนี้ ผู้เขียนยังมีความเห็นอีกว่า ความเชื่อเรื่องโลกหน้าหรือความไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าเป็นสิทธิของปัจเจกบุคคล การวิพากษ์กันไปมาอาจจะไม่ใช่หนทางที่ดีที่สุดสำหรับโลกของเราที่มีความเชื่อหลากหลาย

3.2 การปฏิเสธโลกหน้าบนพื้นฐานของแนวคิดสสารนิยม

เราได้เห็นมาแล้วว่า ครูอชิตเกษกัมพลได้ปฏิเสธโลกหน้าซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดของพุทธปรัชญารวมถึงปรัชญาระบบอื่น ๆ ในอินเดีย ฉะนั้น เมื่อเราศึกษาคัมภีร์พุทธศาสนา จึงมักจะพบว่าพุทธปรัชญาพยายามวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของครูอชิตเกษกัมพลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราควรจะวิเคราะห์แนวคิดของครูอชิตเกษกัมพล ก็คือว่า ครูอชิตเกษกัมพลมีเหตุผลอย่างไรในการปฏิเสธโลกหน้า ท่านมีแนวคิดอะไรอยู่เบื้องหลัง ดังนั้น หากเราพิจารณาแนวคิดของท่านตามที่ปรากฏในสามัญญผลสูตรดังที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า การปฏิเสธโลกหน้าในแนวคิดของครูอชิตเกษกัมพลตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดสสารนิยม หมายความว่า ครูอชิตเกษกัมพลมีความเห็นว่า มนุษย์เกิดจากการรวมตัวของธาตุ 4 จิตเป็นผลผลิตจากการรวมตัวของธาตุ มนุษย์เมื่อเสียชีวิตย่อมดับสูญ ธาตุ 4 ย่อมสลายตัวไปตามธรรมชาติ สรรพสิ่งที่มนุษย์เคยกระทำไว้ ไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน การบูชาโยถุ การเช่นสรวง กรรมดีกรรมชั่ว การปฏิบัติชอบปฏิบัติผิดในบิดา มารดา ย่อมไร้ผลเพราะมนุษย์ได้ดับสูญไปแล้วตั้งแต่เสียชีวิต (ที.สี. (ไทย) 9/171/56-57) การที่มนุษย์จะได้รับผลของการกระทำในโลกหน้าจึงเป็นเรื่องที่เหลือวิสัย ฉะนั้น โลกหน้าจึงไม่จำเป็นต้องมีเพื่อรับรองบุคคลที่จะไปรับผลดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ ครูอชิตเกษกัมพลจึงกล่าวว่า โลกหน้าไม่มี

อย่างไรก็ดี การปฏิเสธโลกหน้าของครูอชิตเกษกัมพลซึ่งตั้งอยู่บนแนวคิดสสารนิยมอาจถูกโต้แย้งได้ว่า ครูอชิตเกษกัมพลแน่ใจได้อย่างไรว่า มนุษย์ดับสูญตั้งแต่เสียชีวิต สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำไว้ในปัจจุบันชาติจะไม่ส่งผลในโลกหน้า ข้อโต้แย้งนี้อาจตอบได้ว่า มนุษย์จะต้องดับสูญอย่างแน่นอน เพราะหากไม่ดับสูญจริงมนุษย์ที่เกิดใหม่น่าจะต้องจดจำเรื่องราวในอดีตชาติของตนเองได้ เหมือนนาย ก. ที่มีอายุ 80 จดจำเรื่องราวในวัยเด็กได้ แต่มนุษย์ที่เกิดใหม่กลับจดจำเรื่องราวในอดีตชาติ ของตนเองไม่ได้ และไม่รู้ด้วยซ้ำว่า อดีตชาติที่ผ่านมา ตนเคยเกิดเป็นอะไร เคยอาศัยอยู่ที่ภพภูมิใด เมื่อเป็นเช่นนี้ มนุษย์จะต้องดับสูญอย่างแน่นอน ต่อมาเมื่อมนุษย์ได้ดับสูญดังที่กล่าวไปแล้ว สิ่งต่าง ๆ ที่ได้กระทำไว้ เช่น การให้ทานซึ่งจะส่งผลในโลกหน้า เป็นต้น ย่อมไร้ผล เพราะไม่มีมนุษย์คนใดไปเกิดในโลกหน้าเพื่อเสวยผลของการกระทำดังกล่าว ฉะนั้น โลกหน้าจึงไม่มี นอกจากนี้ การปฏิเสธโลกหน้าของครูอชิตเกษกัมพลอาจถูกโต้แย้งได้อีกว่า จริงอยู่ ครูอชิตเกษกัมพลปฏิเสธโลกหน้าเพราะมีความเห็นว่า ไม่มีมนุษย์คนใดไปรับผลของการกระทำในโลกหน้า ท่านจึงปฏิเสธโลกหน้า คำถามคือ ความมีอยู่ (existence) ของโลกหน้า และความไม่มีอยู่ (nonexistence) ของโลกหน้า ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการรับผลของการกระทำ เพราะสองสิ่งนี้อยู่คนละส่วนไม่เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ โลกหน้าเป็นเรื่องของภววิทยา (Ontology) ผลของการกระทำเป็นเรื่องของจริยศาสตร์ (Ethics) เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูอชิตเกษกัมพลมีเหตุผลอย่างไร ถึงได้ประกาศจุดยืนของตนอย่างชัดเจนว่า โลกหน้าไม่มีจริง กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ครูอชิตเกษกัมพลแน่ใจได้อย่างไรว่า โลกหน้าไม่มีจริง คำถามข้างต้นนี้อาจโต้แย้งได้ว่า ญาณวิทยา (Epistemology) ในทรรศนะของครูอชิตเกษกัมพล คือ ประสบการณ์นิยม (Experimentalism) ตามแนวคิด

ของประสบการณ์นิยม มีความเชื่อว่า ประสบการณ์เป็นแหล่งที่มาของความรู้ (เจษฎา ทองรุ่งโรจน์, 2547, น. 63) ดังนั้น ครูอชิตเกสก์มพลจะยึดถือเสมอว่า อะไรก็ตามที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสไม่ได้ สิ่งนั้นถือว่าไม่มีอยู่จริง อย่างไรก็ตาม คำตอบของข้อโต้แย้งดังกล่าวข้างต้นอาจถูกโต้แย้งได้อีกได้ว่า การที่ครูอชิตเกสก์มพลมีความเห็นว่า สิ่งที่รับรู้ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัสเท่ากับ (=) ไม่มีอยู่จริง อาจจะไม่ถูกต้องนัก เพราะความรู้เรื่อง การมีอยู่ของโลกหน้าอาจจะต้องเข้าถึงด้วยการใช้เหตุผลเหมือนการใช้เหตุผลเพื่อเข้าถึงโลกของแบบ (World of form) ตามทฤษฎีของเพลโต อย่างไรก็ตาม ข้อโต้แย้งนี้อาจตอบได้ว่า จริงอยู่ การใช้เหตุผลทำให้คนเข้าถึงความรู้บางอย่างได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาทางคณิตศาสตร์ แต่ในกรณีการรับรู้การมีอยู่ของโลกหน้า เราจะยืนยันความมีอยู่ของโลกหน้าด้วยการใช้เหตุผลว่า มนุษย์แต่ละคนเกิดมาไม่เหมือนกัน เพราะแต่ละคนกระทำความผิดในอดีตชาติแตกต่างกัน ดังนั้น โลกหน้าจะต้องมีอยู่อย่างแน่นอน เราอาจกล่าวได้ว่า การใช้เหตุผลในลักษณะเช่นนี้อาจจะเป็นการคิดไปเองก็ได้ ตัวอย่างเช่น นาย ข. นั่งอยู่ใต้ต้นไม้ใบเขียวขจี มีลมพัดมาเบา ๆ แล้วบังเอิญเกิดความสงสัยขึ้นมาว่า สวรรค์มีจริงหรือไม่ นาย ข. จึงนั่งจินตนาการถึงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ว่ามีนางฟ้า มีเทพบุตร มีพระอินทร์ พอเวลาผ่านไปสักพัก เขาก็สรุปว่า สวรรค์มีจริง โดยมีข้ออ้างว่า ข้าพเจ้าได้จินตนาการมาแล้ว ข้อสรุปนี้อาจจะไม่ถูกต้องนักหรืออาจจะกล่าวว่าข้อสรุปนี้เป็นเรื่องเพื่อฝันหรือเพื่อใจ

จะเห็นได้ว่า การปฏิเสธโลกหน้าของครูอชิตเกสก์มพลตั้งอยู่บนแนวคิดสสารนิยม อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากเรานำเสนอแนวคิดอุบัติเหตุนิยม (Accidentalism) มาสนับสนุนแนวคิดการปฏิเสธโลกหน้าของครูอชิตเกสก์มพล น่าจะทำให้การปฏิเสธโลกหน้ามีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งเราจะพิจารณาประเด็นนี้กันต่อไป

4. อุบัติเหตุนิยมกับการปฏิเสธโลกหน้าของครูอชิตเกสก์มพล

เราได้เห็นกันมาแล้วว่า การสร้างระบบปรัชญาของครูอชิตเกสก์มพลตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดสสารนิยม ซึ่งก็เหมือนกับเพลโตนักปรัชญากรีกโบราณที่ได้สร้างระบบปรัชญาบนทฤษฎีแบบ ฉะนั้น ครูอชิตเกสก์มพลจึงปฏิเสธคุณค่าทางจริยธรรม และปฏิเสธความมีอยู่ของสัตว์บุคคลและสถานที่ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ในเบื้องต้น จะอย่างไรก็ตาม ในปรัชญาตะวันตกมีแนวคิดหนึ่งชื่อว่า อุบัติเหตุนิยม (Accidentalism) ซึ่งมีทฤษฎีว่า บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องมีสาเหตุ ซึ่งแตกต่างจากนิยัตินิยม (Determinism) ที่มีทฤษฎีว่า บางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นจะต้องมีสาเหตุเสมอ (Robert Audi, 1999, pp. 4-5) ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากเรานำแนวคิดอุบัติเหตุนิยมมาสนับสนุนการปฏิเสธโลกหน้าของครูอชิตเกสก์มพล น่าจะทำให้แนวคิดของท่านมีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น

อย่างที่ได้อธิบายมาแล้วว่า ครูอชิตเกสก์มพลปฏิเสธโลกหน้าเพราะท่านมีความเห็นว่า การถวายน การเซ่นสรวง การบูชาอัญญา การทำกรรมดีกรรมชั่ว การปฏิบัติชอบปฏิบัติผิดในบิดามารดาส่งผลเฉพาะในโลกนี้เท่านั้น ไม่ส่งผลในโลกหน้า กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือว่า การกระทำต่าง ๆ ไม่สามารถอำนวยผลในโลกหน้าได้ เพราะมนุษย์ได้ดับสูญตั้งแต่เสียชีวิตแล้ว การได้รับผลในโลกหน้าจึงเป็นเรื่องที่เกินวิสัย ในแง่นี้ เราอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดการปฏิบัติโลกหน้าของครูอชิตเกสก์มพลเข้ากันได้กับแนวคิดอุบัติเหตุนิยมซึ่งถือว่า บางสิ่งบางอย่าง

ที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นจะต้องมีสาเหตุ ดังนั้น เมื่อนำอุปนิสัยเหตุนิยามมาสนับสนุนแนวคิดของครุอชิตเกสแกมพลแล้ว เราอาจอธิบายแนวคิดของท่านได้ว่า ตามแนวคิดของครุอชิตเกสแกมพล 1) การถวายทาน การบูชาอัญญา การเช่นสรวง การทำความดีความชั่ว การปฏิบัติชอบปฏิบัติผิดในบิดามารดาไม่จำเป็นจะต้องเป็นสาเหตุของการเกิดในโลกหน้า และ 2) มนุษย์ที่เกิดมาบนโลกนี้ก็จำเป็นจะต้องเกิดมาจากผลของการกระทำในอดีตชาติเหมือนอย่างปรัชญาาระบบอื่นเสนอ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ กรรมในปัจจุบันชาติไม่จำเป็นจะต้องเป็นสาเหตุของการเกิดในโลกหน้า และกรรมในอดีตชาติก็ไม่จำเป็นจะต้องเป็นสาเหตุของการเกิดในโลกปัจจุบัน โลกหน้าไม่มีอยู่จริง ความจริงแท้ คือ ธาตุ 4 เท่านั้น มนุษย์เกิดขึ้นจากการรวมตัวของธาตุ 4 โดยไม่มีเหตุปัจจัย และหากจะกล่าวโดยปรมาตถสัจจะ มนุษย์ไม่มีอยู่จริง ฉะนั้น การกระทำ ต่าง ๆ ที่ธาตุ 4 (มนุษย์โดยสมมติสัจจะ) กระทำ จึงเป็นเพียงสักว่ากริยาอาการเท่านั้น การกระทำที่ธาตุ 4 ได้กระทำไว้ จึงไม่ได้ทำหน้าที่ส่งผลให้ไปเกิดในโลกนี้ และก็ได้ส่งผลให้ไปเกิดในโลกหน้า โลกนี้ว่างเปล่าจากเหตุปัจจัย ว่างเปล่าจากมนุษย์ ว่างเปล่าจากสมมติสัจจะ มีเพียงความจริงแท้ชุดเดียว คือ ธาตุ 4 เท่านั้นซึ่งเป็นปรมาตถสัจจะ อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อโต้แย้งภายหลังว่า การกล่าวว่า มนุษย์เกิดขึ้นมาอย่างลอย ๆ ไร้เหตุปัจจัย ดูเหมือนจะขัดแย้งในตัวเอง เพราะการที่ธาตุ 4 มาประชุมรวมตัวกันแล้วเกิดเป็นมนุษย์ขึ้นมา สิ่งนี้จะไม่ถือว่า ธาตุ 4 เป็นสาเหตุการเกิดของมนุษย์หรือข้อโต้แย้งนี้อาจตอบได้ว่า จริงอยู่ ธาตุ 4 มาประชุมรวมตัวกันแล้วเป็นสาเหตุให้เกิดเป็นมนุษย์ แต่มนุษย์ที่ว่านี้เมื่อกล่าวโดยปรมาตถสัจจะไม่มีอยู่จริง เพราะความจริงแท้ในจักรวาล คือ ธาตุ 4 เท่านั้น มนุษย์เป็นเพียงสิ่งสมมติ และหากวิเคราะห์มนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งสมมติโดยละเอียดแล้ว จะพบว่า ไม่มีสิ่งใดที่บ่งบอกความเป็นมนุษย์เลย จะพบเฉพาะธาตุ 4 เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงไม่ควรจะกล่าวว่า ธาตุ 4 เป็นสาเหตุการเกิดของมนุษย์

5. การปฏิเสธโลกหน้าของครุอชิตเกสแกมพลขัดแย้งกับคุณค่าทางจริยธรรมหรือไม่

ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา ความเชื่อเรื่องโลกหน้ามีความสัมพันธ์กับคุณค่าทางจริยธรรม ซึ่งหลักการดังกล่าวปรากฏในอปพันนสูตรซึ่งมีใจความว่า สมณพราหมณ์กลุ่มหนึ่งที่ไม่เชื่อในผลของทาน ผลของการบูชาอัญญา ผลของการเช่นสรวง ผลของกรรมดีกรรมชั่ว การมีอยู่ของโลกรหน้า เป็นต้น เป็นไปได้ว่า สมณพราหมณ์กลุ่มนี้ไม่เห็นโทษของอกุศลธรรมและคุณค่าของเนกขัมมะแล้วพึงกระทำทุจริต สมณพราหมณ์อีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่เชื่อในผลของทาน ผลของการบูชาอัญญา ผลของการเช่นสรวง ผลของกรรมดีกรรมชั่ว การมีอยู่ของโลกรหน้า เป็นต้น เป็นไปได้ว่า สมณพราหมณ์กลุ่มนี้เห็นโทษของอกุศลธรรมและเห็นคุณค่าของเนกขัมมะแล้วพึงกระทำสุจริต (ม.ม. (ไทย) 13/95-96/98-99)

จากหลักการตรงนี้ จะเห็นได้ว่า พุทธปรัชญากำลังเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องโลกหน้าให้มีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าทางจริยธรรม หมายความว่า พุทธปรัชญามีความเห็นว่า บุคคลที่เชื่อเรื่องโลกหน้าจะมุ่งทำเฉพาะความดีเพื่อการมีชีวิตที่ดีในโลกหน้า บุคคลที่ไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าจะทำความชั่ว ฉะนั้น พุทธปรัชญาจึงสอนให้ศาสนิกชนของตนเชื่อเรื่องโลกหน้า อย่างไรก็ตาม หลักการข้างต้นของพุทธปรัชญาอาจถูกโต้แย้งได้เล็กน้อยว่า จริงอยู่ บางคนที่ไม่เชื่อเรื่องโลกหน้า กลัวโทษภัยที่จะได้รับในปัจจุบันและโลกหน้า จึงงดเว้นความชั่วกระทำเฉพาะความดี ตัวอย่างเช่น นาย ก. ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองทุกประการเพราะกลัวได้รับโทษจากการล่วงละเมิดกฎหมาย และพยายามปฏิบัติตามศีล 5 จริยธรรมที่ดั่งงาม เพราะกลัวความทุกข์ทรมานที่จะ

ได้รับในอบายภูมิ ในทางกลับกัน บางคนที่ไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าแต่กลัวโทษภัยที่จะได้รับในปัจจุบันแล้วดเว้นความชั่ว กระทำเฉพาะความดีก็มีอยู่เช่นเดียวกัน ตัวอย่างเช่น นาย ข. ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองทุกประการเพราะกลัวได้รับโทษจากการล่วงละเมิดกฎหมาย และพยายามปฏิบัติตามศีล 5 จริยธรรมที่ดีงาม เพราะอยากให้สังคมเกิดสันติสุข ดังนั้น การที่พุทธปรัชญากล่าวว่า คนไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าจะกระทำเฉพาะทุจริต ดูเหมือนว่าพุทธปรัชญากำลังนำเอาความไม่เชื่อเรื่องโลกหน้ามาปะปนกับการกระทำทุจริต ทั้ง ๆ ที่ความไม่เชื่อเรื่องโลกหน้ามีสาเหตุมาจากหลักฐานไม่เพียงพอที่จะให้เชื่อ ส่วนการกระทำทุจริตมีสาเหตุมาจากอกุศลมูลที่มีอยู่ภายในจิต ฉะนั้น คนเราจะเป็นคนดีหรือไม่ดี ไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าเป็นคนที่เชื่อเรื่องโลกหน้าหรือไม่เชื่อ แต่ขึ้นอยู่กับจิตใจที่รักความดีรังเกียจความชั่วต่างหาก ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การปฏิเสธโลกหน้าตามแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลไม่ได้ขัดแย้งกับคุณค่าทางจริยธรรมแต่อย่างใด

จะอย่างไรก็ตาม อาจมีข้อโต้แย้งว่า แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลเป็นสสารนิยม ไม่เชื่อเรื่องโลกหน้าไม่กลัวโทษภัยที่จะได้รับในโลกหน้า ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องจิตวิญญาณ มองชีวิตเป็นกลไกของสสาร มองจิตวิญญาณเป็นผลผลิตของสสาร การทำความดีความชั่วตามทฤษฎีของครูอชิตเกสก์มพลคงไม่ได้เกิดขึ้นจากจิตใจที่เป็นกุศลหรืออกุศลอย่างที่กล่าวมา ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นไปได้ว่า คนที่ยึดมั่นในแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลอาจจะทำความชั่ว สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม เพราะพวกเขาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตวิญญาณให้มีคุณภาพที่ดี ข้อโต้แย้งนี้อาจตอบได้ว่า จริงอยู่ คนที่ยึดมั่นในแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพล ไม่เชื่อเรื่องโลกหน้า ไม่กลัวโทษภัยในโลกหน้า แต่เนื่องด้วยสังคมมีกฎหมายและมีระบบการลงโทษผู้กระทำความผิด แน่แน่นอนว่า คนที่ยึดมั่นในแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลล้วนอยู่ภายใต้กฎหมาย หากพวกเขาประพฤติไม่เหมาะสม พวกเขาจะถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองดำเนินคดีและลงโทษอย่างแน่นอน เมื่อเป็นเช่นนี้ คนที่ยึดมั่นในแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลแม้จะไม่เชื่อเรื่องโลกหน้า พวกเขาจะไม่เลือกกระทำความดีอย่างแน่นอน เพราะพวกเขาคงไม่อยากถูกดำเนินคดีหรือถูกลงโทษเหมือนอย่างที่คุณอื่นรู้สึกกลัว ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า คนที่ปฏิเสธโลกหน้าอย่างครูอชิตเกสก์มพลรวมถึงลูกศิษย์ของท่านสามารถเป็นคนดีมีจริยธรรมได้เหมือนกับคนที่เชื่อเรื่องโลกหน้าดังที่ได้อภิปรายมาแล้ว

6. สรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด ชี้ให้เห็นได้ว่า แนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลแม้จะถูกปรัชญาาระบบ อื่น ๆ วิพากษ์ว่าเป็นแนวคิดแบบอูจเฉทบาทและเป็นมิถุนาปฏิฐิต แต่เมื่อเราได้วิเคราะห์ตีความแนวคิดของท่านแล้วพบว่า แนวคิดของท่านให้ความสำคัญกับปรมาตถสัจจะมากกว่าสมมติสัจจะ ในทฤษฎีของท่าน ความจริงแท้หรือปรมาตถสัจจะ คือ ธาตุ 4 เท่านั้น นอกเหนือจากนั้นเป็นสมมติสัจจะ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ตามทฤษฎีของท่าน คือที่ประชุมแห่งธาตุ 4 มนุษย์มีอยู่โดยสมมติสัจจะเท่านั้น ไม่มีอยู่โดยปรมาตถสัจจะ มนุษย์เมื่อเสียชีวิตลงย่อมดับสูญ ธาตุ 4 ย่อมสลายตัวแยกกันไปตามธรรมชาติ แน่แน่นอนว่า ปรัชญาาระบบอื่น ๆ อาจจะมองแนวคิดของครูอชิตเกสก์มพลว่าไม่ดี แต่ถ้าเราวิเคราะห์แนวคิดของท่านโดยละทิ้งอคติ แนวคิดของท่านมีประโยชน์ต่อการปล่อยวางไม่น้อย สมมติว่า เมื่อเราคิดว่า ชีวิตเกิดมาเพียงครั้งเดียว เมื่อเสียชีวิตย่อมดับสูญ เราคงไม่ได้เกิดในโลกหน้าอีก แน่แน่นอนว่า เราจะต้องใช้ชีวิตของเราให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์ต่อตัวเรามากที่สุด และอะไรที่

บั้นทอนคุณภาพชีวิต เราย่อมปล่อยวางได้โดยง่าย อย่างไรก็ตาม อาจมีข้อโต้แย้งว่า คนที่คิดว่าชีวิตเกิดมาครั้งเดียวเมื่อเสียชีวิตย่อมดับสูญ โลกหน้าไม่มี เขาอาจจะทำอะไรที่ไม่ดีก็ได้ เพราะเขาคิดว่า ตนไม่ต้องไปรับโทษภัยในโลกหน้าเหมือนอย่างที่ปรัชญาาระบบอื่น ๆ เสนอ ข้อโต้แย้งนี้อาจตอบได้ว่า คนทุกคนบนโลกนี้ดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของอุดมคติที่ตนเชื่อและสติปัญญาที่ตนมี จริงอยู่ คนที่ไม่เชื่อเรื่องโลกหน้า อาจจะไม่กลัวโทษภัยในโลกหน้า แต่อย่างน้อย พวกเขาล้วนอยู่ภายใต้กฎหมาย กฎกติกาสังคม หากพวกเขาประพฤติไม่เหมาะสม หรือสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นและสังคม พวกเขาจะถูกเจ้าหน้าที่บ้านเมืองดำเนินคดีและถูกลงโทษอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้ คนที่ไม่เชื่อโลกหน้าย่อมเลือกกระทำเฉพาะความดี เพราะกลัวถูกดำเนินคดีหรือถูกลงโทษ

เอกสารอ้างอิง

- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (2547). *พจนานุกรมปรัชญาอังกฤษ-ไทย*. โบบาง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). *อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายเอกกนิบาต
มโนรทปุรณี ภาค 1*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2557). *อรรถกถาภาษาไทย พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกายสีลขันธวรรค*.
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สยาม ราชวัตร. (2558). *วิธีการอ้างเหตุผลเพื่อยืนยันความมีอยู่ของโลกหน้าในพระพุทธศาสนา*
เถรวาท. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*. 6(1), 11-29.
- สุนทร ณ รังษี. (2537). *ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ*. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- Frolov. (1984). *Dictionary of Philosophy*. Translated by Murad Saifulin and the Richard R. Dixon.
Progress Publishers.
- Guide to the study of Theravada Buddhism*. (2017). (4th ed.). Tharanjee Prints.
- Robert Audi. (1999). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Cambridge University Press.
- Terje Oestigaard. (2004). *Death in world religions*. BRIC.

ภาษา วัตถุ และวิวัฒนาการ: ข้อเสนอของเงินดึกถ้าวต่อปัญหาเรื่อง ความหมายของคำ

กานต์ ปุณฺสี¹

(วันที่รับ: 25 ธ.ค. 2566; วันที่แก้ไขเสร็จ: 25 เม.ย. 2567; วันที่ตอบรับ: 29 เม.ย. 2567)

บทคัดย่อ

บทความนี้สำรวจปัญหาเรื่องความหมายของคำ ข้อขัดแย้งสำคัญที่ปรากฏในปัญหาดังกล่าวคือ ความหมายขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างคำกับวัตถุ หรือความสัมพันธ์ระหว่างคำกับความคิดของผู้ใช้ภาษา ดังปรากฏเป็นทฤษฎีคู่ตรงข้ามระหว่างธรรมชาตินิยมและธรรมเนียมนิยมตามลำดับ และได้ตั้งข้อสังเกตต่อ แนวโน้มของข้อเสนอที่เอนเอียงไปทางทฤษฎีธรรมเนียมนิยมมากขึ้น ส่งผลให้ภาษาถูกพิจารณาว่ามีความสัมพันธ์กับโลกภายนอกความคิดน้อยลงและทำให้เกิดปัญหาทางญาณวิทยา จากนั้น บทความนำเสนอ แนวคิดรากเหง้าภาษาของเงินดึกถ้าวว่าการเกิดขึ้นของภาษาเป็นวิวัฒนาการของพฤติกรรมสื่อสารสืบเนื่อง จากพฤติกรรมดำรงชีวิตและสิ่งแวดล้อมของการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนไปตามวิภาษวิธีเชิงวัตถุ การเกิดขึ้นของ ภาษาจึงถือเป็นกระบวนการเชิงวัตถุที่ไม่ขึ้นอยู่กับความคิด นอกจากนี้ถ้าวยังกล่าวถึงวิวัฒนาการของ ความหมายที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์และโลกวัตถุเสมอ ข้อเสนอของถ้าวจึงถือเป็นท่าทีแบบ “องค์รวม” ที่แสดงให้เห็นพลวัตระหว่างภาษา ความคิด และโลกวัตถุ ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบในการประนีประนอมข้อขัดแย้งในปัญหาเรื่องความหมายของคำได้

คำสำคัญ: ปรัชญาภาษา ความหมาย วิวัฒนาการ เงินดึกถ้าว วัตถุนิยมวิภาษวิธี

---

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อีเมล: gam.poonsiri@gmail.com

Language, Material, and Evolution: Tran Duc Thao's view on Problem of Meaning in Words

Garn Poonsiri²

(Received: December 25, 2023; Revised: April 25, 2024; Accepted: April 29, 2024)

Abstract

This article explores the problem of word meaning. The significant conflict in this issue lies in whether meaning depends on the relationship between words and objects, or the relationship between words and the thoughts of language users. This manifests as a direct contradiction between naturalism and conventionalism respectively. This article observes a trend towards the inclination of conventionalism, resulting in language being considered less related to the external world, leading to problems in epistemology. Then, it presents Tran Duc Thao's concept of origin of language, suggesting that the emergence of language is an evolutionary process of communication behavior stemming from changing behavioral patterns and environmental circumstances according to materialist dialectic framework. Language emergence is thus regarded as an objective process independent of thought. Moreover, it asserts the evolution of meaning resulting from the changes in both humans and the material world. The proposal thus assumes a holistic perspective, showcasing the dynamic relationships between language, thought, and the material world. This framework can be utilized to reconcile conflicts regarding the meaning of words.

Keyword: Philosophy of Language, meaning, evolution, Tran Duc Thao, Dialectical Materialism

---

² Faculty of Humanities, Chiang Mai University

*Corresponding Author, Email: garn.poonsiri@gmail.com

1. บทนำ

ปัญหาเรื่องความหมายของคำเป็นปัญหาหนึ่งในปรัชญาภาษาที่ได้รับการถกเถียงมาตั้งแต่อดีต ข้อถกเถียงสำคัญต่อปัญหาดังกล่าวคือความหมายของคำที่มีมาจากวัตถุภายนอกหรือความคิดภายในของผู้ใช้ ภาษาตั้งปรากฏใน *Cratylus* (390 BC) โดยเพลโต (Plato, 427-347 BC) ผลงานดังกล่าวนำเสนอการถกเถียงเรื่องความถูกต้องของนาม (Correctness of Name) ระหว่างเฮอร์โมจีนีส (Hermogenes) กับคราติลัส (Cratylus) โดยมีโสเครตีสเป็นผู้ไกล่เกลี่ย คราติลัสมีท่าทีธรรมชาตินิยม (Naturalism) เขาเสนอว่านามเป็นสัญลักษณ์ตามธรรมชาติของสิ่ง ดังนั้นจึงต้องมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างนามกับสิ่งที่นามระบุถึง เปรียบได้กับวันที่สื่อถึงไฟตามธรรมชาติ ส่วนเฮอร์โมจีนีสมีท่าทีแบบธรรมเนียมนิยม (Conventionalism) เขาเสนอว่าความสัมพันธ์ระหว่างนามกับสิ่งที่นามระบุถึงเกิดจากการกำหนดจับคู่โดยมนุษย์ ไม่ว่าจะโดยการตกลงร่วมกันหรือโดยบังเอิญ จึงไม่มีความเชื่อมโยงระหว่างนามกับสิ่งที่นามระบุถึง ส่วนโสเครตีสในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยได้วิพากษ์ข้อเสนอของทั้งคู่ ในทางหนึ่ง เขาวิพากษ์ว่าหากนามเกิดขึ้นจากการกำหนดเพียงอย่างเดียวตามข้อเสนอของเฮอร์โมจีนีสก็จะเกิดปัญหาเรื่องความแน่นอนของความหมาย เช่น หากใครคนหนึ่งกำหนดให้ “ม้า” แปลว่ามนุษย์ ก็จะทำให้เกิดความสับสนในการวิเคราะห์ว่า “ม้ามีสี่ขา” เป็นจริงหรือเท็จกันแน่ สภาจะดังกล่าวจะสร้างปัญหาในการใช้ภาษากล่าวถึงความจริงในท้ายที่สุด ทว่าสำหรับข้อเสนอของคราติลัส เขาไม่สามารถให้ข้อสันนิษฐานที่สมเหตุสมผลในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนามกับธรรมชาติของสิ่งที่นามระบุถึงได้ ไม่ว่าจะเป็ข้อเสนอว่านามมีหน้าที่ “บรรยาย” ธรรมชาติของสิ่ง เช่นนาม “Astyanax” บุตรของเฮกเตอร์ (Hector) กษัตริย์แห่งกรุงทรอย (Troy) ในปกรณัมกรีกก็ประกอบขึ้นมาจากคำว่า “เมือง” และ “ผู้ปกครอง” หรือข้อเสนอว่านามทั่วไปเกิดจากการใช้เสียงแต่ละเสียงเลียนแบบธรรมชาติ เช่น เสียง [r] เป็นตัวแทนของความเคลื่อนไหวตามลักษณะของลิ้นเมื่อออกเสียงดังกล่าว ล้วนเป็นข้อเสนอที่ไม่ชัดเจนและครอบคลุม กระทั่งในตอนท้ายโสเครตีสจึงตระหนักว่าข้อตกลงร่วมกันก็มีส่วนต่อความเข้าใจระหว่างผู้ใช้ภาษาเช่นกัน (Harris & Taylor, 1997, pp. 1-18)

ท่าทีของโสเครตีสที่ไม่สามารถตัดสินชี้ขาดข้อถกเถียงนี้ได้แสดงให้เห็นว่าทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคำกับธรรมชาติของสิ่งและข้อกำหนดในการใช้ภาษาล้วนมีอิทธิพลต่อการมีความหมายของคำในทางหนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างคำกับธรรมชาติของสิ่งที่คำระบุถึงเป็นคุณสมบัติที่ทำให้เราตัดสินจริงเท็จให้แก่ข้อความได้ กระนั้นเมื่อไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าคำแต่ละคำเกิดขึ้นมาอย่างไร ก็ต้องยอมรับว่า “นาม” ถูกประดิษฐ์ขึ้นจากการตกลงร่วมกัน (Modrak, 2004, pp. 18-19) อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 BC) ได้คลี่คลายปัญหาดังกล่าวด้วยการแยกองค์ประกอบของคำออกเป็นสองส่วน ได้แก่ คำในฐานะสัญลักษณ์และความหมาย เขาเสนอว่าคำเป็นสัญลักษณ์แทนภาพในใจ (*pathema*) ซึ่งเกิดจากการกำหนดและตกลงร่วมกันระหว่างผู้ใช้ภาษาตามทฤษฎีธรรมชาตินิยม ทว่าความหมายของคำคือภาพในใจ ซึ่งเป็นภาพเสมือน (*homoiōmata*) ของสิ่งที่มีอยู่จริงภายนอกจิต (*pragma*) ที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มีประสบการณ์กับโลกภายนอก ภาพในใจนี้เป็นสิ่งเดียวกับวัตถุแห่งความรู้ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจต่อมโนทัศน์เกี่ยวกับประเภทที่แสดงตัวผ่านคุณสมบัติร่วมของสิ่งเฉพาะ อีกทั้งในเมื่อโครงสร้างการรับรู้ของมนุษย์ทุกคนมีลักษณะเหมือนกัน ภาพในใจของทุกคนต่อสิ่งแต่ละสิ่งจึงไม่มี

ความแตกต่างกัน ในแง่ที่ความหมายจึงมีความสัมพันธ์ต่อธรรมชาติของสิ่งตามทฤษฎีธรรมชาตินิยม (Carson, 2003, pp. 319-337) ข้อเสนอแนะนี้จึงเป็นการประนีประนอมทฤษฎีทั้งสองเข้าด้วยกัน ทั้งยังสอดคล้องกับข้อเท็จจริงที่ว่ามนุษย์มีระบบภาษาที่หลากหลายและแต่ละภาษาต่างก็มีคำศัพท์ของตัวเองที่ใช้สื่อถึงสิ่งเดียวกัน เช่น คำว่า “ต้นไม้”, “tree”, “arbre”, “baum” ที่สื่อถึงต้นไม้

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างความหมายกับธรรมชาติของสิ่งก็ถูกสั่นคลอนในเวลาต่อมา ในยุคกลางวิลเลียมแห่งออกค์แฮม (William of Ockham, 1287-1347) เสนอว่าสิ่งที่มีอยู่จริงมีเพียงสิ่งเฉพาะ ส่วนมโนทัศน์เกี่ยวกับประเภทเป็นวัตถุทางความคิด (object of thought) ที่เกิดจากระบวนการทางจิตเท่านั้น โดยกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เราเข้าใจมโนทัศน์ก็คือการใช้คำคำเดียวเป็นตัวแทนของสิ่งเฉพาะหลายสิ่ง (Kenny, 2005, pp. 144-146) อีกทั้งยุคใหม่ จอห์น ล็อก (John Locke, 1632-1704) ได้เสนอว่าความหมายของคำคือภาพในใจที่มาจากประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษา แม้เขาจะนิยามว่าคำเป็น “สัญญาณแทนมโนภาพ” (the signs of their *Ideas*)³ ทว่าสำหรับล็อกมโนภาพและมโนทัศน์เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และกระบวนการทางจิตของปัจเจก มโนภาพที่ถูกถ่ายทอดเป็นความหมายของคำแต่ละคำสำหรับแต่ละคนจึงมีลักษณะเป็นสิ่งเฉพาะของปัจเจก (Morris, 2007, pp. 6-11) เมื่อเทียบกับข้อเสนอของอริสโตเติล ข้อเสนอของออกค์แฮมและล็อกจึงมีนัยยะว่าความหมายไม่ได้มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติของสิ่งโดยตรง ทั้งยังมีความเป็นไปได้ที่ภาพในใจหรือความคิดที่ถูกถ่ายทอดเป็นความหมายของคำแต่ละคำสำหรับคนแต่ละคนจะมีรายละเอียดที่ไม่เหมือนกัน เพราะเนื้อหาในจิตขึ้นอยู่กับประสบการณ์และกระบวนการทางจิตที่เป็นปัจเจก ข้อเสนอของออกค์แฮมและล็อกจึงมีนัยยะว่าความหมายขึ้นอยู่กับความคิดมากกว่าวัตถุภายนอก เป็นทำที่เดียวกับทฤษฎีธรรมชาตินิยม

ในกระแสปรัชญาสมัยใหม่ปรากฏทฤษฎีธรรมชาตินิยมนิยมที่สุดโต่งคือแนวคิดสัญวิทยาเชิงโครงสร้างของเฟอร์ดินานด์ เดอ โซซูร์ (Ferdinand de Saussure, 1857-1917) ซึ่งเสนอว่าสัญญาณ (sign) ประกอบด้วยรูปสัญญาณ (signifier) คือเสียงหรือตัวสะกด กับความหมายของสัญญาณ (signified) คือมโนทัศน์ที่ถูกกำหนดให้เป็นความหมายของรูปสัญญาณแต่ละตัว โดยความสัมพันธ์ระหว่างรูปสัญญาณกับความหมายของสัญญาณเป็นความสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดขึ้น (arbitrary) โซซูร์เสนอว่าสิ่งที่รองรับเอกลักษณ์ความหมายแต่ละอย่างคือความสัมพันธ์เชิงคู่ตรงข้าม (opposition) ระหว่างสัญญาณในระบบเดียวกัน เช่น ภาษาฝรั่งเศสมีคำที่สื่อถึงอาการกลัวได้แก่ *redouter*, *craindre*, และ *avoir peur*⁴ ซึ่งคนฝรั่งเศสเข้าใจว่าคำทั้งสามมาจากความแตกต่าง

³ คำว่า *Idea* ในที่นี้ถือเป็นคำเฉพาะในปรัชญาของล็อก ผู้เขียนจึงเลือกแปลคำนี้เป็นคำว่า “มโนภาพ” โปรดดู Morris, M. (2007). *An Introduction to the Philosophy of Language*. Cambridge University Press. P. 8

⁴ ในพจนานุกรมภาษาฝรั่งเศส *Le Robert de Poche Plus 2012* คำทั้งสามเป็นกริยาที่มีความหมายว่า “กลัว” และถือเป็นคำพ้องความหมาย (synonym) อย่างไรก็ตาม พจนานุกรมฉบับดังกล่าวได้นำตัวอย่างการใช้งานที่แตกต่างกันไป คำว่า *craindre* มีความหมายแรกว่า “ตระหนักว่าบางสิ่งเป็นอันตรายและกลัวสิ่งนั้น” (*envisager qqn ou qqch comme dangereux, nuisible, et en avoir peur*) ซึ่งระบุถึงอาการของคน และมีความหมายที่สองว่า “อ่อนไหวและไม่สามารถทนต่อบางสิ่งได้” (*être sensible à ne pas supporter*) เป็นความหมายที่ใช้กับพืช นอกจากนี้ ยังมีสำนวน *Ca crainte*. ซึ่งแปลว่า “สิ่งนั้นน่ากลัว” เทียบเท่ากับกริยาคำว่า “สิ่งนั้นทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือเป็นอันตราย” (*C'est pénible*,

ในการใช้คำแต่ละคำ ไม่ใช่เพราะอาการที่คำแต่ละคำสื่อถึง (Thao, 1974) นอกจากนี้ โชซูร์นิยามว่าภาษาคือ “ระบบ/องค์รวมที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองและมีกฎเกณฑ์ในการจัดประเภทแยกแยะแบบต่าง ๆ...”⁵ (Saussure, 1966, p. 9, อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2556, น. 95) ซึ่งสะท้อนความหมายของคำ ขึ้นอยู่ระบบความคิดเพราะการกำหนดความหมายเป็นเรื่องของการจัดประเภทจากความสัมพันธ์เชิงคู่ตรงข้าม ที่ยึดโยงสัญญาณหรือคำศัพท์ทั้งหลายเอาไว้ด้วยกัน

เช่นนั้น เนื้อหาความหมายทางภาษาก็จะสะท้อนเพียงรูปแบบความคิด เจิ่นดึ๊กถ่าว (Tran Duc Thao, 1917-1993) นักปรัชญาแนวมาร์กซิสต์ (Marxist) ชาวเวียดนามได้วิพากษ์ว่าข้อเสนอของโชซูร์ทำให้เกิดปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความรู้ หากความหมายคือ “มโนทัศน์” การเสนอว่าความหมาย มีอยู่ได้โดยไม่สัมพันธ์กับสิ่งภายนอก ก็เท่ากับว่ามโนทัศน์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความรู้แท้จริงแล้วเป็นเพียงวัตถุทางความคิดที่ไม่ได้สื่อถึงวัตถุที่มีอยู่จริง เป็นเพียงมโนทัศน์ที่ปราศจากเนื้อหาความรู้ที่เป็นจริง (Thao, online, 1974) ข้อวิพากษ์ของถ่าวสอดคล้องกับบทบาทของภาษาต่อการถ่ายทอดข้อเท็จจริงดังปรากฏใน *Cratylus* เพราะหากเป็นเช่นที่โชซูร์เสนอ การใช้ภาษาเพื่อถ่ายทอดข้อเท็จจริงก็จะเป็นเพียงการแสดงให้เห็นรูปแบบความคิดในการทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ไม่ใช่เนื้อหาของ “ความจริง” ในส่วนต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์ แนวคิดรากเหง้าภาษาของเจิ่นดึ๊กถ่าวโดยเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างคำกับวัตถุ เพื่อพิจารณาท่าทีของถ่าว ต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและความจริงที่เป็นทางแก้อย่างที่ขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากทฤษฎีธรรมเนียมนิยม ต่อปัญหาเรื่องความหมายของคำ

2. แนวคิดรากเหง้าภาษาของเจิ่นดึ๊กถ่าว

เจิ่นดึ๊กถ่าวเกิดในกรุงฮานอย ประเทศเวียดนาม และได้ เข้าได้เข้าศึกษาที่ Ecole Normale Supérieure สถาบันการศึกษาชั้นนำของประเทศฝรั่งเศส⁶ เขามีความสนใจต่อปัญหาเรื่องสำนึก ในผลงานแรก *Phenomenology and Dialectical Materialism* (1951) ถ่าวต้องการเสนอแนวคิดเรื่องสำนึกบนฐานของ

---

dangereux.) (Le Robert, 2012, p. 164) คำนี้จึงมีนัยยะที่สื่อถึงความกลัวทางอารมณ์ รวมถึงลักษณะทางกายภาพของสิ่งอื่นที่ไม่มีจิตใจได้ด้วย ส่วนคำว่า Redouter แปลว่า “รู้สึกกลัวเพราะถูกคุกคาม” (craindre comme menaçant) หรือ “รู้สึกประหวั่น” (appréhender) โดยมีตัวอย่างการใช้งานคือ “รู้สึกประหวั่นต่ออนาคต” (redouter l’avenir) (Le Robert, 2012, p. 610) ส่วนสำนวนว่า avoir peur จากคำนาม peur ซึ่งแปลว่า “อารมณ์ที่เกิดจากการตระหนักถึงอันตรายหรือภัยคุกคาม” (émotion qui accompagne la prise de conscience d’un danger, d’une menace) เมื่อประกอบกับคำว่า avoir ซึ่งแปลว่า มี หรือ to have ในภาษาอังกฤษ จึงแปลว่า “มีความกลัว” (Le Robert, 2012, p. 534) นิยามความหมายตามพจนานุกรมจึงแสดงให้เห็นรูปแบบและที่มาของ “ความกลัว” ที่แตกต่างกัน ซึ่งยืนยันว่าระบบภาษาเป็นเรื่องของการจัดประเภทตามข้อเสนอของโชซูร์ ทั้งนี้ สังเกตว่านัยยะของคำทั้งสามถูกทำให้แตกต่างชัดเจนด้วยการเสริมความหมายของคำศัพท์อื่นเพิ่มเติมลงไป เช่น “อ่อนไหว” (sensible), “อันตราย” (danger), หรือ “คุกคาม” (menaçant) เป็นต้น

⁵ “...a self-contained whole and a principle of classification.” แปลโดย ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2556, น. 95)

⁶ สำหรับผู้ที่สนใจประวัติของเจิ่นดึ๊กถ่าวโดยละเอียดจากเอกสารภาษาไทย โปรดดู สุรัช คมพจน์. (2561). ทางตันของปรากฏการณ์วิทยาและทางออกโดยวัตถุนิยมวิภาษวิธี: วิธีการทางปรัชญาของเจิ่นดึ๊กถ่าว ใน ทวีศักดิ์ เผือกสม (บ.ก.). ปัญญาชน ศีลธรรม และสภาวะสมัยใหม่: เสียงของมนุษยศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (น. 425-458). สยามปริทัศน์

แนวคิดวัตถุนิยมวิภาษวิธี (Dialectical Materialism) เนื่องจากแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาของเอดมันด์ ฮุสเซิร์ล (Edmund Husserl, 1859-1938) ได้สร้างข้อขัดแย้งในตัวเองระหว่างข้อเสนอที่ว่าแหล่งที่มาของ ความรู้และความจริงคือโลกที่เรามีปฏิสัมพันธ์ผ่านการมีชีวิต (life-world) กับมโนทัศน์เรื่องสำนึกที่เป็นจิต นี้อย่างมากในภายหลัง เช่น แนวคิดเรื่องอัตตาที่อยู่เหนือกาลเทศะ (transcendental Ego) จึงหมายความว่าแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาเสนอให้เราเข้าถึงความจริงด้วยการตัดตัวเองออกจากที่มาของความจริงหรือโลก วัตถุ ถ้าจึงเสนอทางแก้ด้วยการย้อนกลับมาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกวัตถุที่ส่งผลต่อ การเกิดขึ้นของสำนึก ดังกล่าวไว้ว่า “ชุมชนที่อัตบุคคลทั้งหลายรับรู้ร่วมกัน (intersubjective communities) และเอกลักษณ์ทางจิตวิญญาณ (spiritual entities) ซึ่งถูกประกอบสร้างขึ้นภายในนั้น มีรากฐานมาจาก ความจริงตามธรรมชาติของจิต (natural psychic realities) ซึ่งตัวมันเองนั้น ก็มีรากฐานมาจากความจริงทาง กายภาพ (physical realities) อีกทีหนึ่ง”⁷ (Thao, 1986, pp. xxi-xxx) ความพยายามดังกล่าวนำไปสู่ การเสนอแนวคิดรากเหง้าภาษาใน *Investigation into the Origin of Language and Consciousness* (1973) ซึ่งมีประเด็นหลักคือสำนึกเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการเชิงวัตถุ และแท้จริงแล้วสิ่งที่เป็นรูปธรรมของ สำนึกก็คือภาษาตามข้อเสนอของมาร์กซ์และเอนเงิลส์ที่ว่า “ภาษาคือสำนึกในภาคปฏิบัติ เป็นสำนึกที่แท้จริง” (Marx & Engel, *The German Ideology*, p. 44, as cited in Thao, 1984, p.16)⁸

ถ้านิยามว่าภาษาคือ “องค์รวมของการกระทำในการให้ความหมายซึ่งปรากฏในฐานะสัญญาณที่เป็น วัตถุ (material sign) และความหมายที่การกระทำนั้นสื่อถึง”⁹ (Thao, 1984, p. 16) การศึกษารากเหง้า ภาษาของถาวรจึงเริ่มต้นจากการอธิบายว่า “การกระทำในการให้ความหมาย” เกิดขึ้นมาได้อย่างไร เขาเสนอว่า การกระทำดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองตามสัญชาตญาณของการดำรงชีวิตตามแนวคิดภาษาแห่งชีวิต จริง (Language of Real Life) ของมาร์กซ์และเอนเงิลส์ซึ่งกล่าวว่า

“กระบวนการผลิตความคิด มโนทัศน์ และสำนึกโดยแรกสุดนั้น ถูกถักทอขึ้นโดยตรงจากกิจกรรมเชิง วัตถุและปฏิสัมพันธ์เชิงวัตถุของมนุษย์ - ภาษาแห่งชีวิตจริง การทำความเข้าใจ, การคิด, และ ปฏิสัมพันธ์ทางจิตใจของมนุษย์ในระยะนี้ยังคงปรากฏขึ้นในฐานะ การพร่งพรูโดยตรงของพฤติกรรม เชิงวัตถุ”¹⁰ (Marx & Engel, *The German Ideology*, p. 36, as cited in Thao, 1984, p. 17)

⁷ “The intersubjective communities and the spiritual entities that are constituted therein are firmly grounded in natural psychic realities that, in their turn, are grounded in physical realities.” แปลโดยผู้เขียน

⁸ “Language is practical, real consciousness.” แปลโดยผู้เขียน

⁹ “...unity of the signifying act, as material sign, with what it signifies.” แปลโดยผู้เขียน

¹⁰ “The production of ideas, of conceptions, of consciousness, is at first directly interwoven with the material activity and the material intercourse of men - the language of real life. Conceiving, thinking, the mental intercourse of men at this stage still appears as the direct efflux of their material behaviour.” แปลโดยผู้เขียน

จากข้อความนี้ ธรรมชาติของภาษาจึงเป็นเรื่องพฤติกรรมสื่อสารทางสังคม เนื่องจากข้อความนี้ได้จัดวาง “ภาษาแห่งชีวิตจริง” ไว้ร่วมกับ “กิจกรรมเชิงวัตถุ” และ “ปฏิสัมพันธ์เชิงวัตถุ” การเกิดขึ้นของภาษาจึงต้องเป็นส่วนหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว อีกประการหนึ่ง ภาษาเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นก่อนสำนึก เพราะทั้งสามสิ่งที่กล่าวไปข้างต้นปรากฏขึ้นในระยะเริ่มต้นเป็น “การพร่งพรูโดยตรงของพฤติกรรมเชิงวัตถุ” คือเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยฉับพลันตามสัญชาตญาณ อีกทั้ง “กระบวนการผลิตความคิด มโนทัศน์ และสำนึก” เป็นสิ่งที่ถูก “ถักทอ” ขึ้นผ่านพฤติกรรมเชิงวัตถุ ภาษาจึงไม่ใช่ผลลัพธ์ของสำนึก แต่สำนึกต่างหากที่เป็นผลลัพธ์จากภาษา

ถ้าวางว่าพฤติกรรมสื่อสารในระยะแรกเกิดขึ้นโดยฉับพลันในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มของลิงโบราณ (anthropoid) ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ สัญญะตัวแรกที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสื่อความหมายถึงวัตถุภายนอกคือท่าทางในการระบุชี้ (indicative gesture) หรือสัญญะระบุชี้ (indicative sign) ถ้าวางว่า

“ว่ากันตามตรงแล้ว ลิงไร้หางที่เรารู้จักนั้นไม่มีภาษา วิธีการสื่อสารอันหลากหลายของมัน เช่น ท่าทาง, การกรีดร้อง, ฯลฯ โดยหลักแล้วระบุถึงสภาวะทางอารมณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติที่เกี่ยวข้องกับสภาวะทางชีวภาพ วิธีการเหล่านี้ยังสามารถทำหน้าที่เป็นสัญญาณบอกพฤติกรรมอันแน่ชัดบางอย่าง แต่ถึงที่สุดแล้ว พวกมันไม่มีวิธีการสื่อความหมายถึงวัตถุ ซึ่งพิสูจน์ว่าลิงไร้หางไม่มีความสัมพันธ์ของสำนึกต่อวัตถุดังที่ถูกถ่ายทอดในภาษา แม้แต่ลิงโบราณก็ไม่มีสัญญะทางภาษาในระดับพื้นฐานที่สุด คือท่าทางการระบุชี้” (Thao, 1984, p. 4)¹¹

จากข้อความนี้ ท่าทางการระบุชี้ของมนุษย์แสดงให้เห็นถึงการสื่อความหมายถึงวัตถุภายนอกในขณะที่การระบุชี้ของลิงโบราณไม่ได้สะท้อนถึงสำนึกต่อความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้ระบุชี้กับวัตถุที่ถูกชี้ ข้อแตกต่างที่เป็นรูปธรรมระหว่างการระบุชี้วัตถุของมนุษย์กับการระบุชี้ของสัตว์คือระยะห่าง ถ้าวยกตัวอย่างลิงกอริลลาที่มีลักษณะใกล้เคียงลิงโบราณ การระบุชี้ของพวกมันต้องทำด้วยการคว้า จับ สัมผัสผ่านร่างกายหรือสื่อกลางอื่นเพื่อเชื่อมต่อกับวัตถุเท่านั้น การรับรู้สิ่งภายนอกของลิงแต่เดิมจึงเป็นการรับรู้ระดับประสาทสัมผัสร่างกาย (sensori-motor) เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมเท่านั้น แต่มนุษย์สามารถชี้ไปยังสิ่งที่ต้องการได้โดยแม้จะมีระยะห่างระหว่างร่างกายกับสิ่งนั้น สะท้อนถึงความตระหนักรู้ต่อวัตถุนั้นในฐานะสิ่งที่มีอยู่เป็นอิสระจากร่างกายของพวกเขา ซึ่งก็คือการมีสำนึกต่อสิ่งภายนอก (Thao, 1984, pp. 4-5)

¹¹ The apes we know, strictly speaking, have no language. Their various means of expression - gestures, cries, etc. - refer primarily to the emotional, essentially biological aspect of their situation. These means can also serve as signals for determinate behaviors, but, taken strictly, they do not have any meaning signifying an object, which proves that in the ape there is no conscious relation to the object such that it is expressed precisely in language. Even the anthropoids lack the most elementary linguistic sign: the indicative gesture. แปลและเน้นข้อความโดยผู้เขียน

ด้วยเหตุดังกล่าว รากเหง้าภาษาจึงมีจุดเริ่มต้นจากการการระบุน้ำที่มีระยะห่าง ถ้าวเสนอว่าสัญญาณระบุน้ำที่มีระยะห่างวิวัฒนาการขึ้นมาจากการปรับตัวเอาชีวิตรอด ดังปรากฏซากทางโบราณคดีของลิงโบราณกลุ่ม Australopithecus ที่บ่งชี้ว่าลิงโบราณกลุ่มนี้ดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมขนาดใหญ่ (Ungulata order) เช่น ยีราฟ หรือ แรด พวกมันจึงต้องประยุกต์ใช้วัตถุดตามธรรมชาติ เช่น กิ่งไม้ หรือ ก้อนหิน เป็นตัวช่วยในการล่า สภาวะดังกล่าวทำให้พวกเขาไม่สามารถใช้การระบุน้ำด้วยการการคว่ำจับ สัมผัสตามเดิมได้ ทำให้พฤติกรรมการระบุน้ำที่มีระยะห่างเกิดขึ้นทั้งในรูปแบบของท่าทางหรือการกรีดร้อง เพื่อเรียกความสนใจของกลุ่มมายังเป้าหมายของการทำงานเพื่อให้การทำงานรวมกลุ่มยังคงดำเนินต่อไปได้ (Thao, 1984, pp. 6-7)

จากนั้น วิวัฒนาการของสำนึกจึงเกิดจากการซึมซับสัญญาณระบุน้ำเข้าไปในโครงสร้างการรับรู้ เขานิยามว่าสำนึกคือ “ภาษาที่อัตบุคคลใช้สื่อสารกับตนเอง” โดยมีลักษณะเป็น “บทสนทนาภายใน” (internal speech)¹² (Thao, 1984, p. 16) ความสามารถในการสื่อสารกับตนเองเริ่มต้นจากประสบการณ์การสื่อสารด้วยสัญญาณระบุน้ำเพื่อการระบุน้ำเป้าหมายของการล่าและการเรียกสมาชิกในกลุ่มให้มุ่งความสนใจมายังเป้าหมาย การสื่อสารด้วยสัญญาณระบุน้ำจึงทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (reciprocity) คือ การผลัดกันเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสาร ทำให้สมาชิกแต่ละตัวในกลุ่มรับรู้ภาพสมาชิกรวมกลุ่มซึ่งไปยังวัตถุและภาพของสมาชิกรวมกลุ่มที่มุ่งตรงไปยังเป้าหมายเป็นการตอบสนองกับสัญญาณที่ถูกส่งไป กระบวนการรับรู้ภาพทั้งสองแบบสลับกันไปมาอันก่อให้เกิดการตระหนักรู้ต่ออัตลักษณ์ตัวตนของสมาชิกรวมกลุ่มในฐานะสิ่งที่เป็นเหมือนกัน (likeness) คือมีความสามารถในการใช้สัญญาณระบุน้ำและตอบสนองต่อสัญญาณระบุน้ำได้เหมือนกัน จากนั้น เมื่อทั้งกลุ่มจดจำภาพการใช้สัญญาณระบุน้ำได้ การซึ่งจึงกลายเป็นสัญญาณทั่วไปของกลุ่มและสามารถนำไปใช้ได้แม้จะไม่ได้อยู่ในสถานการณ์ของการทำงานรวมกลุ่ม ท้ายที่สุดพวกเขาจึงเริ่มเรียนรู้ที่จะใช้สัญญาณนั้นต่อตนเอง เกิดเป็นสำนึกรูปแบบพื้นฐานที่สุดที่เกิดขึ้นคือสำนึกที่มีความมุ่งหมาย (intentionality) ต่อวัตถุภายนอก หรือการรับรู้ในระดับผัสสะที่แน่ชัด (sense certainty) คือการตระหนักรู้ว่ามีสิ่งภายนอกที่มีอยู่อย่างอิสระจากร่างกายตนเอง (Thao, 1984, pp. 8-16)

ข้อเสนอข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากระบวนการเกิดขึ้นของสัญญาณทางภาษาตัวแรกเป็นวิวัฒนาการเชิงพฤติกรรมโดยฉับพลันเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์เฉพาะหน้า โดยเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นผ่านโครงสร้างการรับรู้ทางประสาทสัมผัสสร้างกาย สัญญาณตัวนี้จึงมีความเป็นวัตถุวิสัย (objective) ที่เกิดขึ้นโดยไม่ผ่านสำนึก (Thao, 1984, p. 7) ในทางกลับกัน ปัจจัยกระตุ้นสำคัญที่เหนี่ยวนำให้เกิดวิวัฒนาการดังกล่าวคือสภาพแวดล้อมเชิงวัตถุและความสัมพันธ์ทางสังคม จึงสรุปได้ว่าบทบาทในทางปฏิบัติของทั้งภาษาและสำนึกก็คือการเหนี่ยวนำการตอบสนองของกลุ่มต่อโลกภายนอก กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ทั้งภาษาและสำนึกโดยเบื้องต้นมีจุดหมายแรกคือปฏิบัติการทางสังคมเพื่อการเอาชนะสภาพแวดล้อมของการดำรงชีวิต มิใช่การถ่ายทอดความคิดของปัจเจก (Thao, 1984, pp. 13-14) ข้อสรุปนี้บ่งชี้ว่า โดยแรกเริ่มแล้วการเกิดขึ้นของภาษาเป็น

¹² “...consciousness is the language that the subject addresses to himself generally in the outlined form of ‘internal speech’.” แปลโดยผู้เขียน

กระบวนการตามธรรมชาติ อีกทั้งการก่อรูปของสำนึกในตัวปัจเจกก็ถือเป็นส่วนวิวัฒนาการในระดับสังคมด้วยเช่นกัน เพราะการคิดเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่จะสื่อสารกับตัวเองโดยอ้างอิงจากพฤติกรรมสื่อสารต่อผู้อื่น ประเด็นทั้งหมดที่กล่าวไปนี้ล้วนสำคัญว่าแท้จริงแล้วภาษา สำนึก และความคิดมีรากเหง้ามาจากสภาวะภายนอกจิต ดังที่เขากล่าวว่า “เราจึงต้องยอมรับว่าการมีอยู่ของภาษาเป็นส่วนหนึ่งของความจริงในตัวมันเองที่มีอยู่ก่อนสำนึก และเป็นที่มาของความหมายภายในสำนึก”¹³ (Thao, 1984, p. 17) เช่นนี้แล้ว ภาษาจึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งโลกวัตถุและสังคมซึ่งเป็นบริบทของการมีชีวิตเป็นลำดับแรก มิใช่กระบวนการภายในจิตตามที่ทฤษฎีธรรมนิยมนิยมได้เสนอไว้

อย่างไรก็ตาม แม้ทฤษฎีของถ่าวต่อการเกิดขึ้นของสัญญาทางภาษาตัวแรกจะปฏิเสธทฤษฎีที่แบบธรรมนิยมนิยม แต่บทความนี้จะแสดงให้เห็นว่าในท้ายที่สุดทฤษฎีของถ่าวก็ไม่ใช้ทั้งทฤษฎีแบบธรรมชาตินิยมและธรรมนิยมนิยม แต่เป็นทฤษฎีแบบองค์รวม โดยทฤษฎีแบบองค์รวมปรากฏอยู่ในข้อเสนอเรื่องการก่อรูปของความหมายที่จะกล่าวถึงต่อไปในบทความนี้

3. รากเหง้าภาษากับความหมายของคำ

จากข้อเสนอเรื่องกระบวนการเชิงวัตถุของการเกิดขึ้นของภาษา ถ่าวเสนอว่าความหมาย เกิดขึ้นลำดับแรกสุดภายนอกสำนึก เพราะความหมายที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นฉับพลันทันทีที่เกิดการสื่อสารด้วยสัญญาทางภาษา “...ความหมายของมันอยู่ในการถ่ายทอด ‘โดยฉับพลัน’ ของความเคลื่อนไหวของความสัมพันธ์เชิงวัตถุ และเป็นความหมายที่เป็นวัตถุวิสัย ไม่ปรากฏในสำนึก นี้เองที่อัตบุคคลใช้สื่อสารกับผู้อื่นใน ‘พฤติกรรมเชิงวัตถุ’ เป็นลำดับแรก”¹⁴ และ “โดยแรกสุดความหมายจะต้องก่อรูปขึ้นในรูปแบบที่เป็นวัตถุวิสัย ภายในความเคลื่อนไหวดั้งเดิมของภาษาที่ปรากฏขึ้นโดยตรงจากความสัมพันธ์เชิงวัตถุของชีวิตทางสังคม”¹⁵ (Thao, 1984, p. 17)

ที่มาของความหมายคือภาพแนวโน้ม (tendential image) หรือภาพที่ถูกฉายในการรับรู้เมื่อมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อโลกภายนอกเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม การฉายภาพนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการรับรู้ระดับประสาทสัมผัสสร้างกาย เช่น สำหรับการชี้รูปแบบแรกสุดซึ่งเป็นการกวาดวงแขนจากตัวผู้รับสารไปเป้าหมาย ทำทางดังกล่าวได้ “สร้างภาพ” ของพฤติกรรมและฉายแสดงออกไปแทนการแสดงพฤติกรรมออกมา ภาพแนวโน้มจึงเป็นเนื้อหาแรกสุดที่ถูกถ่ายทอดแม้ผู้ส่งสารจะไม่มีสำนึกต่อเนื้อหานั้นก็ตาม เมื่อเกิดการรับรู้ผ่านสัญญาระบุชี้ ภาพแนวโน้มจะกลายเป็นความหมายแนวโน้ม (tendential meaning) เนื่องจาก

¹³ “we must indeed admit the existence of a language belonging to reality itself, prior to consciousness, from which consciousness draws its meaning. แปลโดยผู้เขียน

¹⁴ “Its meaning consists in the immediate expression of the very movement of material relations and it is this objective, *not conscious*, meaning that subjects first communicate to one another in their “material behavior.” แปลและเน้นข้อความโดยผู้เขียน

¹⁵ “...meaning must be constituted first of all in an objective form in the original movement of language as it sprang directly from the material relations of social life” แปลโดยผู้เขียน

การชี้แสดงให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชี้ในฐานะผู้รับรู้กับสิ่งที่ถูกชี้ในฐานะวัตถุที่ถูกรับรู้ที่มีระยะห่างต่อกัน แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ต่อสิ่งที่อยู่ภายนอก (relation of externality) ระยะห่างดังกล่าวทำให้เกิดการตระหนักรู้เป็นครั้งแรกว่าสิ่งที่ถูกชี้ที่อยู่ภายนอกตัวเขา กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือเป็นห้วงขณะที่ผู้รับรู้เกิดผัสสะที่แน่นอน ทำให้วัตถุที่ปรากฏในการรับรู้ถูกตระหนักรู้ว่าเป็นวัตถุภายนอก (external object) เป็นครั้งแรก การสื่อสารด้วยสัญลักษณ์ระบุชี้จึงทำให้เกิดการซึมซับภาพของวัตถุภายนอกกลับเข้ามาสู่ภายในไปพร้อมกัน กระทั่งเมื่อภาพของวัตถุนั้นถูกซึมซับบ่อยครั้งเข้าจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการรับรู้ ภาพนั้นก็ถูกผลิตซ้ำในการรับรู้ทำให้ผู้รับรู้สามารถนึกถึงภาพของวัตถุนั้นได้แม้ไม่เกิดการชี้ขึ้น ความหมายแนวโน้มนั้นก็จะกลายเป็นความหมายในความคิด (ideal meaning) (Thao, 1984, pp. 19-23)

หากพิจารณาว่ากระบวนการข้างต้นกล่าวถึงการเกิดขึ้นของภาพในใจเมื่อมนุษย์มีประสบการณ์กับวัตถุภายนอก จะสังเกตว่าข้อเสนอของถาวรมีลักษณะใกล้เคียงกับล็อกและอริสโตเติลอย่างมาก ปัญหาคือความหมายแนวโน้มนั้นถือเป็นเนื้อหาเชิงความคิดหรือเนื้อหาเชิงวัตถุ ถาวรกล่าวว่าความหมายแนวโน้มนั้นหรือภาพแนวโน้มนั้นไม่ได้เป็นทั้งเนื้อหาเชิงวัตถุ เพราะภาพแนวโน้มนั้นที่ปรากฏในการรับรู้ก็ถือเป็นคนละสิ่งกับวัตถุซึ่งเป็นต้นแบบและไม่มีสสารเป็นส่วนประกอบ กระนั้นก็ไม่ได้เป็นเนื้อหาเชิงความคิดเพราะภาพแนวโน้มนั้นเกิดขึ้นโดยไม่ผ่านสำนึก (Thao, 1984, p. 20) ในลักษณะนี้ความหมายแนวโน้มนั้นจึงไม่ใช่ภาพเสมือนดังข้อเสนอของอริสโตเติล และไม่ใช่ภาพที่เกิดจากกระบวนการให้ความหมายจากภายในดังข้อเสนอของล็อก แต่เป็นภาพที่แสดงให้เห็นความเป็นไปได้ของวัตถุที่ถูกรับรู้ อีกทั้งเมื่อพิจารณาว่าการเกิดขึ้นของภาพในใจไม่ได้เป็นการเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติแต่มีเงื่อนไขจำเป็นคือปฏิบัติการทางภาษา จึงอาจสรุปได้ว่าสำหรับถาวร ความหมายคือความจริงเชิงวัตถุที่ “เผยตัว” ออกมาภายในปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกวัตถุผ่านสัญลักษณ์ทางภาษาดังกล่าวไว้

“กล่าวอีกอย่างหนึ่ง ความเคลื่อนไหวในความคิดซึ่งเป็นการกระทำของสำนึกได้แสดงตัวโดดเด่นออกมาจากการให้ความหมายเชิงวัตถุ (material signifying act) ราวกับรูปร่างที่ ‘แสดงตัวโดดเด่น’ ออกมาจากฉากหลังของมัน โดยที่ไม่ถูกแยกขาดจากมัน เพราะการมีอยู่ของฉากหลังนี้เองคือสิ่งที่ทำให้รูปร่างนั้นแสดงตัวโดดเด่นขึ้นมา”¹⁶ (Thao, 1984, pp. 27-28)

ในลักษณะนี้จึงกล่าวได้ว่า แท้จริงแล้วความหมายเป็นสิ่งที่มิอยู่ในตัวเอง ไหลเวียนอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และโลกวัตถุ โดยมีที่มาคือวัตถุซึ่งเป็นต้นตอของภาพแนวโน้มนั้น และถูกทำให้ปรากฏขึ้นและส่งกลับเข้าสู่ตัวผู้รับรู้ผ่านปฏิบัติการทางสังคม (social practice) ภาษาจึงเป็นผลผลิตของมนุษย์ในฐานะ “สิ่งมีชีวิตทางสังคม” (social being) ซึ่งมีอยู่ในฐานะ “สสารทางสังคม” (social matter)

¹⁶ “In other words, the ideal movement of the act of consciousness stands out from the material signifying act as a figure stands out* from its background, without being separated from it, since it is the very presence of that background which enables the figure to stand out from it.” แปลโดยผู้เขียน

ส่วนความหมายที่อยู่ในการคิดเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในภายหลัง เป็นผลลัพธ์จากการซึมซับสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว ภายนอก ถ้าว่าได้สรุปว่า

“ดังนั้น โดยแท้จริงแล้วจึงเป็นสสารทางสังคมในฐานะ *สสารทางภาษา* (linguistic matter) ซึ่ง ผลิต ความเคลื่อนไหวของกระบวนการก่อรูปทางความคิด (movement of idealization) ด้วย กระบวนการผั้วตัวของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (reciprocal form) ในรอยหยักของ สมอของปัจเจก ภายในความเคลื่อนไหวนั้น ความสัมพันธ์ดั้งเดิมที่แสดงถึงแนวโน้มระหว่างการสื่อ ความหมาย (the signifying) ไปสู่ความหมายที่ถูกสื่อถึง (the signified) ถูกส่งกลับเข้าไปในตัวเอง และจากนั้นจึงกลายเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีชีวิต (lived relation) ระหว่างการกระทำทางความคิดของ สำนึกต่อความหมายที่ปรากฏในความมุ่งหมาย (intentional meaning)”¹⁷ (Thao, 1984, p. 27)

ปัญหาต่อมาคือ ในเมื่อความหมายที่แท้จริงมีอยู่ภายนอกสำนึก ในลักษณะเดียวกับที่อริสโตเติล เสนอเรื่องภาพในใจกับมโนทัศน์เกี่ยวกับประเภท แล้วเรารู้การมีอยู่ของความหมายที่อยู่ภายนอกสำนึกได้ อย่างไร ถ้าเราเสนอว่าความหมายภายนอกสำนึกปรากฏอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ “... ในกระแสความเปลี่ยนแปลงเชิงวิภาษวิธีทางประวัติศาสตร์ ความหมายใหม่ถูกประกอบสร้างขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งแต่ แรกความหมายนั้นมีอยู่ในภาษาแห่งชีวิตจริงไม่ถูกรับรู้ด้วยสำนึก และจะกลายเป็นวัตถุของการตระหนักรู้ หลังจากช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น”¹⁸ (Thao, 1984, p. 17) จากข้อเสนอนี้ ถ้าเราได้แยกแยะการมีอยู่ของความหมาย ออกเป็น ความหมายที่ยังไม่ปรากฏแก่สำนึก (non-conscious / pre-conscious meaning) คือความหมาย แรกสุดที่ปรากฏขึ้นในปฏิบัติการทางภาษา กับความหมายที่ปรากฏแก่สำนึก (conscious meaning) คือ ความหมายที่เราได้ซึมซับเข้ามาในสำนึกแล้วและถูกใช้เป็นเนื้อหาการสื่อสารในระดับความคิด ถ้าเราได้แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของความหมายที่ไม่ปรากฏแก่สำนึกผ่านการวิเคราะห์วิวัฒนาการของความหมายของคำว่า “แรงงาน” (labour) ในบทวิพากษ์ของมาร์กซ์ต่อคำว่า “แรงงาน” ในแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ของแฟรงคลิน (Benjamin Franklin, 1706-1790) ซึ่งกล่าวว่า

¹⁷ “Thus it is social matter indeed, as *linguistic matter*, which, by means of its reciprocal form embedded in the cerebral traces of the individual, *produces* this movement of idealization, in which the original tendential relation of the signifying to the signified, is sent back to itself, and thereby becomes the lived relation of the ideal act of consciousness to its intentional meaning.” แปลโดยผู้เขียน

¹⁸ “In the dialectical flow of history, however, new meanings are always constituted which are at first unknown to consciousness in the language of real life, and only become the object of cognizance after a period of time” แปลโดยผู้เขียน.

“การแลกเปลี่ยนโดยทั่วไปนั้นไม่ใช่อะไรอื่นนอกเสียจากการแลกเปลี่ยนแรงงานกับแรงงาน, มูลค่าของสิ่งต่าง ๆ...โดยมากแล้วสามารถถูกตัดสินอย่างเที่ยงธรรมด้วยแรงงาน”¹⁹ (cited in Marx, *Capital I*, sect. 3, p.143, as cited in Thao, 1984, p. 18)

ในข้อความนี้ มาร์กซ์วิพากษ์ว่าแฟรงคลินกล่าวถึงความหมายของคำว่า “แรงงาน” ในลักษณะที่เป็นนามธรรม เพราะการกล่าวว่ามูลค่าของสิ่งต่าง ๆ สามารถถูกตัดสินได้ด้วยแรงงาน แสดงว่าสำหรับแฟรงคลินแรงงานเป็นสิ่งที่เท่าเทียมกันในทุกประเภทงานและสามารถถูกนำมาชั่งตวงวัดเป็นปริมาณที่ชัดเจนเพื่อกำหนดมูลค่าให้แก่ผลผลิตของแรงงานนั้น ปัญหาคือ แฟรงคลินไม่สามารถตระหนักถึงความเป็นจริงประการหนึ่งว่าแรงงานแต่ละประเภทล้วนมีลักษณะเฉพาะของมันจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถถูกตีค่าหรือชั่งตวงวัดออกมาได้อย่างชัดเจน การกล่าวถึงแรงงานในลักษณะที่เป็นนามธรรมจึงเป็นความหมายที่ไม่สอดคล้องกับรูปธรรมของแรงงาน นอกจากนี้เนื้อหาของแรงงานที่เท่าเทียมและสามารถถูกชั่งตวงวัดได้นั้นแท้จริงเป็นความหมายที่เกิดจากการสร้างความแปลกแยก (alienation) ระหว่างตัวปัจเจกในฐานะเจ้าของแรงงานกับกระบวนการผลิตของเขาเพื่อทฤษฎีในการอธิบายกฎการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ (Thao, 1984, pp. 17-19) ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงชั้นของความหมายที่ไม่ปรากฏแก่สำนึกคือความหมายของ “ความแปลกแยก” ที่ถูกสร้างและซ้อนทับลงไปบนนิยามความหมายของคำว่า “แรงงาน” จากข้อเสนอของกลุ่มสังคมนักเศรษฐศาสตร์ชั้นชั้น กระบวนการที่ซึ่งส่งผลให้เกิดทรศนะต่อแรงงานในลักษณะที่เป็นนามธรรมไม่สอดคล้องกับความจริง นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าความหมายเป็นสิ่งที่วิวัฒน์ไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของโลกวัตถุและสังคมอยู่เสมอ

ข้อเสนอเรื่องความหมายแนวโน้ม – ความหมายในความคิด ตลอดจนความหมายที่ไม่ปรากฏแก่สำนึก - ความหมายที่ปรากฏแก่สำนึก ได้แสดงให้เห็นว่าความหมายเป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นภายในปฏิบัติการทางภาษา และในเมื่อปฏิบัติการทางภาษาถือเป็นปฏิบัติการทางสังคมอย่างหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่าการปรากฏขึ้นของความหมายนั้นได้รับอิทธิพลทั้งจากโลกวัตถุและมุมมองของมนุษย์ ในทางหนึ่ง ความเป็นไปได้ของความหมายแนวโน้มที่ปรากฏขึ้นย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของวัตถุซึ่งเป็นที่มาของภาพแนวโน้ม เช่น เมื่อเรามีประสบการณ์กับมนุษย์ อย่างไรก็ตามเราก็ไม่อาจเห็นมนุษย์ที่มีสี่ขาได้ เป็นต้น กระนั้นมุมมองของมนุษย์ในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นผ่านภาษาก็มีส่วนในการให้นัยยะความหมายบางประการเช่นกัน ไม่ว่าจะเราตระหนักถึงความหมายนั้นหรือไม่ก็ตาม เช่น ทรศนะของแฟรงคลินต่อคำว่า “แรงงาน” ซึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรมทางวิชาการ มิใช่การเป็นผู้ใช้แรงงานโดยตรง เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เป็นการยากที่จะสรุปว่าทรศนะของถ้าวเป็นท่าที่แบบธรรมชาตินิยมหรือธรรมนิยม ทั้งนี้ผู้เขียนเสนอว่าทรศนะของถ้าวเป็นท่าที่แบบองค์รวมนิยม (Holistic) ซึ่งเสนอว่า สิ่งต่าง ๆ มิได้ “เป็น” อย่างหยุดนิ่งตายตัว แต่มีความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวสอดคล้องกับสิ่งอื่นอยู่เสมอ (Bowie, 2010, p. 28) ท่าที่ดังกล่าวปรากฏชัดเจนในข้อเสนอเรื่องความหมายที่ไม่ปรากฏแก่สำนึก – ความหมายที่ปรากฏแก่สำนึกซึ่งแสดงให้เห็นถึงพลวัตความหมายที่ถูกสื่อสารในระบบภาษาที่มีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับวิวัฒนาการทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และด้วยท่าที่ดังกล่าว ทรศนะของถ้าว

¹⁹ “Trade in general being nothing else but the exchange of labour for labour, the value of all things is . . . most justly measured by labour” แปลโดยผู้เขียน

จึงได้เชื่อมโยงภาษาเข้ากับโลกวัตถุอีกครั้งหนึ่ง เนื่องด้วยวัตถุภายนอกเป็นขอบเขตความเป็นไปได้ของ ความหมายที่ปรากฏขึ้น

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัญหาเรื่องความหมายของคำเป็นที่ได้รับการถกเถียงมาเป็นเวลานาน มีประเด็นสำคัญคือ การอธิบายว่าความหมายมีที่มาจากอะไร ดังปรากฏข้อขัดแย้งระหว่างทฤษฎีสมมติฐานนิยามกับทฤษฎีสมมติฐานนิยม กระนั้น แม้ว่าใน *Cratylus* ท่าทีของโสเครตีสจะแสดงให้เห็นว่าทั้งความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับ วัตถุภายนอกและความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับความคิดของผู้ใช้ภาษาล้วนมีบทบาทต่อการมีความหมายของ คำแต่ละคำทั้งสิ้น แต่แนวคิดเกี่ยวกับความหมายของคำกลับถูกพัฒนาไปในทิศทางของทฤษฎีสมมติฐานนิยมมากกว่า ส่งผลให้เกิดข้อเสนอที่ว่าภาษาเป็นเรื่องของระบบความคิดโดยสมบูรณ์ดังปรากฏในข้อเสนอของ ไชซูร์

แนวคิดรากเหง้าภาษาของเจ็นดีกกล่าวเป็นข้อเสนอหนึ่งที่สามารถโต้แย้งกับปัญหาดังกล่าวได้ แนวคิด รากเหง้าภาษาได้แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วภาษาเกิดขึ้นแรกสุดจากแรงกระตุ้นของปัจจัยภายนอกคือ ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและความเป็นสังคม ทำให้เกิดวิวัฒนาการของพฤติกรรมสื่อสาร ระหว่างสมาชิกในสังคม จึงกล่าวได้ว่าโดยแรกสุดภาษาไม่ได้มีอยู่อย่างเป็นนามธรรม แต่มีอยู่อย่างเป็นวัตถุใน ฐานะ “สื่อสารทางสังคม” คือเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ได้มีอยู่เพียงในระบบความคิด กลับกัน ความสามารถในการคิดต่างหากที่เกิดขึ้นได้จากการซึมซับภาษาที่มีอยู่ภายนอกการรับรู้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง การรับรู้ นำไปสู่วิวัฒนาการของสำนึก

กระนั้น จากข้อเสนอเรื่องความหมายแนวโน้ม - ความหมายในความคิดซึ่งเสนอว่าความหมาย เกิดขึ้นแรกสุดภายนอกสำนึกเป็นผลผลิตของปฏิบัติการทางภาษา แสดงให้เห็นว่าความหมายไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ ก่อนสัจจะทางภาษา ความหมายในระดับแรกสุดที่ปรากฏขึ้นจึงมิใช่ “ภาพในจิต” ตามทฤษฎีสมมติฐานนิยม เนื่องจากทฤษฎีของถ้าวปฏิเสธการมีอยู่ของสำนึกก่อนภาษา และก็มีใช่ “ภาพสะท้อน” หรือตัวแทน ของวัตถุในโลกทางกายภาพตามทฤษฎีสมมติฐานนิยมเช่นกัน เนื่องจากความหมายแนวโน้มคือภาพแนวโน้ม เกี่ยวกับวัตถุที่ถูกเข้าใจผ่านปฏิบัติการทางภาษา ในอีกทางหนึ่งความหมายทางภาษาจึงขึ้นอยู่กับรูปแบบ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ภาษากับวัตถุที่ปฏิบัติการทางภาษาแต่ละครั้งสื่อถึงด้วย ดังปรากฏตัวอย่างว่า การใช้สัจจะระบุชี้ทำให้วัตถุที่ถูกชี้ปรากฏขึ้นแรกสุดในฐานะ “เป้าหมาย” ของการล่า การปรากฏขึ้นของ ความหมายของวัตถุแต่ละอย่างในระยะแรกสุดจึงไม่ใช่การสะท้อนความเป็นของวัตถุนั้น ต่างจากข้อเสนอของ อริสโตเติลซึ่งถือว่าภาพสะท้อนที่เป็นความหมายของคำคือธรรมชาติของสิ่งที่คำสื่อถึง สิ่งที่ปรากฏใน ความหมายแนวโน้มจึงเป็น “การเผยตัว” ของความเป็นไปได้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ โดยที่ความเป็นไปได้ดังกล่าว ขึ้นอยู่กับตัววัตถุและปฏิบัติการของผู้ใช้ภาษาไปพร้อมกัน จากข้อสรุปดังกล่าว ทฤษฎีของถ้าวจึงไม่ได้เป็นทั้ง ท่าทีแบบสมมติฐานนิยมหรือสมมติฐานนิยม นอกจากนี้ ในข้อเสนอเรื่องความหมายที่ไม่ปรากฏแก่สำนึก - ความหมายที่ปรากฏแก่สำนึก ถ้าวยังเสนอว่าภาษาในฐานะสื่อสารทางสังคมไม่ได้มีอยู่โดยหุคหนึ่ง แต่ “วิวัฒน์” ไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ข้อเสนอของถ้าวจึงเทียบไม่ได้

กับทั้งวรรณกรรมนิยมและธรรมเนียม แต่เป็นท่าทีแบบองค์รวมที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตระหว่างภาษา มนุษย์ และโลกวัตถุ เนื่องจากการถกเถียงระหว่างวรรณคดีทั้งสองตั้งอยู่บนสมมติฐานเบื้องต้นว่าคำมีอยู่โดยเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งและมีอยู่อย่างหยุดนิ่งตายตัว

จากข้อสรุปดังกล่าว เป็นที่น่าสนใจว่าสำหรับประเด็นเรื่องภาษาและความจริงซึ่งเป็นประเด็นหลักของปรัชญาภาษา เจ็นดีกักล่าวจะมีท่าทีต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและความจริงอย่างไร โดยเฉพาะในแง่ของการวิเคราะห์ความหมายทางภาษาซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของปรัชญาภาษาในกระแสปรัชญาร่วมสมัย การจัดวางกระบวนการเกิดขึ้นของภาษาทั้งรูปสัญลักษณ์และความหมายไว้เป็นส่วนหนึ่งของความจริงเชิงวัตถุได้สร้างความท้าทายประการหนึ่ง คือการอธิบายว่าเมื่อภาษามีอยู่เช่นนี้ ภาษาจะมีความสัมพันธ์ต่อความจริงอย่างไร และการศึกษาภาษาจะให้ความรู้อะไรแก่เราได้บ้าง โดยเบื้องต้น ผู้เขียนสังเกตเห็นว่าท่าทีในการให้ความสำคัญกับความเป็นประวัติศาสตร์นั้นสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาของนิรุกติศาสตร์ (Etymology) ที่ให้ความสนใจต่อการศึกษารากเหง้าของความหมายของคำ จึงเป็นไปได้ว่าสำหรับถั่ววิวัฒนาการของภาษาอาจเป็นร่องรอยหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ สังคม และโลกทางกายภาพในฐานะรากเหง้าของวิวัฒนาการ

เอกสารอ้างอิง

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอบาร. (2556). *ภาษากับการเมือง/ความเป็นการเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โครงการตำราและสิ่งพิมพ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรัช คมพจน์. (2561). ทางตันของปรากฏการณ์วิทยาและทางออกโดยวัตถุนิยมวิภาษวิธี: วิธีการทางปรัชญาของเงินดึกดำ ใน *ทวิศักดิ์ เผือกสม (บ.ก.). ปัญญาชน ศีลธรรม และสภาวะสมัยใหม่: เสียงของมนุษยศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้* (น. 425-458). สยามปริทัศน์
- Bowie, A. (2010). *German Philosophy: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.
- Carson, S. (2003). Aristotle on Meaning and Reference. *History of Philosophy Quarterly*, 20(4), 319-337. University of Illinois Press.
<https://www.jstor.org/stable/27744964>
- D'Alonzo, J. (2018). Tran-Duc-Thao and the language of real life. *Language Sciences*. Elsevier Ltd. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2018.06.007>
- Harris, R., & Taylor, T. J. (1997). *Landmark in linguistic thought I: The Western Tradition from Socrates to Saussure* (2nd ed.). Routledge
- Kenny, A. (2005). *Medieval Philosophy: A New History of Western Philosophy, Volume II*. Oxford University Press
- Modrak, D. K. W. (2001). *Aristotle's Theory of Language and Meaning*. Cambridge University Press.
- Morris, M. (2007). *An Introduction to the Philosophy of Language*. Cambridge University Press.
- Thao, T. D. (1984). *Investigation into the origin of language and consciousness* [Recherche sur l'origine du langage et de la conscience] (D. J. Herman, R. L. Armstrong, trans.). D. Reidel Publishing Company. (Original work published 1973)
- Thao, T. D. (1986). *Phenomenology and Dialectical Materialism* [Phénoménologie et matérialisme dialectique] (D. J. Herman, D. V. Morano, Trans.). D. Reidel Publishing Company. (Original work published 1951)

- Wood, A. W. (2005). dialectical materialism. In Honderich, T. (Ed.), *The Oxford Companion to Philosophy* (2nd ed.) (pp. 212-213). Oxford University Press.
- Woolhouse, R. S. (2005). Locke, John. In Honderich, T. (Ed.), *The Oxford Companion to Philosophy* (2nd ed.) (pp. 525-529). Oxford University Press.
- Le Robert. (2011). *Le Robert de Poche Plus 2012*. Le Robert-Sejer.
- Thao, T. D. (1974). De la phénoménologie à la dialectique matérialiste de la conscience I. *La Nouvelle Critique*, 79-80, 37-24.
http://www.viet-studies.net/TDThao/TDThao_NouvelleCritique.htm
- Thao, T. D. (1975). De la phénoménologie à la dialectique matérialiste de la conscience II. *La Nouvelle Critique*, 86, 23-29.
http://www.viet-studies.net/TDThao/TDThao_NouvelleCritique.htm

หลักเกณฑ์การจัดทำต้นฉบับบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ใน “วารสารปณิธาน”

บทความที่เสนอตีพิมพ์

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารปณิธาน จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความทุกประเภทเพื่อตีพิมพ์ในวารสารปณิธานอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารปณิธาน

ทัศนคติและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารปณิธาน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนคติและความคิดเห็นของกองบรรณาธิการวารสารปณิธาน ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

การจัดเตรียมต้นฉบับ

1. ความยาวของบทความ รวมเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม และอื่น ๆ ควรมีความยาวประมาณ 10-15 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟต์เวิร์ด (Microsoft Word) แบบเว้นบรรทัดเดี่ยว (Single Spacing) ด้วย Font TH Sarabun PSK ขนาด 16 Point จัดหน้ากระดาษกระจายแบบไทย
2. การจัดระยะห่างจากขอบกระดาษ ด้านบนและด้านซ้าย 1.5 นิ้ว ด้านล่างและด้านขวา 1 นิ้ว
3. การใช้ตัวเลข ให้ใช้ตัวเลขอารบิกในบทความทั้งหมด
4. หมายเลขหน้าบทความให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวา ตั้งแต่ต้นจนจบบทความ
5. ชื่อเรื่องของบทความระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 18 Point (ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ
6. ชื่อผู้เขียนให้ระบุทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 Point (ตัวปกติ เอียง) พิมพ์ห่างจากชื่อบทความ 2 บรรทัด จัดชิดขวา มีผู้เขียนร่วมหลายคนให้ใส่ตัวเลขยกกำกับหลังชื่อแต่ละคน
7. ชื่อหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัยที่สังกัดของผู้เขียน และอีเมล ขนาดตัวอักษร 14 Point (ตัวปกติ) ใส่เป็นเชิงอรรถเชื่อมโยงกับชื่อผู้เขียน ถ้ามีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ตัวเลขยกกำกับหลังชื่อแต่ละคน (อีเมลของผู้เขียนหลักที่ติดต่อได้ ใส่คำว่า Corresponding Author, E-mail: นำหน้าอีเมล)
8. ตัวชื่อบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 Point (ตัวหนา) จัดชิดซ้ายหน้ากระดาษ เนื้อความบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 point (ตัวธรรมดา) จัดตามปกติ
9. องค์ประกอบหัวข้อในบทความทุกแบบ ให้ใส่ระบบตัวเลขอารบิกกำกับ โดยใส่มหัพภาค (.) หลังตัวเลขและเว้น 1 ช่วงตัวอักษร ก่อนเริ่มคำหรือข้อความต่อไป ส่วนหัวข้อย่อยให้มีตัวเลขกำกับโดยให้เริ่มระยะที่อักษรตัวแรกขององค์ประกอบหัวข้อบทความหรือเนื้อความ

10. การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และการเขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน โดยให้หลีกเลี่ยงการเขียนภาษาอังกฤษปนภาษาไทยในข้อความ

11. การเขียนภาษาอังกฤษเพื่ออธิบายศัพท์ทางเทคนิคให้เขียนในวงเล็บต่อท้ายคำศัพท์นั้น ๆ โดยอธิบายเพียงครั้งแรกที่ศัพท์นั้นปรากฏในบทความภาษาอังกฤษต้องขึ้นต้นด้วยตัวพิมพ์ใหญ่ทุกคำ

12. ชื่อและหมายเลขกำกับตาราง ขนาดตัวอักษร 14 Point (ตัวหนา) ให้พิมพ์ไว้บนตารางจัดชิดซ้ายใต้ตารางระบุแหล่งที่มาจัดชิดซ้าย (ถ้ามี)

13. ชื่อภาพและหมายเลขกำกับภาพ ชื่อแผนภูมิและหมายเลขกำกับแผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 14 Point (ตัวหนา) ให้พิมพ์ไว้ใต้ภาพ แผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ ใต้ชื่อภาพ แผนภูมิระบุแหล่งที่มา จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ

14. หัวข้อเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร (16 ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ ส่วนรายละเอียดเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 point (ตัวปกติ) จัดพอดีหน้า เว้นวรรคตอนให้ถูกต้องตามระบบ APA รูปแบบล่าสุด เรียงจากตัวอักษรไทย ก-ฮ และตัวอักษร A-Z ตามลำดับ

สรุปการพิมพ์ตัวอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

รายการ	ขนาด	จัดตำแหน่ง	ลักษณะตัวอักษร
ชื่อเรื่องภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	18 pt.	กึ่งกลาง	ตัวหนา
ชื่อผู้เขียนทุกคนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	16 pt.	ชิดขวา	ตัวปกติ เอียง
ชื่อหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	14 pt.	เชิงอรรถ	ตัวปกติ
Corresponding Author/ E-mail	14 pt.	เชิงอรรถ	ตัวปกติ
คำว่า “บทคัดย่อ” และ “Abstract”	16 pt.	กึ่งกลาง	ตัวหนา
เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ	16 pt.	ย่อหน้า	ตัวปกติ
คำว่า “คำสำคัญ” และ “Keywords”	16 pt.	ชิดซ้าย	ตัวหนา
จำนวนคำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ไม่เกิน 5 คำ)	16 pt.	ชิดซ้าย	ตัวปกติ
ชื่อหัวเรื่ององค์ประกอบบทความ (มีเลขกำกับ)	16 pt.	ชิดซ้าย	ตัวหนา
ชื่อหัวข้อย่อยของแต่ละหัวข้อ (มีเลขกำกับ)	16 pt.	ย่อหน้า	ปกติ

เนื้อหาบทความ	16 pt.	พอดีหน้า	ตัวปกติ
การเน้นข้อความในบทความ	16 pt.	พอดีหน้า	ตัวหนา/ตัวเอียง
คำว่า “เอกสารอ้างอิง” หรือ “บรรณานุกรม”	16 pt.	กึ่งกลาง	ตัวหนา
รายละเอียดเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม	16 pt.	พอดีหน้า	ตัวปกติ

ส่วนประกอบของบทความ

บทความวิชาการ (Academic Article) หัวข้อและเนื้อหาควรชี้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้ชัดเจนและมีลำดับเนื้อหาที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน รวมถึงมีการใช้ทฤษฎีวิเคราะห์และเสนอแนะประเด็นอย่างสมบูรณ์ โดยควรมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1) **ชื่อเรื่อง (Title)** ชื่อเรื่องควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทย และตามด้วยชื่อเรื่องภาษาอังกฤษในบรรทัดต่อมา

2) **บทคัดย่อ (Abstract)** สรุปเนื้อหาของบทความให้ได้ใจความชัดเจน ถ้าเป็นบทความภาษาไทยให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเขียนเป็นภาษาไทยก่อน ความยาวไม่เกิน 300 คำ

3) **คำสำคัญ (Keywords)** ระบุคำสำคัญของเนื้อหา เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นคำค้นในระบบฐานข้อมูล ไม่เกิน 5 คำ ใต้บทคัดย่อ

4) **บทนำ (Introduction)** เป็นส่วนแนะนำและปูพื้นเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านทราบข้อมูลเบื้องต้นของเนื้อหา รวมทั้งระบุถึงขอบเขตเนื้อหาของบทความ

5) **เนื้อหา (Body of Text or Content)** เป็นส่วนหลักของเนื้อหาบทความ มีการแบ่งประเด็นออกเป็นส่วนย่อย ๆ และมีการจัดเรียงลำดับเป็นหัวข้อมีตัวเลขอารบิกหัวข้อกำกับตามรายละเอียดของเนื้อหา

6) **บทสรุป (Conclusion)** เป็นการสรุปเนื้อหาในบทความทั้งหมดออกมาอย่างชัดเจน และกระชับ โดยมีการสรุป ปิดท้ายเนื้อหาที่เราได้นำเสนอไปแล้วว่ามีผลดี หรือผลเสียอย่างไร รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้จากคำตอบของบทความ

7) **เอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม (References)** เขียนในรูปแบบ APA (American Psychological Association) ฉบับล่าสุด ทั้งนี้รวมถึงเส้นตารางตามรูปแบบ APA*

บทความวิจัย (Research Article) ควรมีการนำเสนอผลการวิจัยที่ได้รับอย่างเป็นระบบ โดยควรมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

1) **ชื่อเรื่อง (Title)** ชื่อเรื่องควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทย และตามด้วยชื่อเรื่องภาษาอังกฤษในบรรทัดต่อมา

2) **บทคัดย่อ (Abstract)** ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเขียนเป็นภาษาไทยก่อน ความยาวไม่เกิน 300 คำ การเขียนบทคัดย่อคือการสรุปสาระสำคัญของเรื่องโดยเฉพาะวัตถุประสงค์ วิธีการศึกษาและผลการวิจัย

3) **คำสำคัญ (Key words)** ระบุคำเป็นคำสำคัญของเนื้อหา เหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นคำค้นในระบบฐานข้อมูล ไม่เกิน 5 คำ ใต้บทคัดย่อ

4) **บทนำ (Introduction)** เป็นการอธิบายถึงที่มาและความสำคัญของปัญหาและเหตุผลที่นำไปสู่การวิจัย มีข้อมูลทางวิชาการสนับสนุนหรือโต้แย้ง รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

5) **วัตถุประสงค์ (Research Objectives)** ระบุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

6) **วิธีการวิจัย (Research Methodology)** อธิบายถึงกระบวนการดำเนินการวิจัยอย่างละเอียด ชัดเจน

7) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลการวิจัยที่ตรงประเด็นตามลำดับขั้นของการวิจัย การใช้ตารางหรือแผนภูมิ ไม่ควรเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิ โดยมีการแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบอย่างชัดเจน

8) **อภิปรายผลการวิจัย (Discussion)** ผสมผสานเปรียบเทียบและตีความผลการวิจัยให้เข้ากับหลักทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเชื่อมโยงผลการวิจัยให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาการวิจัย

9) **บทสรุป (Conclusion)** สรุปสาระสำคัญของผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยนั้นไปใช้ประโยชน์

10) **เอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม (References)** เขียนในรูปแบบ APA (American Psychological Association) ฉบับล่าสุด ทั้งนี้รวมถึงเส้นตารางตามรูปแบบ APA*

บทความปริทัศน์ (Review Article) นำเสนอประเมินสถานะล่าสุดทางวิชาการเฉพาะทางที่มีการศึกษาค้นคว้า มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ทั้งทางกว้างและทางลึกอย่างทันสมัย โดยให้ข้อวิพากษ์ที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มที่ควรศึกษาและพัฒนาต่อไป ให้เรียงลำดับหัวข้อดังนี้

- 1) บทนำ (Introduction)
- 2) เนื้อหา (Content)
- 3) บทวิจารณ์ (Discussion)
- 4) บทสรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม (References)

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) วัตถุประสงค์ของบทวิจารณ์หนังสือคือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของหนังสือ โดยบทวิจารณ์หนังสือจะต้องกล่าวถึงรายละเอียดของหนังสืออันประกอบด้วยชื่อผู้เขียน จำนวนหน้า ปีที่พิมพ์ ครั้งที่พิมพ์และสถานที่พิมพ์ให้ชัดเจน ให้เรียงลำดับหัวข้อดังนี้

- 1) บทนำ (Introduction)
- 2) เนื้อหา (Content)
- 3) บทวิจารณ์ (Discussion)
- 4) บทสรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม (References)

ระบบการอ้างอิงเนื้อหาในบทความ

วารสารปนิธานใช้รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหาบทความด้วยระบบนามปี (Name-Year) ของ APA (American Psychological Association) ฉบับปรับปรุงล่าสุด ให้ระบุชื่อ-นามสกุลของผู้แต่ง (หากเป็นต่างชาติให้ระบุนามสกุล) ปีที่พิมพ์ และเลขหน้าของเอกสารอ้างอิง ตัวอย่าง

กรณีการอ้างหน้าข้อความ เช่น สมชาย ชัยนิตย์ (2563, น. 60)..... หรือ Herman (1991, p. 89)..... หรือ Herman (1991, pp. 85-89).....

กรณีการอ้างหลังข้อความ เช่น (สมชาย ชัยนิตย์, 2563, น.60) หรือ (Herman, 1991, p. 89) หรือ (Herman, 1991, pp. 85-89)

กรณีการสัมภาษณ์ สมชาย ชัยนิตย์.....(สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562) หรือหลังข้อความ (สมชาย ชัยนิตย์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562)

รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม

การเขียนเอกสารอ้างอิง ใช้การอ้างอิงและบรรณานุกรมของ APA 7th edition Style (American Psychological Association) อย่างเคร่งครัด และเขียนเอกสารอ้างอิงเฉพาะเอกสารที่นำมาอ้างอิงในเนื้อหาเท่านั้น และควรเรียงจากตัวอักษรไทย ก-ฮ และ ตัวอักษร A-Z ตามตัวอย่างรายการอ้างอิงหรือบรรณานุกรม ดังนี้

หนังสือทั่วไป	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)/ สำนักพิมพ์.
ผู้แต่ง 1 คน	สยาม ราชวัตร. (2560). การพิสูจน์โลกหน้าในพระไตรปิฎก. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย . Davies, B. (1993). <i>An introduction to the philosophy of religion</i> . Oxford University Press.
ผู้แต่ง 2 คน	นิพนธ์ วิสารทานนท์ และ จักรพงษ์ เจิมศิริ. (2541). <i>โรคผลไม้</i> . สำนักวิจัย และพัฒนาการเกษตร เขตที่ 6. Cummings, T. G., & Worley, C. G. (2005). <i>Organization development and change</i> (8th ed.). South Western.
ผู้แต่ง 3-7 คน	ทริฎู หิรัญประดิษฐ์, สุขวัฒน์ จันทรปรณิก และ เสริมสุข สลักเพ็ชร. (2540). <i>เทคโนโลยีการผลิตทุเรียน</i> . มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ผู้แต่ง 8 คน ขึ้นไป	นพรัตน์ เศรษฐกุล, เอกชัย เอกทัฬหี, พงศ์ธร บรรณโสภิชฎ์, ชยุดม สุขทิพย์, ปรีชา วิทย์พันธุ์, จีรศักดิ์ แสงศิริ, ... ดาริน รุ่งกลิ่น. (2552). <i>ระบบสารสนเทศทั้งภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำปากพนัง: การจัดการ พื้นที่ป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำปากพนังเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบ นิเวศ</i> . มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
ผู้แต่งเป็น สถาบัน	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2552). <i>บทคัดย่อชุด โครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง</i> . มหาวิทยาลัยวลัย ลักษณ์.
หนังสือแปล	สติเวนสัน, วิลเลียม. (2536). <i>นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ</i> . แปลจาก A Man Called Intrepid. ทรงแปลโดย พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ. อมรินทร์.
ผู้รวบรวมหรือ บรรณาธิการ	พิทยา ว่องกุล. (บรรณาธิการ). (2541). <i>ไทยยุควัฒนธรรมทาส</i> . โครงการ วิถึทรรศน์.
ไม่ปรากฏนาม ผู้แต่ง	<i>แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544</i> . (2542). สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
ไม่ปรากฏปีที่ พิมพ์/	ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ให้ใส่ (ม.ป.ป.). สำหรับเอกสารภาษาไทย และ (n.d.). สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ
ไม่ปรากฏ เมืองที่พิมพ์/	ไม่ปรากฏสถานที่หรือเมืองที่พิมพ์ให้ใส่ (ม.ป.ท.) สำหรับเอกสาร ภาษาไทย และ (N.p.) สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

ไม่ปรากฏ สำนักพิมพ์	ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์ ให้ใส่ (ม.ป.พ.) สำหรับเอกสาร ภาษาไทย และ (n.p.) สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ
บทความในวารสารที่ตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่/ (ฉบับที่), /// เลขหน้าที่ปรากฏ.
วารสารที่ได้รับ การตอบรับการ ตีพิมพ์ และอยู่ ในระหว่างรอ ตีพิมพ์ให้ใช้คำ ว่า “in press” หรือ “อยู่ ระหว่างการ ตีพิมพ์” แทนปี ที่พิมพ์	จารุณี วงศ์ละคร. (2559). วาทกรรมบุญในวรรณกรรมอีสาน. <i>มนุษยศาสตร์สาร</i> , 17(1), 44-76. Chaemchoy, S. (2017). An investigation of Thai principals’ technology leadership and understanding of mobile technology in education: Apply the TPACK framework. <i>Advanced Science Letters</i> , 23(2), 1134-1139.
บทความในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ซึ่งไม่มีการจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่/ (ฉบับที่)/ เลขหน้า- /// เลขหน้า. doi:xxxx
	Roger, L. C., & Richard, L. H. (2010). Calcium-Permeable AMPA receptor dynamics mediate fear, memory erasure. <i>Science</i> , 330 (6007), 1108-1112. doi: 10.1126/science.1195298
บทความที่สืบค้นได้จากวารสารอิเล็กทรอนิกส์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่/ (ฉบับที่)/ /// เลขหน้า-เลขหน้า./ URL ของวารสาร
	Cadigan, J., Schmitt, P., Shupp, R., & Swope, K. (2011, January). The holdout problem and urban sprawl: Experimental evidence. <i>Journal of Urban Economics</i> . 69(1),72. Retrieved from http://journals.elsevier.com/00941190/journal-of-urban- economics/

หนังสือพิมพ์	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปี,เดือนที่พิมพ์)/ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./ ///ปีที่ (ฉบับที่)/เลขหน้าที่ปรากฏ.
	ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2540, 8 พฤศจิกายน). อนาคตจีน-อเมริกา. เดลินิวส์, น. 6. Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufacturers flood Thai market. <i>The Nation</i> , p.11.

วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนวิทยานิพนธ์./ (ปีพิมพ์)/ชื่อวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์ปริญญา ///มหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ปริญญาคุณวุฒิปบัณฑิต/ ///ชื่อมหาวิทยาลัย/สถาบันการศึกษา).
	สุนน ปนาทกุล. (2531). การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างหลัก อนัตตากับหลักกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).
รายงานวิจัย	
รูปแบบ	ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)/ชื่อเรื่อง./ (รายงานผลการวิจัย)/สถานที่พิมพ์./ ///สำนักพิมพ์.
	พินิจ ทิพย์มณี. (2553). การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการ ตายของประเทศไทย (รายงานผลการวิจัย). มหาวิทยาลัยธุรกิจ บัณฑิตย.
ข้อมูลจากเว็บไซต์	
รูปแบบ	ผู้แต่ง./ (ปีพิมพ์)/ชื่อบทความ./ สืบค้นจาก http://www.xxxxxx.xxx
	สุรัชย์ เลียงบุญเลิศชัย. (2554). จัดระเบียบสำนักงานทนายความ. สืบค้นจาก http://www.lawyerscouncil.or.th CNN Wire Staff. (2011). <i>How U.S. forces killed Osama bin Laden</i> . Retrieved from http://www.cnn.com

การสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป	
รูปแบบ	ไม่ต้องลงรายการในเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรม
	แต่ให้อ้างอิงในเนื้อหาบทความก่อนขอความ เช่น สมชาย ชัยนิตย์..... (สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562) หรือหลังข้อความ..... (สมชาย ชัยนิตย์, สัมภาษณ์, 1 ธันวาคม 2562)

การสัมภาษณ์ที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์	
รูปแบบ	ผู้ให้สัมภาษณ์./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทสัมภาษณ์/ [ชื่อผู้สัมภาษณ์, ///ผู้สัมภาษณ์]./ ชื่อวารสาร, /ปีที่ (เลขประจำฉบับ), /เลขหน้า.
	มณฑล สงวนเสริมศรี. (2549). อธิการบดีสนทนา [สิริพร จันทร์บรรจง, ผู้สัมภาษณ์]. <i>ข่าวสาร ม.นเรศวร</i> , 5(62), 4. Chumsai, S. and Sirisumphan, K. (1985), Viewpoints: Thailand or Siam [Interviewed by the editor]. <i>Asiaweek</i> , 11(17), 62.
สารานุกรม	
รูปแบบ	ผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อสารานุกรม (เล่มที่, เลขหน้า)./ ///สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	สนม ครุฑเมือง. (2530). หมอคอควาย. ใน <i>สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ</i> (หน้า 274 - 275). อมรินทร์. McNeil, D. W., Turk, C. L., & Ries, B. J. (1994). Anxiety and fear. In <i>Encyclopedia of human behavior</i> (Vol.1, pp.151 - 163). Academic Press.
สื่อโทรทัศน์และสื่ออื่น ๆ	
รูปแบบ	ชื่อผู้จัดทำ/ (หน้าที่)./ (ปีที่ผลิต)./ ชื่อเรื่อง./ [ลักษณะของสื่อ]./ สถานที่: ///หน่วยงานที่เผยแพร่.
	Campion, J. (Director). (2006). <i>The piano</i> [Motion picture]. Mangpong.

วารสารปณิธาน
Panidhana Journal

ISSN: 2985-2919
(Online)

